

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI**

**İMALAT SANAYİNDEKİ KOBİ'LERİN SORUNLARI VE 2008
KÜRESEL KRİZDEN ETKİLENME DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA: KIRŞEHİR İLİ ÖRNEĞİ**

Oktay AKTÜRK

DOKTORA TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Ahmet AY

Konya-2013

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI**

**İMALAT SANAYİNDEKİ KOBİ'LERİN SORUNLARI VE 2008
KÜRESEL KRİZDEN ETKİLENME DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA: KIRŞEHİR İLİ ÖRNEĞİ**

Oktay AKTÜRK

DOKTORA TEZİ

**Danışman
Doç. Dr. Ahmet AY**

Konya-2013

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasını hazırlamamda birbirinden değerli pek çok insan çaba ve destekte bulundu. Öncelikli olarak bana daima yol gösterici olan tez danışmanım, çok değerli hocam, Prof. Dr. Ahmet AY'a çalışmam boyunca göstermiş olduğu ilgi, anlayış ve desteğinden dolayı teşekkürü bir borç bilirim.

Anket çalışmam sırasında bana yardımcı olan kıymetli arkadaşlarım Türker Şimşek, Abdurrahman BAŞAK, Hakan YALIN ve Yavuz Selim ŞAHİN çalışmama büyük katkı sağladılar. Mesai arkadaşım Dr. Murat IŞIK, Dr. Ömer ERTUĞRUL ve Yrd. Doç. Dr. Fatih ÇELİK tezin yazımında desteklerini esirgemediler.

Kırşehir ilinde faaliyet gösteren ve anket çalışmamıza katılarak bilgi ve görüşlerini benden esirgemeyen çok değerli firma yetkilileri çok kıymetli zamanlarını bana ayırdılar. Kırşehir Ticaret ve Sanayi Odası Genel Sekreteri Murat YILDIRIM ve oda çalışanları, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kırşehir İl Müdürü Mahmut İlker ARIÖZ çalışmama önemli destekler sağladılar.

Çalışmam süresince bana desteklerini esirgemeyen aileme ve tezin yazımında bana aylar boyunca yardımcı olan oğlum Murathan AKTÜRK ve yukarıda adlarını kısmen sayabildiğim bana destek sağlayan bütün arkadaşlarıma sonsuz teşekkürler...

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Oktay AKTÜRK	Numarası: 004126001003
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İKTİSAT/İKTİSAT	
	Danışmanı	Prof. Dr. Ahmet AY	
Tezin Adı		İmalat Sanayiindeki KOBİ'lerin Sorunları ve 2008 Küresel Krizden Etkilenme Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma: Kırşehir İli Örneği	

ÖZET

KOBİ'ler ve araştırmanın esasını teşkil eden KOBİ niteliğindeki imalat işletmeleri sahip oldukları esneklik, istihdam imkânları ve ülke sathına yayılmışlıkları gibi artılarına karşılık içinde barındırdıkları sorunlar nedeniyle de ekonomik krizlerden en fazla etkilenen kesimlerden biridir. KOBİ'lerin ve özellikle de imalatçı KOBİ'lerin ülke ekonomisinde kapsadığı yer ve önem nedeniyle bu açıdan dikkatle analiz edilmesi ekonomilerin istikrarı ve büyümesi açısından büyük öneme sahiptir.

Bu çalışmada KOBİ'lerin Türkiye ekonomisindeki yeri, sorunları konu edilmekte ve 2008 küresel finans krizinin genelde ekonominin bütünü, özelde ise imalatçı KOBİ'leri nasıl etkilediği konu edilmiştir. Sorun finansal nitelikli olmakla beraber Türkiye'de etkisi özellikle reel kesimde kendini göstermiştir. Büyük çoğunluğu KOBİ çapında olan imalat sanayi krizden en fazla etkilenen kesim olmuştur.

Bu amaçla Kırşehir İli imalat sanayini içeren bir alan araştırmasıyla etkiler daha yakından gözlenmeye çalışılmıştır. Uygulanan anket yardımıyla elde edilen bulgular SPSS 20 ile analiz edilmiş ve elde edilen sonuçlar çeşitli başlıklar halinde analize tabi tutulmuştur. Bu kapsamda oluşturulan çapraz tablolar yardımıyla

kıyaslamalar yapılırken aynı zamanda araştırma kapsamında kurulmuş olan hipotezler test edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: KOBİ, İmalat, Sanayi, Kriz, Türkiye Ekonomisi

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Oktay AKTÜRK	Numarası:004126001003
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İKTİSAT/İKTİSAT	
	Danışmanı	Prof. Dr. Ahmet AY	
Tezin İngilizce Adı		A Study on the Problems of SMEs (Small and Medium Sized Enterprises)in the Manufacturing Industry and Their Levels of Being Affected by 2008 Global Economic Crisis	

SUMMARY

SMEs (Small and Medium Sized Enterprises) and similar industrial enterprises, which form the basis of this study, are among the sectors mostly affected by economic crises due to the problems they have although they also enjoy advantages such as flexibility, employment opportunities, and being expanded all over the country. Concerning the place and significance of the SMEs and specifically manufacturer SMEs in the economy of a country, careful and thorough analyses of these enterprises play crucial roles with regard to the stability and development of economies.

The aim of this study is to identify the significance and the problems of SMEs in the economy of Turkey and to clarify how 2008 global economic crises affected the economy in general and manufacturer SMEs in particular. Although the problem was mainly financial, the main impact was primarily on the real sector in Turkey. The manufacturing industries, most of which are on the scale of SMEs, were among the mostly affected enterprises in 2008.

A field research in the manufacturing industry in Kırşehir was carried out to examine these impacts of the crisis more closely. Data obtained through a questionnaire was analyzed by means of SPSS 20 and the results were analyzed

under separate titles. While the comparisons in this content were made by the help of crosstabs, hypotheses developed within the context of the study were tested as well.

Keywords: SME, Manufacturing, Industry, Crisis, Turkey's Economy

KISALTMALAR LİSTESİ

- KOBİ: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler
- ABİGEM: Avrupa Birliği Türkiye İş Geliştirme Merkezleri Ağı
- BBDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
- DPT: Devlet Planlama Teşkilatı
- TCMB: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
- IMF: International Money Found
- OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development
- İSO: İstanbul Sanayi Odası
- TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu
- TMMOB: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
- TOBB: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
- AB: Avrupa Birliği
- ABD: Amerika Birleşik Devletleri
- GSİS: Genel Sanayi İşyerleri Sayımı
- DİE: Devlet İstatistik Enstitüsü
- İTO: İstanbul Sanayi Odası
- KSEP: KOBİ Stratejisi Eylem Planı
- İŞGEM: İş Geliştirme Merkezleri
- İMKB: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
- TEPAV: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
- UNCTAD: United Nations Conference on Trade and Development
- GSYİH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
- SEGE: Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi
- URAK: Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	vi
ÖZET.....	vii
SUMMARY.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
TABLolar LİSTESİ.....	xvii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xx
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
KOBİ'LERİN ÖZELLİKLERİ VE BAŞLICA SORUNLARI.....	4
1.1. KOBİ'lerin Özellikleri.....	4
1.1.1. KOBİ'lerin Üstünlük ve Yetersizlikleri.....	7
1.2. Türkiye Ekonomisinde KOBİ'lerin Yeri.....	10
1.3. AB ve Türkiye'de KOBİ'lere Yaklaşım.....	20
1.4. Türkiye'de KOBİ'lerin Temel Sorunları.....	27
1.4.1. KOBİ'lerin Yönetim ve Organizasyon Sorunları.....	29
1.4.2. Finansal Sorunlar.....	30
1.4.2.1. Özkaynak ve Başlangıç Sermayesi Yetersizliği.....	31
1.4.2.2. İşletme Sermayesi Yetersizliği.....	32
1.4.2.3. Kredi Temininde Karşılaşılan Sorunlar.....	32
1.4.2.4. Sermaye Piyasasından Fon Elde Etmede Karşılaşılan Sorunlar... 35	35
1.4.3. Pazarlama ve İhracat Sorunları.....	36
1.4.4. Fizibilite Çalışmalarının ve Piyasa Araştırmalarının Yetersizliği.....	38
1.4.5. Üretim ile İlgili Sorunlar.....	40
1.5. Ekonomik Krizlerin KOBİ'ler Üzerindeki Etkileri.....	41
1.5.1. Krizlerin İşletme Fonksiyonlarına Etkileri.....	44
1.5.1.1. Yönetim Fonksiyonuna Etkileri.....	45
1.5.1.2. Üretim Fonksiyonuna Etkileri.....	45
1.5.1.3. Pazarlama Fonksiyonuna Etkileri.....	46
1.5.1.4. Finans Fonksiyonuna Etkileri.....	47
1.5.2. Krizlerin Çeşitli İktisadi Göstergeler İtibariyle KOBİ'lere Etkileri	50
1.5.2.1. Kapasite Kullanım Oranlarında Düşüş.....	50
1.5.2.2. İstihdamda Azalış.....	51
1.5.2.3. Açılan ve Kapanan İşyerleri Sayısına Etki.....	52
1.5.2.4. Üretim Maliyetlerinde Artış.....	52

1.5.2.5.	Ekonomik Krizlerin İthalat ve İhracat Üzerindeki Etkileri	53
İKİNCİ BÖLÜM		55
2008 KÜRESEL MALİ KRİZİN TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİ.....		55
2.1.	Krizin Ortaya Çıkışı ve Yayılışı	55
2.2.	Krizin Türkiye Ekonomisine Etki Süreci	59
2.2.1.	Büyüme ve Dış Ticaret Hacminde Düşüş	59
2.2.2.	Kredi Hacminde Daralma	63
2.2.3.	Doğrudan Yabancı Sermaye ve Portföy Yatırımlarında Azalış.....	65
2.2.4.	Üretici ve Tüketici Güveninde Azalış	67
2.3.	Krizin İmalat Sanayine Etkilerine ilişkin Göstergeler	68
2.3.1.	2008 Krizinin Kapasite Kullanım Oranlarına Etkisi.....	69
2.3.2.	2008 Krizinin Türkiye'nin İmalat Sanayi Dış Ticaretine Etkisi.....	71
2.3.3.	İstihdam ve İşsizlik Düzeyindeki Olumsuzluklar	75
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM		77
KIRŞEHİR İLİNİN EKONOMİK YAPISI VE KRİZİN İL EKONOMİSİNE ETKİLERİ.....		77
3.1.	Kırşehir İline İlişkin Genel Bilgiler ve Ekonomik Yapı.....	77
3.1.1.	Genel Ekonomik Durum.....	78
3.1.2.	Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Düzeyi	81
3.1.2.1.	İl Bazında Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması	82
3.1.2.2.	İlçeler Bazında Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması	90
3.1.2.3.	Bölgeler Bazında Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması	91
3.1.3.	Kırşehir İlinin Rekabet Edebilirlik Düzeyi.....	93
3.1.4.	GSYİH Açısından Kırşehir İli	96
3.1.5.	İl Sanayisinin Genel Durumu	98
3.1.6.	Kırşehir İlinin Dış Ticaret Yapısı	102
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....		106
KOBİ DÜZEYİNDEKİ İMALAT SANAYİNİN SORUNLARI VE 2008 KÜRESEL KRİZİN ETKİLERİNİ BELİRLEMeye YÖNELİK KIRŞEHİR İLİNDE BİR UYGULAMA		106
4.1.	Araştırmanın Amacı ve Önemi	106
4.2.	Araştırma Evreni, Örneklem ve Kısıtlar	107
4.3.	Verilerin Toplanması ve Analizi	108
4.3.1.	Anket Sorularının Niteliği	109
4.3.2.	Verilerin Analiz Yöntemi	110

4.3.2.1.	Ki-Kare Testi (χ^2).....	111
4.3.2.2.	Kruskal- Wallis H Testi.....	112
4.4.	Bulgular ve Analiz.....	117
4.4.1.	İşletmelerin Genel Durum ve Yapılarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	118
4.4.1.1.	İşletmelerin Kuruluş Yılları.....	118
4.4.1.2.	İşletmelerin Hukuki Yapıları.....	119
4.4.1.3.	İşletmelerin Faaliyet Alanları	119
4.4.1.4.	İşletmelerin Personel Sayısı.....	120
4.4.1.5.	İşletmelerin Profesyonel Yönetici İstihdam Etme Düzeyi.....	121
4.4.2.	İşletmelerin Diğer Yapısal Özellikleri ve Çeşitli Sorunlarının Belirlenmesine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler.....	122
4.4.2.1.	İşletmelerin Karşılaştığı En Önemli Sorunlar	122
4.4.2.2.	İşletmelerin Karşılaştığı Finansal Sorunlar	125
4.4.2.3.	İşletmelerin Finansman İhtiyacını Karşılama Yolları.....	128
4.4.2.4.	İşletmelerin Banka Kredilerinden Faydalanma Durumu	129
4.4.2.5.	Banka Kredi Alırken Güçlük Yaşama Durumu.....	130
4.4.2.6.	Bankalardan Kredi Alırken Karşılaşılan Güçlükler	130
4.4.2.7.	Banka Kredilerinden Faydalanmama Nedenleri.....	132
4.4.2.8.	Finansal Sorunların Çözümü İçin Faydalanılan Teşvik ve/veya Kurumlar	132
4.4.2.9.	Yatırım Kararlarının Alınmasında Teşviklerin Rolü	133
4.4.2.10.	Teşvik ve Desteklerin Yeterli Görülme Durumu.....	134
4.4.2.11.	Üretimle İlgili Olarak Yaşanan Zorlukların Sıklığı.....	135
4.4.2.12.	Fizibilite Raporu Hazırlama Durumu.....	137
4.4.2.13.	Üretim Tesisinin Teknolojik Düzeyinin Yeterliliği.....	138
4.4.2.14.	Gelişmiş Teknolojiye Geçmeyi Engelleyen Faktörler	138
4.4.2.15.	Son On Yılda Zarar Etmiş İşletmelerin Zarara Gösterdikleri Gerekçelerin Dağılımı.....	139
4.4.2.16.	İşletmelerin İhracat Yapma Durumu.....	140
4.4.2.17.	İhracat Faaliyetinde Bulunmama Nedenleri.....	140
4.4.2.18.	İhracat Yapan İşletmelerin Karşılaştığı Sorunlar.....	141
4.4.2.19.	İşletmelerin İthalat Yapma Durumu ve İthalat Yapma Nedenleri.....	143
4.4.2.20.	Küresel Krizin İthalat İşlemlerine Etkisi.....	144

4.4.2.21.	Kırşehir İlinin Ekonomik Gelişimi ve Sanayileşmesinin Önündeki Engeller.	145
4.4.3.	2008 Küresel Ekonomi Krizinin İşletmelere Çeşitli Yönlerden Etkisine İlişkin İstatistikî Sonuçlar	146
4.4.3.1.	Küresel Ekonomik Krizin İşletmeleri Etkileme Düzeyi	146
4.4.3.2.	Krizin Neden Olduğu Sorunlar	147
4.4.3.3.	Krize Karşı İşletmelerin Aldığı Önlemler	151
4.4.3.4.	Krizin İşletmelere Olumlu Yansımaları	152
4.4.3.5.	Krizin Girdi Maliyetlerine Etkisi	153
4.4.3.6.	Krizin Kredi Alımında Zorluğa Neden Olma Durumu	153
4.4.3.7.	Krizin Kredi Alımında Neden Olduğu Zorluklar	154
4.4.3.8.	Krizin Kapasite Kullanım Oranlarına Etkisi	155
4.4.3.9.	Kapasite Kullanım Oranlarındaki Düşüşün Nedenleri.....	155
4.4.3.10.	Krizin İhracat Üzerindeki Etkisi	156
4.4.3.11.	Krizin Kâr Marjları Üzerindeki Etkisi	156
4.4.3.12.	Krize Bağlı Olarak 2008-2012 Yılları Arasında Üretim, İç Satışlar, İhracat, İstihdam, Yatırımlar ve Gelirdeki Değişim	157
4.4.3.13.	Kriz ve Üretim Düzeyinde 2008-2012 Yıllarında Meydana Gelen Değişim	157
4.4.3.14.	Kriz Karşısında Devletin Aldığı Önlemlerin Yeterliliği.....	170
4.4.3.15.	Krizin Doğurduğu Olumsuzlukların Sona Erip Ermediğine İlişkin Görüşler	171
4.4.4.	İşletmelerin Sorunları ve Krizin Etkilerine İlişkin Çapraz Tablolar ve Ki-Kare Testleri	172
4.4.4.1.	Firmaların Faaliyet Alanları ile Karşılaştıkları En Önemli Sorunlar Arasındaki İlişki ve Ki-Kare Testi.....	172
4.4.4.2.	Firmaların Faaliyet Alanları ile Karşılaştıkları Finansal Sorunlar Arasındaki İlişki ve Ki-Kare Testi.....	175
4.4.4.3.	Firmaların Personel Sayılarına Göre Karşılaştıkları Önemli Sorunlar Arasındaki İlişki ve Ki-Kare Testi	177
4.4.4.4.	Firmaların Faaliyet Alanları İle Finansman İhtiyacını Karşılama Yolları Aralarındaki İlişki	178
4.4.4.5.	Firmaların Finansman İhtiyacını Karşılama Yolları ile Kriz Döneminde Karşılaşılan Sorunlar Arasındaki İlişkiler	179
4.4.4.6.	İşletmelerin Kuruluş Yılları İtibariyle Bankalardan Kredi Alırken Karşılaştığı Güçlüklerin Değişimi	180
4.4.4.7.	İşletmelerin Faaliyet Alanlarına Göre Üretimle İlgili Sorunların Değişimi	181

4.4.4.8. İşletmelerin Faaliyet Alanlarına Göre Krizden Etkilenme Düzeylerinin Değişimi	183
4.4.4.9. Firmaların Faaliyet Alanlarına Göre Teşviklerin Yatırım Kararlarında Rolü	184
4.4.4.10. Personel Sayılarına Göre İşletmelerin Yatırım Kararlarında Teşviklerin Rolü	185
Sonuç ve Öneriler.....	187
Kaynakça	192
Ekler	202
ÖZGEÇMİŞ	211

TABLolar LİSTESİ

Tablo- 1:Türkiye’de KOBİ Sınıflandırması	6
Tablo- 2: KOBİ’lerin Türkiye Ekonomisi İçindeki Yerine İlişkin Çeşitli Oranlar	11
Tablo- 3: KOBİ’lerin Oluşturduğu Katma Değerin Sektörel Dağılımı	12
Tablo- 4: KOBİ’lerin Ana Sektör Gruplarına Göre Dağılımı	12
Tablo- 5: İmalat Sanayindeki KOBİ’lerin Sanayi Alt Sektörlerine Dağılımı ve İstihdam Oranları	13
Tablo- 6: KSEP’in Sahip Olduğu Temel Stratejik Alanlar ve Hedefler	25
Tablo- 7: Banka Kredilerinin Türlerine Göre Dağılımı	33
Tablo- 8: Kredi Türlerinin Banka Gruplarına Göre Dağılımı	34
Tablo- 9: Yeni Kurulan İşletmelerin Kapanış Oranlarının Seyri	39
Tablo- 10: Kurulan ve Kapanan İşyerleri Sayıları.....	52
Tablo- 11: Finans Sektörünün Karlılık Görünümüne İlişkin Bazı Veriler	56
Tablo- 12: Sanayi Üretim Endeksi	58
Tablo- 13: Dünya Ticaret Hacmi Değişimi (%).....	62
Tablo- 14: Bankacılık Sektörünün Dış Piyasalardan Sağladığı Kaynakların Gelişimi.....	63
Tablo- 15: Uluslararası Doğrudan Yatırımlar (Milyon (\$))	66
Tablo- 16: İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranları-Mevsimsel Etkilerden Arındırılmış(%) .	69
Tablo- 17: Mal Gruplarına Göre Kapasite Kullanım Oranları.....	71
Tablo- 18: Sektörel Dış Ticaret (Milyar\$).....	73
Tablo- 19: Tarım Arazilerinin Niteliğine Göre Dağılımı.....	79
Tablo- 20: Kırşehir İlinde Hayvancılığa İlişkin Veriler	80
Tablo- 21: Kırşehir İlindeki Şirket Tür ve Sayıları.....	81
Tablo- 22: Esnaf ve Sanatkâr Odaları	81
Tablo- 23:1996-2003 SEGE Karşılaştırması.....	83
Tablo- 24: Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (SEGE-2011)	85
Tablo- 25: Gelişmişlik Endeksine Göre Kademeli İl Grupları.....	87
Tablo- 26: SEGE-2011’ e Göre Kademeli İl Grupları	88
Tablo- 27: İGE-2005 ve İGE-2010 Değişimi	89
Tablo- 28: Kırşehir İli ilçeleri Sosyo- Ekonomik Gelişmişlik Sıraları	90
Tablo- 29: İller Arası Rekabetçilik Endeksi 2009-2010	94
Tablo- 30: Kırşehir’in İller Arası Rekabetçilik Sırası Gelişimi.....	95
Tablo- 31: Kırşehir’in Beşeri Sermaye ve Yaşam Kalitesi Alt Endeksi Sırası.....	95
Tablo- 32: Kırşehir İlinin Marka, Patent, Endüstriyel Tasarım ve Faydalı Model Tescilleri (2006-2012 Yılları).....	96
Tablo- 33: Kırşehir İli GSYİH Değişimi	97
Tablo- 34: GSYİH’nın Sektörel Dağılımı (%)	97
Tablo- 35: İç Anadolu Bölgesi Sanayisinin İller Arasında Dağılımı.....	98
Tablo- 36: Kırşehir İli Sanayisinin Sektörel Dağılımı	99
Tablo- 37: Kırşehir İli Sanayi İşletmelerinin Sektörlere Göre Sayıları.....	100
Tablo- 38: Kırşehir İlinin İhracat Tutarları (2002-2012)	103
Tablo- 39: İhracatın Sektörler İtibariyle Dağılımı (2011 ve 2012 Yılları, 1000 \$)	104

Tablo- 40: İşletmelerin Kuruluş Yıllarına Göre Dağılımı.....	118
Tablo- 41: İşletmelerin Hukuki Yapılarına İlişkin Frekans Tablosu	119
Tablo- 42: İşletmelerin Faaliyet Alanlarına İlişkin Frekans Tablosu	120
Tablo- 43: İşletmelerin Personel Sayılarına İlişkin Frekans Tablosu.....	121
Tablo- 44: İşletmelerin Profesyonel Yönetici İstihdamına İlişkin Dağılım	122
Tablo- 45: İşletmelerin Karşılaştığı En Önemli Sorunlar	123
Tablo- 46: Kalifiye Eleman Sorununun Önem Derecelerinin Dağılımı.....	124
Tablo- 47: Finansal Sorunların Önem Derecelerinin Dağılımı.....	125
Tablo- 48: İşletmelerin Karşılaştığı Finansal Sorunlar	126
Tablo- 49: Alacakların Zamanında Tahsil Edilememesi Sorununun Önem Derecelerinin Dağılımı.....	127
Tablo- 50: İşletme Sermayesi Yetersizliği Sorununun Önem Derecelerinin Dağılımı.....	128
Tablo- 51: Finansman İhtiyacını Karşılama Yollarının Önem Sıraları.....	128
Tablo- 52: Kamu Bankalarının Kredilerini Tercih Önem Sıralarının Dağılımı	129
Tablo- 53: Banka Kredilerinden Faydalanan İşletmelerin Dağılımı	130
Tablo- 54: Banka Kredisi Alımında Güçlük Yaşama Durumu	130
Tablo- 55: Bankalardan Kredi Alınırken Karşılaşılan Güçlüklerin Önem Dereceleri Dağılımı.....	131
Tablo- 56: Banka Kredilerinden Faydalanmama Nedenlerinin Dağılımı	132
Tablo- 57: Faydalanılan Teşvik ve/veya Kurumlar	133
Tablo- 58: Yatırım Kararlarının Alınmasında Teşviklerin Rolü	133
Tablo- 59: Teşvik ve Destekleri Yeterli Görme Durumu	134
Tablo- 60: Teşvik ve Destekleri Yeterli Bulmama Nedenleri Önem Sırası	135
Tablo- 61: Üretimle İlgili Sorunların Sıklık Sıralaması.....	135
Tablo- 62: Kalifiye Eleman Sorunu Sıklığı	136
Tablo- 63: Hammadde Maliyetlerinin Yüksekliği Sorunu Sıklığı	137
Tablo- 64: Fizibilite Raporu Hazırlama Düzeyi	137
Tablo- 65: Üretim Tesisinin Teknolojik Düzeyini Yeterli Bulama Durumu.....	138
Tablo- 66: Gelişmiş Teknolojiye Geçişteki Engellerin Dağılımı	139
Tablo- 67: Son On Yılda Zarar Ediş Nedenlerinin Dağılımı.....	140
Tablo- 68: İşletmelerin İhracat Yapma Durumu	140
Tablo- 69: İhracat Faaliyetinde Bulunmama Nedenlerinin Frekans Dağılımı	141
Tablo- 70: İhracat Yapan İşletmelerin Karşılaştığı Sorunlar.....	143
Tablo- 71: İşletmelerin İthalat Durumu.....	143
Tablo- 72: İthalat Yapma Nedenlerinin Önem Sıraları	144
Tablo- 73: Krizin İthalat İşlemlerine Etkisinin Dağılımı.....	144
Tablo- 74: Kırşehir'in Ekonomik Gelişimi ve Sanayileşmesi Önündeki Engeller	146
Tablo- 75: Küresel Ekonomi Krizinden Etkilenme Düzeylerinin Dağılımı	147
Tablo- 76: Kriz Döneminde İşletmelerin Etkilendiği Sorunların Önem Dereceleri.....	148
Tablo- 77: Kriz Döneminde Yaşanan Finansal Sorunların Önem Derecesi Dağılımı.....	148
Tablo- 78: Kriz Döneminde Yaşanan İnsan Kaynakları Sorunlarının Önem Derecesi Dağılımı	149
Tablo- 79: Krizin Olumsuz Etkilediği Hususlar.....	150

Tablo- 80: Kriz Karşısında Alınan Tedbirlerin Dağılımı	151
Tablo- 81: Krizin Olumlu Etkilediği Unsurların Dağılımı	152
Tablo- 82: Kriz Döneminde Maliyetlerdeki Değişim.....	153
Tablo- 83:83 Kriz Döneminin Kredi Alımında Zorluk Yaşayan İşletmeler	154
Tablo- 84: Kriz Döneminde Banka Kredileri Kullanımında Yaşanan Zorlukların Önem Sırası	154
Tablo- 85:Krizin Kapasite Kullanım Oranlarına Etkisi	155
Tablo- 86: Kapasite Kullanım Oranları Düşüşlerinin Nedenleri	155
Tablo- 87: Krizle Birlikte İhracattaki Gelişimin Dağılımı	156
Tablo- 88: Krizin Kâr Marjlarına Etkisi	156
Tablo- 89:Krizle Bağlı Olarak 2008-2012 Yıllarında Üretimde Meydana Gelen Değişim.....	158
Tablo- 90: 2008-2012 Yılları Arasında Üretim Miktarı Değişim Görüşlerine İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları	159
Tablo- 91: Krize Bağlı Olarak 2008-2012 Yılları Arasında İç Satışlardaki Değişim	161
Tablo- 92: 2008-2012 Yılları Arasında İç Satış Miktarı Değişim Görüşlerine İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları	162
Tablo- 93: Küresel Kriz Neticesi İhracatın 2008-2012 Yılları Arasında Değişimi	163
Tablo- 94: 2008-2012 Yılları Arasında Dış Satış Miktarı Değişim Görüşlerine İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları	164
Tablo- 95: Küresel Krizin 2008-2012 Yıllarında İstihdama Etkisi.....	165
Tablo- 96: 2008-2012 Yılları Arasında İstihdam Miktarı Değişim Görüşlerine İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları	166
Tablo- 97: Krize Bağlı Olarak 2008-2012 Yıllarında Yatırımlardaki Değişim	167
Tablo- 98: 2008-2012 Yılları Arasında Yatırım Miktarı Değişim Görüşlerine İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları	168
Tablo- 99: Krize Bağlı Olarak 2008-2012 Yıllarında Gelirlerde Meydana Gelen Değişim	169
Tablo- 100: 2008-2012 Yılları Arasında Gelir Miktarı Değişim Görüşlerine İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları	170
Tablo- 101: Kriz Karşısında Devletin Aldığı Tedbirlere İlişkin Görüşler	171
Tablo- 102:Krizin Etkilerinin Bitip Bitmediğine İlişkin Görüşlerin Dağılımı.....	171
Tablo- 103: Faaliyet Alanlarına Göre Karşılaşılan En Önemli Sorunların Dağılımı	173
Tablo- 104: Faaliyet Alanlarına Göre Karşılaşılan Finansal Sorunların Dağılımı.....	176
Tablo- 105: Firmaların Personel Sayılarına Göre Karşılaştığı Önemli Sorunların Değişimi...177	
Tablo- 106: Faaliyet alanlarına Göre Firmaların Finansman Yollarının Değişimi	178
Tablo- 107: Finansman İhtiyacını Karşılama Yoluna Göre Kriz Döneminde Yaşanan Sorunların Dağılımı.....	180
Tablo- 108: Kuruluş Yıllarına Göre Bankalardan Kredi Alırken Karşılaşılan Zorlukların Değişimi	181
Tablo- 109: Firmaların Faaliyet Alanlarına Göre Üretim Sorunlarının Sıklığındaki Değişim .	182
Tablo- 110: Firmaların Faaliyet Alanlarına Göre Krizden Etkilenme Değişimleri.....	184
Tablo- 111: Firmaların Faaliyet Alanları ile Yatırım Kararında Teşvik Rolünün İlişkisi.....	185
Tablo- 112: Firmaların Personel Sayıları ile Yatırım Kararında Teşvik Rolünün İlişkisi.....	186

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil- 1: Yatırım Ortamının Önündeki En Büyük Beş Engel.....	15
Şekil- 2: İş Yapma Kolaylığı Sıralaması	16
Şekil- 3: Türkiye'nin İş Yapma Konularında 185 Ülke Arasındaki Durumu	17
Şekil- 4: Banka Kredilerinin Kriz Döneminde Türleri İtibariyle Dağılımı	48
Şekil- 5: Türleri İtibariyle Kredilerin Takibe Dönüşüm Oranı.....	49
Şekil- 6: Sanayi Üretim Endeksi (Yıllık Yüzde Değişim)	57
Şekil- 7: Yıllara Göre İthalat ve İhracat Değişim Oranları.....	61
Şekil- 8: Kredilerde Büyüme (Yıllık, Yüzde).....	64
Şekil- 9: Mevduatın Krediyeye Dönüşüm Oranı (%)	65
Şekil- 10: Reel Kesim Güven Endeksi (2008-2011) ve Tüketici Güven Endeksi (2008-2011)	68
Şekil- 11: Kapasite Kullanım Oranları.....	70
Şekil- 12: Yıllara Göre İthalat-İhracat Değişim Oranlar	72
Şekil- 13: İhracatın Ülke Grupları Gruplarına Göre Dağılımı (2012 ve 2007 Yılları)	74
Şekil- 14: 2003-2012 Yıllarında İşsizlik Oranlarının Değişimi (%).....	75
Şekil- 15: Ülkelerin 2007-2012 Yılları Arasında Oluşturdukları İstihdam (Milyon Kişi)	76
Şekil- 16: Kırşehir'in İGE ve Alt Endekslerinin Bölge ve Türkiye Karşısındaki Düzeyi.....	90
Şekil- 17: Coğrafi Bölgelere Göre Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması.....	92
Şekil- 18: İç Anadolu Bölgesi İllerinin Sosyo-Ekonomik Endeksleri	92
Şekil- 19: TR71 Bölgesi Faaliyet Birimlerinin Dağılımı	101
Şekil- 20: Kırşehir İlinin 2002-2012 Yıllarına Ait İhracat Tutarları (\$)	103
Şekil- 21: İşletmelerin Kuruluş Yıllarına Göre Dağılımı	118
Şekil- 22: İşletmelerin Hukuki Yapılarına Göre Dağılımı	119
Şekil- 23: Firmaların Personel Sayıları Dağılımı.....	121
Şekil- 24: 2008-2012 Yılları Arasında Üretimde Değişim Görüşleri	159
Şekil- 25: 2008-2012 Yıllarında İç Satışlarda Değişim Görüşleri.....	161
Şekil- 26: 2008-2012 Yılları Arasında Dış Satış Miktarı Değişim Görüşleri	163
Şekil- 27: 2008-2012 Yılları Arasında İstihdam Düzeyin Değişim Görüşleri	165
Şekil- 28: 2008-2012 Yıllarında Yatırımlarda Değişim Görüşleri	167
Şekil- 29: 2008-2012 Yılları Arasında Gelir Miktarı Değişim Görüşleri	169

GİRİŞ

Günümüz dünyası, teknolojide ve iletişimde meydana gelen gelişmeler sonucu küreselleşme olgusunun her alanda yaşandığı bir yapıyı ortaya çıkarmıştır. Küresel dünyada ekonomik krizler de süratle bütün dünyayı etkileyebilme potansiyelini içermektedir. Küreselleşme biryandan rekabeti çok ileri düzeylere taşırken diğer yandan iktisadi problemleri de hızla yayabilmektedir. İşte bu koşullar altında ülkelerin rekabet gücünü koruyabilmeleri ve büyümeyi istikrarlı hale getirebilmeleri hem ekonomik yapılarının her bir unsurunu iyi tanımalarını hem de süratli bir biçimde çözüm üretebilmelerini gerektirmektedir.

Özellikle son yıllarda ekonomi, sanayi, iş dünyası denilince gündeme büyük ölçekli işletmeler yerine KOBİ diye tabir edilen nispeten küçük işletmeler daha fazla gelmeye başlamıştır. Bunun iki nedeni olduğu görülmektedir: Birincisi KOBİ'lerin sahip oldukları çeşitli avantajları onları ekonomilerin geleceği bakımından önemli hale getirmektedir. İkinci neden ise küreselleşmeyle birlikte artık küçük ve orta boydaki işletmelerin de uluslararası rekabetten daha şiddetli etkilenmeye başlamasıdır. Başta bu ikisi olmak üzere, çeşitli nedenlerle çoğu ülke KOBİ'lerin sorunlarını halletmeyi, rekabet güçlerini arttırmayı önemli bir amaç olarak ortaya koymaktadırlar. Bu doğrultuda birçok kurum ve kuruluş tarafından çok yönlü araştırmalar yapılmakta, teşvik tedbirleri uygulanmaktadır. Bu araştırma da böyle bir katkı sağlamaya amacı taşımaktadır.

KOBİ'ler ve araştırmanın esasını teşkil eden KOBİ niteliğindeki imalat işletmeleri sahip oldukları esneklik, istihdam imkânları ve ülke sathına yayılmışlıkları gibi artılarına karşılık içinde barındırdıkları sorunlar nedeniyle de ekonomik krizlerden en fazla etkilenen kesimlerden biridir. KOBİ'lerin ve özellikle de imalatçı KOBİ'lerin ülke ekonomisinde kapsadığı yer ve önem nedeniyle bu açıdan dikkatle analiz edilmesi ekonomilerin istikrarı ve büyümesi açısından büyük öneme sahiptir.

2008 küresel finans krizinin kaynağı ABD konut piyasasından kaynaklı olarak finans kesiminde ortaya çıkan sorunlardır. Sorun finansal nitelikli olmakla beraber

Türkiye’de etkisi özellikle reel kesimde kendini göstermiştir. Büyük çoğunluğu KOBİ çapında olan imalat sanayi krizden en fazla etkilenen kesim olmuştur.

Bu çalışmada KOBİ’lerin Türkiye ekonomisindeki yeri, sorunları konu edilmekte ve 2008 küresel finans krizinin genelde ekonominin bütünü, özelde ise imalatçı KOBİ’leri nasıl etkilediği konu edilmiştir. Çalışmada 2008 ve 2009 yılları kriz yılları olarak kabul edilmekle birlikte 2010, 2011 ve 2012 yılları nispeten toparlanmanın yaşandığı, krizin etkilerinin zayıfladığı ancak tamamen sona ermediği yıllar olarak kabul edilmiştir ve bu iki dönem arasında nasıl bir değişim yaşandığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu yapılırken de Kırşehir İli imalat sanayini içeren bir alan araştırmasıyla etkiler daha yakından gözlenmeye çalışılmıştır. Kırşehir ekonomik yapı ve sanayileşmesi itibariyle henüz ileri düzeyde olmayan bir ildir. Kırşehir ili ekonomisine ve sanayisine ilişkin çalışmalar ilin bizatihi geri kalmışlığı nedeniyle yok denecek kadar azdır. Bu bakımdan ilin ekonomik yapısına ve sanayisine ilişkin sağlanacak verilerin ilin ekonomik yapısının şekillendirilmesinde bir fayda sağlaması amaçlanmaktadır.

Çalışmada bir yandan ikincil veri kaynakları yardımıyla genel ekonomi, KOBİ’ler, imalat sanayi ve Kırşehir ilinin ekonomik yapısı ve krizin etkileri tahlil edilmeye çalışılırken diğer yandan ildeki imalatçı KOBİ’leri hedefleyen ve 46 sorudan oluşan bir anket yardımıyla, sorunlar ve krizin etkileri bağlamında analizler gerçekleştirilecektir.

Çalışmanın birinci bölümünde KOBİ’lerin Türkiye ekonomisindeki yeri, AB ve Türkiye’de KOBİ’lerin rekabet gücünü geliştirmek için benimsenen stratejiler, KOBİ’lerin sorunları, üstünlük ve zayıflıkları, ekonomik krizlerin etkilerinin analizi ele alınmıştır. Bu amaçla KOBİ’ler, ekonomik krizler ve özellikle 2008 küresel finans krizi üzerine yapılmış çeşitli çalışmalardan faydalanılmıştır.

İkinci bölümde ise 2008 küresel mali krizinin Türkiye Ekonomisine etkileri analiz edilmiştir. Bu amaçla krizin ortaya çıkışı, Türkiye Ekonomisine hangi kanallardan etki ettiği çeşitli göstergeler yardımıyla incelenmiştir. Özellikle TÜİK, TCMB, BDDK, IMF, OECD, ISO, Hazine Müsteşarlığı gibi kurumların güncel verileri kullanılmıştır.

Üçüncü bölümde Kırşehir ilinin ekonomik yapısı inceleme konusu yapılmış ve ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi, ekonomik yapının bileşenleri ve özellikle imalat sanayinin yapısı ele alınmıştır. Hemen belirtmek gerekir ki Kırşehir ili sanayisi itibariyle İç Anadolu Bölgesi'nin en geri kalmış illerinden biridir. İl ekonomisine ilişkin yapılmış çalışmalar da son derece az olduğu için daha çok Kırşehir Sanayi ve Ticaret Odası, TÜİK ve DPT'nin yaptırdığı çeşitli araştırmalar esas alınmıştır.

Dördüncü bölüm Kırşehir'de faaliyet gösteren KOBİ niteliğindeki imalat işletmelerine ilişkin anket sonuçlarının değerlendirilmesine ayrılmıştır. Bölümde öncelikle araştırmanın yöntem, amaç, önem ve örneklem seçimi gibi yönlerine ilişkin bilgi verilmiştir. Ayrıca, anket sorularının niteliği ve içeriği hususunda bilgi verilmiştir. Bölümde anketten elde edilen bilgiler SPSS 20.0 ile analiz edilmiş ve elde edilen sonuçlar çeşitli başlıklar halinde analize tabi tutulmuştur. Bu kapsamda oluşturulan çapraz tablolar yardımıyla kıyaslamalar yapılırken aynı zamanda araştırma kapsamında kurulmuş olan hipotezler test edilmiştir. Araştırmanın dördüncü bölümünde elde edilen bulguların genel bir değerlendirilmesinden sonra önerilere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KOBİ'LERİN ÖZELLİKLERİ VEBAŞLICA SORUNLARI

KOBİ niteliğindeki işletmeler sahip oldukları özellikleriyle büyük işletmelere nazaran bazı üstünlüklere sahip oldukları gibi, bu özellikleri nedeniyle çeşitli sorunları da bünyelerinde barındırmaktadırlar. Bu özelliklerin analizi ve sorunların tespiti KOBİ'lere ilişkin çözümler üremek açısından önem arz etmektedir.

1.1. KOBİ'lerin Özellikleri

Küçük ve Orta Ölçekli işletmeler günümüz ekonomi dünyasında oldukça önemli bir yere sahip olan ve ülkelerin ekonomik gelişimleri açısından dinamizm sağlayan, krizler karşısında direnç ve esneklik sağlayan iktisadi birimlerdir. Özellikle küreselleşme sürecinin doğurduğu dünya ölçeğindeki iktisadi krizler karşısında KOBİ'lerin sahip olduğu artılar, çok süratli değişen mal ve hizmet talepleri karşısında esneklikleri, istihdam içindeki payları ve oluşturdukları katma değer boyutu, ferdi tasarrufları teşvik etmeleri, bölgeler arası dengeli gelişmeyi sağlayıcı oluşları önemlerini artırıcı niteliklerdir. Bu özellikleriyle KOBİ'ler ülkelerin rekabet gücünü etkileyen ekonomik aktörler olarak dikkatle incelenmesi gereken yapılardır. KOBİ'ler ekonomik yapının gelişimi ve gücü açısından önemi yanında, siyasal ve sosyal bakımdan da vazgeçilmez unsurlardır (Şamiloğlu, 2002: 210). Değişen koşullar karşısında geçmişin dev şirketleri de artık küçük ve orta boy işletmelerin esnekliği ve dinamizmini kazanabilmek adına küçük birimler halinde düşünebilmek, üretebilmek yollarını aramaya başlamıştır. Şirketler, sahip oldukları işletmeleri böylece daha verimli kılacaklarını düşünmektedirler (Müftüoğlu, 2002: 5).

Deri, tekstil, gıda, döküm gibi geleneksel sektörlerde öne çıkan KOBİ'ler genellikle kitle üretimine uygun olmayan, üretim ve satış miktarı küçük olan alanlarda avantajlı olan işletmeler olmaktadır. Bu bakımdan, büyük sanayi işletmeleri için gereken ancak onların verimli olarak üretmedikleri mamulleri üretmek suretiyle önemli bir işlev görmektedirler (TMMOB, 2012: 10).

KOBİ'ler genel hatlarıyla belirtilen önemleri itibarıyla dünyada ve de Türkiye'de çeşitli araçlarla desteklenmesi, geliştirilmesi gereken yapılar olarak

görülmektedir. Bu gerekliliğin bir sonucu olarak hangi işletmelerin KOBİ olarak kabul edileceği sorusunun cevaplanması lüzumu ortaya çıkmaktadır. Ancak literatür incelendiğinde görüleceği üzere tanımlama hususunda dünya ölçeğinde bir fikir birliği sağlanabilmiş değildir. Ülkelerin ve çeşitli siyasal ve iktisadi organizasyonların farklı tanımlamalar yaptığı görülmektedir. Bu tanımlamalardaki farklılıklar ülkeler bazında ortaya çıktığı gibi, sektörel ve bölgesel düzeyde de ortaya çıkabilmektedir. Bu farklılıkları doğuran neden KOBİ kavramının nispi bir büyüklüğü göstermesi ve bu nispi büyüklüğün ülkeden ülkeye, sektörden sektöre algılanmasındaki farklılıklardır (Yörük ve Ban, 2003: 4). Çeşitli ülkelerin tanımlamalarına bakıldığında izledikleri ekonomi politikasının ve finansal kaynakların getirdiği sınırlamaları da esas alıp genellikle işçi sayısı, sermaye büyüklüğü ve ciro dikkate alınarak KOBİ tanımlamasına gidildiği görülmektedir. Türkiye’de de KOBİ tanımına ilişkin benzer bir karmaşa yaşanırken yapılan bir düzenleme ile Avrupa Birliği Mevzuatı ile uyumlu bir tanımlama getirilmiştir. Esasen KOBİ tanımlaması hususunda yapılan bu düzenleme 2003 tarihinde yayımlanan Katılım Ortaklığı Belgesinin Türkiye’den istediği hususlardan birisidir. 12.04.2005 tarih ve 5331 sayılı Sanayi ve Ticaret Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanuna Bir Ek Madde Eklenmesine İlişkin Kanun ile “küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin tanımlanmasına, niteliklerine, sınıflandırılmasına ve uygulamalarına ilişkin esaslar; net satış hâsılatları, malî bilanço tutarları ve çalışan sayıları dikkate alınarak Bakanlıkça hazırlanan ve Bakanlar Kurulunca yürürlüğe konulan yönetmelikle belirlenir” hükmü getirilmiştir. Yasa, kurum ve kuruluşların KOBİ’lere ilişkin düzenlemelerinde çıkarılacak yönetmeliği esas alacaklarını belirtmiştir. 18.11.2006 tarih ve 997 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik kurum ve kuruluşlar açısından tek KOBİ tanımlaması mecburiyetini getirmiştir. Yönetmeliğin gereği olarak KOBİ’lerle ilgili tüm kamu kurumları söz konusu yönetmeliğin getirdiği tanımlamaya uygun düzenlemeler yapmışlardır. Yönetmeliğin öncesindeki tabloya bakıldığında, gerek yasalarda gerekse çeşitli kurum ve kuruluşlarda birbirinden farklı tanımlamalar yapıldığı görülmekteydi. Örneğin KOSGEB, Halk Bankası, TÜİK, Ticaret ve Sanayi Odaları farklı tanımlamalara sahipti. Hatta Ticaret ve Sanayi Odaları içinde de bir

tanım birliği sağlanamamıştı. Tanımlardaki farklılıklar KOBİ'lere sağlanan desteklerin objektiflikten uzaklaşmasını da beraberinde getirmekteydi. Yönetmeliğin sağladığı en önemli fayda bu farklı yaklaşımları ortadan kaldırmak noktasında olmuştur. Esasen KOBİ Yönetmeliği AB'nin KOBİ tanımını bazı farklılıklarla aynen benimsemiştir. KOBİ tanımında çalışan sayısı bakımından AB tanımına aynen uyulurken, yıllık mali bilanço ve yıllık net satış hâsılatı kıstası bakımından değişiklik yapılarak AB'ye göre daha düşük rakamsal düzeyler benimsenmiştir. Bu değişiklik Türkiye'deki İşletmelerin finansal güçlerinin ve cirolarının AB'ye göre daha zayıf olmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Cansız, 2008: 4). Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik üzerinde 10.9.2012 tarihinde bir yapılan bir değişiklikle KOBİ'lerin sınıflandırılmasına Tablo-1'de verilen kriterler belirlenmiştir.

Tablo- 1:Türkiye'de KOBİ Sınıflandırması

	Çalışan Sayısı	0-9	10-49	50-249
TÜRKİYE	Yıllık Net Satış Hasılatı	≤1 Milyon TL	≤8 Milyon TL	≤40Milyon TL
	Yıllık Mali Bilançosu	≤1 Milyon TL	≤8 Milyon TL	≤40Milyon TL

Kaynak: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/11/20121104-11.htm>, Erişim Tarihi: 11.05.2013

4 Kasım 2012 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan değişikliklerden hareketle oluşturulan Tablo-1'de görüldüğü üzere çalışan sayısı 250 ve aşağısı olan işletmeler KOBİ olarak tanımlanmıştır. Ayrıca KOBİ'ler kendi içinde Mikro, Küçük İşletme ve Orta Ölçekli İşletme olarak sınıflandırılmıştır. KOBİ'ler için belirlenmiş olan çalışan sayısı ve diğer rakamsal büyüklükler işletmenin KOBİ vasfının belirlenmesinde birlikte ele alınacaktır. Buna göre, çalışan sayısı 10'dan az olan ve yıllık net satış hâsılatı veya yıllık mali bilançosu 1 milyon TL'yi aşmaya işletmeler mikro işletme olarak tanımlanmıştır. Çalışan sayısı 50'den az olan ve yıllık net satış hâsılatı veya yıllık mali bilançosu 8 milyon TL'yi aşmayan işletmeler küçük işletme olarak kabul edilmektedir. 250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı 40 milyon TL'yi aşmayan işletmeler orta ölçekli işletmeler olarak tanımlanmıştır. Yönetmelik, KOBİ'lere ilişkin mevzuatın yürütülmesinde söz konusu tanımlamanın

esas alınacağını ancak KOBİ'lere yönelik destek sağlayacak kuruluşların burada belirlenmiş olan sınırlamalara dikkat etmek kaydıyla kendi sektörel ve büyüklük önceliklerini belirleyebileceğini ortaya koymuştur. Bu vasıflardan biri ya da birkaçını üst üste iki hesap döneminde kaybeden işletmenin KOBİ vasfını kaybedeceği yönetmelikle belirlenmiş diğer bir husustur. Yönetmelik sermayesinin veya oy haklarının %25'inden fazlası kamu kurum veya kuruluşlarının elinde olan işletmeleri yukarıdaki limitler içinde olsalar bile KOBİ olarak kabul etmemektedir.

1.1.1. KOBİ'lerin Üstünlük ve Yetersizlikleri

Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler yapıları itibariyle içinde buldukları ekonomik şartlara bağlı olarak belli avantajlara sahipken bazen de bu şartların değişimiyle birlikte birtakım sıkıntıları yaşamaktadırlar. KOBİ'lerin sahip oldukları üstünlükler ile yetersizlikleri büyük oranda birbirleriyle ilişkilidir. KOBİ'lerin güçlü ve zayıf yönlerini tespiti yönelik (GZFT) analizlerini çeşitli zamanlarda gerçekleştiren bireysel ve kurumsal araştırmaların sonuçları genellikle benzer noktalara işaret etmektedir. Tespit edilen bu hususlardan bir kısmının özellikle Türkiye açısından daha belirginleştiği görülmektedir. KOBİ'lerin güçlü yönleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (TMMOB, 2012: 31; Erdoğan ve Develioğlu, 2011a:142; ABİGEM, 2010: 26; İraz, 2005: 241; Tutar, 2003:216):

- İstihdam sorununun çözümü bakımından önemli bir faktördür. KOBİ'lerin istihdam olanağı oluşturma bakımından gereksinim duyduğu yatırım miktarı büyük firmalara göre daha düşük düzeydedir. KOBİ'lerin bir işçi istihdam etmek için yapmaları gereken yatırımın tutarı büyük işletmelere nazaran daha düşüktür. Bu durum KOBİ'lerin emek yoğun teknolojileri tercih edişinin bir sonucudur. Sermaye sıkıntısı çeken Türkiye açısından bu özellik işsizlik sorununun halli açısından önemlidir. KOBİ'lerin ekonomik krizler karşısında işten çıkarma ve zorunlu izin gibi çözüm yollarını büyük işletmelere nazaran daha az tercih ettikleri görülmektedir. Bu nitelikleriyle KOBİ'ler hem işsizlik sorununun çözümü hem de ekonomik kalkınma için kilit kurumlar olarak görülmeye başlamıştır. KOBİ'lerin istihdam için vasıfsız işgücüne de yoğun olarak başvurması da işsizliğin azaltılmasına önemli bir katkı olarak ortaya

çıkılmaktadır. Ancak bu politikanın insan kaynaklarının zamanla kalifiye hale gelmeleri sonucunu doğurması da diğer bir fayda olarak ortaya çıkmaktadır.

- Bölgesel kalkınmaya ve dengeli gelişmeye katkı sağlamaktadırlar. KOBİ büyük işletmelere nazaran daha az yatırım gerektiren ve nispeten az gelişmiş yöreleri de kuruluş yeri olarak tercih edebilen işletmeler olarak bölgesel dengesizlikleri giderici bir fonksiyon görürler. KOBİ'ler teknoloji tercihlerini bölgenin koşullarını ve kaynaklarını dikkate alarak belirlemektedirler. Bu bakımdan bölgesel kaynakların kullanımı da dengesizlikleri giderici kalkınmayı uyarıcı bir sonucu doğurmaktadır. Öte yandan kurulan bu işletmeler aynı zamanda işgücü göçünü de önlemek suretiyle bölgesel olarak ekonomik canlılık meydana getirirler. KOBİ'lerin ülke sathına yayılma eğilimi aynı zamanda bölgeler arası gelir dağılımının dengelenmesine de kısmen fayda sağlamaktadır.
- Ekonomik koşulların değişimine hemen ayak uydurabilirler. Değişime ayak uydurmayı iki açıdan değerlendirilebilir. Öncelikle KOBİ'ler ekonomik yapıda ortaya çıkan krizler ve büyük dalgalanmalar karşısında daha büyük esnekliğe sahiptirler. KOBİ'ler aynı zamanda pazar koşullarındaki değişim karşısında oldukça hızlı bir uyum sağlama kabiliyetine sahiptirler. KOBİ'lere bu gücü sağlayan özellik büyük işletmelere nazaran daha az sabit sermaye yatırımı yapmaları ve öz kaynaklarla finansmana ağırlık vermelerinden kaynaklanmaktadır. Büyük işletmelere nazaran müşteriyle sağlanan yakınlığın da bu adaptasyonda önemli bir yeri vardır. KOBİ'ler bu avantaj yardımıyla müşteri ihtiyaçlarını daha kolay kavrayabilmekte ve üretim sürecini ve ürünleri buna göre yeniden dizayn edebilmektedirler. Başka bir ifadeyle KOBİ'ler müşteriye ve çevreyi daha iyi analiz etmek suretiyle yeni buluşları geliştirebilme potansiyeline sahiptirler. Elbette ki bu değişimi kolaylaştıran bir faktör de bu işletmelerin sermaye yapısının yukarıda bahsi geçen niteliklerde olmasıdır. Büyük işletmeler yapıları itibarıyla bu uyumu hızlı bir biçimde sağlayamazlar.

- Bireysel tasarrufları teşvik edici bir niteliğe sahiptirler. Çünkü finansman için daha çok öz kaynaklara yönelen ve dolayısıyla elde ettikleri kazancı yeniden yatırıma kanalize eden bir yaklaşıma sahiptirler.
- Büyük sanayi işletmelerinin tamamlayıcısı olarak önemli bir yere sahiptirler. Büyük işletmelerin ekonomik ve teknolojik zorluklar nedeniyle üretmedikleri ya da üretmedikleri birtakım ürünleri küçük işletmelerden temin etme yolunu benimsedikleri görülmektedir. Dolayısıyla büyük işletmelerle küçük işletmeler arasında ana sanayi- yan sanayi ilişkisi ortaya çıkmaktadır. Günümüz dünya ekonomilerinde bu ilişki geliştiği ölçüde kaynak kullanımında etkinlik de sağlanabilmiş olmaktadır.

KOBİ'lerin ekonomik faaliyetlerinde yaşadığı zorlukların önemli bir kısmı yapılarından kaynaklanan yetersizliklerin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye'deki KOBİ'lerin hangi zayıflıkları ya da yetersizlikleri içerdiğini sorguladığımızda öne çıkan sorunlar şunlardır (TMMOB, 2012: 31; Erdoğan ve Develioğlu, 2011a: 142; ABİGEM, 2010: 26; Tutar, 2003: 216; İraz, 2005: 241; Yörük ve Ban, 2003: 20):

- Teknolojik yetersizlikler ve Ar-Ge harcamalarının yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Teknoloji kullanımının yeterli düzeyde olmaması sonucu kalite de düşüklük sorunu ortaya çıkabilmektedir. Öte yandan ürün yenileme ve inovasyon konusunda yeterli olamama durumu da Türkiye'deki KOBİ'lerin gerek ulusal gerekse uluslararası piyasalarda rekabet gücünü azaltıcı bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Teknolojik yetersizlikler ve AR-Ge yetersizliği büyük orada sermaye yetersizliğinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.
- Yönetim ve organizasyon konusunda önemli yetersizlikleri söz konusudur. Yönetimle sermaye sahipliğinin birleşik olması, yönetenlerin yeterli eğitime sahip olmaması ve yönetsel becerilerinin az olması ve yönetimde kurumsallaşamama öne çıkan yönetim yetersizlikleridir. Rekabetin ileri boyutlarda olduğu günümüzde profesyonel yöneticilerin istihdamı KOBİ'ler açısından oldukça önemli bir konu haline gelmiştir. Kalifiye eleman

sağlayamamak da yaşanan yönetim ve organizasyon sorununun bir diğer boyutudur.

- KOBİ'ler finansal olarak zayıf olup, kredi ve benzeri kredi imkânlarını yeterince kullanamamaktadır. Ayrıca sermaye piyasalarından da yeterince faydalanamamaktadırlar. Finansal planlamaların yetersizliği ya da yokluğu ve müstakil bir finansman bölümünün olmayışı yetersizliği arttırıcı bir faktördür.
- Pazarlama ve tanıtım konusunda yetersizlikleri söz konusudur. Çoğunlukla geleneksel yöntemlerle sorunun halline gidildiği görülmektedir. Pazarlama ve diğer işletme fonksiyonlarının bir ya da birkaç yöneten tarafından idare edildiği görülmektedir. Pazarlama fonksiyonunun önemi bilinmemekte ve pazarlama faaliyetinin üretim, satış ve satış sonrası aşamaları içeren bir süreç olduğu göz ardı edilmektedir.
- Sahip oldukları ölçek nedeniyle devlet ihalelerinden yeterince pay alamamak diğer bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. KOBİ'ler iş kapasiteleri itibariyle büyük devlet ihalelerine girmekte zorlanmaktadırlar. Diğer yandan KOBİ'lerin bir kısmı bu ihalelere giriş için gereken ISO 9000 Kalite Güvence Standart Belgesi, ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi ve CE işareti gibi hususlarda yetersiz kalmaktadırlar. Bazıları bu belgelere sahip değilken, sahip olanların da kısmen belgelerin gerektirdiği standartlarda üretim yapamadığı görülmektedir.
- Üretimlerinin standartlara uygun olmaması iç ve dış ticarete güçlerini azaltmaktadır. Yukarıda da bahsedildiği üzere üretimin standardize edilememesi gibi problemler iç ticarete önemli bir sorun olarak yaşanırken, dış ticarete de bu tür sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla KOBİ'lerin bu bakımdan desteklenmesi zarureti söz konusudur.
- KOBİ'ler arasında sınırlı düzeyde bir işbirliği söz konusudur. İşletmeler arasında işbirliği noksanlığı gerek yatay gerekse dikey olarak ortaya çıkmaktadır.

1.2. Türkiye Ekonomisinde KOBİ'lerin Yeri

TÜİK'in 19.10.2012 tarihinde yayınladığı "Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri, 2011" verilerine göre Türkiye'de 250'den az çalışanı olan

işletme sayısı 2.483.300 girişim bulunmaktadır. Tablo-2’de görüldüğü üzere KOBİ’ler Türkiye’de toplam girişim sayısının %99,9’unu, istihdamın %77,8’ini, faktör maliyetiyle katma değer %55,5’ini, toplam yatırımların %50’sini ve toplam ihracatın %59,6’sını gerçekleştirmektedir. KOBİ’lerin ithalat oranı ise %39,9 düzeyindedir. KOBİ’lerin gerçekleştirdiği ihracatta girişim ana faaliyeti esas alındığında %57,9 payla ticaret ön sırada yer almaktadır. İmalat sanayi ise %36,2 oranında bir paya sahiptir. Hizmet sektörü diğer ölçütler açısından ön planda iken bu bakımdan %3’lük bir payla geri planda kalmaktadır (TÜİK, 2012).

Tablo- 2: KOBİ’lerin Türkiye Ekonomisi İçindeki Yerine İlişkin Çeşitli Oranlar

Toplam Girişim İçindeki Payı	%99,9
İstihdam İçindeki Payı	%77,8
Katma Değerden Aldığı Pay	%55,5
Yatırımlardan Aldığı Pay	%50
İhracattan Aldığı Pay	%59,6
İthalattan Aldığı Pay	%39,9

Kaynak: TÜİK, 2012, www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13146, Erişim Tarihi: 13.05.2013

KOBİ’lerin sektörler itibariyle dağılımına bakıldığında, %13 imalat sanayi sektörü, %82’si hizmet ve ticaret sektörü ve %5’i de madencilik, enerji, inşaat olarak görülmektedir. Öte yandan bu işletmelerin %95,62’si mikro, %3,78’i küçük ve %0,50’si orta ölçekli işletmedir. AB ülkelerinin ortalamalarıyla karşılaştırıldığında Türkiye’deki işletmelerin çok daha büyük bir kısmının mikro ölçekli olduğu görülmektedir. AB’de mikro ölçekli işletmelerin oranı %91,8 iken, Türkiye’de bu oranın %95,62 olduğu görülmektedir. (KOSGEB, 2011: 26). OECD, AB ve Türkiye’de KOBİ’lerin sayısının oransal olarak birbirine yakınlığına karşın, işgücü ve ciro düzeyi bakımından Türkiye diğer ülkelerin gerisinde kalmaktadırlar. Bunun yanında know-how, beceri seviyesi, sermaye miktarı gibi hususlarda geri durumdadır (OECD, 2010:8).

KOBİ’lerin oluşturduğu toplam katma değer sektörler itibariyle dağılımı Tablo-2’de sunulmuştur.

Tablo- 3: KOBİ'lerin Oluşturduğu Katma Değerin Sektörel Dağılımı

Ticaret	%33
Diğer Hizmetler	%29
İmalat	%26
İnşaat	%9
Enerji	%2
Madencilik	%1

Kaynak: KOSGEB, 2011: 27.

Tablo-3'de görüldüğü üzere KOBİ'lerin oluşturduğu katma değerde en büyük paya %33 ile ticaret sektörü sahiptir. Diğer hizmetler %29, imalat %26, inşaat %9, enerji %2 ve madencilik %1 payla sıralanmaktadır.

KOBİ'lerin ana sektör gruplarına göre dağılımına bakıldığında diğer hizmetler ve ticaret sektörünün öne çıktığı görülmektedir. Tablo-4'de görüldüğü üzere hizmet sektörü %42, ticaret sektörü ise %40 oranına sahiptir. İmalat %13, inşaat %5 paya sahiptir. Madencilik %0,2, enerji ise %0,1 gibi küçük bir paya sahiptir.

Tablo- 4: KOBİ'lerin Ana Sektör Gruplarına Göre Dağılımı

Enerji	%0,1
Madencilik	%0,2
İnşaat	%5
İmalat	%13
Ticaret	%40
Diğer Hizmetler	%42

Kaynak: TÜİK,2009.

İmalat sanayindeki KOBİ'lerin alt sektörlerle göre dağılımı ve istihdam oranları Tablo-5'de sunulmuştur. Tablo-5 DİE (TÜİK) 2002 GSİS (Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı) verilerinin TMMOB tarafından 2010 yılına revize edilmesiyle bulunan rakamlara dayanmaktadır.

Tablo- 5: İmalat Sanayindeki KOBİ'lerin Sanayi Alt Sektörlerine Dağılımı ve İstihdam Oranları

ALT SEKTÖRLER	İşletme Sayısı		Çalışan Sayısı		Çalışan Sayısı/ İşletme Sayısı
	Adet	Pay(%)	Adet	Pay(%)	
Gıda, İçki, Tütün	34.440	11,1	309.063	12,6	9,0
Tekstil, Konfeksiyon ve Deri Üretimi	72.608	23,5	870.773	35,5	12,6
Ağaç ve Orman Ürünleri	31.524	10,2	93.209	3,8	2,9
Kağıt ve Kağıt Ürünleri	2.209	0,7	44.151	1,8	20,0
Basım ve Yayın	10.996	3,6	51.510	2,1	4,7
Kok Kömürü, Rafine Petrol Ürünleri	166	0,0	7.358	0,3	44,3
Kimyasal Madde Ürünleri	4.400	1,4	90.757	3,7	20,6
Plastik-Kauçuk Ürünleri	10.623	3,4	98.100	4,0	9,2
Taş ve Toprağa Dayalı Ürünler	15.448	5,0	149.625	6,1	9,7
Ana Metal Sanayi	7.733	2,5	88.103	3,6	11,3
Metal Eşya Sanayi	41.650	13,6	160.956	6,6	3,9
Makine İmalatı	21.852	7,1	164.342	6,7	7,5
Büro. Bilgi İşlem Makineleri	499	0,2	2.452	0,1	4,9
Elektrikli Makine ve Cihazlar	5.951	1,9	41.710	1,7	7,0
Radyo. TV ve Haberleşme Cihazları	594	0,2	12.263	0,5	20,6
Tıbbi. Hassas ve Optik Aletler	2.386	0,8	17.170	0,7	7,2
Motorlu Kara Taşıttan	5.729	1,9	99.528	4,1	17,4
Diğer ulaşım Araçları	1.120	0,4	15.133	0,6	13,5
Mobilya	38.397	12,5	134.808	5,5	3,5
Hurda Yeniden Değerlendirme	125	0,0	942	0,0	7,5
Toplam İmalat Sanayi	308.450	100,0	2.451.852	100,0	7,9

Kaynak: TMMOB, 2012: 25

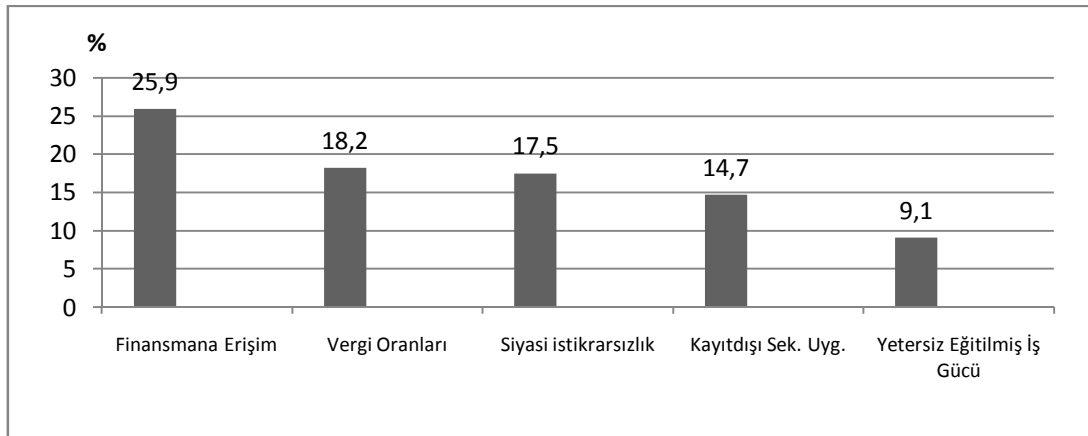
Tablo-5 yardımıyla imalat sanayi alt sektörlerinin işletme sayısı bakımından dağılımına bakıldığında %23, 5'lik bir payla tekstil, hazır giyim ve deri üretimi ön sırada yer almaktadır. %13,6'lık bir payla metal eşya sanayi, %12,5'lik payla mobilya sektörü dikkati çekmektedir. Bu üç sektörü müteakiben gıda-içki ve ağaç-orman ürünleri sanayi önemli sayıda KOBİ içermektedir. İstihdamdaki paylara bakıldığında da tekstil sektörü %35,5 ile öne çıkmaktadır. Takibe gıda, içki, tütün %12,6 ile ikinci sırada gelmektedir. Metal eşya sanayi, makine imalatı, taş ve toprağa dayalı ürünler imalatı istihdamda öne çıkan diğer sektörlerdir.

KOBİ'lerle ilgili verilerin analizinde bazı zorlukların da olduğu görülmektedir. Şöyle ki; öncelikle KOBİ'lere ilişkin sayısal verilerin (sayı, sektör, bilanço vs.) yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Başta kayıt dışılık olmak üzere, veri toplamada yaşanan sıkıntılar KOBİ'lerin büyüklüğü hususunda göreceli varsayımları beraberinde getirmektedir (İTO, 2008:151). Örneğin OECD yaptığı bir analize göre Türkiye'de kayıt dışı sektör toplam işgücünün yaklaşık %50'sini teşkil etmektedir (OECD 2004). KOBİ'lerle ilgili çeşitli istatistikî veriler arasındaki farkın bir diğer nedeni de 2005 yılında kabul edilen ve AB ile uyumlu KOBİ tanımından önce farklı kurumların farklı KOBİ tanımlamalarıyla hareket ediyor olmalarıdır. Özetle, KOBİ'lere ilişkin çeşitli sayısal verilere ve bu arada oluşturdukları katma değere ilişkin değerlendirmelerde bu hususların göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Türkiye'deki KOBİ'lerin diğer ülke KOBİ'leriyle kıyaslamasını yapan çeşitli araştırmalar yukarıdaki tespitin altında yatan nedenler ilişkin önemli bilgiler sunmaktadır. Dünya Bankası'nın Türkiye Yatırım Ortamı Değerlendirmesi(2010)'nin tespitine göre büyüme bakımından Türkiye'deki KOBİ'ler büyümenin büyük şirketlerden daha hızlı gerçekleştiği diğer benzer ülkelere nazaran farklılık göstermekte ve büyüme hızı düşük kalmaktadır. Diğer yandan aynı araştırma Türkiye'deki KOBİ'lerin yaş ortalamasının da yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Büyüme hızının geriliği Türkiye'deki KOBİ'lerin büyümeleri önünde önemli engellerin olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Dünya Bankasının İşletme Anketleri sağladıkları veriler itibarıyla ülkeler arası olduğundan Türkiye ile Avrupa ve Asya'daki çeşitli ülkeler arasında kıyaslama yapmaya imkân sağlamaktadır (World Bank, 2010a). Dünya Bankası'nın Türkiye'ye ilişkin söz konusu çalışması yatırım ortamının olumlu yönlerinden daha çok büyük şirketlerin faydalandığını, olumsuz yönlerin ise küçük işletmelerin sırtına bindiğini tespit etmiştir. Dünya Bankası söz konusu verileri Türkiye ile birlikte Avrupa ve Orta Asya bölgesindeki 29 ülkeye uyguladığı "İşletme Anketi" adı verilen çalışmadan elde etmiştir. Bu bakımdan anket verileri Türkiye'deki KOBİ'lerin önündeki engeller açısından uluslararası kıyaslamalara da imkân veren önemli bilgiler içermektedir. Rapor her türlü büyüklükteki işletmeyi kapsamakla birlikte KOBİ'lere odaklanmak suretiyle analizler yapılmaktadır. Türkiye Yatırım Ortamı Değerlendirmesi (2010)

raporuna kaynaklık teşkil eden anket sonuçlarının analizine göre Türkiye'deki şirketlerin yatırım ortamının önünde gördüklerin engellerin başında finansmana erişim hususu gelmektedir. Şekil-1'de görüldüğü üzere ankete katılan şirketlerin %25.9'u finansmana erişimi kendilerini kısıtlayan önemli bir sorun olarak görmektedir. Vergi oranları %18.2, siyasi istikrarsızlık %17,5 ile ikinci ve üçüncü sırada yer almaktadır. Kayıt dışı sektörle rekabet %14,7 ile dördüncü sırada yer alan bir engel olarak ortaya çıkmaktadır. İşletmelerin %9,1'i ise yetersiz eğitilmiş işgücü sorununun varlığına işaret etmektedir. Belirtmek gerekir ki Dünya Bankasının 2005 yılında yaptığı ankette Türkiye'deki şirketler vergi oranlarını en büyük engel olarak algıırken, bu oran 2010 yılı raporunda %18.2 düzeyine gerilemiştir. Bu gelişmenin 2006 yılında yapılan bir dizi vergi reformunun sonucu olduğu ifade edilmektedir. Örneğin, kurumlar vergisi oranının azaltılması (%30'dan %20'ye), faizlere uygulanan vergi oranlarının azaltılması bunlar arasında sayılmaktadır.

Şekil- 1: Yatırım Ortamının Önündeki En Büyük Beş Engel

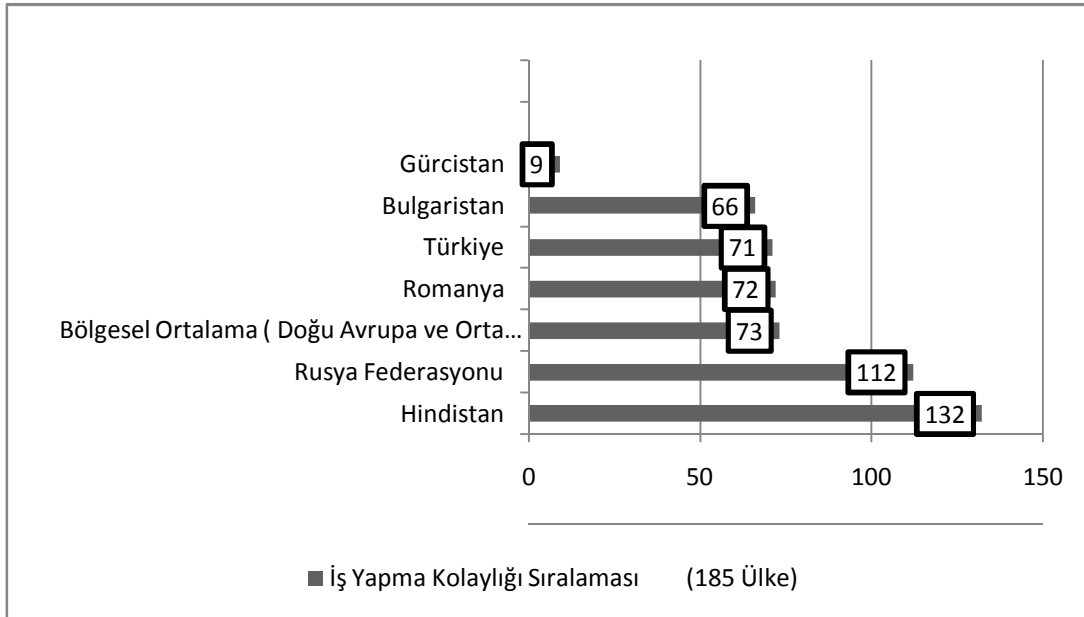
Kaynak: World Bank, 2010: 8.

Anketin sağladığı verilerin analizi Türkiye'deki şirketlerin üretim düzeylerinin düzenleyici ortamdan dolayı olumsuzluklar yaşadığını ortaya koymaktadır. İşletmelerin tabi tutulduğu denetim sayısı, alınması gereken ruhsatların sayısı ve bunun için harcanan zamanın fazlalığı gibi bürokratik zorluklar ve gümrük işlemlerindeki prosedürlerin fazlalığı işletmelerin karşı karşıya olduğu zorluklar arasındadır. Raporda ağır düzenleyici gereklilikler karşısında elektrik alabilme veya devletle bir sözleşme yapma hususunda yapılan kayıt dışı ödemelerin yolsuzluk için

uygun bir ortam oluşturduğu belirtilmektedir. Verimsiz düzenlemeler aynı zamanda kayıt dışılığı teşvik eden bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

Dünya Bankasının 2013 yılında yayımladığı “Doing Business 2013 Turkey” Türkiye’de bir işletmenin tescili için gerekli adımların sayısının 6 olduğunu göstermektedir (World Bank, 2013: 12). 2010 yılında yayımlanan aynı adlı raporda ise (World Bank, 2010b) bu adımların sayısının 2004 yılında 13 iken, 2009 yılında 6’ya indiği belirtilmektedir. İşletme ruhsatı alma süresi ise 2010 yılında 62 gün iken 2013 yılında 72 güne çıkmıştır. Şekil-2’de iş yapma kolaylığı bakımından Türkiye’nin de içinde bulunduğu bazı ülkelere ilişkin sıralamalar sunulmuştur.

Şekil- 2: İş Yapma Kolaylığı Sıralaması

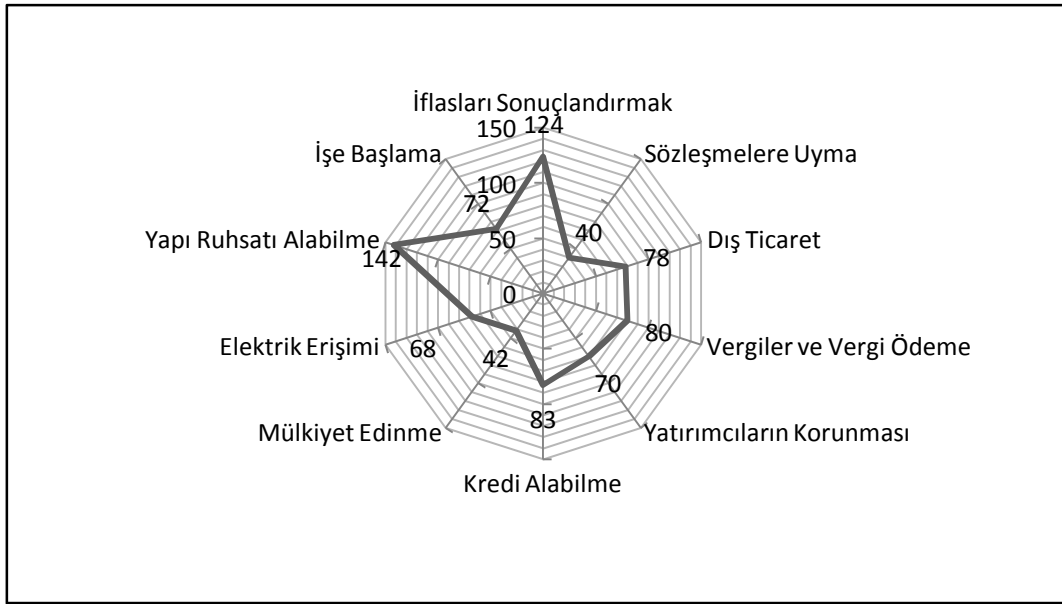

Kaynak: World Bank, 2013: 7

İş yapma kolaylığı sıralaması işin kuruluşu aşamasından başlamak üzere çok çeşitli işlemlerin bir ortalamasını yansıtmaktadır. İş yapma kolaylığı sıralaması Şekil-3’de yer alan elektrik erişimi, mülkiyet edinme, yatırımcının korunması, dış ticaret gibi 10 konuda bulunduğu konumun bir ortalamasının alınmasıyla belirlenmektedir. İş yapma kolaylığını belirleyen ölçütler bir ülkede iş yapma hususundaki bütün ayrıntıları içeren bir analiz olmamakla beraber yatırımcılar ve firmalar bakımından o ülkede üst yönetimin elverişli bir iş ortamı oluşturduğunun bir göstergesidir. Şekil-2’de 185 ülke içinde Türkiye’nin iş yapma kolaylığı bakımından

71. sırada olduğu görülmektedir. Türkiye bölge ortalaması (Doğu Avrupa ve Orta Asya) olan 73'den biraz iyi durumda olmakla beraber Bulgaristan, Gürcistan gibi piyasa ekonomisiyle yeni tanışan ülkelerin gerisinde kalmaktadır. Şekil-3 iş yapma kolaylığı sıralamasına temel teşkil eden hususlarda Türkiye'nin içinde bulunduğu sıraları göstermektedir.

Şekil- 3: Türkiye'nin İş Yapma Konularında 185 Ülke Arasındaki Durumu

Kaynak: World Bank, 2013: 8

Şekil-3'te yer alan her bir faktörün etkili olduğu iş yapma kolaylığı sıralaması bu faktörlerin bir ortalaması mahiyetindedir. Bunlara tek tek değinecek olursak ;

İşe Başlama: Dünya Bankasının İş Yapma Kolaylığı Raporu bir sınaî veya ticari işe başlama ve tamamlamak için geçen zamanı ve katlanılan mahiyeti ölçmek suretiyle ülkeleri bir sıralamaya tabi tutmaktadır. Bu kapsamda yapılması gereken tüm işlemler işe başlama kolaylığını ölçmede kullanılır. Türkiye işe başlama kolaylığı açısından Dünya Bankası'nın 2013 İş Yapma Kolaylığı Raporu'nda 185 ülke içerisinde 72. Sırada yer almaktadır. İşe başlama için gerekli prosedürler ortalama altı tanedir ve altı günü almaktadır.

Yapı Ruhsatı Alabilme: Bir inşaatın başlatılması ve sürdürülebilmesine ilişkin düzenlemeler insanların güvenliği açısından önemli olmakla beraber verimli de

olmalıdır. İş Yapma Kolaylığı Araştırması süreçle ilgili zaman, maliyet ve prosedür sayısı gibi faktörlerden hareketle bir sıralama yapmaktadır. Türkiye bu faktörler baz alındığında basit bir ticari deponun yapı ruhsatını alabilme açısından 185 ülke içerisinde 142. sırada yer almaktadır. Bölge ortalaması ise 126'dır (World Bank, 2013: 26). Türkiye bu hususta aşılması gereken prosedür, maliyet ve zamanı son yıllarda önemli oranda azaltmıştır (World Bank, 2013:27).

Elektrik Erişimi: Elektriği uygun fiyatla ve güvenilir bir biçimde elde edilmesi işletmeler için büyük bir öneme sahiptir. Elektrik kaynağının zayıf olduğu durumlarda birçok firma elektriğini yüksek maliyetlerle kendi kendine üretmeye çalışmaktadır. Dünya Bankası İş, Yapma Kolaylığı Araştırması kapsamında standart bir depo için gerekli elektriğin temininde söz konusu olan tüm işlemlerin süresini ve maliyetini esas alarak ülkeler açısından bir sıralama yapmaktadır. İş Yapma Kolaylığı 2013 Raporu'na göre Türkiye'de yeni bir elektrik bağlantısı için gereken prosedür sayısı 5 ve gün sayısı 70'tir. Türkiye bu bakımdan 185 ülke içinde 68. sırada yer almaktadır. Bölge ortalaması ise 123'tür.

Mülkiyet Kaydı: İş Yapma Kolaylığı Raporu mülkiyet elde etme veya devretme için gerekli süreçleri esas alarak bir sıralama yapmaktadır. İş Yapma Kolaylığı Raporu verilerine göre Türkiye'de emlak kaydı hususunda gerekli prosedür sayısı ortalama 6'dır. Bu süreçte harcanan zaman ise 6 gündür (World Bank,2013: 64). Türkiye bu bakımdan 185 ülke içinde 46. sırada yer almaktadır.

Kredi Temini: Türkiye kredi temini açısından 185 ülke içerisinde 83. sırada yer almaktadır. Bu sıralama kredi bilgi sisteminin düzeyi, teminat ve icra-iflas yasaları gibi faktörler esas alınarak yapılmaktadır.

Yatırımcının Korunması: Yatırımcıların yasalarla iyi bir biçimde korunması sermaye birikimini artırıcı bir rol oynar. Küçük yatırımcıların korunması amacıyla yapılacak yasal düzenlemeler bu bakımdan önem arz etmektedir. İş Yapma Kolaylığı Raporu yatırımcıların korunma düzeyini üç ayrı endeks yardımıyla ölçmekte ve bunların ortalamasını almak suretiyle uluslararası sıralama yapmaktadır: İşletmelerin şeffaflık düzeyini ölçen "Açıklama Endeksi", "Yönetici Sorumluluk Derecesi

Endeksi” ve “Hissedar Davaları Kolaylığı Endeksi”. Yatırımcıların korunma düzeyi bu üç endeksin ortalaması alınarak belirlenmektedir. Belirlenen bu endeks değeri “Yatırımcıyı Koruma Endeksi Düzeyi” olarak adlandırılmaktadır. Türkiye 5,7’lik endeks puanıyla 185 ülke içinde 70. sırada yer almaktadır.

Vergi Ödeme: Vergiler gerekli olmakla birlikte vergi oranlarının dikkatli belirlenmesi ve vergi ödemeye ilişkin kuralların karmaşıklığından uzak olması gerekmektedir. İş Yapma Kolaylığı Raporu’nda orta boy bir şirketin bir yılda yapması gereken vergi ve prim gibi zorunlu ödemeleri esas alınarak bir ölçüm yapılmaktadır. Bu çerçevede yıllık vergi sayısı, süreleri ve vergi oranları hesaplamaya esas oluşturmaktadır. İş Yapma Kolaylığı 2013 Raporu’na göre Türkiye’de firmalar yıllık ortalama 15 vergi ödemesi yapmakta ve bunun için toplam 223 saat harcamaktadır. Toplam karın %41,2’sini vergiler için harcamaktadırlar. Türkiye vergi ödeme kolaylığı bakımından 185 ülke içinde 80.sırada yer almaktadır.

Dış Ticaret: Günümüz küresel dünyasında ekonomiler arasında dış ticaretin kolaylıkla yapılabilmesi büyük öneme sahiptir. Ancak dış ticarete aşırı vergi gereksinimi gümrük işlemlerinin aşırılığı, yetersiz altyapı gibi sorunlar dış ticaret potansiyelini azaltıcı etkilere sahiptir. İş Yapma Kolaylığı Raporu standart bir ithalat-ihracat işleminde katlanılması gereken zamanı maliyeti ve gerekli belgeleri ölçerek bunlardan hareketle bir sıralama yapmaktadır. İş Yapma Kolaylığı 2013 Raporu’na göre Türkiye’de standart bir konteynır malın ihracatı 7 belgeyi ve 13 günü alan bir işlemdir. Bu işlemin maliyeti \$990 olarak belirlenmiştir. İthalat ise 7 belge 14 gün ve \$1235 gerektirmektedir. Türkiye dış ticaret kolaylığı açısından 185 ülke içerisinde 78. sıradadır.

Sözleşmelere Uyuma: Bir ülkedeki mahkemelerin iyi işlemesi sözleşmelere uyum ve ticari anlaşmazlıkların çözülmesinde yargının etkin olması işletmelerin iş yapabilirliliğini artırıcı bir faktördür. İş Yapma Kolaylığı 2013 Raporu Türkiye’nin 185 ülke içerisinde 40. sırada olduğunu tespit etmiştir.

1.3. AB ve Türkiye'de KOBİ'lere Yaklaşım

Avrupa ve ABD'de sanayileşmenin ve gelişmenin anahtarı olarak görülen büyük sanayi işletmeleri 1970'li yıllara değin önemini korumuş ve ekonomik kalkınmanın kilidi olarak görülmüştür. Bu yaklaşım küçük ve orta boy işletmeleri esas alan politikaların da fazlaca gündeme gelmemesine neden olmuştur. Ancak 1970'li yıllarda ortaya çıkan dünya petrol krizinin meydana getirdiği ekonomik sorunlar karşısında büyük çaplı işletmeler yoğun bir biçimde etkilenirken, küçük ve orta boy işletmelerin nispeten daha az etkilenmiş olması dikkatleri konuya çekmiştir. Özellikle 1980'lerde yaşanan işsizlik problemi karşısında KOBİ'lerin sağladığı imkânlar AB'nin konuya daha fazla eğilmesi sonucunu doğurmuştur ve 1990'dan sonra AB yaptığı birçok düzenlemeyle KOBİ'leri büyük oranda destekleme yönünde çalışmalar başlatmıştır. KOBİ'ler sahip oldukları avantajları nedeniyle büyük işletmeler bakımından da bir çözüm modeli haline gelmiştir (TMMOB, 2012: 6). Büyük işletmeler hem krizler karşısında bir esnekliğe sahip olmak hem de hızla değişen tüketici zevk ve tercihlerine uyum sağlayabilmek için "downsizing" kavramını gündemlerine almışlardır. Küçülerek büyüme diye de tabir edilen downsizing ile işletmeler yürüttükleri işletme faaliyetlerini belirli bölümlere ayırmak suretiyle etkinliği arttırmayı hedeflemektedirler (İraz, 2005: 215).

AB 2000 yılında düzenlediği Lizbon Zirvesi ile Lizbon Stratejisi veya Lizbon Gündemi adı verilen kararlarıyla AB'nin 2010 yılına kadar dünyanın en rekabetçi ve dinamik ekonomisi haline getirilmesi hedeflenmiştir (European Parliament, 2010). Aynı yıl üye ülke devlet başkanlarının katılımıyla SantaMaria da Feira'da düzenlenen zirvede imzalanan AB KOBİ Sözleşmesi KOBİ'lerin Avrupa Birliği ekonomisi açısından önemini vurgulamakta ve istihdam oluşturma bakımından sahip olduğu üstünlüğe değinilmektedir. AB Lizbon stratejisindeki hedefleri gerçekleştirmek adına ve sağlanan iş desteklerinin daha anlaşılır hale getirilmesi hedefine yönelik olarak Çok Yıllı Program (MAP) adı verilen bir program da hazırlamıştır. Türkiye'nin de taraf olduğu sözleşme Lizbon Stratejisi hedeflerine ulaşmada KOBİ'leri odak olarak almaktadır. İlk Lizbon Stratejisi 2001-2005 yılları arasındaki uygulamada beklenen sonuçları vermekten uzak kalmıştır. Buna bağlı olarak Lizbon Stratejisi kararlarında 2005 yılında yapılan düzenlemelerle birtakım

değişiklikler yapılmış ve KOBİ'lerin yenilik ve büyümeye yönelik yapacakları faaliyetlerin desteklenmesine karar verilmiş ve bu amaçla parasal kaynaklar çoğaltılmıştır (www.een.kosgeb.gov.tr). 2005 yılında getirilen yeniliklere bakıldığında daha çok önceki dönemin başarısızlığının nedenlerinin ortadan kaldırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu bağlamda Avrupa Komisyonu ile üye ülkelerin strateji doğrultusunda birlikte çalışması ve her ülkenin stratejiye uyumlu bir ulusal reform programı hazırlaması kararlaştırılmıştır. Yukarıda da değinildiği üzere program KOBİ'lerin yenilikçi ve yüksek kaliteli ürünler geliştirmelerini sağlamayı ve amaçla rekabet güçlerinin geliştirilmesini sağlamak için mali olanaklar sağlamayı hedeflemektedir. Bu amaçla yenilikler, iş kurma ve girişimcilik, KOBİ destek hizmetleri noktasında katkı sağlanmasına çaba harcanacaktır.

AB ekonomisini 2010 yılına kadar dünyanın en rekabetçi ekonomisi haline getirme amacıyla ortaya konulan Lizbon Stratejisi'nin uygulanması sonucunda istenen hedeflere yeterince ulaşamamış olması AB'nin yeni bir stratejiyi geliştirmelerine neden olmuştur. Mart 2010 tarihinde Lizbon Stratejisi yerine "Avrupa 2020: Akıllı, Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Büyüme İçin Avrupa Stratejisi" adlı bir stratejiyi kabul etmiştir. Bu stratejinin temel öncelikleri şu şekilde sıralanabilir (European Commission, 2010:3):

- Bilgi ve yeniliği esas alan bir ekonomi,
- Kaynakların verimli kullanımını hedefleyen, rekabetçi bir ekonomi,
- Ekonomik, sosyal ve sınırsal anlamda bütünleşmeyi gerçekleştirebilecek, yüksek istihdama dayalı bir ekonomi.

AB Komisyonununun KOBİ'leri ihtiyaçlarını öncelikli hedef haline getiren ve oluşturulacak tüm politikalarda KOBİ'lerin göz önünde bulundurulmasını sağlayacak bir diğer kararı Avrupa Küçük İşletmeler Yasası (A Small Business Act for Europe-SBA) da AB için KOBİ'ler hususunda kapsamlı bir politik çerçeve ortaya koymaktadır. Avrupa Küçük İşletmeler Yasasında yer alan temel ilkelerden bazıları şunlardır (Commission Of The European Communities, 2008: 4):

- Girişimcilerin ve aile işletmelerinin gelişeceği ve zenginleşeceği bir iş ortamı oluşturulması,
- Kamu idarelerinin KOBİ'lerin ihtiyaçlarına duyarlı hale getirilmesi,
- Kamu politikalarının KOBİ'lerin ihtiyaçlarıyla uyumlu hale getirilmesi ve KOBİ'lerin devlet yardımlarından ve devlet alımlarından faydalanma imkânlarının arttırılması,
- Finansman kaynaklarına erişim imkânlarının arttırılması ve ödemelerini kolaylaştırıcı yasal düzenlemeler yapılması,
- KOBİ'lerin beceri ve yenilik faaliyetlerinin geliştirilmesi.

Lizbon stratejisi Avrupa Birliği'nin yasal olarak üye ve aday ülkelere uyulması gerekli bir müktesebat metni değildir. Ancak üye ve aday ülkelerin rekabetçi ve yenilikçi bir ekonomik yapı oluşturabilmeleri bakımından bir rehber mahiyetindedir. Amaç üye ülkelerin belirli hedefler doğrultusunda birlikte hareket edebilmelerini sağlamaktır. Üye ülkeler Strateji içinden kendi önceliklerini belirlemek gibi bir imkâna da sahiptirler. Bu bakımdan Lizbon Stratejisi ve aynı çerçevede ortaya konulan Avrupa 2020, Avrupa Birliği açısından bir kalkınma planı olarak değerlendirilebilir. Türkiye'de uygulanmakta olan beş yıllık kalkınma planlarıyla benzerlik göstermektedir. Lizbon Stratejisi ve daha sonra gerçekleşen yeni planlamaların Türkiye açısından bir bağlayıcılığı olmamakla beraber, üye ülkeler ve aday ülkeler sanayi, teknoloji, eğitim, istihdam gibi konularda bu düzenlemeleri rehber olara alıp gereken dönüşümleri sağlamak durumunda olduğu için, Kalkınma Planları ve Sanayi Stratejisi, KOBİ Eylem Stratejisi gibi düzenlemelerde Lizbon Stratejisi ve devamında gelen Avrupa 2020 gibi belgelerin esas alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Ülkeler belirledikleri stratejik öncelikler doğrultusunda AB'nin söz konusu belgelerle ortaya koydukları araçları kullanabilecektir. AB ortaya koyduğu bu stratejik belgelerle müktesebatta yapılan değişiklikleri yönlendirmekte ve buna bağlı olarak aday ülkelerle AB arasındaki müzakere başlıkları bir değişime uğrayabilmektedir. Bu bakımdan kamu kurumlarının, siyaset mercilerinin bu strateji belgelerini yakından incelemeleri ve takip etmeleri önemli hale gelmektedir. Diğer yandan ekonomik aktörlerin de bu belgeleri izlemeleri gelecekte hedeflenen değişimi görmeleri ve sağlanan

imkânlardan faydalanmaları açısından önem arz etmektedir (<http://www.sedefed.org/default.aspx?pid=56854&nid=47910>).

Türkiye’de son yıllarda yayımlanan çeşitli strateji belgeleri ve planlarda AB’nin KOBİ’leri esas alan yaklaşımına paralel bir politika izlendiği görülmektedir. Örneğin KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı (KSEP, 2011), 2003’te yayımlanan Katılım Ortaklığı Belgesi’nde yer alan “Avrupa Küçük İşletmeler Şartı ve İşletme ve Girişimcilik İçin Çok Yıllı Program Programla uyumlu bir ulusal KOBİ stratejisinin geliştirilmesi ve uygulanması” hükmünün bir sonucu olarak hazırlanmıştır (DPT, 2003: 14). Hazırlık çalışmaları başta KOSGEB olmak üzere DPT, DTM, TOBB, TÜİK, Hazine Müsteşarlığı gibi kurumların bir araya gelmek suretiyle oluşturdukları “ KOBİ Çalışma Grubu” tarafından yürütülmüştür. KSEP ilk olarak 10 Kasım 2003 tarihinde Yüksek Planlama Kurulunun onayıyla yürürlüğe girmiştir. 2005 yılı itibariyle de KSEP Yönlendirme Komitesi adı verilen bir yapı tarafından idare edilmeye başlanmıştır (KOSGEB, 2011: 16). KSEP sahip olduğu nitelikleri itibariyle Türkiye KOBİ’lerinin içinde bulunduğu şartları göz önüne alan ve ihtiyaçlarının çoğunu kapsayan politik araçlara sahip bir belge mahiyetindedir (ABİGEM, 2010: 33). Belgedeki temel amaç, “ küçük işletme ihtiyaçlarına duyarlı iş ortamında, erişilebilirliği ve niteliği yüksek hizmet ve desteklerle KOBİ’lerin üretim, yatırım miktarı ile katma değerini artırmak ve büyümelerini sağlamak”, biçiminde ortaya konulmaktadır.

KSEP AB ile uyum sürecinin bir gereği olmakla beraber, Türkiye’de KOBİ’lere ilişkin çalışmalar yapan kurumlar arasında koordinasyon sağlamak gibi bir amaca da sahiptir. KSEP aynı zamanda AB’ye üyelik sürecinde izlenecek ulusal KOBİ politikasını ortaya koyan bir plan mahiyetindedir. Türkiye’de 2003 yılı itibariyle KOBİ’lere ilişkin düzenlemelerde AB’nin KOBİ’ler hususundaki yaklaşımına paralel bir değişimin ortaya çıktığı görülmektedir. Ancak KOBİ’lerin öneminin anlaşılması ve çeşitli kurumlarca planlamalara konu edilmesi daha eskilere gitmektedir.

İlk olarak 2003’de uygulamaya konulan KSEP’in ikincisi 2007-2009 tarihlerini içerecek biçimde birincisinin revize edilmesi suretiyle uygulanmış ve içerdiği eylem

ve projelerden bir kısmının henüz tamamlanmamış oluşu sebebiyle 2010 yılı sonuna kadar uygulanması kararlaştırılmıştır. 2. KSEP'i takiben ise 2011-2013 tarihlerini kapsayan KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı yürürlüğe konulmuştur (KOSGEB, 2011: 16).

KSEP çalışma grubu planın hazırlanması esnasında KOBİ'lere destek sağlayan çeşitli kurumların temsilcilerini ve çeşitli sektörlerden KOBİ temsilcilerini de çalışmaya dâhil etmiştir. Çalışma grubu KSEP 2011-2013 (2011)'in hazırlanışında bir önceki strateji belgesini de dikkate almak suretiyle hareket etmiştir. Farklı ülkelerin KOBİ destek sistemleri ve Türkiye'de uygulanan destek sistemlerinin bir analizi yapılmış ve içerik şekillendirilmiştir (KOSGEB, 2011: 17). KSEP KOBİ'lerin zayıflıklarını ortadan kaldırmak ve güçlü yönlerini daha da geliştirmek amacını içeren bir belgedir.

KSEP çalışma grubu bu amaç doğrultusunda bir GZTF analizi yapmış ve ortaya çıkan sorunların bir değerlendirmesini yaparak gruplandırmış ve birtakım stratejik alanlar ve hedefler ortaya konulmuştur. Buna göre KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı 2011-2013 beş stratejik alanda on altı hedefe sahip olacaktır. KSEP bu 16 hedef doğrultusunda çeşitli eylem ve politikalar ortaya koymuştur. Tablo- 6'da bu stratejik alanlar ve bu stratejik alanlar doğrultusunda belirlenen hedefler sunulmuştur.

Tablo- 6: KSEP'in Sahip Olduğu Temel Stratejik Alanlar ve Hedefler

Stratejik Alanlar (Müdahale Alanları)	Hedefler:
SA 1: Girişimciliğin geliştirilmesi ve desteklenmesi	<p>1.1. Girişimcilik kültürünün tüm topluma yayılması sağlanarak girişimcilik ortamının gelişmiş ülkeler ile kıyaslanabilir düzeyde iyileştirilmesi</p> <p>1.2. Girişimcilerin kuracakları yeni işletmeler için iş yeri mekânı, ofis hizmetleri, eğitim ve danışmanlık gibi hizmetler sunarak büyümelerinin</p> <p>1.3. Özel hedef gruplarının iş kurma sürecinde önlerine çıkan engelleri aşmaları ve yeni iş kurmaları için destekler sağlanması</p>
SA 2: KOBİ'lerin yönetim becerilerinin ve kurumsal yetkinliklerinin geliştirilmesi	<p>2.1. KOBİ'lerin, yönetim, kurumsallaşma, pazarlama, verimlilik, kalite, standardizasyon, sınai mülkiyet hakları, bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımı vb. konularda bilgiye erişimlerinin kolaylaştırılması ve desteklenmesi</p> <p>2.2. KOBİ'lerin uluslararası pazarlara erişim becerilerinin geliştirilmesi ve desteklenmesi</p> <p>2.3. KOBİ'lerde işbirliği kültürünün geliştirilmesi ve desteklenmesi</p> <p>2.4. Nitelikli işgücü istihdamının desteklenmesi ve işletme çalışanlarının niteliğinin geliştirilmesi</p> <p>2.5. KOBİ'lerin, ilgili ulusal ve uluslararası standartlara uyum yeteneklerinin artırılması</p>
SA 3: İş ve yatırım ortamının iyileştirilmesi sürecinde KOBİ'lerin gözetilmesi	<p>3.1. İş ve yatırım ortamını etkileyen düzenlemelerde ve kamu hizmetlerinin sunumunda KOBİ ihtiyaçlarına duyarlılığın artırılması</p> <p>3.2. KOBİ'lerle ilgili konularda sağlıklı karar verme zemininin oluşturulması için politika üreticilerin ihtiyaç duyacağı KOBİ istatistiklerinin üretilmesi</p>
SA 4: KOBİ'lerin Ar-Ge ve yenilik kapasitesinin geliştirilmesi	<p>4.1. KOBİ'lerin Ar-Ge, yenilik, tasarım konusundaki farkındalıklarının artırılması ve faaliyetlerinin desteklenmesi</p> <p>4.2. Ar-Ge ve yenilik projelerinin ticarileştirilmesine yönelik destek mekanizmalarının oluşturulması</p> <p>4.3. KOBİ'ler ile büyük ölçekli işletmeler ve üniversiteler arasındaki işbirliğinin artırılması</p>
SA 5: KOBİ'lerin ve girişimcilerin finansmana erişiminin kolaylaştırılması	<p>5.1. KOBİ'lerin banka kredilerine erişiminin artırılması</p> <p>5.2. Uluslararası kredi kriterleri ve kurumsal yönetim ilkeleri konusunda KOBİ'lerin bilinçlendirilmesi</p> <p>5.3. Girişim sermayesi, iş melekleri ve KOBİ borsası sistemlerinin geliştirilmesi</p>

Kaynak: KOSGEP, 2011: 19.

AB KOBİ'lerin geliştirilmesine yönelik birçok programı uygulamaktadır. Türkiye'nin AB'nin düzenlemelerine uyumlu bir KOBİ stratejisi benimsemesi ve sektörel gelişmeleri bu doğrultuda yönlendirmesi bu mali imkânlardan faydalanma açısından önemlidir. Türkiye'de KOBİ'lere yönelik düzenlemelerde AB

müktesebatına büyük oranda uyum sağlanmış olmakla beraber ilgili strateji ve plan belgelerinde öngörülen hedeflerin gerçekleştirilmeye çalışılması büyük öneme sahiptir (DPT, 2006a: 41).

KSEP birçok plan ve stratejik belgenin incelenmesiyle oluşturulmuş ve KOBİ'lerle ilgili birçok kurum arasında koordinasyonu sağlamaya yönelik bir strateji belgesidir. Bu bakımdan hem KOBİ'lerle doğrudan ya da dolaylı ilişkisi hem de KSEP'in şekillenmesinde etkisi olan bazı belgelere değinmek faydalı olacaktır. Bunlarda birisi şu anda yürürlükte olan 9. Kalkınma Planıdır. Planda KOBİ'lere ilişkin olarak göze çarpan hususlar şunlardır: KOBİ'lerin kamu ihalelerinden yeterince faydalanabilmesi için düzenleme yapılacağı, finansal olanaklarının geliştirileceği belirtilmektedir. KOBİ'lerin rekabet güçlerinin geliştirilmesi için "İş Geliştirme Merkezleri (İŞGEM)" kurulması bir diğer hedeftir. Ayrıca nitelikli, personel yetiştirilmesi, pazarlama yetkinliği ve teknolojik ilerleme sağlamak amacıyla gerekli imkânların oluşturulacağı, iş ortamını iyileştirici çalışmaların yapılacağı belirtilmektedir. KOBİ'lerin kurumsal yönetim becerilerinin geliştirilmesi bir diğer hedef olarak ortaya konulmuştur. Kayıt dışılığın azaltılacağı ve başta KOBİ'ler olmak üzere kayıtlı işletmelere sağlanan finansal olanakların arttırılacağı, çalışma hayatına ilişkin mevzuatın basitleştirileceği belirtilmiştir. İşletmelerin Ar-Ge faaliyetlerinin geliştirilmesine ve girdi maliyetlerinin düşürülmesine özel bir önem verileceği belirtilmiştir (DPT,2006a). 9. Kalkınma Planı KOBİ'lerle ilgili tespit ve hedefleriyle Lizbon Stratejisi ve Küçük İşletmeler İçin Avrupa Şartı'na uygun bir planlamadır. Ancak Türkiye açısından KOBİ politikalarının esas belirleyicisi olan belge 2003 yılı itibariyle KSEP'dir.

KOBİ'ler konusunda önemli bir diğer ulusal belge de Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi 2011-2014'tür. "AB Üyeliğine Doğru" ibaresini içeren plan Sanayi ve Ticaret Bakanlığının öncülüğüyle hazırlanmış bir strateji belgesidir. Belgede amaç "Türk sanayisinin rekabet edebilirliğinin ve verimliliğinin yükseltilerek, dünya ihracatından daha fazla pay alan, ağırlıklı olarak yüksek katma değerli ve ileri teknoloji ürünlerin üretildiği, nitelikli işgücüne sahip ve aynı zamanda çevre ve topluma duyarlı bir sanayi yapısına dönüşümü hızlandırmak" (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2010: 10) olarak ortaya konulmuştur. İncelendiğinde, Türk Sanayi Strateji

Belgesi 2011-2014 ile KSEP arasında bir uyum olduğu, KSEP'in Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesindeki hedeflerle uyumlu bir içeriğe sahip olduğu görülmektedir. Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi aynı zamanda 9. Kalkınma Planını da esas alan bir yaklaşımla hazırlanmıştır. Plan 2013 yılına kadar sanayi sektörünün milli gelir içindeki payını %27,2'ye, ihracat tutarının ise 210 milyar Dolar'a ulaştırılması hedefine sahiptir (DPT, 2006a: 54-56).

Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi 9. Kalkınma Planının bu hedeflerini gerçekleştirme amacıyla Türkiye imalat sanayinin bir dönüşüme uğramasını ve imalat sanayinin ekonomik büyüme için öncü olmasını hedeflemektedir. Bu kapsamda özellikle KOBİ düzeyindeki imalat sanayine yönelik çok çeşitli desteklerin sağlanacağı belirtilmektedir. Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi de diğer bazı belgelerde olduğu gibi bir GZFT analizinden hareketle çeşitli politikaların geliştirildiği bir belgedir. Öte yandan AB'nin sanayi stratejisi de dikkate alınmak suretiyle hareket edilmiş ve AB'nin yaklaşımına paralel biçimde yatay ve sektörel politikalar belirlenmesi yoluna gidilmiştir. Yatay sanayi politikalarıyla tüm sektörlerin ortak sorunlarına yönelik çözümler geliştirilirken, sektörler has olarak ayrı yaklaşımların geliştirilmesine de gereksinim olduğu belirtilmiştir (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2010: 53-54).

1.4. Türkiye'de KOBİ'lerin Temel Sorunları

Ekonomilerin canlılığı ve geleceği açısından gün geçtikçe daha fazla önemsenen ve geliştirilmeye çabalanan KOBİ'lerin başta finansal olmak üzere karşı karşıya oldukları sorunlar giderilmediği takdirde verimliliklerinin artırılması son derece güçtür. KOBİ'lerin ekonomik yaşam içindeki etkinliğini arttırmanın yolu devletin sağladığı teşviklerden ziyade içinde buldukları yapısal ve diğer sorunların haline bağlıdır. KOBİ'lerin karşı karşıya olduğu sorunların bir kısmı bizatihi işletmelerin kendi yapısal özellikleriyle ilişkiliyken, diğer bir kısmı işletmenin içinde bulunduğu sosyal, siyasal ve ekonomik koşullar, bölgesel farklılıklar sonucu ortaya çıkan sorunlardır. Bu bakımdan ikinci kısım sorunlar KOBİ'lerin kontrolü dışında olan ve en az yapısal sorunları kadar faaliyetlerini etkileyen niteliktedir (Yörük ve Ban, 2003: 22). Örneğin enflasyon, yüksek faiz oranları, ekonomik istikrarsızlık gibi sorunlar KOBİ'leri etkileyen ülke ekonomisine ilişkin sorunlardan birkaçıdır

(Sarıkahya, 2012: 177). KOBİ'lerin rekabetçi bir yapıya kavuşabilmeleri açısından, maliyetleri düşürme, verimliliği arttırma ve üretimde kaliteyi geliştirme gibi işletme içi faktörler kadar, genel iş ortamının iyileştirilmesi de oldukça önemli bir husustur.

Türkiye'deki KOBİ'lerin gerek dünya gerekse AB ülkelerinin KOBİ'leriyle aynı düzeyde iş ortamına sahip olması rekabet edebilirliği sağlama bakımından gereken hususlardandır. Örneğin, finansal olanakların geliştirilmesi, girişimcilerin desteklenmesi, iş süreçlerinin basitleştirilmesi gibi hususlarda diğer ülkelerle farkın kapatılması gerekmektedir (DPT, 2007: 34). KOBİ'lerin sorunlarının tespiti çözüm üretmenin ve ekonomik yaşama katkılarını arttırmanın temel şartıdır.

KOBİ'lerin gelecekte büyük sanayi işletmelerine dönüşmesi ve yenilerinin vücut bulması için böyle bir yaklaşım sergilemek gerekmektedir. KOBİ'ler karşı karşıya oldukları sorunları çözüme kavuşturmak için gerekli olan finansal güç bakımından çoğu zaman yetersiz kalmaktadırlar. Bu bakımdan başta finansal sorunlar olmak üzere KOBİ'lerin sorunlarını ortaya koymak şu faydaları sağlayacaktır (Özgen ve Doğan,2007):

- İş hayatına henüz girecek girişimcileri sorunlardan haberdar etmek, uyarmak,
- Sorunların çözüm yollarını ortaya koymak
- Devletin ve ilgili diğer kurumların alması gerekli tedbirlerin neler olabileceğini ortaya koymak.

1.4.1. KOBİ'lerin Yönetim ve Organizasyon Sorunları

KOBİ düzeyindeki işletmelerde girişimcilik, yöneticilik ve mülkiyet işletme sahibinde bütünleşmektedir. Başka bir ifadeyle bu işletmeler genellikle bir aile şirketi niteliğindedir (Sarıkahya, 2012: 177-178). KOBİ'lerin bu özelliği önemli sorunları da beraberinde getirmektedir. Örneğin işletme büyüdükçe ve işlemler karmaşık hale geldikçe yönetici sahip olduğu beceriler bakımında yetersiz kalabilmektedir. İşletme sahipleri bu yetersizliklerine rağmen işletme üzerinde kontrollerini kaybetme endişesi ya da mali imkânsızlıklar nedeniyle profesyonel yöneticilerle çalışma çabasına girmemektedir (TMMOB, 2012: 31-38). Bu yaklaşım ya da kısıt nedeniyle doğru zamanda doğru kararların alınması bazen imkânsız hale gelebilmektedir. İşletme sahiplerinin teknik kökenli oluşu da yaşanan sıkıntıların bir kaynağıdır. KOBİ'lerin kuruluşunu gerçekleştiren işletme sahibi teknik becerinin ötesinde bir beceriyi gerektiren yönetim, planlama, finans gibi fonksiyonlarda yetersiz kalabilmektedir.

Kurumsallaşmanın yetersizliği de bir başka sorun olarak durmaktadır. Bu yetersizliğin bir sonucu olarak işletmelerin ömrü işletme kurucusunun ömrüyle sınırlı kalabilmektedir. Genellikle işletme kurucusu öldüğünde işletme de mirasçılar arasında pay edilmekte ve genellikle varlığını kaybetmektedir.

İşletmedeki birçok fonksiyonun işletme sahibi ya da aile fertlerince yürütülmesi yönetimde uzmanlaşmayı engellemektedir. Şüphesiz işletme sahibi ile yöneticinin aynı kişi olması karar alma sürecini hızlandırmakla beraber hata yapma riskini de yükseltmektedir. Uzmanlaşma yetersizliği yönetim dışındaki alanlarda da ortaya çıkan bir sorundur. Bu noktada ortaya çıkan zayıflık iki nedene dayanmaktadır. Birincisi maddi yetersizlikler, ikincisi ise gerekli eğitimi almış eleman bulma sıkıntısıdır. Bu nedenle, işletme yönetim sürecinde yaşadığı sıkıntının benzerini daha alt düzeydeki faaliyetlerini yürütürken de yaşamaktadır (Müftüoğlu, 2002: 179-227).

İşletmeler arası işbirliği eksikliği de bir başka sorundur. Bilindiği gibi işletmeler arasında gerek yatay ve gerekse dikey işbirliğinin sağlanması işletmelerin üretim maliyetlerinin azalması ve üretim potansiyellerinin artması açısından gerekli

bir husustur. İşbirliği ve işbölümü potansiyelinin yeterince kullanılması durumunda önemli kazanımlar ortaya çıkacaktır. Türkiye'deki işletmelerin ve özellikle KOBİ'lerin arasında işbirliği noksanlığının önemli bir nedeni bilgi akışını sağlayacak mekanizmaların yetersizliğidir.

Ortaklık kurma konusundaki çekingenlik ve kültürel engeller KOBİ'lerin kurulması ve büyümesi noktasında önemli bir eksikliklerdir. Türkiye'de şirketleşme düzeyinin düşüklüğü, ulusal ve uluslararası düzeyde iş yapabilme yeteneği önünde önemli bir psikolojik engeldir.

1.4.2. Finansal Sorunlar

Türkiye'de KOBİ'lerin sorunlarını tespit için yapılan araştırmalar finansal sorunları genellikle listenin başında göstermektedir. Öte yandan finansal sorunlar KOBİ düzeyindeki işletmelerin karşı karşıya olduğu diğer sorunların da temelinde yer alan nitelikte bir sorundur. Örneğin finansal yetersizlikler beraberinde kalitesiz girdi temini, üretim, pazarlama ve eğitim sorunlarını getirmektedir (Ekinci, 2003: 71). Yapılan araştırmalar KOBİ'lerin çeşitli kredilerden aldıkları payın %12-%15 düzeyinde olduğunu göstermektedir (TMMOB, 2012: 38).

KOBİ'lerin finansal sorunları yatırım aşamasında başlamakta ve işletmenin faaliyetleri süresince de devam etmektedir. KOBİ'lerin finans sorununun çeşitli kaynakları vardır. Sorunun önemli kaynaklarından birisi hem sahip hem yönetici olan girişimcilerin finansal yönetim konusunda bilgi ve tecrübe yetersizliğidir. Bilindiği gibi KOBİ'lerin sahip-yöneticileri çoğunlukla teknik kökenlidir. Ancak muhasebe ve finans konusunda yeterli donanımdan yoksundurlar (Özgen ve Doğan, 2007). Yöneticilerin bu eksikliği Türkiye açısından soruna başka bir boyut daha katmaktadır. Türkiye'de KOBİ'lerin yaşadığı finansman sorunu sadece finansal kaynakların yetersizliğinden değil, aynı zamanda sahip ve yöneticilerin bu hususları değerlendirmedeki yetersizliğinin de bir sonucudur (Sarıkahya, 2012: 177-178). Dünya Bankası'nın yaptığı bir araştırma (World Bank, 2010) Türkiye'de kredi kullanım oranı bakımından küçük işletmelerin daha az bir oran teşkil ettiğini ortaya koymaktadır. KOBİ'lerin sermaye yetersizliği ve kredi temininde güçlükler gibi sorunları ekonomik istikrarın bozulduğu dönemlerde daha da ağırlaşabilmektedir.

Bankaların KOBİ'ler karşısında sergilediği yaklaşım da bir başka sorun kaynağı olarak ortaya çıkmaktadır. Bankaların kredi verirken KOBİ'lerden istediği şartlar sorunun önemi bir kaynağıdır. Örneğin gayrimenkul ipoteği şartı böyle bir sorundur. KOBİ'lerin makine ve benzeri varlıklarının teminat olarak kabul edilmemesi neticesinde ortaya çıkan durum KOBİ'leri finans temini hususunda zorlamaktadır. Bu durum karşısında KOBİ'ler yeni yatırımlarda kullanabilecekleri gayrimenkulleri teminat olarak kullanmak suretiyle önemli bir kaynaktan mahrum kalmaktadır. (Müftüoğlu ve Durukan, 2004: 168-169). KOBİ'lerin finansman sorununun bankalara bağlı bir yönü de talep edilen kredilerin küçük çaplı oluşudur. Bankalar küçük çaplı kredilerle uğraşmak yerine büyük çaplı kredi taleplerine daha büyük önem vermektedirler (Ekinci, 2003: 80). Türkiye'de bankaların genellikle büyük sermayeli şirketlerce yönetilmesi de bu yaklaşım tarzını ortaya çıkaran bir faktördür. Öte yandan yüksek düzeyde borçlanma ihtiyacı gösteren bir kamu maliyesinin varlığı da bankaların kaynaklarını esas vazifeleri olan iş dünyasını finanse etme yönünde kullanmak yerine devlet iç borçlanma araçlarına yatırmak gibi bir yola sevk etmektedir (Müslümov, 2002: 15).

Türkiye'de insanının borçlanma konusundaki çekimserliği ve bu konudaki yerleşik alışkanlıkları da işletmelerin finansal zorlukları aşmasındaki başka bir engeldir. Oysa işletmecilerin özkaynakları yanında yabancı kaynakları kullanması halinde daha etkili bir dizi yatırım kararı alması mümkün olabilmektedir (Müftüoğlu ve Durukan, 2004: 168).

Türkiye'de KOBİ'ler kredi kaynaklarına erişim ve kredi koşulları bakımından aynı gelir düzeyine sahip olan ülkelere ve gelişmiş ülkelere nazaran daha fazla sorun yaşamaktadır. Başka bir ifadeyle sorun yalnızca finans kaynaklarının kıtlığı değil, aynı zamanda var olan kaynaklara ulaşılmasındaki güçlüklerdir.

1.4.2.1. Özkaynak ve Başlangıç Sermayesi Yetersizliği

KOBİ'ler kuruluş aşamasında çoğunlukla özkaynaklara başvurmaktadır. Bu durum KOBİ'lerin kuruluş aşamasında yabancı kaynaklara ulaşmakta yaşadıkları zorlukların da bir sonucudur. Bankalar henüz üzerinde bir fikre sahip olmadıkları yatırımları finanse etme hususunda çekimser kalabilmektedirler (Ekinci, 2003: 74).

Kuruluş esnasında başlangıç sermayesinin hangi düzeyde olması gerektiği hususunda yeterli bilgiye sahip olunmaması da birçok sorunu doğurmaktadır. Özkaynakların yetersiz kaldığı kredi maliyetlerinin yüksek olduğu durumlarda KOBİ'ler genellikle oto finansmana müracaat etmektedir. KOBİ'lerin borçlanma yoluna gitmeleri durumunda ise borç-özkaynak dengesi olumsuz bir biçimde etkilenebilmektedir (Ban ve Yörük, 2003: 28). Yeterli özkaynağa sahip olmamak KOBİ'lerin yeni yatırımlara girişme ve büyümelerinin önündeki engellerden birisidir. Özkaynak yeterliliği özellikle ilk yıllarda işletmelerin varlıklarının devamı açısından çok büyük önem arz etmektedir. Özkaynak yetersizliği karşısında işletmelerin ilk yıllarına banka kredilerine başvurması maliyeti bakımında ağır gelmektedir (Müslümov, 2002: 16).

1.4.2.2. İşletme Sermayesi Yetersizliği

İşletmelerin bir hesap döneminde paraya dönüştürebildikleri iktisadi unsurlara yaptıkları yatırımlara işletme sermayesi adı verilir. KOBİ'lerin tıpkı başlangıç sermayesini eksik belirlemesi gibi, işletme sermayesi tutarını da sağlıklı bir biçimde belirlememesi bir diğer finansal sorundur. Genellikle yatırım aşamasında eldeki kaynaklar sabit varlıklar için kullanılırken işletme sermayesi yeterince önemsenmemektedir. Bu yaklaşımın işletmenin faaliyetlerine başlayacağı bir zamanda önemli bir finansal sorun kaynağı olması kaçınılmazdır (Ekinci, 2003: 75). Oysa bir işletmenin faaliyetlerini başlatabilmesi ve sağlıklı bir biçimde yürütebilmesi için uygun bir sabit sermaye- döner sermaye dengesinin varlığı gereklidir. KOBİ'lerin öz sermaye yetersizliği özellikle ekonomik istikrarsızlıkların yaşandığı dönemlerde kendini hissettirmektedir (Sarıkahya, 2012: 178). Bu durum dış kaynak bulma hususunda karşılaşılan sorunlarla birleşince işletmenin yeni yatırımlar yapması ve teknolojik yenilikleri takip etmesi zorlaşmaktadır.

1.4.2.3. Kredi Temininde Karşılaşılan Sorunlar

KOBİ'lerin kredi temininde karşılaştıkları sorunlar genel olarak şu başlıklarda toplanabilir (Ban ve Yörük, 2003: 30):

- Kredi miktarı ile ilgili sorunlar,

- Teminat sağlamada yaşanan sorunlar,
- Kredi maliyetine ilişkin sorunlar,
- Kredi vadesine ilişkin sorunlar.

Türkiye’de sunulabilen kredi hacminin azlığı yanında, ekonomik krizlerin yaşandığı dönemlerde daralan kredi hacmi KOBİ’lerin özellikle uzun vadeli kredi ihtiyaçlarının karşılanmasını daha da zorlaştırmaktadır. 2012 yılı rakamlarıyla banka kredilerinin türleri itibariyle dağılımı Tablo- 7’de sunulmuştur. Tablo-7’de görüldüğü üzere KOBİ’lerin toplam kredi tutarından aldığı pay küçük olduğu gibi, işletmenin çapı küçüldükçe de bu oran daha da azalmaktadır. Dikkati çeken bir husus, KOBİ kredilerindeki 2012 yılı Aralık ayındaki artış oranının yüksekliğidir. Bu yüksek oranlı artış 4 Kasım 2012 tarihinde yapılan KOBİ tanımı yönetmeliğinde yapılan değişikliğin sonucudur. Başka bir ifadeyle, daha önce kurumsal/ticari krediler tutarı içinde yer alan bir kısım tutar KOBİ kredileri toplamında yer almıştır.

Tablo- 7: Banka Kredilerinin Türlerine Göre Dağılımı

(Milyon TL)					Değişim	
	Aralık 2010	Aralık 2011	Eylül 2012	Aralık 2012	Aralık 2011- Aralık 2012	
					Tutar	%
TOPLAM	525.851	682.893	755.640	794.756	111.863	16,4
Kurumsal/Ticari Krediler	227.760	296.197	330.481	331.198	35.001	11,8
KOBİ Kredileri	125.468	162.803	172.214	197.647	34.845	21,4
Mikro İşletmeler	42.580	54.848	59.112	55.193	345	0,6
Küçük İşletmeler	32.206	42.721	44.967	61.904	19.183	44,9
Orta İşletmeler	50.682	65.234	68.134	80.551	15.317	23,5
Bireysel Krediler	172.623	223.893	252.944	265.911	42.018	18,8
Kredi Kartları	43.582	55.489	68.153	71.593	16.104	29,0
Tüketici Kredileri	129.041	168.404	184.791	194.318	25.914	15,4
Konut	60.800	74.590	81.033	86.043	11.452	15,4
Taşıt	5.666	7.366	7.675	8.043	676	9,2
İhtiyaç+Diğer	62.575	86.448	96.084	100.233	13.785	15,9

Kaynak, BDDK, 2013

Tablo-8 kredi türleri itibariyle banka gruplarının paylarını göstermektedir. Görüldüğü üzere KOBİ kredilerinde en büyük paya %51,2 ile özel bankalar sahiptir. Kamu bankaları %24,1 ile ikinci sırada gelmektedir. Yabancı bankaların payı %11,4, Katılım bankalarının payı % 11,5 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca, özel bankaların KOBİ kredilerindeki payı 2011 Aralık ayından 2012 Aralık ayına yaklaşık %3'lük

bir azalma gösterdiği görülmektedir. Katılım bankaları ise KOBİ kredilerinde aynı dönemde %2'lik bir artış gerçekleştirmiştir.

Tablo- 8: Kredi Türlerinin Banka Gruplarına Göre Dağılımı

(%)	Aralık 2011				Aralık 2012			
	Kurumsal	KOBİ	Bireysel	TOPLAM	Kurumsa	KOBİ	Bireysel	TOPLAM
Kamu Bankaları	26,4	22,5	29,7	26,5	24,8	24,1	26,7	25,3
Özel Bankalar	51,1	54,1	49,3	51,2	50,6	51,2	51,2	51,0
Yabancı Bankalar	10,3	12,3	17,8	13,2	11,8	11,4	18,4	13,9
Katılım Bankaları	5,6	9,5	2,9	5,6	5,0	11,5	3,3	6,0
Kalkınma ve Yatırım Bank.	6,6	1,6	0,3	3,4	7,9	1,8	0,3	3,8
TMSF Bankaları	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
BANKACILIK SEKTÖRÜ	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: BDDK, 2013

İşletmelerin teminat göstermekte yaşadığı zorluk kredi temininden kaçınma ve noksan kapasite, eski teknolojilerle faaliyete devam etme sonucunu doğurmaktadır. İşletme gerekli ipoteği veya kefaleti sağladığında ise hem bunun maliyetine katlanmakta hem de işletmenin paraya çevirmek suretiyle farklı ihtiyaçları için kullanacağı bir kaynaktan mahrum kalmaktadır (Erdoğan ve Develioğlu, 2011: 232). KOBİ'lerin özellikle ipotek olarak sağladığı gayrimenkulü sermaye olarak kullanabilmesi mümkün olsa yeni yatırımlar yapması, teknolojiyi yenilemesi ve üretim kalitesini arttırması yolunda önemli bir imkân doğmuş olacaktır.

KOBİ'lerin kredi temininde karşılaştığı bir başka sorunun da borçlanma maliyetlerinin yüksek oluşudur. Bankalar riskin büyüklüğü ve kredi miktarının azlığı nedeniyle işlem maliyetlerini yüksek görmekte ve KOBİ'lerden talep ettikleri faiz oranını yüksek tutmaktadırlar.

KOBİ'lerin finansal sorunlarına dair yapıla çeşitli araştırmalar, faizlerin yüksekliği ve vade sorununu en önemli sorunlar olarak ortaya koymaktadır. Genellikle banka kredilerinin vadesi bir yıl veya daha az olduğundan küçük işletmeciler işlerini büyütebilmek için gerekli yatırımları yapma imkânı bulamamaktadır. Oysa KOBİ'lerin birtakım yatırımlar için uzun vadeli krediye de ihtiyaçları olmaktadır. KOBİ'ler yatırımlar için uzun vadeli kredi temin edemeyince bu amaçla kısa ve orta vadeli kredilere başvurmak zorunda kalmaktadırlar. Yatırımların orta ve uzun vadeli kredilerle finanse edilmesi sonucu, yatırımların

üretime geçmesi ve kendini öder hale gelmesinden önce kredilerin ödenmesi gerekliliği doğmaktadır. Bu durum önemli finansal darboğazları da beraberinde getirmektedir (Ekinci, 2003: 81).

1.4.2.4. Sermaye Piyasasından Fon Elde Etmede Karşılaşılan Sorunlar

KOBİ'ler SPK'nın getirdiği koşullar neticesinde sermaye piyasasından fon sağlama bakımından önemli engellerle karşı karşıyadır. Ayrıca bu işletmelere menkul kıymetleri karşılığı sermaye piyasalarından fon sağlayacak finansal kuruluşlar da Türkiye'de yeterli düzeyde değildir (Sarıaslan, 1994: 46). KOBİ'lerin özkaynak yetersizliği ve kredi piyasasından borçlanma sıkıntıları karşısında sermaye piyasaları bu işletmeler için önemli bir finans kaynağı olarak görülebilir. Üstelik borsaların varlığı ve işletmelerin bu kaynaktan faydalanması işletmelerin geleceği açısından birçok faydayı da beraberinde getirmektedir (Müslümov, 2002: 16). KOBİ'ler açısından oldukça önemli bir finans kaynağı olan sermaye piyasalarından yeterince faydalanılmamasının hem mevzuat hem de KOBİ'lerden kaynaklanan sorunlara dayandığı görülmektedir. Sermaye piyasalarından fon sağlamak isteyen işletmelerin mevzuat gereği bazı niteliklere sahip olması ve yine yasada belirtilen belirli şartları yerine getirmesi gerekmektedir (Ekinci, 2003: 81). İncelediğimizde KOBİ'lerin yerine getirmekte güçlük çektiği bazı şartların varlığı görülmektedir. KOBİ'lerin bahse konu şartları yerine getirerek halka arz yoluyla fon sağlaması ve bunların İMKB'de kote olması önemli bir sorun haline gelebilmektedir (Ban ve Yörük, 2003: 31).

Türkiye KOBİ'lerinin menkul kıymet ihracında karşı karşıya olduğu bir diğer sorun da bu işletmelerin hukuki yapılarından kaynaklanmaktadır. Bilindiği gibi SPK'ya göre menkul kıymet ihracı yoluyla fon temin etmek isteyen işletmelerin anonim şirket statüsünde olması gerekmektedir. Ancak, Türkiye'deki KOBİ'lerin çok az bir kısmı anonim şirket statüsündedir. İşletme sahiplerinin işletme üzerindeki hâkimiyetlerini kaybetmeme istekleri, sermaye piyasasından faydalanmanın doğuracağı külfete katlanmamak istememeleri, şeffaflık gerekliliği vb. nedenler de KOBİ'lerin sermaye piyasalarından yeterince faydalanmalarını engelleyen unsurlar olarak sıralanabilir (Ekinci, 2003: 82).

KOBİ'lerin sermaye piyasalarından faydalanmasının önündeki engeller, ilgili kurumların bazı çözüm yolları üretme yoluna gitmesine neden olmuş ve KOBİ'ler bakımından daha esnek kurallar ve borsa dışında alım satım imkânları sağlanmaya çalışılmıştır. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası bünyesinde yer alan Bölgesel Pazar ve Yeni Ekonomi Pazarı, normal şartlarda İMKB'nin kotasyon şartlarını karşılayamayan şirketlerin ve özellikle gelişme ve büyüme potansiyeline sahip KOBİ'lerin hisse senetlerinin borsada işlem görmesine yönelik düzenlemelerdir.

KOBİ'lerin, finans kaynaklarına erişimi önündeki engellerin kaldırılması bu işletmelerin gelişimi açısından son derece önemlidir. Esasen Türkiye'deki KOBİ'lerin finansman sıkıntısı kaynak yokluğundan değil, bu kaynakların yüksek maliyetli oluşundandır. Yapılan bir araştırma (Müslümov, 2002: 23) İMKB'de faaliyet gösteren KOBİ'lerin kısa vadeli, uzun vadeli ve toplam finans maliyetleri bakımından diğerlerinden daha yüksek finansman giderlerine sahip olduklarını ortaya koymuştur. Türkiye'de işletmelerin, kaynak maliyetleri yüksek olduğu gibi, KOBİ'ler açısından da daha büyük zorluklar söz konusudur.

1.4.3. Pazarlama ve İhracat Sorunları

Pazarlama ve ihracat sorunları, esasen birbiri ile ilintili ve KOBİ'lerin başta üretim ve finansal sorunları olmak üzere diğer birçok sorunla yakından ilişkilidir. Bu bakımdan, KOBİ'lerin pazarlama ve ihracat sorunlarına dair çalışmalarda bu ilişkinin dikkate alınması gereklidir. Örneğin, üretimin standartlara uygunluk noktasında gösterdiği eksiklik beraberinde pazarlama gücünü de getirmektedir. Yine finansal zayıflık bu işletmelerin reklam için yeterince bütçe ayıramamaları sonucunu doğurmakta ve bu durum pazarlama gücünü önemli oranda kırmaktadır (Özgen ve Doğan, 2007). İşletmelerin varlıklarının devamı ürettiklerinin satışına bağlıdır ancak, KOBİ'ler çeşitli nedenlerle ürettiklerini yeterince pazarlayamamakta ve bu nedenle atıl kapasite ile çalışmaktadır. Büyük işletmelere göre zaten daha yüksek maliyetlerle karşı karşıya olan KOBİ'ler, bu kısıtla beraber daha büyük zorlukları yaşamaktadır. Bu bakımdan rekabetin son derece ileri boyutlarda yaşandığı günümüz dünyasında KOBİ'lerin modern pazarlama tekniklerini kullanmaları gereği ortaya çıkmaktadır (İraz, 2005: 252). KOBİ'lerin Sahip ve yöneticilerinin bu durum karşısında ne derece

yeterli olacağı şüphelidir. Ancak, çeşitli zorluklar nedeniyle, pazarlama hususunda kalifiye eleman istihdamı da yetersiz düzeyde kalmaktadır. Bu biraz da KOBİ düzeyindeki işletmelerin pazarlama hususunda ehil olan kişileri istihdam hususunda yeterli imkâna sahip olmamasının sonucudur. Ayrıca KOBİ'lerde pazarlama işlevi basit bir satış meselesi olarak görülebilmekte ve ehil olmayan kişilerce yapılmaya çalışılmaktadır. Türkiye'de KOBİ'lerin pazarlama sorunları incelendiğinde, pazarlama için nitelikli eleman istihdam edememe ve pazar oluşturma için yeterli bütçe ayıramama sorunlarının öne çıktığı görülmektedir (Öndeş ve Güngör, 2013: 5).

Pazarlama, satış işlemini de içeren ve üretim öncesindeki ürün tasarımı, geliştirilmesi, üretilmesi ve satış sonrası çeşitli hizmetleri de içeren bir süreçtir. Dolayısıyla bu karmaşık sürecin ehil kişilerce yürütülmesi gereği söz konusudur. Yöneticilerin ve çalışanların pazarlama hususundaki yetersizlikleri dış ticaret söz konusu olduğunda tam bir darboğaz halini almaktadır (Müftüoğlu ve Durukan, 2004: 136).

Yukarıda sıralanan olumsuzluklar karşısında KOBİ'lerin pazarlama faaliyetleri şu sorunları içermektedir (Kaya, 2007: 162):

- Çoğunlukla KOBİ'lerin bir üretim planlaması bulunmadığı gibi bir pazarlama planı da yoktur.
- Bütçe yetersizliği nedeniyle reklam, promosyon ve profesyonel yönetici gibi gereksinimler karşılayamamaktadırlar.
- Satış sonrası hizmetler mevcut imkânsızlıklar nedeniyle yerine getirilememektedir.
- KOBİ'ler maliyetlerin yüksekliği nedeniyle büyük işletmelere nazaran daha yüksek satış fiyatlarıyla çalışmak zorunda kalmaktadırlar.
- Malların kalitesi kimi zaman yetersiz düzeydedir.

KOBİ'lerin karşı karşıya olduğu yukarıdaki sorunlar önemli düzeyde pazar kayıplarını da beraberinde getirmektedir. KOBİ'lerin iç pazarlarda yaşadığı bu sorunlar ihracat faaliyetlerine de yansımaktadır. İç pazarlarda gereğince yerine getirilemeyen pazarlama süreci dış pazarlarda da etkisiz kalmaktadır. Üretim

aşamasında başlayan kalite ve standardizasyon yetersizlikleri sonucu dış pazarlarda önemli düzeyde teknik engeller ortaya çıkmaktadır (TMMOB, 2012: 36). Küreselleşen dünya ekonomisinde üretim için getirilen çeşitli standartlar ve kurallar büyük bir öneme sahiptir. Türkiye’de KOBİ’ler bu şartları karşılamadıkları zaman dış piyasalarda da önemli zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Nitelikli eleman yetersizliği dış pazarlara açılma konusunda önemli bir eksiklik olarak ortaya çıkmaktadır. Ayıca yabancı dil bilen nitelikli eleman istihdamı daha da büyük öneme sahiptir (Erdoğan ve Develioğlu, 2011: 238-239).

Türkiye’de KOBİ'lere ilişkin yapılan araştırmalarda ihracat yapan işletmelerin karşı karşıya oldukları sorunlardan bir kısmının da mevzuata ilişkin sorunlar, bürokratik engeller ve ekonomik istikrarsızlık gibi işletme dışı faktörlere dayandığı gözlenmektedir. Örneğin, Keskin ve diğerlerinin (2009) Erzurum ili KOBİ'lerinin ihracat sorunlarının tespitine yönelik araştırması, KOBİ'lerin mevzuat ve bürokratik engelleri en önemli sorun olarak gördüklerini ortaya koymaktadır. Ekonomik istikrarsızlık, dış talep yetersizliği, finansal yetersizlik, dış pazarlar hakkında bilgi eksikliği ve nitelikli personel eksikliği gibi sorunlar sıralanmaktadır. KOBİ'lerin dış piyasalarda rekabet gücünü azaltan bir faktör de teknolojik yetersizliklerdir. Küreselleşen ekonomi dünyasında teknoloji hızla eskimekte ve yenilerini sağlama mecburiyeti ortaya çıkmaktadır. Oysa hem finansal yetersizlikler hem de Ar-Ge faaliyetlerinin yetersizliği sonucu bu yenileme yavaş bir seyir takip etmektedir.

1.4.4. Fizibilite Çalışmalarının ve Piyasa Araştırmalarının Yetersizliği

Fizibilite çalışmaları ve onun bir bölümünü oluşturan piyasa araştırmaları yeni kurulan işletmelerin başarısı ve geleceği açısından son derece önemli bir işleve sahiptir. Oysa Türkiye’de fizibilite raporu devletten teşvik alabilmek için yerine getirilen bir formalite olarak görülmektedir (Müftüoğlu ve Durukan, 2004: 130). Bu yaklaşım sonucu daha yatırım aşamasından başlamak üzere birçok girişimin başarısızlıkla sonuçlanmasına ve devletin sağladığı mali kaynakların israfına neden olmaktadır. Fizibilite çalışmalarının usulünce yapılması ekonomik, teknik, finansal ve hukuki şartların sağlıklı bir biçimde değerlendirilmesi sonucunu verir. Başka bir

ifadeyle, bu çalışma sonucunda işletmenin kuruluş yeri, ölçeği, teknolojisi gibi detaylar bilimsel bir yaklaşımla belirlenmiş olur.

KOBİ'lerin bu çalışmaları ciddi manada yapmaları ya da yaptırmaları gerekmektedir. Türkiye'de fizibilite çalışmalarının bir formaliteden ibaret görülmesi danışmanlık firmalarının da meseleye yanlış bir bakışa sahip olmaları sonucunu doğurmuştur (Müftüoğlu ve Durukan, 2004: 130). Esasen fizibilite çalışmaları yaptırma hususunda KOBİ'lerin de genel olarak ilgisiz ve bilgisiz oluşu danışmanlık firmalarının bu yaklaşımlarını doğuran ve besleyen bir faktör olarak görülebilir. KOBİ'lerin kuruluş aşamaları genel olarak araştırıldığında görüleceği üzere, karar verme sürecinde basit kişisel gözlemler, eş dost tavsiyesi gibi faktörler etkili olmaktadır. Kuruluş aşamasında yapılan bu hatalar sonucu Türkiye'de işletmeler kuruluşunu takip eden ilk yılda %50 oranında, ilk beş yılda ise %80 oranında kapanmaktadır. Kalan %20'lik dilim ise takip eden beş yıl içinde %80 oranında kapanmaktadır. Dolayısıyla işletmelerin %96'sı ilk on yılda kapanmaktadır

Tablo- 9: Yeni Kurulan İşletmelerin Kapanış Oranlarının Seyri

Kuruluştan İtibaren İlk Yıl	Kurulan İşletmelerin %50'si
İlk 5 Yıl	Kurulan İşletmelerin %80'i
İkinci 5 Yıl	Kalan %20'nin %80'i kapanmaktadır.

Kaynak: Kâhyalar, 2012

İşletmelerin böylesine büyük oranda kuruluş dönemlerini takip eden kısa bir zaman diliminde kapanıyor olması, elde ettikleri tecrübeyi ileriki zaman dilimlerine aktaramaması anlamına gelir ki bu iş dünyası için büyük bir kayıptır. Bilindiği gibi özellikle gelişmiş olan ülkelerde işletmelerin ortalama ömrü oldukça uzundur. Bu durum iktisadi tecrübenin nesilden nesile aktarılması avantajını beraberinde getirmektedir.

Fizibilite çalışmalarının bir parçasını teşkil eden piyasa araştırması da önemle üzerinde durulması gereken bir çalışmadır. Üretimin yönlendirilmesinde ve yeni yatırım kararlarının alınmasında detaylı bir piyasa araştırmasının yapılması gereklidir. Özellikle ulusal ve uluslararası piyasalara dönük bir üretim hedeflendiği takdirde durum daha da önemli hale gelmektedir (Müftüoğlu ve Durukan, 2004:

135).Kuruluş yerinin seçiminde yapılan hatalar da dikkat çeken bir diğer sorundur. KOBİ niteliğindeki işletmeler başlangıçta kuruluş yeri seçimini küçük bir piyasanın ihtiyaçlarını esas alarak kararlaştırmaktalar ve daha sonraki dönemlerde işletme ulusal ve uluslararası çapta faaliyete girdiğinde seçilen yer bir sorun haline gelebilmektedir.

1.4.5. Üretim ile İlgili Sorunlar

KOBİ'lerin üretimle ilgili sorunları da diğer sorunlar gibi birçok faktörün beraberinde neden olduğu bir sorun sahası olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin; finansal sorunların varlığı, beraberinde kaliteli hammadde temin edememe problemini getirmektedir (TMMOB, 2012: 38). Bu durum, KOBİ'lerin düşük kapasiteli ve düşük kaliteli üretim yapması sonucunu doğurmaktadır. Ayrıca, elde edilen ürünün pahalı ve kalitesiz oluşu satış hacmini ve karlılığı da olumsuz bir biçimde etkilemekte ve sorunu yinelemektedir (İraz, 2005: 250).

KOBİ'lerin hammadde temininde karşılaştıkları sorunların önemli bir nedeni de siparişlerinin hacminin küçük seviyelerde gerçekleşmesidir. Bunun bir nedeni, işletme sermayesi yetersizliği diğer de satış hacimlerinin yetersizliğidir. KOBİ'lerin malzeme, hammadde siparişlerindeki bu kısıt sonucunda iskonto düzeyi düşük kalmakta ve üretim maliyetleri yükselmektedir (Öndeş ve Güngör, 2013:5). Bu sorun karşısında büyük miktarlarda sipariş yapmak da bir çözüm olarak düşünülse de beraberinde stok maliyetleri sorununu getirmektedir. Üstelik KOBİ'lerin finansal kısıtları da çoğu zaman buna imkân verecek düzeyde değildir (Akgemici, 2001: 3).

Üretim ile ilgili bir diğer sorun da iş bölümü yetersizliğidir. KOBİ'lerin siparişe göre üretim yapmaları ve finansal yetersizlikleri personel sayısında kısıtlamaları beraberinde getirmektedir. Buna bağlı olarak yapılacak işler, işin eğitimini almış kalifiye personelce yürütülememektedir. Netice itibariyle kalitesiz üretim ortaya çıkabilmektedir (Ayık ve Keskin, 2008: 469-481).Eğitim imkânlarının yetersizliği ve işgücünün eğitimsizliği KOBİ'lerin üretimden satış sonrası hizmetlere kadar her aşamada faaliyetlerine olumsuz bir biçimde yansımaktadır. KOBİ'lerin verimliliğinin artırılması açısından yöneticilerin ve çalışanların eğitim düzeyinin geliştirilmesi gerekmektedir.

KOBİ'ler özellikle küreselleşmenin arttığı ve AB üyelik sürecinin yaşandığı ortamda kalite ve standardizasyon konusuna daha fazla önem vermek durumundadır. Standardizasyon ve kalite sorunlarının da dikkatle incelenmesi ve çözümü gerekmektedir. Günümüzde standartlara ve kaliteye gereğince önem vermeyen firmaların varlık gösterme şansı hemen hemen yoktur. Sadece uygun fiyatla ürün arz etmek yetmemekte, kalite ve standartlara uygunluk rekabette vazgeçilmez bir faktör haline gelmektedir.

KOBİ'lerin, girdi temininde yaşadığı güçlüklerin bir kısmına yukarıda değinildi. Bu sıkıntıların yanında, sipariş miktarının azlığı sonucu büyük firmalara nazaran daha yüksek maliyetlerle çalışmak gibi bir sonucun ortaya çıktığını görülmektedir. Küçük hacimli girdi siparişlerinin KOBİ'leri karşı karşıya getirdiği birçok sorun söz konusudur. Örneğin, hammadde tedarikçileri az miktardaki siparişler yerine daha büyük siparişlere öncelik vermekte ve bu durumda küçük firmalar girdi temininde güçlük yaşamaktadır. Bu durum üretimde aksamalara ve düşük kapasitede çalışmaya sebebiyet verebilmektedir. Ayrıca alımlarda iskonto miktarı azalmaktadır.

1.5. Ekonomik Krizlerin KOBİ'ler Üzerindeki Etkileri

Çalışmanın buraya kadarki kısmında KOBİ'lerin özelliklerine ve sorunlarına değinildi. Ortaya konulan bilgiler ışığında KOBİ'lerin ülke ekonomileri için adeta can damarı olduğu söylenebilir. KOBİ'ler sahip oldukları özellikleriyle ekonomiye bir dinamizm katan, büyük bir istihdam olanağı sağlayan ve zamanla büyük işletme özelliğini elde edebilen ekonomik birimlerdir. Sahip oldukları nitelikler, onları iktisadi yaşamda kimi zaman avantajlı kimi zaman da dezavantajlı duruma itebilmektedir. Ekonomiye canlılık getirme, rekabetçi bir ortam oluşturma, istihdam imkânı sağlama, değişen piyasa şartlarına ve çeşitli iktisadi krizlere esneklikleriyle uyum sağlama gibi birçok özelliği ile KOBİ'ler ekonomilerin vazgeçilmez unsurlarıdır. Yukarıda sayılan üstünlüklerine karşın KOBİ'ler birçok nitelikleri itibarıyla özellikle ekonomik krizler karşısında büyük işletmelere nazaran daha büyük güçlükler yaşayabilmektedir.

Ekonomik kriz tabiri mal, hizmet, faktör, para ve döviz piyasalarında ortaya çıkan dalgalanmaları, sorunları ifade etmek için kullanılır. Ekonomik krizlerin ne olduğu ve türleri konusunda oldukça çeşitli tanımlamalar ve sınıflandırmalar görülmektedir. Ancak yaygın olarak ekonomik krizler, reel sektör krizleri ve finansal krizler olarak ikiye ayrılmaktadır. Her ne kadar böyle bir ayrıma gidilse de bu iki tür kriz genellikle birbirini doğurucu olduğu için ayırım zorlaşabilmektedir (Karakayalı ve Sayın, 2011: 67).

Ekonomik krizlerin ortaya çıkışları ile birlikte meydana gelen olumsuzluklar birbirini tetiklemek suretiyle hareket etmeye başlar. Ekonomik krizler reel ya da finansal kesim kaynaklı olabilmekle beraber ortaya çıkan bu beklenmedik değişim makro boyutta ülke ekonomisini, mikro boyutta ise işletmeleri sarsacak sonuçları ortaya çıkarabilmektedir. İşletme yöneticilerinin acil müdahalesini gerektiren ve işletmenin imajı, insan kaynakları, finansal yapısı gibi unsurlar üzerinde tehdit oluşturur (Patır vd., 2009:3-4).

Burada hemen belirtmek gerekir ki “normal” zamanlarda göze çarpmayan ve sorun olarak görülmeyen birçok yapısal problem krizle birlikte bir tehdit olarak görülmeye başlar. Örneğin, finansal kaldıraç oranının yüksekliği normal zamanlarda göze çarpmaz iken krizle birlikte artık çözümlenmesi gereken bir problem olarak görülmeye başlanır (Özatay, 2011: 20).

Ekonomik krizler makro boyutta ülke ekonomisini, mikro boyutta da işletmeyi etkilemekle birlikte makro etkilerin işletme bazında oluşturacağı tesir işletmenin içinde bulunduğu sektöre ve yapısal özelliklerine bağlı olarak şekillenecektir. Örneğin, bir kriz patlak verdiği anda faiz oranlarında artış, döviz rezervlerinde azalış, döviz kurlarında artış, kamuda borç krizi gibi değişimler meydana gelir (Özatay, 2011: 20). Bu makro çaptaki değişiklikler çeşitli biçimlerde ve ağırlıklarda işletmelere tesir edici sonuçlar ortaya çıkarır. Örneğin, krizin yaşandığı ülkenin uluslararası kredibilitesi azalmaktadır. Çünkü bahse konu olan rezervlerin azalması, faizlerin yükselmesi gibi gelişmeler bir güvensizliğe neden olur. Bu durumda; örneğin bankalar, kaynak sıkıntısı nedeniyle kredi verirken daha temkinli olmak gibi

bir tavır alırlar. Yeni kredi açmaktan çekinirler, daha fazla teminat isterler (Özatay, 2011: 22).

Görüldüğü üzere makro düzeydeki değişimler bir şekilde şirketlere yansımaya başlamaktadır. Elbette ki KOBİ'ler bu etkiyi çok daha fazla hisseden iktisadi birimlerdir. Krizin oluşturduğu psikolojik etkiler sonucu yatırımların azalması, tüketim harcamalarının düşmesi, ihracatın azalması gibi olumsuzluklar da bir araya gelince etkilenmenin boyutları daha da artar. Kısacası kriz nedeniyle oluşan olumsuz gelişmeler birbiriyle ilişkili olarak topluca bir etki meydana getirir.

Krizlerin kaynağı ulusal ya da uluslararası bir faktör olabileceği gibi herhangi bir sektöre ilişkin olarak gelişebilir. Kaynağı ve içeriği ne olursa olsun krizlerin en az zararla atlatılması ve hatta bir kazanca dönüştürülebilmesi için gerekli tedbirlerin alınması gerekir. Özellikle KOBİ'lerin ekonomideki yerinin bir gereği olarak kriz dönemlerinde desteklenmesi gerekmektedir. Çünkü KOBİ'ler öncelikli olarak ekonomik krizlerden etkilenen bir kesimdir. Krizlerin KOBİ'ler üzerindeki etkileri krizin mahiyetine göre birtakım farklılıklar oluştursa da ortaya çıkan olumsuzlukları genel biçimiyle belli başlıklar altında toplamak mümkündür. Aşağıda bu etkileri ortaya koymaya çalışırken özellikle 2008 Küresel Mali Krizi'nin ve Türkiye'de yaşanan 2001 Krizi'nin etkileri temel alınarak tespitler yapılacaktır. Burada hemen belirtmek gerekir ki KOBİ'ler sahip oldukları yapıları itibarı ile krizler karşısında farklı biçimlerde tepki gösterirler. Krizin işletmeler üzerindeki etkileri olumlu veya olumsuz biçimde ortaya çıkabilmektedir. Kriz dönemlerinde ortaya çıkan etkilenmenin muhakkak surette olumsuz olması beklenmemelidir. Örneğin, kriz dönemlerinde işletmeler yeni pazarlara yönelme, kalitenin artırılması, yeni pazar alanlarının ve dış pazarların öneminin fark edilmesi, Ar-Ge'nin öneminin anlaşılması gibi olumlu yönden etkilenme yaşarlar. İşletmeler kriz dönemlerinde bazı olumsuzluklar da yaşayabilmektedir. Örneğin, yönetimde merkezileşme, örgüt içi çatışmalar ve psikolojik sorunlar, finansal sorunlar, işten çıkarmalar, kapasite kullanımının düşmesi gibi sorunlar bunlardandır (Yalçın ve Gaffuroğlu, 2008: 436).

İşletmelerin ve özelde de KOBİ'lerin ekonomik krizler karşısında yaşadıkları olumsuzluklar da her sektörde ve her işletme için farklı boyutlarda ortaya

çıkabilmektedir. Örneğin, yapılan bir araştırmada (Ay vd., 2011: 374-387) 2008 Küresel Mali Krizi'nin Konya ilindeki imalat işletmelerinin istihdam yapısında bir değişim meydana getirip getirmediği sorgulanmış ve araştırmaya dâhil edilen işletmelerin %85,9'u istihdam yapısında bir değişim olmadığını ortaya koymuştur. Söz konusu işletmelerin yalnızca %10'u istihdam düzeyinde bir azalama olduğunu belirtmişlerdir. Oysa kriz dönemlerinde siparişlerin azalması ve kapasite kullanım oranlarının düşmesi karşısında istihdamda azalma olması gerekirken böyle bir tablonun ortaya çıkışı karşısında şu söylenebilir; krizlerin bir değişken üzerinde ortaya çıkardığı etki için çok farklı durumlar söz konusu olabilir. Örneğin, bahse konu olan araştırmada istihdam azalışı beklenirken bunun çok az oluşu işletmelerin küçük ve sosyal ilişkilerin sıklığına bağlanmıştır. Buradan elde edilen sonuçtan hareketle KOBİ'lerin büyüdükçe, istihdam azaltmak gibi bir yola daha fazla başvuracağı söylenebilir. Özetle, aşağıda bahse konu edilecek kriz etkileri genel bir tablo olarak sunulabilir. KOBİ'lerden bazılarının kriz karşısında bu etkileri daha hafif bir biçimde yaşaması mümkündür.

Krizlerin KOBİ'lere etkisi iki ana başlık altında incelenebilir:

- Krizlerin işletme fonksiyonlarına etkisi,
- Krizlerin çeşitli iktisadi göstergeler itibarıyla işletmelere etkisi.

1.5.1. Krizlerin İşletme Fonksiyonlarına Etkileri

Krizin ortaya çıkışıyla beraber işletmelerin ve özellikle içinde buldukları zayıflıklara bağlı olarak KOBİ'lerin birtakım fonksiyonlarında etkilenme ve bozulmalar ortaya çıkar. İşletmelerin yönetim, üretim, pazarlama ve finans fonksiyonu üzerinde oluşan baskı bu fonksiyonların sağlıklı bir biçimde yerine getirilmesini zorlaştırmaya başlar. Öte yandan bu fonksiyonların her birinde meydana gelen olumsuzluklar diğer fonksiyonları da baskı altına almaya başlar. Bu fonksiyonların kriz karşısında iyi yönetilmemesi durumunda ise işletmenin hayatiyeti tehlikeye girmeye başlar. Krizlerin işletme fonksiyonları üzerindeki etkilerini aşağıdaki başlıklar altında inceleyebiliriz.

1.5.1.1. Yönetim Fonksiyonuna Etkileri

İktisadi krizler işletmelerin yönetim ve organizasyon yapısını önemli oranda etkileyen gelişmelerdir. Bu etkilenme işletmenin içinde bulunduğu şartlara göre değişiklik göstermekle beraber aşağıdaki maddeler halinde sıralanabilir (Özdevecioğlu, 2012: 99):

- Hızlı ve doğru karar alma gerekliliği sonucu yetkilerin merkezileşmesi durumu ortaya çıkabilmektedir. Merkezileşme, kriz karşısında normal karar alma süreçlerinin bozulması sonucu ortaya çıkan bir eğilimdir. Ancak merkezileşme kimi durumlarda da kararların alınmasında gecikmelere neden olabilir. Örneğin işletmenin şubelerinin fazlalığı böyle bir durumu ortaya çıkarabilir.
- Çalışanlar arasında korku ve panik havası hâkim olabilir. Kriz karşısında başvurulanan işten çıkarmalar çalışanlar üzerinde bu türden psikolojik etkiler meydana getirebilir. Bu ağır şartlar sonucu çalışanlarda moral bozuklukları ve birbirine güvensizlikler ortaya çıkar. Moral bozukluğu ve güvensizlikler örgütsel bağlılığı azaltır ve diğer birtakım olumsuzluklara neden olur.
- İşletmenin çeşitli bölümleri arasında ilişkiler bozulmaya başlar. Koordinasyon ve bilgi eksikliği, karar alma sürecindeki bozulmalar sonucu herhangi bir birimde alınan yanlış bir karar diğer birimlerin de faaliyetlerine olumsuz bir biçimde yansımaya başlar.
- Karar alma süreci krizin baskısıyla bozulur. Yönetenlerin zihinsel performanslarında azalma meydana gelir. Karar alma sürecindeki bozulma aynı zamanda merkezileşmenin de bir sonucu olarak ortaya çıkar.
- Personel sayısında azalma sonucu görev, yetki ve sorumluluklarda bir karmaşa yaşanabilir. Ayrıca yetkilerin merkezileşmesi sonucu çeşitli birimler arasında kopukluk ve koordinasyon eksikliği ortaya çıkar.

1.5.1.2. Üretim Fonksiyonuna Etkileri

Ekonomik krizlerin ortaya çıkışıyla birlikte azalan talep neticesi üretim miktarında azalmalar görülür. Bu hususta İstanbul Sanayi Odası'nın düzenli olarak gerçekleştirip yayımladığı "Ekonomik Durum Tespit Anketi Sonuçları" örnek olarak

sunulabilir. Büyük bir kısmı KOBİ niteliğinde olan İstanbul Sanayi Odası'na kayıtlı imalat işletmelerinin krizle birlikte üretim süreçlerinde çeşitli olumsuzluklar yaşadığı anketlerle tespit edilmiştir. Örneğin 2008 krizini müteakiben 2009 yılı ilk çeyreği için yapılan Ekonomik Durum Tespiti Anketi çalışmasında işletmelerin üretim fonksiyonlarına ilişkin olarak anket verilerinden hareketle geliştirilen “İSO Üretim Endeksi” işletmelerin ekonomik gelişmeler karşısında beklentilerini ortaya koymaktadır ki bu beklentiler takip eden dönemin üretim kararlarında büyük oranda öncü gösterge niteliğindedir. İSO'nun söz konusu üretim endeksi beklenti değerlerine bakıldığında 2007 yılının ikinci yarısından itibaren üretim endeksi beklenti değerlerinin gerilemeye başladığı görülmektedir. Aynı şekilde, üretimde meydana gelen gerçekleştirmeler de bu beklentilerin paralelinde ve daha keskin bir biçimde ortaya çıkmaktadır. İSO, iç satışlar ve dış satışlar endeksi adı verilen bir endeks yardımıyla da üretim sürecine ilişkin kriz etkilerini ölçmeye çalışmaktadır. Bu endeks değerleri de incelendiğinde kriz dönemlerinde iç ve dış talep beklentilerinde ve gerçekleştirmelerinde bir etkilenme görülmektedir. Bu etkilenmenin işletme ölçeği küçüldükçe daha fazla ortaya çıktığı belirlenmiştir (İSO, 2009: 29-39).

Krizle birlikte yaşanan tedarik maliyetlerinde artış ve tedarikte gecikmeler, teknoloji değişimini izlemede zorluklar, siparişleri karşılayamama gibi sorunlar yaşanmaktadır (Ekşi, 2007: 73). Ayrıca ekonomik krizle birlikte artan risk ortamı neticesinde bankalardan kredi alma güçlükleri, talep azalmaları ve benzeri birçok sorun ortaya çıkar ki bunlar üretim işlevini etkileyecek faktörlerdir. İşletmelerin içinde bulunduğu sektörün krizden etkilenmenin boyutunu ve mahiyetini değiştireceğini de eklemek gerekir. Örneğin; otomotiv, giyim, bilgisayar, elektronik e turizm gibi “konjonktürel sektörler” krizden daha çok etkilenir. Oysa gıda, sağlık gibi konjonktürel olmayan sektörler krizden daha az etkilenir (Özdemir ve Kılıç, 2011: 419-414).

1.5.1.3. Pazarlama Fonksiyonuna Etkileri

İşletmelerin içinde bulunduğu sektör, bölge ve ölçeğine göre farklı boyutlarda olmakla beraber ekonomik krizler işletmede pazarlama sürecine etki eder.

Tüketicilerin gelirindeki azalış ve buna bağlı olarak talep daralması, işletmeler arası rekabetin artması ve karlılığın azalması gibi sorunlar işletmelerin pazarlama faaliyetlerini yeniden ele almasını ve şekillendirmesini gerektirir. İktisadi şartları bozulan ve gelirleri azalan tüketiciler harcamalarını kısırlar ve daha temkinli olmaya çalışırlar. Fiyat değişimlerine karşı daha duyarlıdırlar. Dolayısıyla pazarlama yönetiminin bu değişimleri dikkate alması gereklidir (Özdemir ve Kılıç, 2011:419-414).

1.5.1.4. Finans Fonksiyonuna Etkileri

Kaynağı ne olursa olsun ekonomik krizlerin finansal yapıları ve kararları genellikle olumsuz bir biçimde etkilediği görülmektedir. Bu etkilenme KOBİ düzeyindeki işletmeleri finansal zayıflıkları neticesi daha ileri boyutlarda ortaya çıkarmaktadır. KOBİ'lerin mevcut finansal yapısı ortaya çıkacak ekonomik krizlerden ne yönde ve hangi düzeyde etkileneceği hususunda önemli bir belirleyicidir.

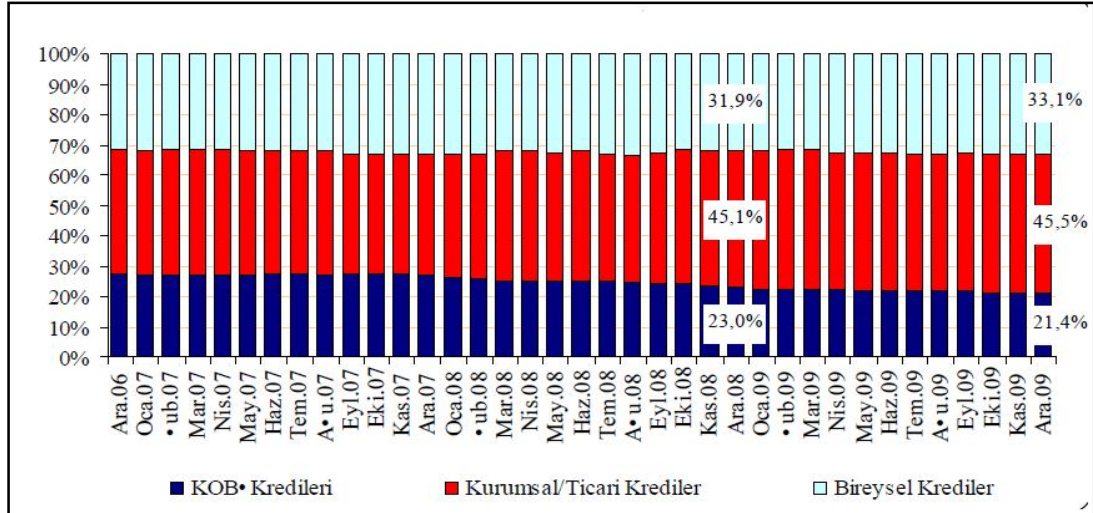
Araştırmanın daha önceki başlıklarında belirtildiği üzere KOBİ'ler bu bakımdan bünyelerinde önemli sorunları barındırmaktadırlar. Ekonomik krizlerin ortaya çıkışı ile birlikte bu sorunlu yapılar finansal kararları ve hareket kabiliyetini olumsuz bir biçimde etkilemeye başlamaktadır. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında krizlerin özellikle finansal göstergeler bazında olmak üzere ayrıca tahlil yapılacağı için burada genel bir değerlendirme ile yetinilecektir.

Krizlerin yönetim ve yönetenler üzerinde etkilerine dair yapılan tespitte belirtildiği üzere yönetenler bir psikolojik baskı altındadırlar. Bu endişeli ve stresli durum verilen kararların ve özellikle finansla kararların isabetliliğini azaltabilmektedir. Stresle birlikte yönetenlerin rasyonel düşünebilme becerisi azalmaya başlar.

Kriz ortamında yeniden borçlanma imkânlarının azalması, eski kredilerin geri çağırılması (Gençtürk vd., 2011: 188), kredi faizlerinin artması, kredi koşullarının ağırlaşması bu etkilerden bazılarıdır. Örneğin, 2008 Krizi ile beraber banka kredilerine erişim hususunda en fazla etkilenen kesim KOBİ'ler olmuştur. 2008 Krizi öncesinde toplam kredilerden KOBİ'lerin aldığı pay %27 düzeyinde iken krizden

sonra bu oran azalmış ve 2009 yılı sonu itibariyle %21'e kadar gerilemiştir (Yüksel, 2011: 81).

Şekil- 4: Banka Kredilerinin Kriz Döneminde Türleri İtibariyle Dağılımı

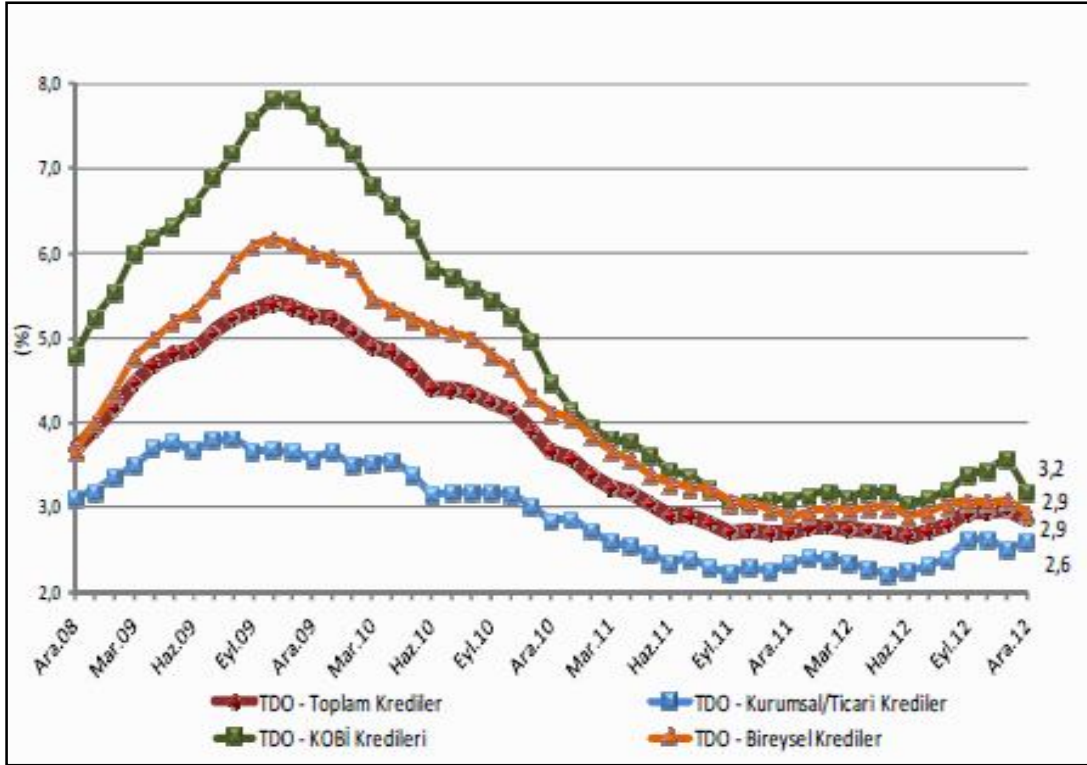

Kaynak: BDDK, 2013: 21.

Şekil-4'de görüldüğü üzere küresel krizin etkisiyle KOBİ'lerin toplam kredilerden aldığı pay 2007 yılı sonundan itibaren düşmeye başlamıştır. Aralık 2009 döneminde %21,4'ü bulmuştur. Oysa diğer kredi türlerinin toplam krediden aldıkları pay önemli bir düşüş sergilememiştir.

Kriz sürecinde, işletmelerin alacaklarını tahsilde güçlük çektiği borçlarını ödeme noktasında zorlandıkları çeşitli araştırmalarda tespit edilmiştir. Örneğin, Konya ilinde faaliyet gösteren imalat işletmelerine yönelik bir çalışmada işletmelerin %65,6'sı alacaklarını tahsilde güçlük çektiklerini belirtmiştir. Yine aynı çalışmada işletmelerin %66,1'i borçlarını ödemede zorlandığını belirtmiştir (Ay vd., 2011: 380). BDDK'nın bankacılık sektörüne ilişkin verileri de takipteki kredilerin krizin ağırlığının iyice hissedilmeye başladığı 2008'in son çeyreğinden sonra büyük bir artış gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Şekil- 5: Türleri İtibariyle Kredilerin Takibe Dönüşüm Oranı

Kaynak: BDDK, 2013: 29.

Şekil-5’de görüldüğü üzere kredilerin takibe dönüşüm oranı bakımından ön sıralarda yer almaktadırlar. Bu durum kriz döneminde de, kriz sonrasında da benzer bir gelişim göstermektedir. Ancak kriz döneminde takibe konu olan kredilerde KOBİ’ler daha belirgin bir biçimde kendini gösterdiği görülmektedir. Örneğin, Eylül-Aralık 2009 döneminde KOBİ kredilerinin takibe dönüşüm oranı yaklaşık %8 düzeyindedir. Oysa aynı dönemde bireysel kredilerin takibe dönüşüm oranı yaklaşık %6 düzeyindedir. Kriz sonrası olarak kabul ettiğimiz 2010 ve sonrasında ise kredilerin takibe dönüşüm oranı gittikçe azalmakta ve kredi türleri itibariyle aradaki farklılık ortadan kalkmaktadır. Dolayısıyla krizlerin KOBİ’leri ne denli etkilediği bu gelişmeyle de açık bir biçimde kendini göstermektedir.

İşletmelerin kriz döneminde finansal durumlarını bozan bir başka durum finansal kaldıraç oranının yüksekliğidir. Yapılan bir araştırma KOBİ’lerin finansal kaldıraç oranının buldukları sektörde sürekli olarak büyük işletmelere nazaran daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ekonominin normal bir seyir takip ettiği ve işletmelerin nakit akışlarının iyi olduğu dönemlerde bir sorun olmayan finansal

kaldıraç oranı yüksekliği, ekonomik yapının istikrarsızlaştığı ve nakit akımının azaldığı zamanlarda bir sorun haline alır (Müslümov, 2002: 62-63). Söz konusu araştırma finansal kaldıraç oranının kriz döneminde büyük işletmelere nazaran KOBİ'lerde daha fazla bir artış gösterdiğini ortaya koymaktadır.

1.5.2. Krizlerin Çeşitli İktisadi Göstergeler İtibariyle KOBİ'lere Etkileri

KOBİ'lerin ekonomik krizler neticesi işletme fonksiyonları bakımından çeşitli etkilere maruz kaldığını belirttik. Bu etkilerle ilintili olmakla beraber, krizlerin işletmeler üzerindeki etkilerini çeşitli ekonomik göstergeler itibariyle de ortaya koymak mümkündür.

1.5.2.1. Kapasite Kullanım Oranlarında Düşüş

Kriz dönemlerinde yurtiçi ve yurtdışı talep düzeylerindeki düşümlere bağlı olarak kapasite kullanım oranları genellikle düşmektedir. Kapasite kullanım oranlarındaki düşüş krizin kaynağına ve sektöre göre farklı boyutlarda ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de kapasite kullanım oranları hususunda TCMB ve TÜİK düzenli olarak rapor yayınlamaktadır. TCMB kapasite kullanım oranlarını İktisadi Yönelim Anketi yardımı ile elde edilen verilerle belirlemektedir.

TCMB'nin 2011 tarihli "İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranları Toplu Sonuçları" 2008 Krizi ile birlikte kapasite kullanım oranlarının önemli bir düşüş gösterdiğini ortaya koymaktadır (TCMB, 2011a: 6). TCMB'nin söz konusu verilerine göre imalat sanayi kapasite kullanım oranları 2008 yılının 9. ayında %77.9'dur. Bu tarihten sonra kapasite kullanım oranlarının düzenli olarak düştüğü görülmektedir. Kapasite kullanım oranlarının 2009 yılı 3. ayında 58.7 ile en düşük seviyesini bulduğu ve daha sonra toparlanmanın yaşandığı görülmektedir. Anketlerden elde edilen verilere göre kapasite düşüşünün nedenleri olarak işletmeler tarafından talep yetersizliği, hammadde yetersizliği ve mali imkânsızlıklar gösterilmektedir (TCMB,2011b: 9).

İSO tarafından düzenli olarak gerçekleştirilen "Ekonomik Durum Tespit Anketi" çalışmalarından 2009 ilk çeyreği raporu krizin kapasite kullanım oranları üzerindeki etkisini açıkça ortaya koymaktadır (İSO, 2009: 47). Söz konusu çalışma

İSO'ya kayıtlı işletmelerin kapasite kullanım oranlarının 2008 yılı Aralık ayında 2001 yılından sonraki en düşük düzey olan %64,7'ye düştüğünü ortaya koymuştur.

İSO'nun yaptığı çalışma kapasite kullanım oranları bakımından işletme ölçeğine göre de farklılıkların söz konusu olduğunu da ortaya koymaktadır. Örneğin, 2009 yılı yarısında kapasite kullanım oranı %50'nin altında olan küçük işletmelerin oranı toplam küçük işletmelerin yarısı kadardır. Aynı dönemde orta ölçekli işletmelerin %50'den düşük kapasite ile çalışanlarının oranı %26,6; büyük işletmelerin ise %12 olduğu görülmektedir(İSO, 2009: 47). Kısacası kriz ortamında ölçek küçüldükçe kapasite kullanım oranlarında düşüş düzeyi yükselmektedir.

1.5.2.2. İstihdamda Azalış

Krizin ortaya çıkardığı kapasite kullanım oranlarında azalış, iç ve dış talepte meydana gelen düşüş, maliyetlerde artış gibi gelişmeler neticesinde işletmelerin başvurduğu yollardan birisi de istihdam oranını aşağı çekmektir (Yüksel ve Murat, 2012). Başvurulan bu tedbir işletmenin içinde bulunduğu sektör ve krizin niteliğine göre farklı düzeylerde ortaya çıkar. İstihdam düzeyinin azaltılması genel bir uygulama olmakla beraber devletin aldığı kararlar, işletmenin yapısı ve beklentiler işten çıkarmaları azaltıcı bir faktör olarak devreye girebilmektedir.

2008 Krizi neticesinde istihdam kayıplarını azaltmak amacıyla hükümetin uygulamaya koyduğu tedbirler bu kapsamda bir örnek olarak sunulabilir (Ersöz, 2012). Alınan tedbirler işsizlik oranının artmasını sınırlandırmakla beraber tamamen önleyememiştir. Şirketler kendilerini koruma, kâr düzeylerini muhafaza etme amacıyla işten çıkarmaları bir çözüm olarak görmeye eğilimlidir. 2008 Krizi neticesinde de işletmeler kârlarını muhafaza için işten çıkarmalara yönelmiştir (Ertuna, 2009: 4-5).

2008 Krizi'nin sonuçlarına bakıldığında da kriz öncesine göre işsizlik oranının arttığı görülmektedir. TÜİK verileri işsizlik oranlarının sektörler itibariyle değişiklik gösterse de bir artış eğilimi içinde olduğunu ortaya koymuştur.

Mevsim etkilerinden arındırılmış rakamlara göre 2008 yılının Ağustos ayından itibaren işsizlik oranları artışa geçmiş ve 2009 yılı itibariyle de %14'ler düzeyine yükselmiştir (TÜİK, 2010a).

Türk sanayisinin önemli bir kesimini içeren İstanbul Sanayi Odası'nın hazırladığı istihdam endeksi de 2008 Krizi'nin ortaya çıkışını takip eden dönemlerde de istihdam düzeylerinde bir daralma yaşandığını ortaya koymaktadır (İSO, 2009: 41).

1.5.2.3. Açılan ve Kapanan İşyerleri Sayısına Etki

Kriz dönemlerinin ortaya çıkardığı olumsuz tablonun bir göstergesi de açılan ve kapanan işyerleri sayılarıdır. 2008 Küresel Ekonomik Krizi'nin Türkiye'de bu bağlamda ortaya çıkardığı etki bu durumu açıkça göstermektedir.

Tablo- 10: Kurulan ve Kapanan İşyerleri Sayıları

Şirketler, Kooperatifler ve Ticaret Unvanlı İşyerleri	2007	Ekim 2008	Değişim (%)	2007	Ocak – Ekim 2008	Değişim (%)
Şirketler ve Kooperatifler						
Açılan	4126	3026	-26,7	46664	43239	-7,3
Kapanan	607	568	-6,4	8063	7748	-3,9
Ticaret Unvanlı İşyerleri						
Açılan	3306	2994	-9,4	41358	40707	-1,6
Kapanan	1174	1930	64,4	19349	33347	72,3

Kaynak: TÜİK, 2008.

Örneğin 2007 yılı Ekim ayında toplam 4126 şirket kurulduğu görülmektedir. Oysa 2008 yılının aynı döneminde bu rakam 3026'ya düşmüştür. Görüldüğü üzere kurulan şirket sayısı %26,7 düzeyinde bir gerileme göstermiştir.

Şubat 2001 Krizi sonuçlarına bakıldığında da bu dönemde kapanan işyerlerinin 2010 yılına göre %20 oranında arttığı görülmektedir (Yüksel ve Murat, 2012).

1.5.2.4. Üretim Maliyetlerinde Artış

Yaşanan ekonomik krizler neticesinde de değişen piyasa koşulları genellikle üretim maliyetlerini yükseltici bir etki yapar. Başta döviz kurlarının ve faiz oranlarının yükselişi olmak üzere çeşitli faktörler bu sonucu doğurur. Örneğin, 2001

Krizi sonrası yaşanan kur artışı ve enflasyon girdi fiyatlarını artırıcı bir rol oynamıştır. Enflasyon ve kur artışı üretim sürecinin temel girdisi olan elektrik, petrol, doğalgaz ve demirin fiyatını çok yükseltmiştir (Yüksel ve Murat, 2012: 16).

1.5.2.5. Ekonomik Krizlerin İthalat ve İhracat Üzerindeki Etkileri

Ulusal ya da uluslararası çapta meydana gelen krizler başta döviz kuru iniş ve çıkışları olmak üzere çeşitli faktörlerin zincirleme etkileşimi ile işletmelerin ve özellikle KOBİ'lerin ithalat ve ihracat potansiyeline etki eder.

Döviz kurunun yükselişi ihracat imkânını kolaylaştırırken firmaların ithalat gücünü azaltıcı bir etki meydana getirir. Özellikle ithal girdi kullanan firmalar açısından bu durum beraberinde maliyet artışlarını da doğurur. Firmaların dış ticaret hacminde etkili olan bir başka unsur da dış talep daralmasıdır. Ülkede yaşanan ekonomik kriz uluslararası bir mahiyet taşıyor ise bu sonucun çıkma ihtimali oldukça yüksektir. Örneğin, Türkiye'de 2001 yılında yaşanan kriz neticesinde ihracat hacminde bir düşüş yaşanmazken küresel boyutta yaşanan 2008 Krizi neticesinde ihracatta önemli düşüşler ortaya çıkmıştır. Öte yandan uluslararası piyasalarda enerji ve emtia fiyatlarındaki dalgalanmalar da yine dış ticaret hacmini etkileyecek unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır. Krizlerin işletmeleri ve işletmelerin ithalat ve ihracatını ne denli etkileyeceği hususu hem krizin ulusal veya uluslararası çapta oluşuna hem de türüne bağlıdır. Diğer yandan bir ekonomik krizin hangi KOBİ'yi ne düzeyde etkileyeceği ve dış ticaretine nasıl etki edeceği o işletmenin içinde bulunduğu sektöre de bağlıdır. Örneğin 2008 Krizi'nin küresel çapta oluşu ve dış talebin büyük oranda düşüşü ihracat odaklı sektörlerin daha fazla etkilenmesi sonucunu doğurmuştur (TEPAV, 2010: 7). Daha önceki krizlerden farklı olarak 2008 Küresel Ekonomik Krizi sonucunda küresel çapta bir gelir azalışı ve ekonomilerin küçülmesi sonucunda ihraç edilen mallara olan talep büyük oranda düşüş göstermiştir. Oysa 2001 Krizi sonrasında ihracat artışları ortaya çıkmış ve işletmelerin kriz karşısında etkilenmesi hafiflemiştir (Selçuk, 2010: 22). Özetle krizin mahiyetine bağlı olarak işletmelerin ithalat ve ihracat kabiliyetleri değişik düzeylerde etkilenmektedir.

İktisadi krizlerin KOBİ'ler üzerindeki diğer etkilerini kısaca şöyle özetlenebilir (Ay vd., 2011: 383):

- Alacakların tahsilinde güçlükler,
- Yatırımlarda azalma,
- Siparişlerde düşüş,
- Nakit sıkışıklığı,
- Borç ödemede güçlükler.

Hemen belirtmek gerekir ki bu etkiler genel eğilimi ifade etmektedir. Araştırmalar bu etkilerin her işletme için aynı yönde ve aynı yoğunlukta olmadığını ortaya koymaktadır. Örneğin İSO'ya kayıtlı işletmeler üzerinde yapılan bir araştırma 2008 Küresel Krizi'nin sonrasında yatırım yapmadığını ya da yapamadığını belirten işletmelerin ölçek küçüldükçe daha yüksek oranlara çıktığı tespit edilmiştir (İSO, 2009: 77).

İKİNCİ BÖLÜM

2008 KÜRESEL MALİ KRİZİN TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİ

2.1.Krizin Ortaya Çıkışı ve Yayılışı

2007 yılında ABD konut piyasasında başlayan ve ABD ekonomisinin tümüne yayılan ve 2008 Küresel Mali Krizi diye de adlandırılan ekonomi krizi kısa sürede bütün dünyayı etkisi altına aldı. Krizin altında yatan temel nedenlerden biri ABD finans sektöründeki denetim eksiklikleridir. Bu denetimsizlik sonucu finans kurumları yüksek düzeyde risk içeren faaliyetlere girişmişlerdir (Hiç, 2009: 2). Bu yaklaşım bir müddet sonra finans sektöründe ve daha sonra ekonominin genelinde etkili olacak olumsuzlukları da doğuran bir etken olmuştur.

2008 yılının son çeyreğinde etkileri artan kriz dünyanın birçok ülkesinde yıkıcı etkiler meydana getirmiştir. 2008 krizinin dünyanın tanık olduğu diğer krizlerden en önemli farkı küreselleşmenin tam anlamıyla belirleyici bir etken olarak kendini göstermesi olmuştur. Bu bakımdan 2008 krizi hemen hemen dünyanın bütün ülkelerini gerek finansal, gerekse reel kesimler itibarıyla etkisi altına almıştır. Amerikan ekonomisinin büyüklüğü ise bu etkiyi hızlandıran bir faktör olmuştur.

UNCTAD'ın yaptığı bir araştırmaya göre dış piyasalarla bütünleşme oranı arttıkça, ülkelerin krizden etkilenme düzeyi de artmaktadır (Ayrıçay, 2010: 172). Krizle birlikte, dış ticaret hacmi, uluslararası yatırımlar ve kredi potansiyeli azalmaktadır. Bu gelişmeler krizin etkisini hızlandıran hususlar olarak ön plana çıkmaktadır.

Küresel kriz karşısında uygulanan mali kurtarma ve destek politikalarında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler çeşitli boyutlarda operasyonlara girişmişlerdir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, gelişmiş ülkelerin sağladığı mali destekler ortalama olarak GSYİH'larının %2,9'si düzeyindeyken, gelişmekte olan ülkelerde bu oran ortalama % 4,7 düzeyinde olmuştur. Bu desteklerin reel kesim ve finans kesimi arasındaki dağılımı da gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler bağlamında farklılık göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde sağlanan mali desteklerin yaklaşık %48,5'i finansal kesime akmıştır. Oysa bu oran gelişmekte olan ekonomilerde %2,9 seviyesindedir. Kriz esnasında gelişmekte olan ekonomilerin daha çok ekonomiyi

canlandırma, işsizliğe engel olma ve sanayiye koruma biçiminde destekler sağladığı görülmektedir (M.Yıldırım, 2010: 37-39).

Küresel kriz Türkiye'yi özellikle 2008 yılının son çeyreğinden itibaren etkisi altına almış ve 2009 yılı krizin etkilerinin şiddetlendiği yıl olmuştur. Türkiye açısından dikkat çeken bir olgu da krizin daha çok reel kesim üzerinde etki göstermiş olması ve finans kesiminin nispeten az etkilenmiş olmasıdır. Şüphesiz bu durum, 2001 krizi neticesinde çıkarılan derslerle bankacılık kesiminin bir düzenlemeye tabi tutuluşunun neticesidir. Hatırlanacağı üzere, 2001 krizinin baş aktörü bankacılık kesimi olmuş ve önemli zararları beraberinde getirmiştir. 2008 krizinde ise reel sektörden daha az etkilenen ancak krizin reel kesime aktarımında etkili olan bir faktör olarak kendini göstermiştir (Selçuk, 2010: 23). Kriz dönemine ilişkin veriler bankacılık kesiminin bu dönemde kazançlarını arttırdığını ortaya koymaktadır. Tablo-11'de görüldüğü üzere bankaların 2008 yılında bir miktar azalan karlılık oranları krizin etkilerinin şiddetlendiği 2009 yılında % 40.6'lık bir artış göstermiştir.

Tablo- 11: Finans Sektörünün Karlılık Görünümüne İlişkin Bazı Veriler

	2007	2008	2009	2010
Toplam Kârlılık (Milyon TL)	16.718	15.549	21.864	23.516
Toplam Kârlılık (% Değişim)		-7.0	40.6	7.6
Bankalar Kârlılığı (Milyon TL)	14.859	13.422	20.182	22.119
Bankalar Kârlılığı (% Değişim)		-9.7	50.4	9.6
Finansal Kiralama Şirketleri	348	590	523	463
Faktoring Şirketleri	427	440	331	390
Tüketici Fin. Şirketleri	47	10	13	43.0

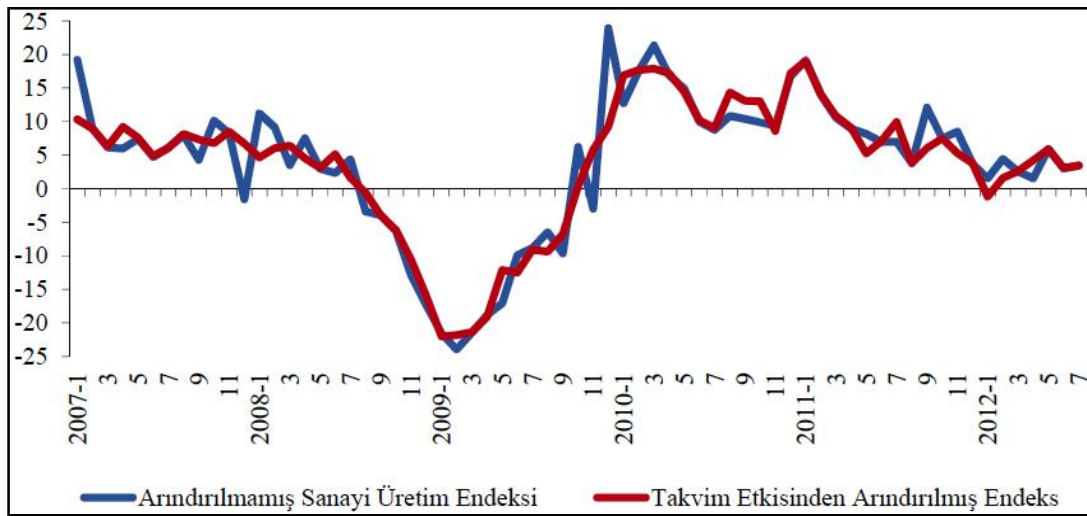
Kaynak: BDDK, 2011: 20.

Türkiye'de 2008'in ikinci yarısından sonra etkileri hissedilmeye başlayan kriz üretim, ihracat ve istihdamda önemli boyutlarda düşüşler yaşanmasına neden olmuştur. Krize ilişkin Türkiye bakımından yapılacak değerlendirmelerde dikkate alınması gereken önemli bir husus daha vardır; küresel krizin ülkeye tesirinden önce dahi mevcut veriler Türkiye Ekonomisinde 2006 yılı ikinci dilimi itibariyle bir düşüşün zaten başladığını göstermektedir. Bu bakımdan 2008'in son çeyreği

itibariyle başlayan gerileme biraz da bu durumun sonucu olarak görülmelidir (Burak, 2009: 86). Krizin etkisini güçlendiren bu gelişmeye karşılık, 2001 sonrası bankacılık kesiminde yapılan düzenleme Türkiye'nin krize karşı direncini arttıran bir faktör olmuştur.

TCMB'nin hazırladığı sanayi üretim endeksi verileri incelendiğinde krizin sanayinin geneli ve imalat sanayi alt dallarını nasıl etkilediği açık bir biçimde görülebilmektedir. Krizin etkilerinin yoğunlaştığı 2008-2009 yılları arasında sanayi üretiminde en fazla düşüşlerin taşıt araçları, makine- teçhizat, petrol ürünleri ve ana metal alanında ortaya çıktığı görülmektedir. Şekil-6 sanayi üretim endeksinin 2007 ile 2012 yılları arasındaki seyrini ortaya koymaktadır. Sanayi üretim endeksinin 2008'in ikinci yarısından itibaren önemli düşüşler gösterdiği ve 2009 ilk çeyreğinde dip noktaya ulaştığı görülmektedir. Sanayi üretim endeksindeki değişim 2009'un son çeyreğinden itibaren pozitif değişim göstermeye başlamıştır.

Şekil- 6: Sanayi Üretim Endeksi (Yıllık Yüzde Değişim)

Kaynak: TCMB, 2012.

Krizin öncelikli olarak etkilediği sanayi sektörünü ve imalat sanayini incelemek krizin Türkiye Ekonomisine etkisi hususunda oldukça açık bilgiler sunmaktadır. Tablo-12'de sanayi ve imalat sanayi alt dallarının üretiminde bir önceki yılın aynı dönemine ilişkin değişim oranları sunulmuştur. Görüldüğü üzere gıda ürünleri imalatı hariç diğer alt dalların hepsinde önemli düşüşler gerçekleşmiştir

Tablo- 12: Sanayi Üretim Endeksi

(Bir Önceki Yılın Aynı Dönemine Göre Yüzde Değişme)								
Yıllar	2008	2009	2010					
	Tümü	Tümü	Haz.	Tem.	Ağu.	Eyl.	Eki.	Kas.
Sanayi	-0.6	-9.9	10	8.8	10.8	10.2	9.9	9.1
Madencilik	8.2	-0.8	3.7	-1.9	-1.7	0.9	-11.5	8.2
İmalat	-1.5	-11.3	10.6	9.2	10.9	10.6	11.3	9.7
Gıda Ürünleri	3.3	-0.4	5.3	8.6	2.9	13.3	0.1	-1.4
Tekstil	-12	-12	11.2	10.9	6.2	4.6	5.9	1.7
Giyim	-9.5	-8.5	6.3	10.7	13.9	3.6	3.1	-6.2
Petrol Ürünleri	0.4	-20.7	-3.6	-12.1	14.2	7.2	3.7	20.7
Kimya	-6.3	-0.5	16	8	4.9	8	10.7	7.7
Toprak Ürünleri	-2.1	-12	9.1	12.8	10.6	16.3	11.1	12.4
Ana Metal	-2.1	-15.3	1.1	7.8	10	11.1	11.5	17.5
Fabr. Metal Ürün.	-6.4	-15.1	13.3	19.7	16.2	7.6	30.8	4.6
B.Y.S. Mak-Teç.	-4.2	-22.9	32.5	35.1	26.4	34.2	31.9	30.2
Taşıt Araçları	6.2	30	28.7	6	27.8	19.4	7.5	26.7
Enerji	3.8	-2.3	8.1	10	15.6	10.9		4.7

Kaynak: TÜİK

Tablo-12’de görüldüğü üzere sanayi üretim endeksinde 2009 yılı itibariyle %9,9 oranında bir azalma varken imalat sanayinde üretim endeksinin 2009’daki azalışı %11,3 olarak gerçekleşmiştir. En büyük azalışlar ise taşıt araçlarında %30, B.Y.S. Makine-Teçhizat %22,9, petrol ürünlerinde %20,7 olarak gerçekleşmiştir.

Krizin Türkiye Ekonomisine etkisi başlıca dört kanaldan gerçekleşmiştir. Bunlar dış ticaret kanalı, iç ve dış kredi kaynaklarında azalma, yabancı sermaye yatırımlarında düşüş, tüketici ve üretici güveninde oluşan azalmaya bağlı olarak iç talebin azalışı olarak sıralanabilir. Esasen bu faktörler, birbirini besleyen, tetikleyen bir işleyişe de sahiptir. Örneğin, ihracat azalışı bu yönde üretim yapan sektörlerde bir üretim düşüşüne sebep olmakta ve buna bağlı olarak istihdam azalışı, iç talepte azalma gibi gelişmeler bir birini takip etmektedir. Reel sektördeki bu daralma, dolayısıyla, kredi piyasasını da etkilemeye başlamaktadır. Kredi verenler daha temkinli olmaya, kredi miktarını kısıtlamaya ve koşulları sıkılaştırmaya yönelmektedirler.

2008 krizinin Türkiye açısından en belirgin bir niteliği de imalat sanayinin diğer sektörlerle nazaran en fazla etkilenen kesim oluşudur. Bu durumun temel nedeni sektörün dış talep ve kredi imkânlarına olan bağımlılığıdır (Çakmak ve Saridoğan, 2010: 27-32). Krizin başlamasıyla birlikte döviz kurunun yükselişi girdi maliyetlerini yükseltmiş ve diğer yandan ihracatta önemli bir yer tutan AB ülkelerinin talebi önemli oranda azalmıştır. Bu iki gelişme imalat sanayinin derinden etkilenmesini doğuran faktörler olmuştur (Coşar ve Bildirici, 2010: 26). Krizin Türkiye Ekonomisine etki süreci aşağıdaki başlıklarda incelenmiştir.

2.2. Krizin Türkiye Ekonomisine Etki Süreci

Küresel krizin Türkiye etkisi birçok kanalla gerçekleşmiş olmakla beraber bunlardan dördünün öne çıktığı görülmektedir. Dış ticaret hacminde daralma, kredi hacminde daralma, doğrudan ve dolaylı yabancı sermaye yatırımlarında azalış, üretici ve tüketici güveninde azalış bu dört ana etki kanalı olarak sıralanabilir.

2.2.1. Büyüme ve Dış Ticaret Hacminde Düşüş

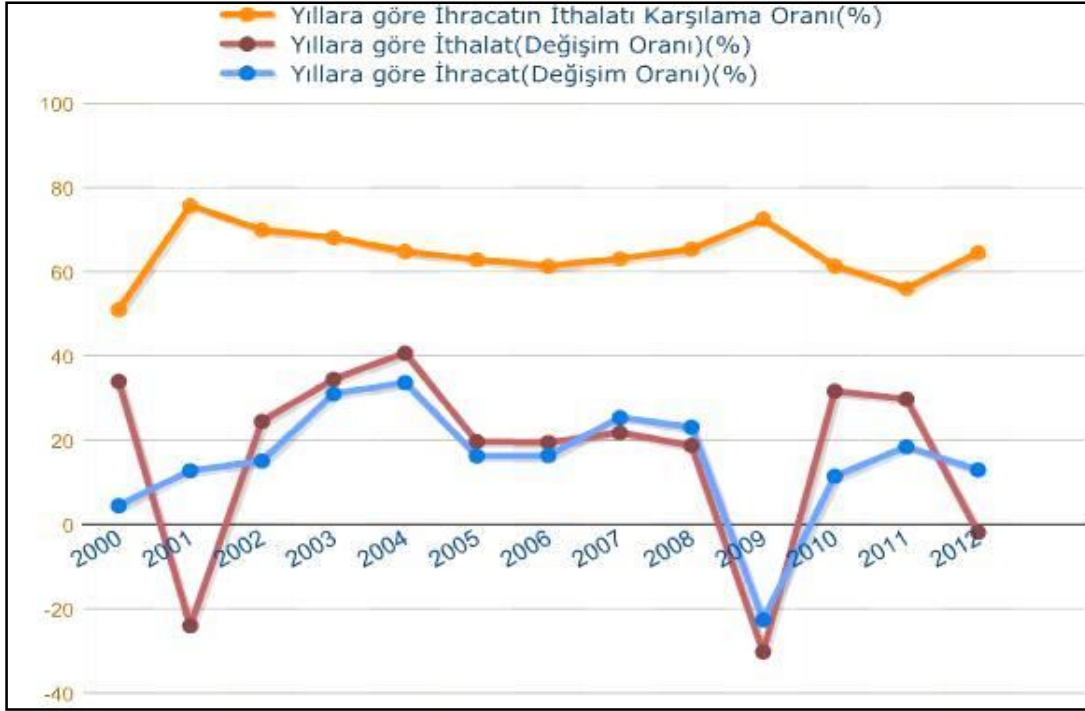
Küresel kriz sonucu özellikle 2008 yılının ikinci yarısından sonra büyüme oranlarında da önemli düşüşler yaşanmıştır. Dünya ekonomisinde 2008 yılında büyüme oranı ortalama %2,8 olarak gerçekleşirken 2009 yılında ortalama %-0,6 oranına gerilemiştir. Kriz sonrasında ise gelişmekte olan ülkeler daha iyi bir büyüme performansı ortaya koymuşlardır. Euro Bölgesi küresel krizin etkilerinin en ağır biçimde hissedildiği bölge olmuş ve 2009 yılında büyüme ortalama %-4,1 düzeyinde gerçekleşmiştir (www.tuik.gov.tr). Türkiye 2008 yılında % 0,7 oranında bir büyüme kaydetmiştir. 2009 yılında ise %-4,8'e düşen bir büyüme gerçekleşmiştir (www.ekonomi.gov.tr).

Türkiye açısından 2001 krizinden farklı olarak 2008 krizi, niteliği itibariyle, dış kaynaklı bir krizdir. Bu özelliği onun etki kanallarını da belirlemiş ve kriz daha çok ihracatta daralma olarak kendini belli etmiştir. Ayrıca kur artışı ithal girdi maliyetlerini de yükselten bir diğer olumsuzluk olarak ortaya çıkmıştır. Bilindiği gibi, uzun yıllar Dolar üzerinde ucuz girdi temini ve pahalı Euro üzerinden AB'ye

ihracat şeklinde işleyen bir dış ticaret yapısı söz konusu olmuştur. Kriz neticesi bu zincir kırılmıştır.

2001 krizinde ise döviz kurundaki artış ve dış piyasaların elvermesi sonucu ihracat önemli bir orada artış göstermiş ve bu gelişme krizden çıkış için önemli bir direnç kaynağı olmuştur. 2008 krizinde ise, küresel çapta bir ekonomik daralma yaşanması sonucu ihracat önemli oranda bir düşüşle karşı karşıya kalmıştır (Selçuk, 2010: 22). Şekil-7’de ithalat ve ihracatta 2008’de başlayan düşüşün 2009’da daha da derinleştiği görülmektedir.

Şekil- 7: Yıllara Göre İthalat ve İhracat Değişim Oranları

Kaynak: TÜİK, 2012.

Şekil-7’de görüldüğü üzere 2008 krizinde 2001 krizinden farklı olarak ithalat ve ihracat birlikte azalış göstermiştir. Oysa 2001 krizinde ithalatta büyük bir düşüş yaşanmış, buna karşın ihracatta artış gerçekleşmiştir. Bu durum, iki krizin ortaya çıkış biçiminin bir sonucu olmuştur. 2001’de kriz iç kaynaklı olduğu için iç talepte önemli bir düşüş yaşandığı için ithalat azalmış, öte yandan artan döviz kurları da ihracata olumlu yansımıştır. Gerek 2001’de gerekse 2008 krizinde ihracatın ithalatı karşılama oranı artış göstermiştir.

2008 krizinden ithal girdiyle çalışan ve/veya ihracat ağırlıklı çalışan işletmeler çok daha fazla etkilemiştir. Dış ticaret kanalıyla yaşanan olumsuzluğun iki ana kaynağı olduğu görülmektedir. Birincisi, dünya ticaretinde daralma ve Türkiye’nin dış ticaretinde önemli bir yer tutan AB’nin bu süreçten en fazla etkilenen ülke grubu olmasıdır. İkincisi ise, ithal girdi bağımlılığı ve kurdaki artış ikilisinin döviz kurundaki artış neticesi girdi maliyetlerini yükseltmesidir. Türkiye’nin imalat sanayinin ve ihracat sektörünün ithalat bağımlılığı olumsuzluğun derecesini arttıran bir etkidir. Kısacası, kur artışı girdi maliyetlerini arttırmak suretiyle rekabet gücünü önemli ölçüde azaltmıştır. Kriz sonrası 2010 ve 2011 yılları incelendiğinde de bu

faktörün izleri açıkça görülmektedir. İç piyasaya dönük sektörler dış piyasaya dönük olanlara göre daha çabuk toparlanma belirtileri göstermiştir (TEPAV, 2008: 7).

2010 yılında dünya çapında kaydedilen ekonomik toparlanmada ABD ve AB çok daha gerilerde kalmıştır (IMF, 2010: 2-11). AB'nin ortaya koyduğu tablo ihracatında önemli yere sahip olması itibariyle Türkiye'ye yansıyan olumsuzlukları arttırmıştır (Coşar ve Bildirici, 2010: 25).

Ülkelerin ortalama büyüme hızlarına ilişkin yapılan bir çalışmada, gelişmiş ülkelere ihracat yapan ülkelerin ortalama büyüme hızı - % 6,7 olurken, gelişmekte olan ülkelere ihracat yapan ülkelerin büyüme hızı - %1,7 olarak gerçekleşmiştir (Çınar vd.,2010: 4). Bu gelişmenin sebebi gelişmiş ülkelerde yaşanan ekonomik daralma ve dış ticaret hacminde düşüşün gelişmekte olan ülkelere nazaran daha fazla oluşudur.

Tablo-13'de görüldüğü üzere dünya ticaret hacmi krizin derinleştiği 2009 yılında -%10.7'lik bir azalış göstermiştir. Oysa aynı dönemde gelişmiş ülkelerin ihracatı -%11.9, ithalatı ise -%12.4 düşüş yaşamıştır. Gelişmekte olan ülkelere ise her iki kalemdede azalış daha düşük boyutlarda gerçekleşmiştir. İhracat -%7.5, ithalat ise -%8 azalış göstermiştir.

Tablo- 13: Dünya Ticaret Hacmi Değişimi (%)

	YILLAR					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Dünya Ticaret Hacmi	7.6	9.3	7.2	2.9	-10.7	12
İhracat						
Gelişmiş Ülkeler	6	8.4	5.9	-0.1	-11.9	11.1
Gelişmekte Olan Ülkeler	11.1	11	9.5	5.6	-7.5	13.8
İthalat						
Gelişmiş Ülkeler	6.3	7.5	4.5	-2.2	-12.4	11.4
Gelişmekte Olan Ülkeler	12	14.7	14.2	7.2	-8	12.8

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, April 2008; IMF, World Economic Outlook, October 2008; World Economic Outlook, June 2009 ; IMF, World Economic Outlook, October 2010; World Economic Outlook Update, January 2011. (<http://www.imf.org>)

Tablo-13’de görüldüğü üzere 2010 yılında dış ticaret hacmindeki toparlanmada ise gelişmekte olan ülkelerin dış ticaret hacimlerinde daha büyük oranda artışların olduğu görülmektedir. Örneğin gelişmiş ülkelerin 2010 yılındaki ihracat artış oranları ortalama %11.1 düzeyindeyken gelişmekte olan ülkelere bu oran % 13.8 düzeyindedir.

2.2.2.Kredi Hacminde Daralma

Kredi hacminde daralma hem iç hem de dış kredi kaynakları bakımından ortaya çıkmıştır. Küresel kredi piyasalarında daralma dolaylı olarak Türkiye’deki bankaların iç piyasaya sağladığı kredi imkânlarını baskı altına almıştır. Ayrıca dış piyasalardan doğrudan borçlanan işletmelerin de bu gelişmeden etkilendiği görülmüştür. BDDK’nın 2010 tarihli Finansal Piyasalar Raporu bankaların yaşadığı uluslararası boyutlu kredi sıkıntısını gözler önüne sermektedir. Rapor bu kredi kaynaklarının krizle birlikte azalış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Tablo-14’de 2009 yılında hem sendikasyon kredilerinde hem de sekürütizasyon kredilerinde sırasıyla %31,3 ve %11,4’lük bir azalışın olduğu görülmektedir.

Tablo- 14: Bankacılık Sektörünün Dış Piyasalardan Sağladığı Kaynakların Gelişimi

	Milyar Dolar					Geç. Yıla Göre % Değ.		Ağırlıklı Ort.Vade (Yıl)	
	2008	2009	2010 Mart	2010 Haz.	2010 Eyl	2009 Eyl	2010 Eyl	2009 Eyl	2010 Eyl
Sendikasyon Kredileri	10.7	7.4	9.2	10	10.5	-31.3	17.5	1.2	1.1
Sekürütizasyon Kredileri	12.4	10.9	10.3	9.7	9.5	-11.4	-16.3	6.1	6.4
Toplam	23.2	18.2	19.4	19.7	20	-21.5	-1.4	3.9	3.6
Send. Kr/Top. Yab. Kayn.%	2.5	1.5	1.9	2	1.9				
Sek. Kr./Top. Yab. Kaynak.(%)	2.9	2.2	2.1	1.9	1.7				

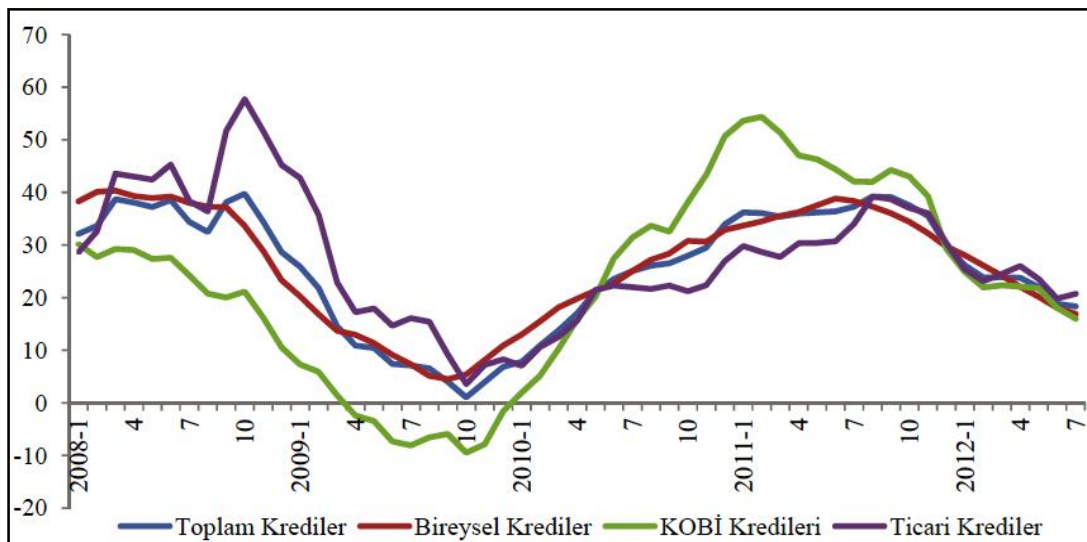
Kaynak: BDDK, Finansal Piyasalar Raporu, Eylül 2010.

Küresel düzeyde yaşanan krizle oluşan ve artan risk algısı gelişmiş ülkelere ait sermayenin çevre ülkelerden geri dönmesine ve gelişmekte olan ülkelerin bankalarının kredi kaynaklarının azalışına neden olmuştur (Selçuk, 2010: 22). Bu gelişme reel sektörün finansal sorunlarını arttırmak suretiyle krizin etkilerini ağırlaştırıcı bir etken olmuştur.

Oluşan kriz havası, işletmelerin finansal güçlükler yaşayacağı ve borç ödemelerinde sıkıntıya düşebilecekleri kanaatine sebep olmuş, bankalar kredi taleplerine karşı daha tedbirli ve de isteksiz davranışlar sergilemiştir. Gelişmeler kredi maliyetlerini ve koşullarını ağırlaştırıcı bir sonuç doğurmuştur. Bankaların bu tavrı bir yandan yatırımları, diğer yandan talebi azaltmak suretiyle ekonomik daralmayı daha da hızlandırıcı bir faktör olmuştur. Bankaların bu etkisine iktisat literatüründe “ finansal hızlandırıcı ilkesi” denilmektedir (Kurul ve Alper, 2010:1).

Krizden önceki dönemde yaşanan likidite bolluğu döviz kurlarının düşüklüğüne ve dış borç kaynaklarına kolayca başvurulmasına neden olmuştur (Özdemir ve Durusoy, 2011: 323). Oysa kriz döneminde kredi maliyetlerinin artışı ve bankaların çekingenliği sonucu kredi hacminde önemli oranda düşüşler yaşanmıştır.

Şekil- 8: Kredilerde Büyüme (Yıllık, Yüzde)

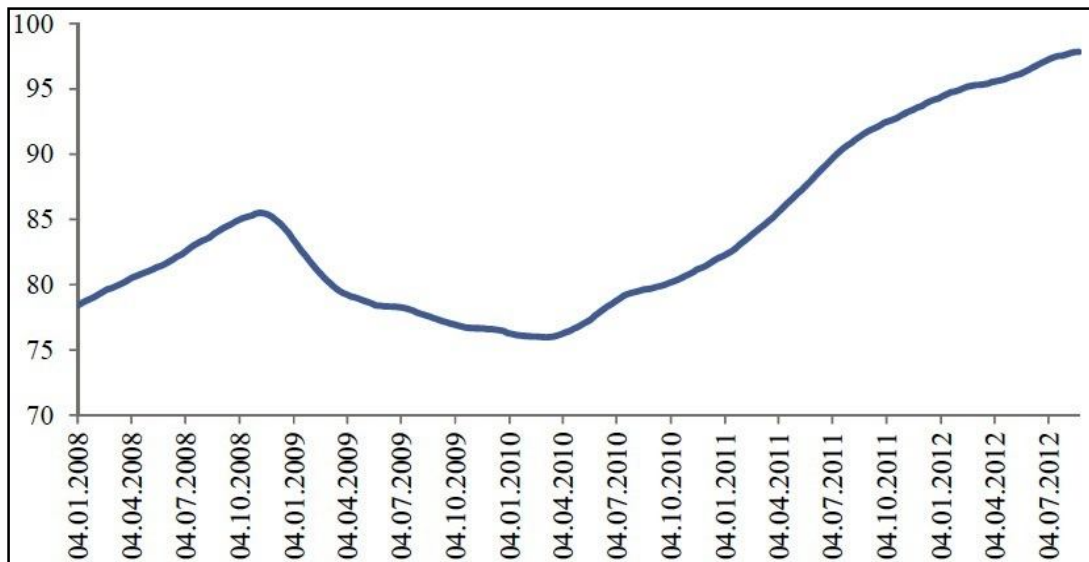

Kaynak: BDDK

Şekil-8’de görüldüğü üzere Türkiye’de kredilerdeki artış 2008 yılından itibaren düşüşe geçmiş ve 2009’da başta KOBİ kredileri olmak üzere farklı kredi türlerinde

büyüme hızları oldukça düşük oranlara gerilemiştir. 2009 yılının son çeyreğinden itibaren ise banka kredileri bir artış eğilimi göstermeye başlamıştır. Elde edilen veriler bankacılık kesiminin geçmişte alınan tedbirler sonucu nispeten dayanıklı bir yapıya sahip olduğunu, ancak kriz döneminde kredi sağlama bakımından çekimser davrandığını ortaya koymaktadır. Şekil-8’de görüldüğü üzere kredi türleri içinde KOBİ kredilerin en büyük gerilemeyi göstermiş ve 2009 yılında negatif büyüme yaşamıştır. Mevduatın krediye dönüşüm oranları da 2008 yılının son çeyreğinden 2009 yılının üçüncü çeyreğine kadar bir düşüş yaşamıştır. Şekil-9’da görüldüğü üzere mevduatın krediye dönüşüm oranı 2010 yılı başından itibaren düzenli olarak bir artış göstermiştir.

Şekil- 9: Mevduatın Krediye Dönüşüm Oranı (%)

Kaynak: BDDK

2.2.3. Doğrudan Yabancı Sermaye ve Portföy Yatırımlarında Azalış

Krizin ortaya çıkardığı riskler Türkiye’ye gelen yabancı sermaye ve portföy yatırımlarında önemli oranda bir azalışı beraberinde getirmiştir. Türkiye’nin de içinde bulunduğu yükselen ekonomilere 2007 yılında gelen yabancı sermaye 1.285 milyar Dolar iken, 2008-2009 yıllarında bu rakam yarı yarıya düşmüş ve 600 milyar Dolar civarına gerilemiştir. 2010 yılında bir artış olsa da bu yatırımların düzeyi kriz öncesine ulaşamamıştır (BDDK, 2010:5).

Tablo-15 Türkiye'ye 2006 yılından 2010 yılına kadar gerçekleşen fiili doğrudan yabancı sermaye girişlerinin düzeyini göstermektedir. 2008 yılından itibaren doğrudan yatırımların düşüş gösterdiği görülmektedir. Türkiye 2004 yılından sonra doğrudan yabancı sermayenin yoğun bir yatırım sahası olmuş ve 2004-2008 yılları arasında bu yatırım tutarı 72,8 milyar dolara ulaşmıştır. Ancak, krizin ortaya çıkardığı etkiler, tıpkı dış ticaret hacminde olduğu gibi, yabancı sermaye yatırımlarında da büyük düşüslere neden olmuştur. Tablo-15'de görüldüğü üzere 2007'de 19.121 milyon Dolar, 2008'de ise 16.567 milyon Dolar olan uluslar arası doğrudan sermaye yatırımları 2009'da 6.629 milyon Dolar düzeyine gerilemiştir. Türkiye yabancı sermaye yatırımlarında da tıpkı dış ticarete olduğu gibi, Avrupa ülkeleriyle sıkı bir ilişki içindedir. Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı yatırımların %60'ı aşkın tutarı Avrupa menşelidir. Küresel krizden en fazla etkilenen ülke grubunun AB oluşu nedeniyle Türkiye'ye gelen yabancı sermaye yatırımlarında da büyük bir düşüş yaşanmıştır (Kutlay, 2009).

Tablo- 15: Uluslararası Doğrudan Yatırımlar (Milyon (\$))

	2006	2007	2008	2009	2010
Uluslararası Doğrudan Yatırımlar Toplam(Net)	20.185	22.047	19.504	8.411	8.931
Uluslararası Doğrudan Sermaye	17.263	19.121	16.567	6.629	6.437
Sermaye (Net)	16.982	18.394	14.712	6.170	6.380
Giriş	17.639	19.137	14.747	6.252	6.415
Çıkış	-657	-743	-35	-82	-35
Diğer Sermaye*	281	727	1.855	459	57
Gayrimenkul(Net)	2.922	2.926	2.937	1.782	2.494

*Uluslararası Sermayeli Firmaların Yabancı Ortaklarından Aldıkları Kredi

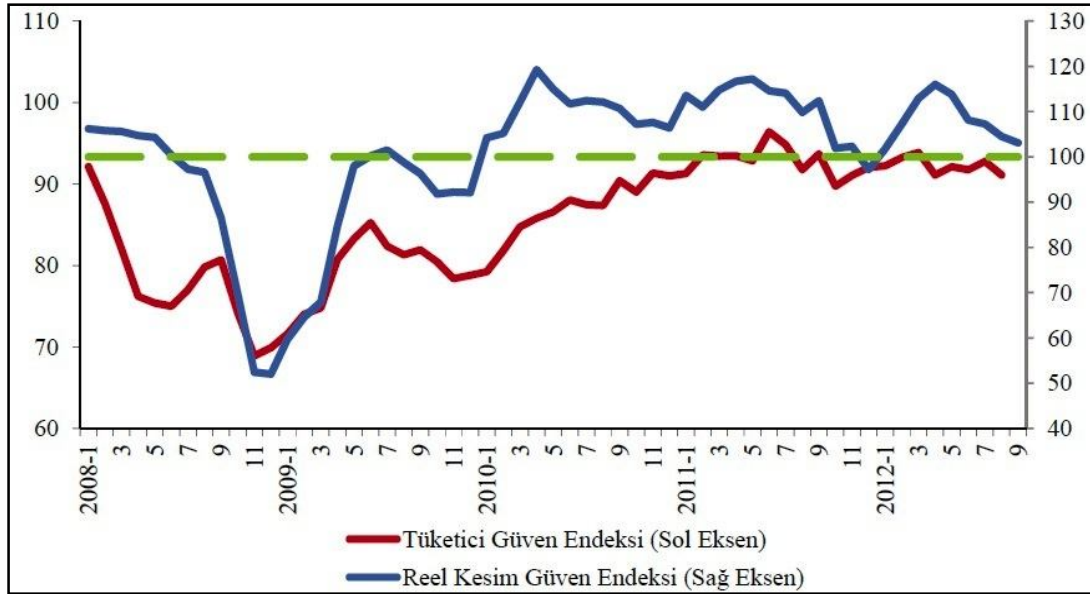
Kaynak: www.hazine.gov.tr

2.2.4. Üretici ve Tüketici Güveninde Azalış

Krizlerin en belirgin sonuçlarından birisi ekonomiye duyulan güvenin azalışıdır. Güven azalışı krizin bir sonucu iken aynı zamanda krizin etkilerini ağırlaştırıcı bir faktördür. Örneğin, işten çıkarılma endişesi yaşayan hane halkı tüketimini kısmakta ve piyasada bir talep daralması ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan iş dünyası da yatırımları azaltma ve işten çıkarma gibi yollara başvurmaktadır. TCMB'nin "İktisadi Yönelim Anketi" özel sektörde işletme yöneticilerine uygulanmakta ve onların büyüme, istihdam, KKO, talep, yatırım, enflasyon gibi hususlarda beklentilerini ortaya koymaktadır. Reel Kesim Güven Endeksi, İktisadi Yönelim Anketi'nde yer alan bazı sorulara verilen cevaplar vasıtasıyla elde edilen ve bu güvene ilişkin önemli ipuçları sunan bir veridir. Reel kesim Güven Endeksi'nin elde edilmesinde referans seri olarak sanayi üretim endeksi esas alınmaktadır. Endeks değerlerindeki artış ve azalışların sürekliliği durumu, ekonomik gidişatın önemli bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Endeks değerinin 100'e eşit veya büyük olması bir istikrar ve gelişmeyi ifade eder. Endeks değerinin 100'den küçük oluşu ekonomik gidişat konusunda bir güvensizliği ifade eder.

TCMB'nin hazırladığı reel kesim güven endeksi incelendiğinde (Şekil-10) 2008 yılından itibaren bir düşüşün başladığı görülmektedir. Bu düşüş 2009 yılının başlarına kadar devam etmiş ve daha sonra yükselişe geçmiştir. 2009 yılı Haziran ayında endeks değerlerinin 100 puana ulaştığı ve kısa bir gerilemenin ardından 2010 yılı başında tekrar 100 puanı geçtiği görülmektedir. 2010 yılı boyunca ise 2007 yılı ikinci yarısından önceki düzeylerde devam etmiştir. Endeks verilerine kaynaklık teşkil eden İktisadi Yönelim Anketi verilerine göre bu düşüşlerdeki nedenlerden en önemlisi talep yetersizliğidir. Ankette öne çıkan bir diğer vurgu da ihracat sipariş miktarındaki azalıştır (TCMB, 2008: 1-10). 2009 yılında ise siparişlerin ve özellikle ihracat siparişlerinin ve satış fiyatlarının artış beklentisinin endeks üzerinde olumlu etki bıraktığı görülmektedir. Yine 2009 yılı anket verilerinde talep yetersizliği en önemli sorun olarak devam etmektedir (TCMB, 2009: 1-11).

Şekil- 10: Reel Kesim Güven Endeksi (2008-2011) ve Tüketici Güven Endeksi (2008-2011)

Kaynak: TCMB, 2013.

Krizin etkilerini ortaya koyma bakımından önemli bir diğer bilgi kaynağı da TÜİK ve TCMB işbirliği ile hazırlanan Tüketici Eğilim Anketi'dir. Tüketicilerin genel ekonomik durumu, iş olanakları gibi hususlarda düşüncelerini sorgulayan bu anket yardımıyla "Tüketici Güven Endeksi" elde edilmektedir. Endeks değerlerinin 100'den küçük olması tüketicilerin kötümser olduğunun işareti olarak kabul edilmektedir. Tüketici güven endeksi verileri incelendiğinde 2007 yılından itibaren bir düşüşün başladığı ve 2008 ve 2009 yıllarında bu düşüşün büyük boyutlarda olduğu görülmektedir. 2008-2009 yıllarında oldukça düşük seviyelerde seyreden tüketici güven endeksi 2010 yılından itibaren bir yükselişe girmiştir. Bu tablo reel kesim güven endeksiyle de bir uyumluluk göstermektedir. Tüketici beklentilerindeki olumlu değişim elbette 2010 yılındaki genel iyileşmenin önemli bir nedenidir.

2.3. Krizin İmalat Sanayine Etkilerine İlişkin Göstergeler

İmalat sanayi Türkiye Ekonomisinin lokomotif sektörü olarak kabul edilebilecek ve bu özelliğiyle diğer kesimleri de etkileyebilecek bir potansiyele sahip önemli bir ekonomi kesimidir. Türkiye'de imalat sanayi büyüme oranları ortalama olarak GSMH'nın üstünde bir seyir takip etmekte ve ekonominin sürükleyici kesimi

olma özelliğini etkin bir biçimde ortaya koymaktadır (Özdemir ve Dursun, 2011: 457).

Küresel ekonomi krizinin en fazla etkilediği kesimlerden birisi olan imalat sanayinin krizden etkilenme düzeyinin analizi TÜİK ve TCMB’ni verileri yardımıyla gerçekleştirilebilir. Ayrıca Türkiye sanayinin toplam katma değerinin yaklaşık % 40’ını meydana getiren ve İstanbul Sanayi Odası’na bağlı olan sanayi işletmelerine yönelik olarak yapılan anketler ve sağlanan istatistikî veriler de bu amaçla kullanılabilir. İmalat sanayinin krizden etkilenme düzeyini çeşitli verilerle ortaya koymak mümkün olmakla beraber, bunlardan bazıları inceleme konusu yapacaktır.

2.3.1. 2008 Krizinin Kapasite Kullanım Oranlarına Etkisi

Reel ekonominin durumu hakkında en önemli verilerden birisi kapasite kullanım oranlarıdır. Kapasite kullanım oranları imalat sanayinin gelişimine ilişkin öncü gösterge niteliğindedir. Kapasite kullanım oranlarına ilişkin verilerde karşılaştırmalar ya bir önceki yılın aynı ayına ya da mevsimsel etkilerden arındırılmış rakamlarla önceki aya ilişkindir.

Tablo-16: İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranları-Mevsimsel Etkilerden Arındırılmış(%)

Aylar	Ağırlıklı Ort.	Aylar	Ağırlıklı Ort.	Aylar	Ağırlıklı Ort.	Aylar	Ağırlıklı Ort.	Aylar	Ağırlıklı Ort.
2007/01	80.4	2008/01	80.4	2009/01	64.1	2010/01	71.1	2011/01	77
2007/02	80.4	2008/02	81.1	2009/02	64	2010/02	70.9	2011/02	76.1
2007/03	83.5	2008/03	80.1	2009/03	61.9	2010/03	70.5	2011/03	
2007/04	81.5	2008/04	79.6	2009/04	60.7	2010/04	73.7	2011/04	
2007/05	80.3	2008/05	78.7	2009/05	63.5	2010/05	72.8	2011/05	
2007/06	79.7	2008/06	78.3	2009/06	65.5	2010/06	71.3	2011/06	
2007/07	79.6	2008/07	77.4	2009/07	65.5	2010/07	72	2011/07	
2007/08	77.8	2008/08	78.2	2009/08	67.1	2010/08	71.2	2011/08	
2007/09	79.4	2008/09	75.9	2009/09	66.6	2010/09	72.1	2011/09	
2007/10	79.8	2008/10	74	2009/10	66.4	2010/10	73.5	2011/10	
2007/11	79.5	2008/11	70.5	2009/11	68.5	2010/11	74.6	2011/11	
2007/12	80.6	2008/12	66.3	2009/12	69.1	2010/12	77	2011/12	

Kaynak: TCMB,2012.

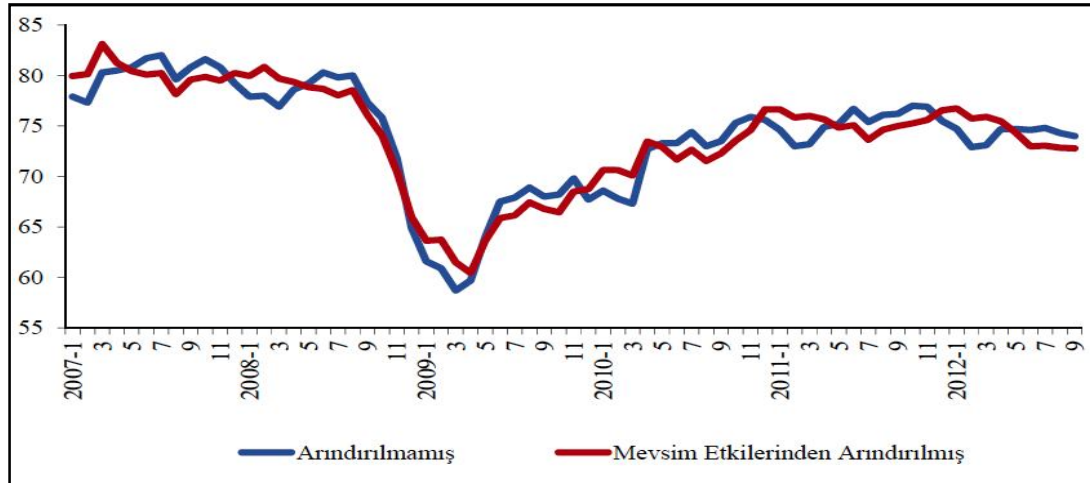
Tablo-16’de imalat sanayinin kapasite kullanım oranlarındaki değişim 2007-2011 yıllarını kapsayacak biçimde ve mevsimsel etkilerden arındırılmış olarak sunulmuştur.

Kapasite kullanım oranlarındaki değişim incelendiğinde, 2008 yılının ikinci yarısından itibaren bir düşüşün başladığı ve 2009 yılının dördüncü ayında en dip noktaya düştüğü görülmektedir. Bu tarihten sonra da aşama aşama bir yükseliş görülmektedir. Dikkati çeken bir husus, yükselişe rağmen, ne 2010 ne de 2011’de kapasite kullanım oranlarının kriz öncesi düzeye ulaşamamış olmasıdır.

Kapasite kullanım oranlarındaki düşüşlerin nedeni olarak İktisadi Yönelim Anketleri’nde öne sürülen nedenlerin en önemlisi talep yetersizliği olarak ortaya çıkmaktadır. Anketlerde öne çıkan diğer hususlar hammadde yetersizlikleri, mali imkânsızlıklar ve enerji sıkıntısıdır.

Şekil-11 Tablo-16’daki verilere dayanan bir grafiktir. Şekil-16’da da görüldüğü üzere kapasite kullanım oranlarının 2008 yılının 7. ayından sonra düşüşe geçmiş ve 2009 yılının ilk çeyreğinde en düşük düzeyini bulmuştur. KKO 2009 yılının 4. ayında %60,1’ e kadar gerilemiş ve daha sonra artış süreci başlamıştır.

Şekil- 11: Kapasite Kullanım Oranları

Kaynak: TCMB, 2012.

Kapasite kullanım oranlarındaki değişim mal grupları itibariyle incelendiğinde de en fazla düşüşün yatırım malları ve dayanıklı tüketim malları üretiminde olduğu

görülmektedir. Tablo 17’de görüldüğü üzere 2010’dan itibaren başlayan toparlanma sürecinde de bu gruplarının daha geride kaldıkları görülmektedir.

Tablo- 17: Mal Gruplarına Göre Kapasite Kullanım Oranları

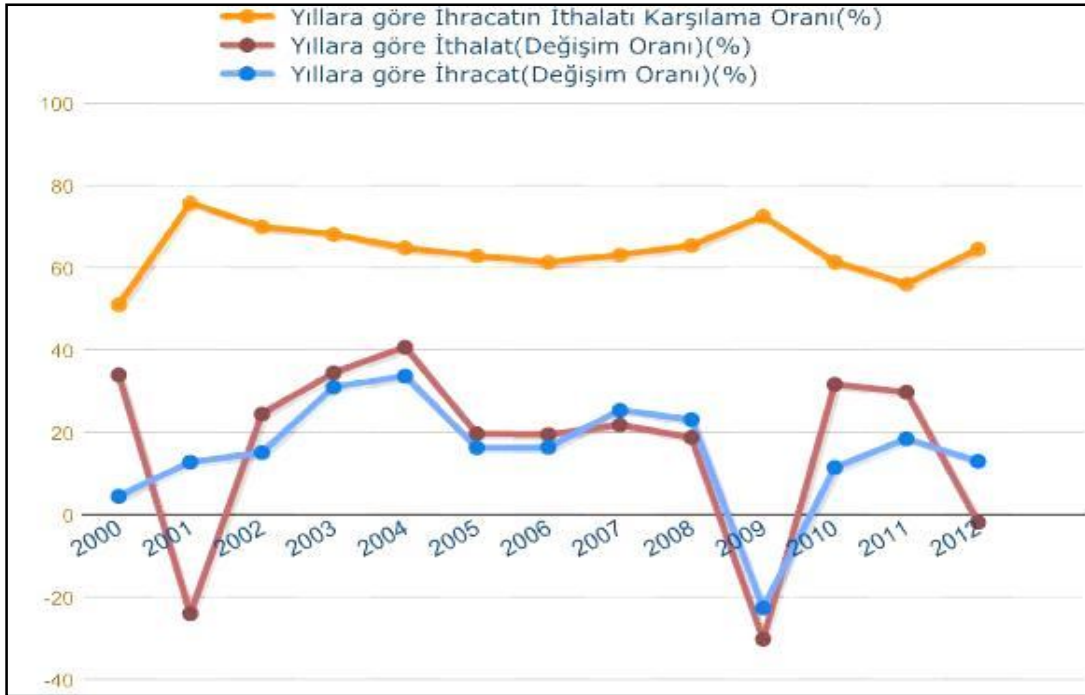
		Oca.	Şub.	Mart	Nis.	May.	Haz.	Tem	Ağu.	Eyl.	Eki.	Kas.	Ara.
Dayanıklı Tüketim Malları	2007	71.5	75.1	72.3	73.6	72.2	73.2	73.2	75.6	76.6	76	72.8	75.2
	2008	66.1	68.7	68.6	68.6	66.3	70.7	65.9	70.6	67.9	67.7	67.9	65.2
	2009	61.7	60.8	59.1	58.6	67.8	68.2	69.8	69.8	70.3	70.3	69.5	67.6
	2010	67.6	67.5	65.7	69.1	73.2	68.2	71.7	70.4	71.9	72.6	73.4	73.4
Dayanıklı Tüketim Malları	2007	72.4	69.3	75.3	74	75.9	75	75	73.5	75.8	76	75.3	75.3
	2008	71.1	71.6	70.8	72.8	73.4	74.7	73.5	75.6	73.9	73.7	71.5	69.3
	2009	65.5	65.2	63.5	65.5	67.2	69.9	69.8	71.6	70.9	72.6	71.8	70.5
	2010	70.5	69.9	69.2	71.6	71.1	70.9	72.5	69.9	71.3	75.3	75.7	74.7
Tüketim Malları	2007	72.2	70.5	74.7	73.9	75.1	74.6	74.6	75.4	76	76	74.8	75.3
	2008	70	71	70.3	72.1	72.1	74	72.1	74.7	72.8	72.6	70.9	68.6
	2009	64.8	64.4	62.7	64.3	67.3	69.6	69.8	71.3	70.8	72.2	71.4	70
	2010	70	69.5	68.6	71.2	71.5	71.1	72.4	70	71.4	74.8	75.3	74.5
Ara Malları	2007	77.9	79.3	81.4	83.6	82.8	82.2	82.7	81.8	81.8	81.7	81.3	77.7
	2008	78.3	78.8	80.1	79.9	80.6	80.9	80.2	79.9	78.5	74.1	69.5	64.4
	2009	63.8	64.7	62.7	62.9	66.4	68.7	68.5	69.5	71.6	69.2	72.6	71.2
	2010	72.7	70.9	71.9	76.2	77.5	77.2	78	76.3	76.9	76.6	78.1	78
Yatırım Malları	2007	79.6	81.6	84	82.3	84.4	84.5	84.6	72.4	82.6	84.1	84.2	83.6
	2008	84.5	84.5	85.1	84.5	83.6	83.4	85.5	83.4	74.9	77.2	71.6	56.6
	2009	54.4	47.4	48.3	51.3	56.9	61.5	62.1	63.6	57.5	62.4	64.3	61.8
	2010	63.1	64.7	65.3	68.2	68.7	69.3	70.9	68.9	69.8	72.5	73.1	70.9

Kaynak: DPT, 2011.

2.3.2. 2008 Krizinin Türkiye’nin İmalat Sanayi Dış Ticaretine Etkisi

Krizin önemli göstergelerinden biri de dış ticaret hacmindeki azalıştır. Krizin Türkiye Ekonomisine intikal kanallarının en önemlisi olan dış ticaret, imalat sanayi bakımından da son derece önemli etkilere sahiptir. Şekil-12’de görüldüğü üzere ihracat, krizle birlikte 2009 yılında %22,6 ve ithalat ise %30,2 düzeyinde düşüş göstermiştir. Türkiye’de imalat sanayinin toplam ihracat içindeki payının yüksekliği bu gerilemeyi imalat sanayi bakımından daha da önemli kılmaktadır.

Şekil- 12: Yıllara Göre İthalat-İhracat Değişim Oranlar

Kaynak: TÜİK, 2012.

Şekil-12’de dikkati çeken bir husus da 2001 krizinin dış ticarete etkisinin 2008 krizine nazaran farklılık göstermesidir. Görüldüğü üzere 2001 yılında yaşanan kriz sadece Türkiye’de yaşanan bir kriz oluşu nedeniyle, ithalatta 2008 krizindeki boyutta düşüşü yaşanmışken, ihracatta tam tersine bir artış ortaya çıkmıştır. Oysa 2008 Krizi neticesinde hem ülke içinde hem de dış ticaret yapılan ülkelerde eş zamanlı olarak kriz yaşanıyor oluşu hem ihracatın hem de ithalatın önemli kayıplar yaşaması sonucunu doğurmuştur.

Tablo-18 dış ticaretin sektörel bazda değişimini göstermektedir.

Tablo- 18: Sektörel Dış Ticaret (Milyar\$)

	YILLIK		Yüzde Değişim	OCAK-KASIM		Yüzde Değişim
	2008	2009		2009	2010	
Toplam	132.027	102.143	-22.6	92.088	102.122	10.9
Tarım ve Ormancılık	3.937	4.348	10.4	3.766	4.369	16
Madencilik	2.155	1.683	-21.9	1.435	2.425	68.9
İmalat	105.188	95.449	-23.8	86.299	94.611	9.6
Diğer Sektörler Top.	748	663	-11.3	588	717	22
Seçilmiş Fasıllara Göre İhracat						
Kara Taşıtları	18.327	12.252	-33.1	10.959	12.388	13
Demir ve Çelik	14.946	7.641	-48.9	7.071	7.811	10.5
Kazan-Makine-Med.Cihz	10.259	8.133	-20.7	7.375	8.361	13.4
Örme Giyim Eşyası	7.827	6.926	-11.5	6.280	6.984	11.2
Elektrikli Mak. Cihazları	7.922	6.631	-16.8	5.920	6.766	14.3
Mineral Yakı. Mineral Yağ	7.532	3.921	-47.9	3.508	3.931	12.1
Örülmemiş Giyim Eşyası	5.327	4.295	-19.4	3.910	4.166	6.6
Demir ve Çelikten Eşya	5.742	4.545	-20.8	4.110	4.355	6
Plastik ve Mamulleri	3.563	3.094	-13.2	2.819	3.355	19
Kıymetli taş ve Mamulleri	5.383	5.929	10.1	5.336	3.446	-35.4
Diğer Fasıllar Toplamı	45.140	38.777	-14.1	34.801	40.559	16.5

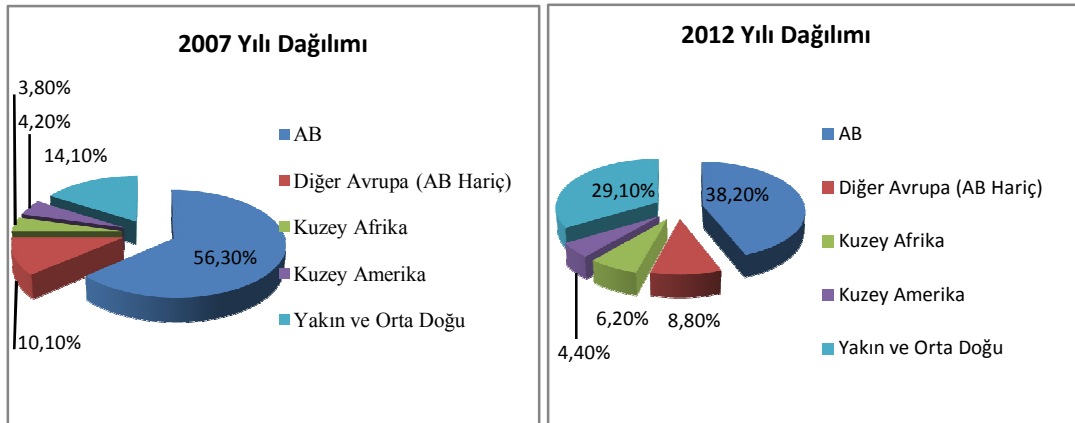
Kaynak: TÜİK

Tablo-18'da görüleceği üzere ihracatın toplam tutarında imalat sanayi en büyük paya sahiptir. Bu bakımdan krizin dış ticarete etkisi açısından yapılacak analizlerde de bu hususun dikkate alınması gerekir. Örneğin krizin yoğun olduğu 2009 yılında madencilik sektöründe yaşanan düşüş %21,9'dur. 2010 yılında ise %70'e yakın bir yükseliş durumu söz konusudur. Madencilik sektörünün toplam ihracat gelirindeki göreceli düşüklüğünü dikkate alındığında bunun ihracatın

durumuna ilişkin iyi bir gösterge olmadığı görülür. 2008'den 2009'a -%23,8'lik düşüş gösteren imalat sanayi ihracatının, geçirdiği değişim krizin etkileri bakımından daha anlamlı bir tablo ortaya koymaktadır. Sanayindeki alt faaliyet alanları itibariyle en büyük ihracat azalışında demir ve çelik (-%48,9), mineral yakıt ve mineral yağ (-%47,9) ve kara taşıtları (-%33,1) ilk üç sırada yer almaktadır. İhracat azalışının en az yaşandığı alanlar sırayla, örme giyim eşyası (-%11,5), plastik ve mamulleri (-%13,2)'dir.

2008 kriziyle birlikte ihracatın ülke gruplarına göre dağılımındaki dengesizlik de dikkat çekmiştir. Ülke grupları itibariyle 2008 yılı dağılımına bakıldığında ihracatın yarıya yakınının AB ülkelerine yapıldığı görülmektedir. 2008 yılında ihracatın %48'i, 2009 yılında ise %46'sı AB ülkelere yapılmaktaydı (DPT, 2011: 8). Türkiye küresel krizle birlikte dış ticaretindeki bu dengesizliği fark etmiş ve dış Pazar seçeneklerini çoğaltma yoluna gitmiştir. 2012 yılı itibariyle AB ülkelerinin ihracattaki payı yaklaşık %38 oranına düşmüştür.

Şekil- 13: İhracatın Ülke Grupları Gruplarına Göre Dağılımı (2012 ve 2007 Yılları)

Kaynak: TÜİK, 2013.

Kriz öncesindeki oranın yaklaşık %56 olduğu düşünüldüğünde kriz nedeniyle Türkiye'nin dış ticaret tercihlerinde önemli bir değişim olduğu görülmektedir. AB'ye yapılan ihracatın oransal olarak azalışına karşın Yakın ve Orta Doğu ülkeleri ile Kuzey Afrika'nın ihracattaki payının arttığı (sırasıyla yaklaşık %29 ve %6) görülmektedir.

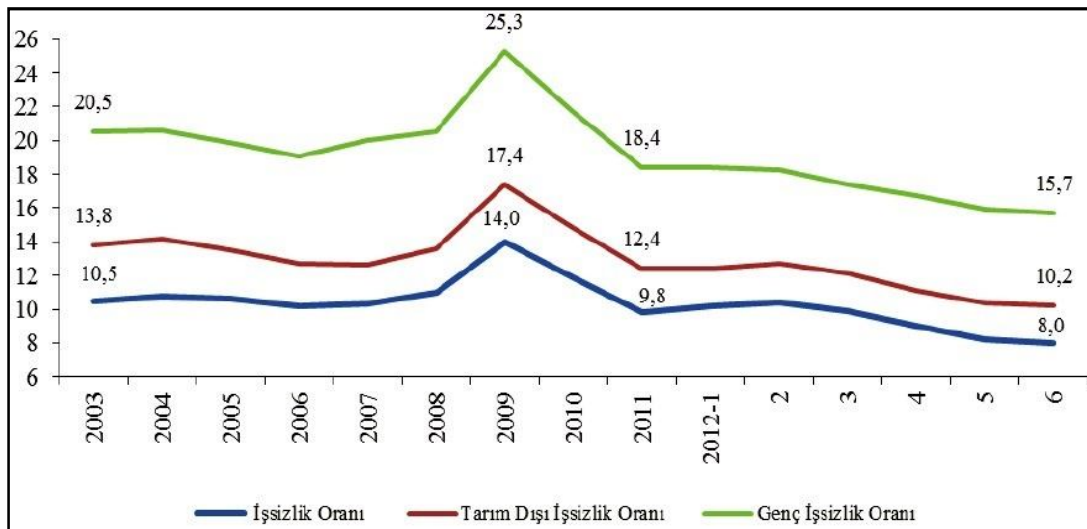
Küresel krizin özellikle AB ülkelerini etkilemiş olması ve yapılan ihracatın büyük oranda imalat sanayine dayalı oluşu düşünüldüğünde, krizin etkisinin imalat sanayi üzerindeki büyüklüğünün nedeni daha iyi ortaya çıkmaktadır. Aynı dönemde ithalat oranı da %30,2'lik bir düşüş yaşamıştır. İmalat sanayinin ithal girdi bağımlılığı düşünüldüğünde bu düşüş de krizin bir diğer olumsuz yansıması olarak yaşanmıştır.

2.3.3. İstihdam ve İşsizlik Düzeyindeki Olumsuzluklar

Krizin bir diğer önemli etkisi de azalan iç ve dış talep sonucu ortaya çıkan durgunluğun meydana getirdiği işsizliktir. (Yıldırım, 2010: 51).

TÜİK verilerine göre 2008 yılına kadar %10'lar düzeyinde yatay bir seyir izleyen işsizlik oranları krizin etkisiyle yükselmiş ve ortalama %14'lük bir düzeyi bulmuştur. Şekil-14'de görüldüğü üzere 2009 yılında tarım dışı işsizlik oranı ise ortalama %17 seviyesinde gerçekleşmiştir. İşsizlik oranı bu tarihten itibaren ise genel olarak bir düşüş eğilimi göstermiştir. İşsizlik oranının 2011 yılı itibariyle yaklaşık olarak kriz öncesindeki düzeye gerilediği ve yatay bir seyir takip ettiği görülmektedir.

Şekil- 14: 2003-2012 Yıllarında İşsizlik Oranlarının Değişimi (%)

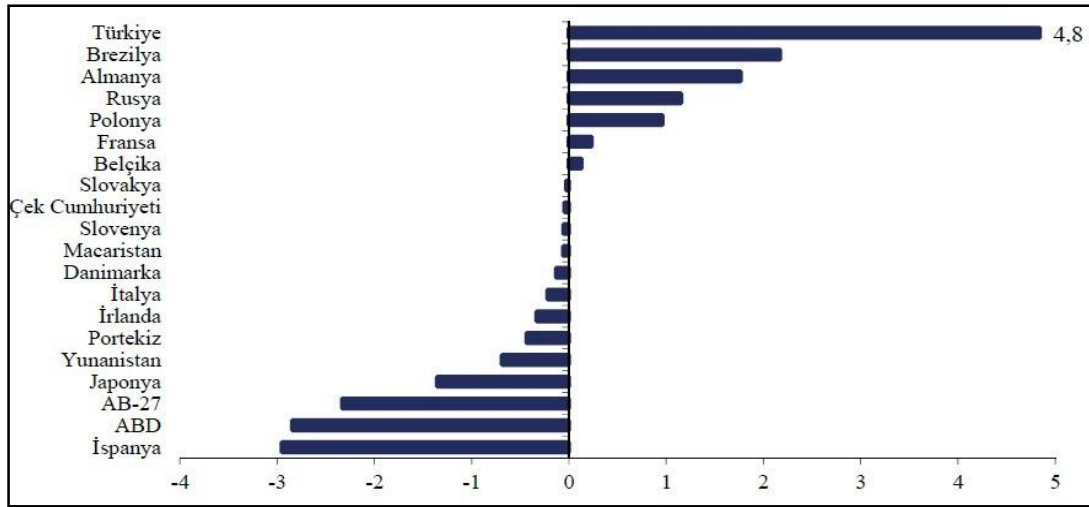

Kaynak: TÜİK, 2012.

İşsizlik hususundaki önemli bir nokta da işsizliğin bileşimidir. Şekil-14'ü incelediğimizde tarım dışı işsizliğin ve genç işsizliğinin daha büyük oranlara ulaştığı

görülmektedir. Örneğin, genç işsizliği oranı 2009'da ortalama %25'e ulaşmış ve daha sonra genel işsizlik oranına paralel olarak düşüş göstermiştir. Aynı dönemde tarım dışı işsizlik oranı da ortalama %17'ye ulaşmıştır. Türkiye ekonomik krizin doğurduğu sorunları azaltmak ve istihdam kayıplarını azaltmak amacıyla aldığı tedbirlerle istihdamı arttırmayı hedeflemiş ve bunun neticesinde işsizlik oranlarındaki artışı sınırlandırmayı başarmıştır.

Şekil- 15: Ülkelerin 2007-2012 Yılları Arasında Oluşturdukları İstihdam (Milyon Kişi)

Kaynak: TÜİK, OECD

Şekil-15'de görüldüğü üzere Türkiye istihdam oluşturma bakımından ilk sırada yer almaktadır. Bu bakımdan birçok Avrupa ülkesini geride bırakmıştır. Türkiye 2007-2012 yılları arasında 4.8 milyon kişilik istihdam hacmi oluşturmuştur. Brezilya, Almanya ve Rusya Türkiye'yi takip eden diğer başarılı ülkelerdir. Oysa aynı dönemde ABD, AB-27 ülkeleri istihdam kayıpları yaşamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIRŞEHİR İLİNİN EKONOMİK YAPISI VE KRİZİN İL EKONOMİSİNE ETKİLERİ

3.1. Kırşehir İline İlişkin Genel Bilgiler ve Ekonomik Yapı

Çalışmanın özünü Kırşehir ilindeki KOBİ düzeyindeki imalat işletmelerinin sorunları ve 2008 Küresel Mali Krizinden etkilenme düzeyi oluşturmakla beraber bu kesimin içinde bulunduğu genel ekonomik koşulların ortaya konulması sorunun analizi bakımından faydalı görülmüştür. Çünkü az veya çok bu genel koşullar da ildeki imalat işletmelerinin sorunlarının ve krizler karşısındaki durumunun belirleyicisi olabilmektedir.

Kırşehir ilinin ekonomik profilini ortaya koymak amacı içeren bölümün veri altyapısı aşağıdaki çalışmalardan oluşmaktadır:

- TÜİK'in "Bölgesel Göstergeler TR71 (2010b)" çalışması,
- Türkiye İş Kurumu'nun " Kırşehir İli 2009 Yılı İşgücü Piyasası Araştırması Sonuçları Raporu (2012)",
- DPT'nin "İllerde Öne Çıkan Sanayi Sektörleri (2006b)" çalışması,
- Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın "81 İl Durum Raporu (2012)",
- Ahiler Kalkınma Ajansı'nın "Rakamlarla İhracat Kırşehir İli İhracat Raporu (2011)",
- DPT'nin "İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2003)" ve bu çalışmanın 2011 yılında yapılan güncellemesi,
- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın "Kırşehir Yatırım Ortamı ve Yapılabilecek Yatırımlar Araştırması (2006)",
- Milli Prodüktivite Merkezi'nin "Kırşehir Verimliliği Arttırma Projesi(2010),
- Kırşehir Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'nün " Kırşehir İl Çevre Durum Raporu (2011),
- Kırşehir Valiliği ve Kırşehir Sanayi ve Ticaret Odası'nın resmi web sayfaları

Yukarıdaki araştırmaların bazıları nispeten eski tarihli olmakla beraber hem bazı verilerin sonraki dönemlerdeki durumuyla kıyaslama imkânı verdiği için hem de çeşitli göstergelerin kısa zaman aralığında fazla bir değişim göstermesi söz konusu olamayacağı düşünceyle araştırmada kaynak olarak kullanılmıştır.

3.1.1. Genel Ekonomik Durum

Arazi Yapısı ve Tarım

Kırşehir, İç Anadolu Bölgesi'nin Orta Kızılırmak Bölümü'nde yer alan ve 6.665 km² yüzölçümüne sahip olan bir ildir. Geniş bir yayla görünümünde olan ilin topraklarının %65,5'i plato; %17,2'si dağlık alan; %18,3'ü ova ile kaplıdır. Karasal iklime sahiptir, hâkim bitki örtüsü bozkırdır. "2010 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi" sonuçlarına göre ilin nüfusu 221.876'dır. Nüfusun %71'i şehirde %29'u ise köylerde yaşamaktadır. Nevşehir, Aksaray, Kırıkkale, Yozgat ve Ankara ile komşu olan ilin topraklarının genişliği Türkiye topraklarının %0,8'i ve İç Anadolu bölgesinin %2,9'udur. İç Anadolu Bölgesine hâkim olan karasal iklim içindedir ve hâkim bitki örtüsü bozkır tipidir.

Kırşehir ili çayır ve mera bakımından zengin bir ildir. Arazisinin yaklaşık %20,16's çayır ve meralarla kaplıdır. Çayır ve meranın toplam alanı %132.450 hektardır. İlin sınırları içinde tek sulak alan Seyfe Gölü havzasıdır. Seyfe Gölü kapalı havzası yaklaşık 150 bin hektardır. Özellikleri nedeniyle Tabiatı Koruma Kanunu alanı kapsamındadır.

Tablo-19 ilin tarım arazilerinin niteliğine göre dağılımını göstermektedir. İlin tarım arazilerinin %64,89'unun tarla ürünleri ekim sahası olduğu görülmektedir. İkinci önemli büyüklük ise %20,16 ile çayır ve mera arazilerine aittir.

Tablo- 19: Tarım Arazilerinin Niteliğine Göre Dağılımı

	ALAN (ha)	ORAN(%)
a-Tarla Ürünleri Ekim Alanı	426.767	64,89
b-Bağ Alanı	10.260	1,56
c-Meyve Bahçe Alanı	3.815	0,58
d-Sebze Ekim Alanı	4.736	0,72
e-Kavaklık Alanı	6.182	0,94
f- Tarıma Elverişli Kullanılmayan Arazi	2.960	0,45
1- Kültür Arazisi Varlığı	454.720	69,14
2- Çayır Mera Alanı	132.450	20,16
3- Orman ve Fidanlık Alanı	25.063	3,74
4- Tarıma Elverişsiz Alan	45.446	6,96
Toplam	657.679	100
Sulanabilir Arazi	333.458	73,33
Su Pot.Göre Sulanabilir Arazi	366.222	80,54
Köy Hizmetleri Sulama	12.674	2,74
D.S.İ. Sulaması	8.488	1,86
Halk Sulaması	10.027	2,2
Sulanan Arazi	311.189	6,84

Kaynak: <http://www.csb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 22.5.2013.

Coğrafi durum nedeniyle nadaslı tarım uygulanan ilde tarım modern araç ve gereçlerle yapıldığı halde, tarımsal işletmelerin küçüklüğü ve iklim koşulları nedeniyle verim düşüktür.

İlin tarla bitkileri 26 tür ile toplam 2.872.229 dekarlık ekili alana sahiptir. Tarla bitkileri ekili alanı %80'lik oranla hububat (buğday, arpa, çavdar, yulaf) ilk sırada yer almaktadır. Bunu sırayla %13 baklagiller (nohut, fasulye, yeşil mercimek), %5 endüstri bitkileri (ayçiçeği şeker pancarı) , %2 yem bitkileri (korunga, fiğ, yonca, mısır) takip etmektedir. Endüstriyel bitkilerden sadece şeker pancarı ve ayçiçeği üretimi vardır.

Kırşehir ilçeleri itibari ile toplam 454.720 hektar tarım arazisine sahip olup, bunun 31.924 hektarı fiilen sulanmaktadır. Sulanan arazinin 21.897 hektarı (%72) devlet sulaması, 10.027 hektarı halk sulaması şeklindedir. Kırşehir'in toprak ve topografik durumu dikkate alındığında 454.720 hektar olan tarım arazisinin 366.222

hektarının sulanabilir vasıfta olduğu tespit edilmiştir. Kısaca tarım arazisinin %80,54'ü sulanabilir özellikte olmasına rağmen ancak % 6,84'ü sulanabilmektedir.

Hayvancılık

Kırşehir ilinde 2011 yılı kayıtlarına göre toplam 14.944 büyükbaş hayvan işletmesi ve toplam 96.060 adet büyükbaş hayvan bulunmaktadır. Hayvancılık büyük oranda besi işletmelerinde yapılmaktadır. Tarım İl Müdürlüğü'nün verilerine göre koyun sayısı 124.570, keçi 12.953, kanatlı 356.110 ve arı kovanı 4564 adettir. İlde üretilen küçükbaş hayvanlar et üretimi için kullanılmaktadır. İlde merkezde 2, Mucur İlçesinde 1 adet olmak üzere toplam 3 adet yumurta çiftliği bulunmaktadır. Bu işletmeler Kırşehir ve çevre illerin yumurta ihtiyacını karşılamaktadır.

Tablo- 20: Kırşehir İlinde Hayvancılığa İlişkin Veriler

TÜR	SAYI
Büyükbaş Hayvan	96.060
Küçükbaş Hayvan	137.523
Kanatlı Hayvan	356.110
Arı Kovanı	4564

Kaynak: <http://www.csb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 22.5.2013.

Ticaret

Kırşehir'de ticaret hayatı genel olarak il merkezinde canlılığını korumakta olup, Kaman ve Mucur ilçelerinde de nispeten gelişmiş durumdadır. Kırşehir ilinde ihtiyaç maddeleri, tarımsal ürünler ve küçük el sanatları dalında üretilen sanayi ürünleri alım ve satımını kapsayan ticari faaliyetler yapılmaktadır. İlde el sanatlarına dayalı küçük işletmeler önem taşımaktadır. Özellikle, Mucur ve Özbağ Beldesi olmak üzere, ev tipi işletmelerde dokunmakta olan halılar, halı yastıkları, taban halıları ve somya halıları halka açık pazarlarda pazarlık usulü ile satılmaktadır.

Kırşehir'de taşçılık da gelişmiş bir el sanatıdır. İlde en az 40 atölyede oniks taş işlemeciliği yapılmaktadır. Bu atölyelerde ağırlıklı olarak, turistik eşya ve süs eşyaları yapılmakta ve il dışına gönderilmektedir.

Kırşehir'den, komşu ve komşu olmayan illere; başta tarım ve küçük sanat ürünleri olmak üzere, uçak lastiği, oto lastiği, çorap, tuz, akü, mermer, un, yem,

matkap uçları, inşaat malzemeleri ve kalsit satılmaktadır. Diğer illerden ise, sanayi ürünleri ile ihtiyaç maddeleri alınmaktadır. Ayrıca, hizmet sektörünün faaliyetleri ile küçük sanat ve sanatkârların üretim ve tamiratlarına dayalı çalışmalar ticaret hayatının önemli faktörüdür(Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012: 270). İldeki şirketlerin toplamı 825 adet olup, büyük çoğunluğu (715 adet) Limited şirkettir.

Tablo- 21: Kırşehir İlindeki Şirket Tür ve Sayıları

Şirket Türü	Adet
Anonim Şirketler	98
Limited Şirketler	715
Kolektif Şirketler	12
Komandit Şirketler	-
Toplam	825

Kaynak: www.kirsehirtso.org.tr, Erişim Tarihi: 20.05.2013

Tablo- 22: Esnaf ve Sanatkâr Odaları

Kuruluş	Adet	Üye Sayısı
Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği	1	-
Esnaf ve Sanatkâr Odaları	19	8.644

Kaynak: www.kirsehirtso.org.tr, Erişim Tarihi: 20.05.2013

İldeki esnaf ve sanatkâr odalarının sayısı 19 olup üye sayısı 8.644'tür.

3.1.2. Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Düzeyi

İllerin ve bölgelerin gelişmişlik farklılıklarını veya sosyo-ekonomik düzeylerini belirlenmesi gerek kamu gerekse özel kesimde verilecek kararların şekillendirilmesinde önem arz etmektedir. DPT'nin ve daha sonra Kalkınma Bakanlığının yürüttüğü İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırmaları bu mahiyetteki çalışmaların öncülüğünü yapan araştırmalardır. DPT'nin 2003 yılında yaptığı ve 2011 Yılında ise Kalkınma Bakanlığının yaptığı çalışmaların benzeri başka çalışmalar da bulunmaktadır. İş Bankası tarafından ilki 2005 yılında ve sonuncusu 2010 yılında gerçekleştirilen "Türkiye'de İllerin Gelişmişlik Düzeyi Araştırması (2012)" bu çalışmalardan biridir. Çalışmada kullanılan değişkenler ve yöntem DPT'nin yöntemiyle benzeşen ve ayrışan yönleri olan bir araştırma olmuştur. Ancak İllerin Gelişmişlik Endeksi (İGE)'nin daha çok iktisadi değişkenlere ağırlık verdiği söylenebilir. Her iki çalışmada da "temel

bileşenler analizi” kullanılmıştır. Takip eden başlıklarda temelde SEGE-2003 ve SEGE-2011 esas alınarak açıklama yapılacak ancak yer yer İş Bankası’nın İGE-2010 de irdelenecektir. Hemen belirtmek gerekir ki İGE ve SEGE sonuçlarının bazı noktalarda farklılık arz etmekle beraber büyük oranda örtüşmektedir.

3.1.2.1. İl Bazında Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması

İl nüfusunun %65’ini tarım ve hayvancılıkla uğraşanlar, geri kalanını ise ticaret ve sanayi erbabı oluşturmaktadır. Bundan dolayı il ekonomisi tarıma dayanmaktadır. Şehirleşme oranı, nüfus artış hızı, kişi başına GSYİH ve sanayide çalışanların toplam istihdam içindeki payı ülke ortalamasının altındadır. Öte yandan tarım sektöründe çalışanların istihdam içindeki oranı ise Türkiye ortalamasının üstündedir (TÜİK, 2010b).

DPT tarafından yapılan “İllerin ve İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (2003)” çalışmasına göre Kırşehir 81 il içinde 42. ve 872 ilçe içinde de merkez ilçe olarak 103. sırada yer almaktadır. Alt kategoriler itibariyle incelendiğinde daha farklı sıralarda ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla iller için bir değerlendirme yaparken hem bu genel endeksi hem de alt endeks sıralamalarını dikkate almak gerekir.

DPT’nin “İllerin ve İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması ” araştırmasının 1996 yılındaki verilerine göre Kırşehir 76 il içerisinde 36. sırada yer almaktadır. Ancak geçen zaman içinde 42. sıraya kadar gerilemiştir. Bu gerilemede Yalova ve Düzce’nin il olarak kabulünün 2 sıralık bir gerilemeye sebep olduğunu görmek gerekir. Tablo-23 ‘de 1996 SEGE ile 2003 SEGE değerlerinin değişimi verilmiştir. Tablo-23’de Kırşehir 40. sıraya gerilemiş gözükmektedir. Ancak, 1996 yılı hesaplamasında Yalova ve Düzce’nin henüz il sıfatını kazanmamış olması nedeniyle kıyaslamada bu iki il göz ardı edildiği için Kırşehir 42 yerine 40. sırada sunulmuştur.

Tablo- 23:1996-2003 SEGE Karşılaştırması

İLLER	1996 ARAŞTIRMA SIRALAMASI	2003 ARAŞTIRMASI SIRALAMASI	SIRA DEĞİŞİMİ
BOLU	18	13	15
TUNCELİ	60	48	12
KARAMAN	40	33	7
GAZİANTEP	25	19	6
K.MARAŞ	50	44	6
DENİZLİ	16	11	5
SAKARYA	27	22	5
SAMSUN	35	30	5
BARTIN	51	50	1
ERZURUM	56	55	1
ADİYAMAN	61	60	1
İSTANBUL	1	1	0
ANKARA	2	2	0
İZMİR	3	3	0
KOCAELİ	4	4	0
BURSA	5	5	0
ESKİŞEHİR	6	6	0
BİLECİK	17	17	0
BURDUR	29	29	0
NEVŞEHİR	32	32	0
KARS	62	62	0
BATMAN	65	65	0
SİİRT	68	68	0
MUŞ	76	76	0
MUĞLA	11	12	-1
BALIKESİR	13	14	-1
ZONGULDAK	19	20	-1
MALATYA	38	39	-1
AFYON	41	42	-1
GİRESUN	45	46	-1
SİVAS	48	49	-1
DIYARBAKIR	57	58	-1
YOZGAT	58	59	-1
MARDİN	66	67	-1
AĞRI	74	75	-1
ANTALYA	7	9	-2
MANİSA	22	24	-2
TRABZON	34	36	-2
KAYSERİ	15	18	-3
ÇANAKKALE	20	23	-3
NİĞDE	42	45	-3
GÜMÜŞHANE	63	66	-3
VAN	67	70	-3
BİTLİS	71	74	-3
KIRŞEHİR	36	40	-4
KASTAMONU	43	47	-4
TOKAT	52	56	-4
ŞANLIURFA	59	63	-4
ISPARTA	21	26	-5
UŞAK	23	28	-5
MERSİN	10	16	-6
ERZİNCAN	47	53	-6
KÜTAHYA	31	38	-7
AYDIN	12	21	-9

Kaynak: Dinçer vd., 2003: 56. (Bazı illere ait veriler tabloya aktarılmamıştır.)

DPT'nin detaylarını daha sonra açıklayacağı 2011 güncellemesinde ise (Tablo-24) Kırşehir 40.sıraya yerleşmiştir. Kırşehir gelişmişlik endeksine göre 3.derecede gelişmiş iller grubundadır. 2011 yılı SEGE sonuçlarına ilişkin detaylı rapor henüz yayımlanmadığı için burada 2011 yılı genel sıralaması verilecektir. SEGE-2011'in hazırlanmasına temel teşkil eden değişkenler ile 2003 raporuna temel teşkil eden değişkenlerin değişmesi nedeniyle iki raporun sonuçlarının tam olarak karşılaştırılabilir olmadığı da görülmektedir. DPT tarafından gerçekleştirilen "İllerin ve İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması" araştırmasında illerin, ilçelerin ve bölgelerin gelişmişlik düzeyini belirlemeye yönelik olarak çok sayıda değişkenin kullanıldığı bir analiz yapılmaktadır. Örneğin, demografi, istihdam, eğitim, sağlık, sanayi gibi birçok kategorideki değişken sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyini belirleme amacıyla kullanılmaktadır.

1996 tarihli çalışmada 10 alt kategoride 58 değişken kullanılmışken yeni çalışmada 8 alt kategoride 61 değişken kullanılmaktadır. Eski çalışmada yer alan değişkenlerden yalnızca 25'i yeni çalışmada yer bulmuştur. Kırsal nüfus başına tarımsal kredi miktarı, il bazında GSMH gibi değişkenlerin bir kısmı eski önemini kaybetmesi, üretilmemesi ve yeni verilerin ikame edilmesi nedeniyle hesaplama dâhil edilmemiştir. Yeni çalışmaya demografi, eğitim, sağlık, istihdam, rekabetçi ve yenilikçi kapasite, mali kapasite, erişebilirlik ile yaşam kalitesi gibi kategoride çeşitli değişkenler kullanılmıştır (<http://www.kirklareli.gov.tr>, Erişim Tarihi: 22.05.2013).

Tablo- 24: Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (SEGE-2011)

İl Kodu	İller	SEGE 2011 Sırası	İl Kodu	İller	SEGE 2011 Sırası
TR100	İstanbul	1	TRB11	Malatya	42
TR510	Ankara	2	TR332	Afyon	43
TR310	İzmir	3	TR905	Artvin	44
TR421	Kocaeli	4	TRA12	Erzincan	45
TR611	Antalya	5	TR631	Hatay	46
TR411	Bursa	6	TR821	Kastamonu	47
TR412	Eskişehir	7	TR813	Bartın	48
TR323	Muğla	8	TR722	Sivas	49
TR211	Tekirdağ	9	TR833	Çorum	50
TR322	Denizli	10	TR823	Sinop	51
TR424	Bolu	11	TR903	Giresun	52
TR212	Edirne	12	TR633	Osmaniye	53
TR425	Yalova	13	TR822	Çankırı	54
TR222	Çanakkale	14	TR712	Aksaray	55
TR213	Kırklareli	15	TR713	Niğde	56
TR621	Adana	16	TR832	Tokat	57
TR721	Kayseri	17	TRB14	Tunceli	58
TR422	Sakarya	18	TRA11	Erzurum	59
TR321	Aydın	19	TR632	Kahramanmaraş	60
TR521	Konya	20	TR902	Ordu	61
TR612	Isparta	21	TR906	Gümüşhane	62
TR221	Balıkesir	22	TRC13	Kilis	63
TR331	Manisa	23	TRA13	Bayburt	64
TR622	Mersin	24	TR723	Yozgat	65
TR334	Uşak	25	TRC12	Adıyaman	66
TR613	Burdur	26	TRC22	Diyarbakır	67
TR413	Bilecik	27	TRA22	Kars	68
TR812	Karabük	28	TRA23	Iğdır	69
TR811	Zonguldak	29	TRC32	Batman	70
TRC11	Gaziantep	30	TRA24	Ardahan	71
TR901	Trabzon	31	TRB13	Bingöl	72
TR522	Karaman	32	TRC21	Şanlıurfa	73
TR831	Samsun	33	TRC31	Mardin	74
TR904	Rize	34	TRB21	Van	75
TR423	Düzce	35	TRB23	Bitlis	76
TR714	Nevşehir	36	TRC34	Siirt	77
TR834	Amasya	37	TRC33	Şırnak	78
TR333	Kütahya	38	TRA21	Ağrı	79
TRB12	Elazığ	39	TRB24	Hakkâri	80
TR715	Kırşehir	40	TRB22	Muş	81
TR711	Kırıkkale	41			

Kaynak: www.ika.org.tr, Erişim Tarihi: 22.05.2013.

Sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması sonuçları kalkınmada öncelikli yörelerin belirlenmesi, teşvik tedbirlerinin uygulanması noktasında karar vericilere yol gösterici bir mahiyettedir. Çalışma yenilendikçe uygulama sonuçları ve ortaya çıkan değişim görülmekte ve illerin gelişimini hızlandıracak, dengesizlikleri

giderecek yönde tedbirler belirlemede kullanılmaktadır. İllerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması çalışması birçok değişkeni içerdiği için illerin hem toplamda hem de tek tek farklı yönlerden durumu analiz edilebilmekte ve kıyaslama yapılabilmektedir. Birçok kanunda da bu çalışmanın sonuçlarına atıf yapılmakta olduğu görülmektedir. Örneğin, kalkınma ajanslarının bütçesinin belirlenmesinde bu çalışma sonuçları önemli bir kriterdir. Sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi çalışmalarıyla elde edilen sonuçlara göre ülke genelinde benzer gelişmişlik düzeyine sahip olan iller belirlenmekte ve homojen alanlar belirlenmektedir. Bu belirleme sonucu illerin ve bölgelerin gelişmişlik farklarını azaltmaya dönük politikaların geliştirilmesi etkinlik kazanabilmektedir.

DPT'nin SEGE-2003 çalışması sonucu Türkiye'deki iller sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerine göre beş gruba ayrılmıştır. Bu gruplar ve iller Tablo-25'de sunulmuştur. Birinci grupta 5, ikinci grupta 20, üçüncü grupta 21, dördüncü grupta 19 ve beşinci grupta 16 il yer almaktadır. Kırşehir orta düzeyde gelişmişlik seviyesine sahip, 21 il içeren üçüncü grupta yer almaktadır. Kırşehir yer aldığı grup içerisinde 17. sırada bulunmaktadır. Bu guruba dâhil olan illerde tarım ve tarıma dayalı sanayi ekonominin ana özelliğidir. İstihdamın sektörel dağılımında da çalışanların tarım kesiminde yoğunlaştığı tespit edilmiştir.

Kırşehir ili imalat sanayi gelişmişlik sıralamasında 45. sırada yer almaktadır. Sağlık sektörü gelişmişlik sıralamasında ise 26. sırada yer alan ve genel sıralamaya nazaran daha iyi durumda olan Kırşehir eğitimde de benzer bir tablo ortaya koymaktadır. Buna göre Kırşehir eğitimde 34. sırada yer almaktadır. Oysa bazı illerin, örneğin, genel sıralamada daha üst sıralardayken eğitim, sağlık gibi alanlarda daha alt endeks değerine sahip olduğu görülmektedir (Dinçer vd., 2003: 194).

Tablo- 25: Gelişmişlik Endeksine Göre Kademeli İl Grupları

1.DERECE GELİŞMİŞ İLLER	2.DERECE GELİŞMİŞ İLLER	3.DERECE GELİŞMİŞ İLLER	4.DERECE GELİŞMİŞ İLLER	5.DERECE GELİŞMİŞ İLLER
İSTANBUL	ESKİŞEHİR	KONYA	OSMANİYE	BAYBURT
ANKARA	TEKİRDAĞ	KARABÜK	K.MARAŞ	KARS
İZMİR	ADANA	ISPARTA	NİĞDE	ŞANLIURFA
KOCAELİ	YALOVA	HATAY	GİRESUN	İĞDIR
BURSA	ANTALYA	UŞAK	KASTAMONU	BATMAN
	KIRKLARELİ	BURDUR	TUNCELİ	GÜMÜŞHANE
	DENİZLİ	SAMSUN	SİVAS	MARDİN
	MUĞLA	KIRIKKALE	KİLİS	SİİRT
	BOLU	NEVŞEHİR	BARTIN	ARDAHAN
	BALIKESİR	KARAMAN	AKSARAY	VAN
	EDİRNE	ELAZIĞ	SİNOP	BİNGÖL
	MERSİN	RİZE	ERZİNCAN	HAKKÂRİ
	BİLECİK	TRABZON	ÇANKIRI	ŞIRNAK
	KAYSERİ	AMASYA	ERZURUM	BİTLİS
	GAZİANTEP	KÜTAHYA	TOKAT	AĞRI
	ZONGULDAK	MALATYA	ORDU	MUŞ
	AYDIN	KIRŞEHİR	DİYARBAKIR	
	SAKARYA	ARTVİN	YOZGAT	
	ÇANAKKALE	AFYON	ADİYAMAN	
	MANİSA	DÜZCE		
		ÇORUM		

Kaynak: Dinçer vd., 2003:71

19.06.2012 tarih 28328 tarihli resmi gazetede yayımlanan yeni teşvik sisteminde bölgesel teşvik uygulamalarına temel teşkil eden SEGE-2011 çalışmasında iller gelişmişlik seviyesine göre SEGE-2003'den farklı olarak altı gruba ayrılmaktadır. İller içinde buldukları grubun sağladığı teşviklerden faydalanacaktır. Yeni teşvik sistemi bölgesel değil, il bazlı bölgesel teşvik esasına dayanmaktadır.

Bölgesel teşvik uygulamaları kapsamında sağlanan destek unsurları şunlardır:

- a) Gümrük Vergisi Muafiyeti,
- b) KDV İstisnası,
- c) Vergi İndirimi,
- d) Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği,
- e) Yatırım Yeri Tahsis,
- f) Faiz Desteği (3., 4., 5., 6. bölgelerdeki yatırımlar için)
- g) Gelir Vergisi Stopaj Desteği (Sadece 6.bölgedeki yatırımlar için)
- h) Sigorta Primi Desteği (Sadece 6.bölgedeki yatırımlar için)

Tablo- 26: SEGE-2011' e Göre Kademeli İl Grupları

1. Bölge (8 İl)	2.Bölge (13 İl)	3.Bölge (12 İl)	4.Bölge (17 İl)	5.Bölge (16 İl)	6.Bölge ((15. İl)
Ankara	Adana	Balıkesir	Afyon	Adıyaman	Ağrı
Adana	Aydın	Bilecik	Amasya	Aksaray	Ardahan
Bursa	Bolu	Burdur	Artvin	Bayburt	Batman
Eskişehir	Çanakkale	Gaziantep	Bartın	Çankırı	Bingöl
İstanbul	Denizli	Karabük	Çorum	Erzurum	Bitlis
İzmir	Edime	Karaman	Düzce	Giresun	Diyarbakır
Kocaeli	Isparta	Manisa	Elazığ	Gümüşhane	Hakkari
Muğla	Kayseri	Mersin	Erzincan	Kahramanmaraş	Iğdır
	Kırklareli	Samsun	Hatay	Kilis	Kars
	Konya	Trabzon	Kastamonu	Niğde	Mardin
	Sakarya	Uşak	Kırıkkale	Ordu	Muş
	Tekirdağ	Zonguldak	Kırşehir	Osmaniye	Siirt
	Yalova		Kütahya	Sinop	Şanlıurfa
			Malatya	Tokat	Şırnak
			Nevşehir	Tunceli	Van
			Rize	Yozgat	
			Sivas		

Kaynak: <http://www.ahi-ka.org.tr>, Erişim Tarihi: 24.05.2013.

Yeni teşvik sisteminde Kırşehir dördüncü grupta yer almaktadır. Dolayısıyla bölgesel teşvikler kapsamında sağlanan desteklerin dördüncü bölgeye tekabül eden miktar ve oranları nispetinde bir faydalanma söz konusu olmaktadır.

İş Bankası'nın 2010 verilerine dayana İllerin Gelişmişlik Endeksi'nde (İGE) ekonomisi güçlü olan iller daha ön plana çıkmaktadır. Bu kullanılan değişkenlerin içinde ekonomiye ilişkin olanların ağırlığından kaynaklanmaktadır. İGE-2010 illeri gelişmişlik endeksine göre 5 gruba ayırmaktadır. Kırşehir ili bu ayırmada -1,48'lik endeks değeriyle 4. grupta yer almakta ve 81 il içinde 50. sırada kalmaktadır. Kırşehir' ilişkin bir diğer husus ekonomik gelişmişlik endeksinde 66., sosyal gelişmişlik endeksi sıralamasında ise 47. sırada yer alıyor olmasıdır (İş Bankası, 2012: 8-15). İlin finansal gelişmişlik endeksindeki sırası ise 37 olarak gerçekleşmiştir. Araştırmaya göre Kırşehir'in de içinde bulunduğu İç Anadolu Bölgesi gelişmişlik açısından Marmara, Ege ve Akdeniz Bölgelerinden sonra gelmektedir. Oysa SEGE-2011'de İç Anadolu gelişmişlik sıralamasında üçüncü sırada yer almaktaydı ve Kırşehir'in SEGE sırası 40 olarak belirlenmiştir.

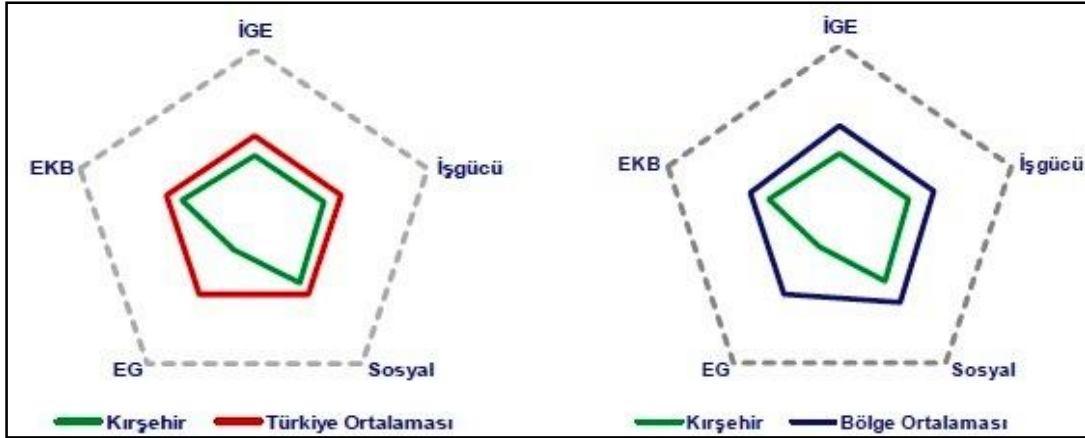
Tablo- 27: İGE-2005 ve İGE-2010 Değişimi

Sıralama Türü	2005 İGE	2010 İGE	Değişim
İllerin Gelişmişlik Sıralaması	53	50	Pozitif
Genel Ekonomik Sıralaması	72	66	Pozitif
Kişi Başı Ekonomi Sıralaması	57	48	Pozitif
İşgücü Sıralaması	56	49	Pozitif
Sosyal Gelişmişlik Sıralaması	51	47	Pozitif
Finansal Gelişmişlik Sıralaması	-	37	-

Kaynak: İş Bankası, 2012

Tablo-27'de görüldüğü üzere Kırşehir 2010 yılında 2005'e kıyasla üç basamaklık bir ilerleme sağlamıştır. Ayrıca tüm alt endeks değerlerinde de bir gelişmenin olduğu görülmektedir. Şekil-16 ise bu endeks derlerinin İç Anadolu Bölgesi ve Türkiye ortalamaları karşısındaki düzeyini izaha yöneliktir. Şekillerde merkezden uzaklaştıkça ilgili değişken açısından gelişmişlik artmaktadır. Görüldüğü üzere Kırşehir ili Genel Ekonomi (EG) endeksinde gerek Türkiye ve gerekse İç Anadolu Bölgesi düzeyinin oldukça gerisinde kalmaktadır. Ancak diğer endeks değerlerinde ise hem Türkiye hem de bölge bazında bir miktar geri kalmış olarak görülmektedir. Kırşehir, alt endeks türlerinde İç Anadolu endeks ortalamalarında Türkiye ortalamalarına nazaran daha geride kalmaktadır.

Şekil- 16: Kırşehir'in İGE ve Alt Endekslerinin Bölge ve Türkiye Karşısındaki Düzeyi

Kaynak: İş Bankası, 2012

3.1.2.2. İlçeler Bazında Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması

Benzer bir çalışma olan “İlçelerin Sosyo- Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2004)” ülke genelindeki 872 ilçenin sıralamasını içermektedir. Söz konusu çalışma ilçeleri gelişmişlik düzeyine göre altı gruba ayırmaktadır. 7 ilçe ve 30 belediye içeren Kırşehir ilinin ilçeleri sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması bakımından oldukça gerilerde yer almaktadır. Tablo-28’de görüldüğü üzere merkez ilçe hariç tutulursa, ilin en gelişmiş ilçesi Mucur’dur. Mucur 3. grupta yer almakta ve ilçeler sıralamasında 270. sırada bulunmaktadır. Boztepe, Çiçekdağı, Akpınar, Akçakent sıralamada oldukça gerilerde yer almaktadır. İlin sosyo-ekonomik gelişmişlik bakımından en geri ilçesi 772. sırayla altıncı gelişmişlik grubunda yer alan Akçakent’tir.

Tablo- 28: Kırşehir İli ilçeleri Sosyo- Ekonomik Gelişmişlik Sıraları

İl	İlçe	872 İlçede Gelişmişlik Sıralaması	Gelişmişlik Grubu
KIRŞEHİR	MERKEZ	103	2
KIRŞEHİR	MUCUR	270	3
KIRŞEHİR	KAMAN	370	3
KIRŞEHİR	BOZTEPE	538	4
KIRŞEHİR	ÇİÇEKDAĞI	696	5
KIRŞEHİR	AKPINAR	698	5
KIRŞEHİR	AKÇAKENT	772	6

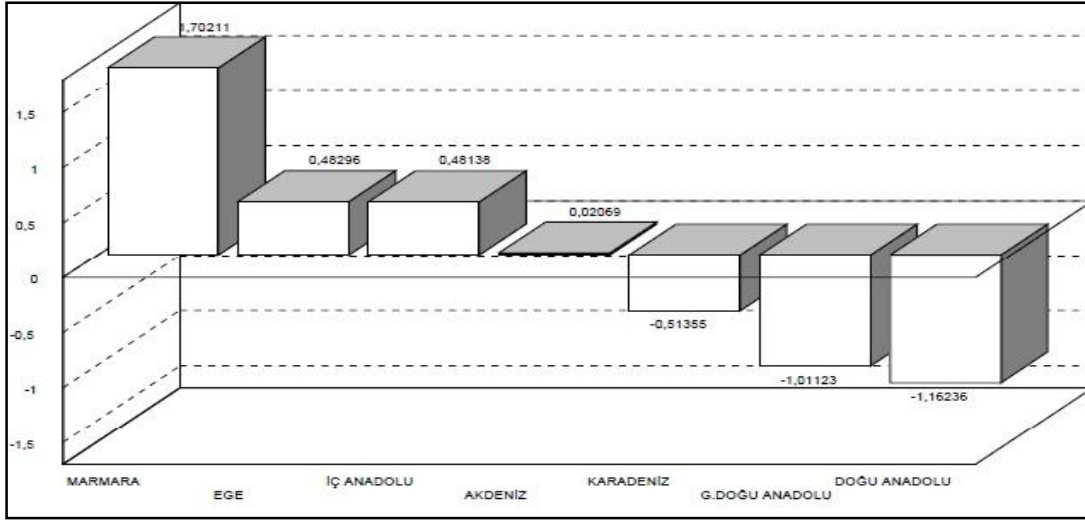
Kaynak: Dinçer ve Özaslan, 2004:118.

İlçelerin ve illerin sosyo-ekonomik gelişmişlikleri birlikte incelendiğinde görüleceği üzere iller sıralamasında daha üst sıralamasında yer alan bir ilin merkez ilçesi, iller sıralamasında daha gerilere düşebilmektedir. Örneğin, Kırşehir 2003 tarihli “İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması” çalışmasında 42.sırada yer alırken Kırşehir Merkez İlçesi, ilçeler sıralamasında 103. Sırada yer almaktadır. Yine iller sıralamasında daha alt sıralarda yer alan bir il merkez ilçe olarak daha üst basamaklarda yer alabilmektedir.

3.1.2.3. Bölgeler Bazında Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması

İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması coğrafi bölgeleri de gelişmişlik düzeyleri bakımından bir analize tabi tutmuştur. Bu analiz gelişmişliğin mekânsal dağılımını ortaya koyma amacı içermektedir. Şekil-17’de görüldüğü üzere Kırşehir’in de içinde yer aldığı İç Anadolu Bölgesi 0,48138’lik endeks değeriyle ülke genelinde yer alan 7 bölge içinde üçüncü sırada yer almaktadır. Toplam 13 ili içeren İç Anadolu Bölgesi gelişmişlik endeksi değeri ile Ege Bölgesi gelişmişlik endeksi değerlerinin birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. İç Anadolu Bölgesi tarımsal faaliyetlerin önemli bir yere sahip olduğu bir bölgedir. Ayrıca gelişmiş sanayisi ve ticari canlılığıyla Ankara, hızla sanayileşen Konya, Kayseri ve Eskişehir’in varlığı da bölgenin sıralamadaki yerini yükselten etkenler olarak görülebilir. İller arasındaki sıralamada da Ankara ve Eskişehir’in ilk sıralarda yer aldığını gözden kaçırmamak gerekmektedir.

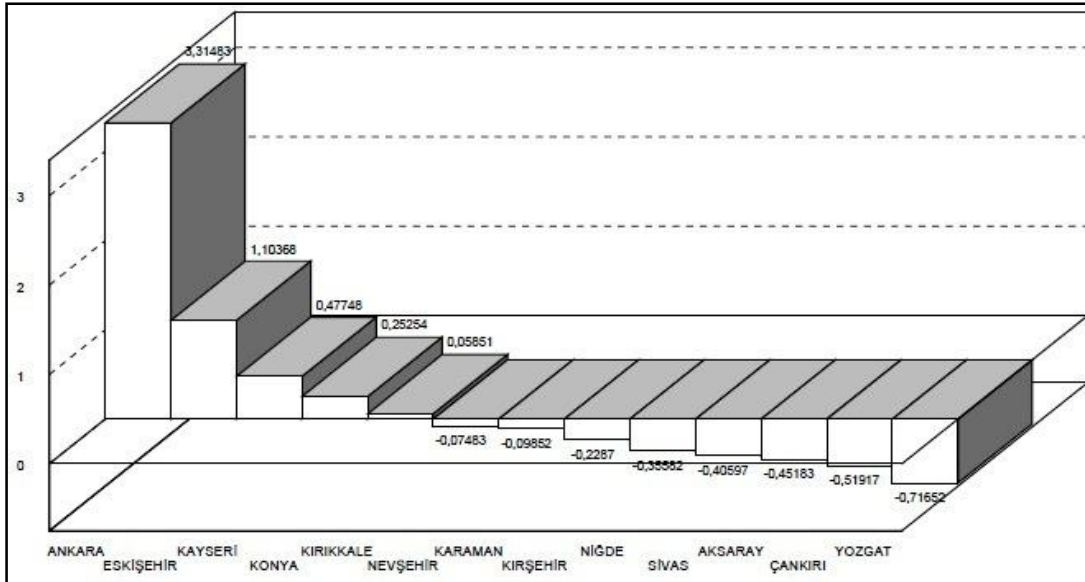
Şekil- 17: Coğrafi Bölgelere Göre Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması

Kaynak: Dinçer vd., 2003:75.

İç Anadolu Bölgesi şehirleşme oranı itibariyle Marmara Bölgesi'nden sonra ikinci sıradadır. İstihdamın sektörel dağılımında %46,81 ile tarım il sırada yer almaktadır. Sanayi iş kolu %10,55, ticaret %8,9 ve mali kurumlar ise 4,01 ile yer almaktadır. İç Anadolu bölgesi illerinin sosyo ekonomik gelişmişlik sıralamaları endeks değerleriyle birlikte Şekil-18'de görülmektedir.

Şekil- 18: İç Anadolu Bölgesi İllerinin Sosyo-Ekonomik Endeksleri

Kaynak: Dinçer vd., 2003:85

İç Anadolu illerinin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında Kırşehir -0,02287 endeks değeriyle sekizinci sırada yer almaktadır. Kırşehir bu değerle bölgenin beş ilini geride bırakmaktadır.

3.1.3. Kırşehir İlinin Rekabet Edebilirlik Düzeyi

Ekonomik bölgelerin rekabet güçlerinin geliştirilebilmesi açısından mevcut durumlarının ve rekabet edebilirlik düzeylerinin ölçülmesi büyük bir öneme sahiptir. Bu ekonomik alanlar ülke, ülke grupları ve şehir, ilçe gibi değişik ölçeklerde düşünülebilir. Bugün dünyada çeşitli kurumlar farklı ölçeklerde bu karşılaştırmaları yapmaktadır. Ülkeler arasında rekabetçilik araştırmaları yapan kurumlar arasında Dünya Bankası (World Bank: WB), Dünya Ekonomi Forumu (World Economic Forum: WEF), Yönetim Geliştirme Enstitüsü (Institute For Management Development: IMD) sıralanabilir (Türker, 2009: 61). Bu tür çalışmaların aynı zamanda ülke içinde illerin ve bölgelerin gelişmişliğini ve rekabet gücünü belirlemeye yönelik olarak da gerçekleştirildiği görülmektedir. Türkiye’de DPT tarafından 2003 yılında gerçekleştirilen ve illerin ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyini gösteren çalışma bu yaklaşımı içeren ilk çalışma olarak kabul edilebilir. İş Bankası’nın gerçekleştirdiği illerin gelişmişlik düzeyi araştırmaları da bu mahiyette çalışmalardandır.

Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu (URAK) da bu bağlamda çalışmalar yapan kurumlardan birisidir. URAK şehirlerin rekabetçilik düzeyini ölçmek amacıyla “ İller Arası Rekabetçilik Endeksi” hazırlama yoluna gitmektedir. İlki 2004 yılında gerçekleştirilen çalışmanın sonuncusu 2009-2010 yılları verilerini içermekte ve geçmiş yıllarda yapılan endeksleme çalışmalarıyla kıyaslama içermektedir. Endeks çalışması dört ana değişkene dayanmaktadır (URAK, 2011: 4):

- Beşeri Sermaye ve Yaşam Kalitesi (BSYK)
- Markalaşma Becerisi ve Yenilikçilik (MBY)
- Ticaret Becerisi ve Üretim Potansiyeli (TBÜP)
- Erişilebilirlik (E)

Tablo- 29: İller Arası Rekabetçilik Endeksi 2009-2010

Sıralama	İl	2009-2010 Genel Endeks Değeri	Sıralama	İl	2009-2010 Genel Endeks Değeri
1	İstanbul	86.01	42	Bartın	16.66
2	Ankara	49.73	43	Sinop	16,31
3	İzmir	42,72	44	Bolu	16,00
4	Bursa	35.10	45	Kütahya	15.59
5	Kocaeli	32,82	46	Bilecik	15.56
6	Eskişehir	32.08	47	Tokat	15.34
7	Tekirdağ	29,71	48	Afyonkarahisar	15.07
8	Antalya	29,00	49	Erzincan	14,57
9	Adana	28,35	50	Amasya	14,53
10	Gaziantep	27,67	51	Giresun	14,11
11	Hatay	27,28	52	Karaman	14,02
12	Kayseri	27,16	53	Artvin	13,97
13	Zonguldak	26,38	54	Ordu	13,95
14	Mersin	25,91	55	Kırşehir	13,91
15	Trabzon	25,87	56	Osmaniye	13,76
16	Samsun	25,55	57	Van	13,56
17	Konya	24,15	58	Niğde	13.52
18	Isparta	23,87	59	Batman	13.51
19	Muğla	23,73	60	Mardin	12,63
20	Aydın	23,27	61	Düzce	12,21
21	Denizli	22,81	62	Kastamonu	11.59
22	Manisa	22,56	63	Kilis	11,54
23	Balıkesir	22,39	64	Adıyaman	11,42
24	Edirne	22,16	65	Çorum	11,32
25	Erzurum	21,95	66	Aksaray	11.23
26	Sakarya	21.71	67	Çankırı	10.40
27	Elazığ	21.10	68	Kars	10.39
28	Malatya	20,99	69	Yozgat	10.03
29	Yalova	20,80	70	Muş	9.17
30	Sivas	20,51	71	Bingöl	8.80
31	Kırklareli	20,20	72	İğdır	8.79
32	Diyarbakır	19,55	73	Bitlis	8.37
33	Çanakkale	19,25	74	Tunceli	8,06
34	Kahramanmaraş	18,82	75	Bayburt	7.98
35	Rize	18,24	76	Siirt	7.37
36	Kırkkale	18,02	77	Gümüşhane	7.23
37	Nevşehir	17.76	78	Ardahan	7.18
38	Karabük	17.51	79	Ağrı	6,33
39	Şanlıurfa	17.33	80	Şırnak	6,31
40	Uşak	17.20	81	Hakkâri	6,23
41	Burdur	16,86			

Kaynak: URAK, 2011: 10.

Endeks hesaplamasına temel teşkil eden değişkenler her yıl gözden geçirilmekte ve değiştirilebilmektedir. 2009-2010 çalışmasında 42 değişken esas

alınmıştır. Tablo-29 2009-2010 yıllarına ilişkin rekabetçilik endeksi sıralamasını vermektedir. Bu sıralamada Kırşehir 13,91'lik endeks değeriyle 55. sırada yer almaktadır.

Kırşehir'in iller arası rekabetçilik sıralamasında 2007-2008 yılından itibaren bir ilerleme kaydettiği görülmektedir. Tablo-30'da görüldüğü üzere Kırşehir 2007-2008 ve 2008-2009 yıllarındaki endeks sıralamasını 5 derece yükselterek 60'dan 55'e taşımıştır.

Tablo- 30: Kırşehir'in İller Arası Rekabetçilik Sırası Gelişimi

Dönem	Sıra	Endeks Değeri
2007-2008	60	13,91
2008-2009	60	12,29
2009-2010	55	12,17

Kaynak: URAK, 2011: 13.

URAK'ın araştırmasında Kırşehir'in alt endeks türleri içinde en iyi konumda olduğu husus "Beşeri Sermaye ve Yaşam Kalitesi" alt endeksidir. Kırşehir'in bu endekste 28. sırada yer edindiği görülmektedir. Ayrıca Kırşehir bu endeks açısından da sürekli olarak bir gelişme göstermiştir. Tablo- 31'da görüldüğü üzere ilin bu alt endekste sıralamadaki yeri zaman içinde iyileşmiş ve 35'den 6 sıra yükselerek 28'e çıkmıştır.

Tablo- 31: Kırşehir'in Beşeri Sermaye ve Yaşam Kalitesi Alt Endeksi Sırası

Dönem	Sıra	Endeks Değeri
2007-2008	35	22,47
2008-2009	30	22,78
2009-2010	28	23,85

Kaynak: URAK, 2011: 23.

Ticaret becerisi ve üretim potansiyeli alt endeksi sonuçlarına göre Kırşehir 2008-2009'da 75 olan sırasını 2009-2010'da 59'a yükseltmiştir. Bu alt endeksin içerdiği değişkenlerin hemen hemen hepsinde ilin bir ilerleme kaydettiği görülmektedir. Örneğin, kişi başına kullanılan kredi miktarı bakımından 64'den 60'a, tahakkuk eden vergi miktarına ilişkin sıralamada 63'den 62'ye, ihracat hacmi bakımından 42'den 36'ya, ildeki toplam kamu yatırımları bakımından 61'den 54'e, yatırım teşvik belgeli yatırım miktarında 73'den 62'ye yükseldiği tespit edilmiştir.

(URAK, 2011:135). Markalaşma becerisi ve yenilikçilik alt endeksinde ilin 2007-2008’de 49. sıradayken 2008-2009’da 48’e yükseldiği ve 2009-2010’da gerileyerek 53’e düştüğü görülmektedir. Bu alt endekse ait değişkenler incelendiğinde; son beş yıla ilişkin endüstriyel tasarım tescil ortalamasına göre 67’den 65’e yükseldiği, faydalı model tescil ortalamasında 45’den 49’a gerilediği tespit edilmiştir (URAK, 2011:136). İlin marka tescili hususunda 2007 yılından itibaren önemli gelişmeler sağlandığı görülmektedir. Türk patent Enstitüsü’nün verilerinden hareketle Kırşehir ilinin 2006 yılından buyana gerçekleştirdiği marka, patent, endüstriyel tasarım ve faydalı model rakamları Tablo-32’da özetlenmiştir.

Tablo- 32: Kırşehir İlinin Marka, Patent, Endüstriyel Tasarım ve Faydalı Model Tescilleri (2006-2012 Yılları)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Marka Tescili	7	24	24	12	19	11	38
Patent Tescili	0	0	0	0	0	0	1
Endüstriyel Tasarım Tesc.	0	0	0	2	2	5	4
Faydalı Model Tescili	0	2	1	2	0	0	0

Kaynak: Türk Patent Enstitüsü. www.tpe.gov.tr.

Tablo-32’da görüldüğü üzere Kırşehir marka tescili dışında patent, endüstriyel tasarım ve faydalı model hususunda zayıf bir durumdadır.

Kırşehir ilinin 2009-2010 yılı endeks sıralamasında en zayıf olduğu alt endeks erişebilirlik endeksidir. Bu bakımdan ilin son endeks çalışmasındaki sırası 65 olarak tespit edilmiştir.

3.1.4. GSYİH Açısından Kırşehir İli

GSYİH’den aldığı pay da Kırşehir’in genele ekonomik düzeyi konusunda önemli bir göstergedir. DİE tarafından en son 2001 yılında açıklanan “İller İtibariyle GSYİH Sonuçları” Kırşehir’in %0,25’lik paya sahip olduğunu ve bu haliyle iller arasında 46.sırada yer aldığını ortaya koymaktadır. Oysa 1996 yılında açıklanan aynı başlıklı verilere göre ilin ülke GSYİH’sından aldığı pay %0,26 idi. Kırşehir ili bu

haliyle 36.sıradaydı. Görüldüğü üzere zamana içerisinde ilin GSYİH’den aldığı pay azalmıştır.

Tablo- 33: Kırşehir İli GSYİH Değişimi

Yıl	Ülke GSYİH’deki Pay	Ülke Sıralaması
1996	%0,25	46
2001	%0,26	36

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2006: 40.

Kırşehir ilinin GSYİH’sının büyüme hızı incelendiğinde genel olarak pozitif bir ilerlemeye sahip olduğu ancak İç Anadolu Bölgesi ve Türkiye ortalamasının altında bir büyüme hızına sahip olduğu görülmektedir. Ancak, bazı yıllarda ülke ve bölge ortalamasının üstünde bir büyüme hızı gösterdiği de tespit edilmiştir (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2006: 40).

DİE’nin “İller İtibariyle Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla Sonuçları” çalışmasına göre 1987 yılı itibariyle tarım %37,6’lık bir paya sahipken ulaştırma ve haberleşme %14,8; ticaret sektörü %13,8 ve sanayi sektörü %8,2’lik bir paya sahiptir. 1987-2001 yılları arasında tarım, inşaat, mali kuruluşlar ve ticaret sektörleri gerilerken sanayi, ulaştırma ve haberleşme ve devlet hizmetleri payının artış gösterdiği görülmüştür.

Tablo- 34: GSYİH’nın Sektörel Dağılımı (%)

Yıllar	Tarım	Ulaştırma ve Haberleşme	Ticaret	Sanayi
1987	37,6	14,8	13,8	8,2
2001	25,2	24,3	13,3	12,4

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2006: 43.

2001 yılı itibariyle Kırşehir ili GSYİH’sı cari fiyatlarla incelendiğinde tarımın %25,2 ile en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir. %24,3’lük bir pay ile ulaştırma ve haberleşme; %13,3’lük bir pay ile ticaret ve %12,4’lük payla sanayi sektörü görülmektedir. 1987-2001 yılları arasındaki iktisadi gelişimi incelendiğinde en büyük gelişmenin sanayi sektöründe gerçekleştiği görülmektedir.

3.1.5. İl Sanayisinin Genel Durumu

1987-2001 yılları arasındaki gelişmeler incelendiğinde ilde en hızlı büyüyen sektörün sanayi olduğu görülmektedir (DPT, 2006b: 323). Her ne kadar böyle bir tablo ile karşılaşılsa da Kırşehir sanayisinin üretim ve istihdam hacmi ile çok iyi bir düzeye sahip olmadığı görülmektedir. Nitekim sektörlerin il bazında GSYİH'dan aldıkları pay da bu durumu gözler önüne sermektedir. DİE'nin yaptığı "İller İtibariyle Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla Sonuçları" çalışması 2001 yılı itibariyle sanayi sektörünü %12,4'lük payla sırasıyla tarım, ulaştırma ve haberleşme ve ticaret sektöründen sonra 4.sırada yer aldığı görülmektedir. Başta imalat sanayi olmak üzere ilde toplam 122 sanayi tesisi bulunmaktadır. Bunlardan 39 adedi Organize Sanayi Bölgesinde 83 adedi ise OSB dışında faaliyet göstermektedir. Bu işletmelerde toplam 5.324 kişi istihdam edilmektedir.

2001 yılı rakamları sanayi sektörü üretimi içinde en yüksek payın %75,8 ile imalat sanayisine; %22,6 ile gaz, elektrik ve su sektörüne ve %1,6 ile madencilik sektörüne ait olduğunu ortaya koymaktadır (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2006: 42).

Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın 2012 tarihli "81 İl Durum Raporu" adlı çalışması Kırşehir ilinin sanayisi için oldukça güncel veriler içermektedir. İç Anadolu Bölgesi sanayi işletmelerinin %17'sini içermek suretiyle Marmara Bölgesi'nden sonra ikinci sırada yer almaktadır. İç Anadolu Bölgesi illerinin bölge sanayisindeki payları Tablo-35'deki gibi bir dağılım göstermektedir:

Tablo- 35: İç Anadolu Bölgesi Sanayisinin İller Arasında Dağılımı

Ankara	%45
Konya	%24
Kayseri	%10
Eskişehir	%5
Sivas	%3
Karaman	%2
Kırıkkale	%2
Aksaray	%2
Nevşehir	%2
Yozgat	%2
Niğde	%1
Çankırı	%1
Kırşehir	%1

Kaynak: Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012: 271.

Görüldüğü üzere Kırşehir sanayisi itibariyle İç Anadolu Bölgesi'nin en zayıf illerinden biri durumundadır.

DPT'nin 2003 tarihli "İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması" Kırşehir ili imalat sanayini 81 il içinde 45.sıra olarak belirlenmiştir. İldeki sanayi işletmelerinin sektörel dağılımı incelendiğinde %28 oranıyla gıda ürünleri imalatının ön sırada yer aldığı görülmektedir. Diğer sektörlerin il sanayisindeki payları Tablo-36'daki dağılımı göstermektedir. Tablo-36'da görüldüğü üzere gıda sektöründen sonra %16 ile metalik olmayan diğer mineral ürünler, %11 ile diğer madencilik ve taş ocakçılığı öne çıkmaktadır. DPT'nin 2006 yılında yaptığı "İllerde Öne Çıkan Sanayi Sektörleri Araştırması" Kırşehir'de öne çıkan sektörler olarak gıda ürünleri ve içecek imalatı, plastik ve kauçuk imalatı ve ana metal sanayini tespit etmiştir (DPT, 2006b)

Tablo- 36: Kırşehir İli Sanayisinin Sektörel Dağılımı

Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünler	%16
Diğer Madencilik ve Taş Ocakçılığı	%11
Mobilya Üretimi	%7
Kimyasal Madde ve Ürünler İmalatı	%6
Kauçuk ve Plastik Ürünleri İmalatı	%6
Ana Metal Sanayi	%5
Giyim Eşyası İmalatı	%4
Fabrikasyon Metal Ürünler İmalatı (Mak. teçhizatı hariç)	%4
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teçhizat İmalatı	%4
Ağaç ve Metal Ürünleri İmalatı (mobilya hariç)	%3
İçecek İmalatı	%2
Elektrik, Gaz, Buhar ve Havalandırma Sistemi Üretimi ve Dağıtımı	%2
Tekstil Ürünleri İmalatı	%1
Diğer (Deri ve ilgili ürünler imalatı, kağıt hamuru, kağıt ve kağıt ürünleri imalatı, motorlu kara taşıtı, römork...vs. imalatı.)	%1

Kaynak: Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012: 271.

İşletmelerin sektörlere göre dağılımı ise Tablo-37'deki gibidir;

Tablo- 37: Kırşehir İli Sanayi İşletmelerinin Sektörlere Göre Sayıları

SEKTÖR ADI	FİRMA SAYISI
Gıda Sanayi Tesisi	44 adet
Mermer ve Mermerit Sanayi	5 adet
Tekstil Sanayi Tesisi	4 adet
Plastik Sanayi Tesisi	9 adet
Maden, Toprak ve Çimento Sanayi Tesisi	6 adet
Makine ve Metal Sanayi Tesisi	15 adet
Mobilya ve Orman Ürünleri Tesisi	11 adet
Petrokimya Sanayi Tesisi	1 adet
Boya ve Kimya Sanayi Tesisi	6 adet
Diğer Sanayi Tesisi	21 adet
TOPLAM	122 adet

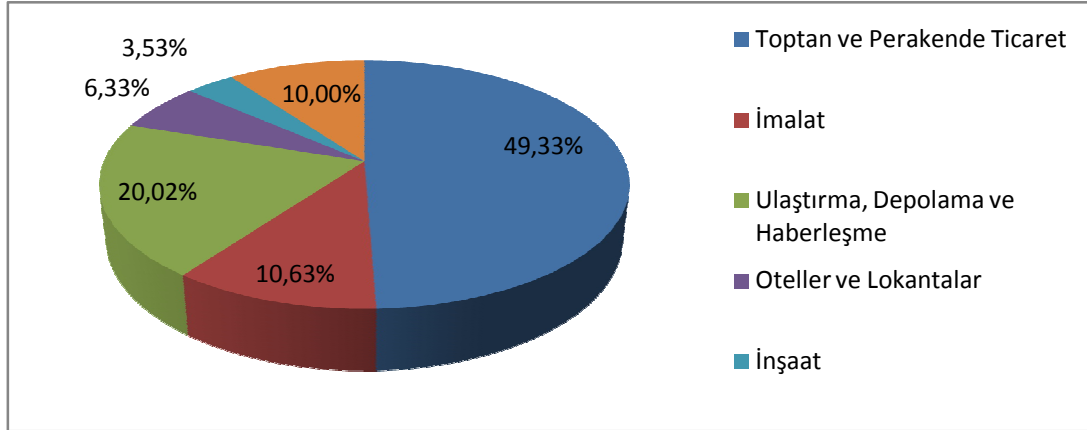
Kaynak: www.kirsehirtso.org.tr, Erişim Tarihi: 15.9.2012

Kırşehir şehirleşme, nüfus artışı, sanayi sektöründe çalışanların toplam istihdama oranı bakımından Türkiye ortalamasının altında yer alan bir ildir. Tarım sektöründe çalışanların toplam istihdama oranı ise Türkiye ortalamasının üstündedir (TÜİK, 2010b: 15).

2003 yılında yapılan “İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2003)” çalışması verilerine göre tarım iş kolunda çalışanların toplam istihdama oranı %65 düzeyindedir. Oysa aynı oran İç Anadolu Bölgesi’nde ortalama %46,81; Türkiye’de ise ortalama %48,38’dir. Görüldüğü üzere Kırşehir ili GSYİH bakımından tarım ağırlıklı olan yapısını istihdam açısından da ortaya koymaktadır. Aynı çalışmada ilde sanayi iş kolunda çalışanların oranı ise toplam istihdamın %5,93’ü olarak tespit edilmiştir. Bu oran Türkiye ortalaması olan %13,35’in oldukça gerisinde kalmaktadır. Ticaret iş kolunda çalışanların toplam istihdama oranı %5,84’tür. Bu oran Türkiye düzeyinde %9,67 olarak ortaya çıkmaktadır (Dinçer vd., 2003: 194). Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’nın 2006 tarihli bir araştırmasına göre (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2006: 29) Kırşehir’deki işletmelerin %50,5’ini toptan ve perakende ticaret; %14,8’ini ulaştırma, depolama ve haberleşme; %11,8’ini imalat; %8,9’unu otel, lokanta, kahvehane; %4,9’unu diğer sosyal,

toplumsal, kişisel hizmetler ve %9,1'ini diğer sektörlerde faaliyet gösteren işletmeler oluşturmaktadır. Bu dağılım TR71'deki dağılıma da paraleldir.

Şekil- 19: TR71 Bölgesi Faaliyet Birimlerinin Dağılımı

Kaynak: Ahiler Kalkınma Ajansı, 2010: 56.

Aynı araştırmanın istihdam boyutu incelendiğinde ildeki istihdamın %39,6'sını toptan ve perakende ticaret; %24,3'ünü imalat; %9,3'ünü otel, lokanta, kahvehane; %8'ini ulaştırma, depolama ve haberleşme ve %18,8'ini de diğer sektörler teşkil etmektedir.

Sanayi sektörünün istihdam yapısını biraz detaylandırdığımızda kauçuk ve plastik ürünler imalatında çalışanların sanayi sektöründe çalışanların %40'ı düzeyinde olduğu görülmektedir. Gıda ürünleri imalatı ise %23 oranıyla 2.sırada yer almaktadır (Bilim Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2012: 271). Hemen belirtmek gerekir ki yukarıdaki iş kollarının istihdamdan aldıkları payın yüksekliği ilde bulunan iki büyük çaplı işletmenin varlığı sonucudur. Bu işletmeler PETLAS Lastik Sanayi ve Türkiye Şeker Fabrikaları Kırşehir Şeker Fabrikası'dır. Öte yandan Sina Moda Tekstil AŞ ve ÇEMAŞ Döküm Sanayi AŞ ilde öne çıkan önemli sanayi işletmelerindedir.

İlinde bulunan sanayi işletmelerinin % 34 ü mikro ölçekli, % 57 si küçük ölçekli, % 7 sı orta ölçekli, % 2 si büyük ölçekli işletmelerdir.

Kırşehir ilinde büyük sermayeli işletme sayısının azlığı ilin ekonomik kısıtlarının bir sonucudur. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın yaptığı bir araştırmaya

göre ildeki sermaye birikimi küçük işletmeler kurmak için yeterli düzeyde olmakla beraber büyük ve orta ölçekli işletmeler tesis etmek bakımından yetersizlikler göstermektedir. Bu yetersizlik daha ziyade sermayenin bir araya getirilmesi zorluklarından kaynaklanmaktadır (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2006: 61). Bu araştırma ilde yaşanan sermaye birikimi sorununu bir kaynağının da büyük illere sermaye transferinden kaynaklandığını göstermektedir. Ankara, Kayseri ve kısmen Kırıkkale gibi nispeten gelişmiş illerin ile yakınlığı Kırşehir ili ekonomisi için iki olumsuzluğu beraberinde getirmektedir. Bunlardan birincisi ildeki müteşebbislerin ve potansiyel müteşebbislerin çevredeki illerin cazibesi sonucu yatırımlar için buralara yönelmesidir. Bir diğer olumsuzluk da çevre illerin sağladıkları çeşitli ekonomik avantajlar sonucu önemli ticari ilişkilerin bu illerle yürütülmesi neticesi ildeki işletmelerin yeterince kazanç elde edememesidir. Örneğin ildeki çeşitli sektörlerdeki işletmeler çevre illerin cazip fiyatlarla temin imkânı sunması nedeniyle girdilerini bu çevre illerden elde etme yoluna gitmektedir.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın ilgili araştırmasında ildeki sermaye olanakları bakımından bir diğer olumsuzluk olarak da birikimlerin altın ve döviz biçiminde değerlendirilmesi olarak tespit edilmiştir.

3.1.6. Kırşehir İlinin Dış Ticaret Yapısı

Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın 2012 tarihli "81 İl Durum Raporu" ildeki ihracatçı firma sayısını 2011 yılı itibariyle 27 adet olarak göstermektedir. Bu firmaların gerçekleştirdiği toplam ihracat 202.541.000 USD düzeyindedir. Aynı dönemde 42 firmanın ithalat yaptığı ve toplam ithalat tutarının 266.808.000 USD olduğu görülmektedir (Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012: 274). Türkiye İhracatçılar Meclisi bu rakamı 201.436.000 USD, Kırşehir Sanayi ve Ticaret Odası ise 201.472.102 USD olarak belirtmektedir.

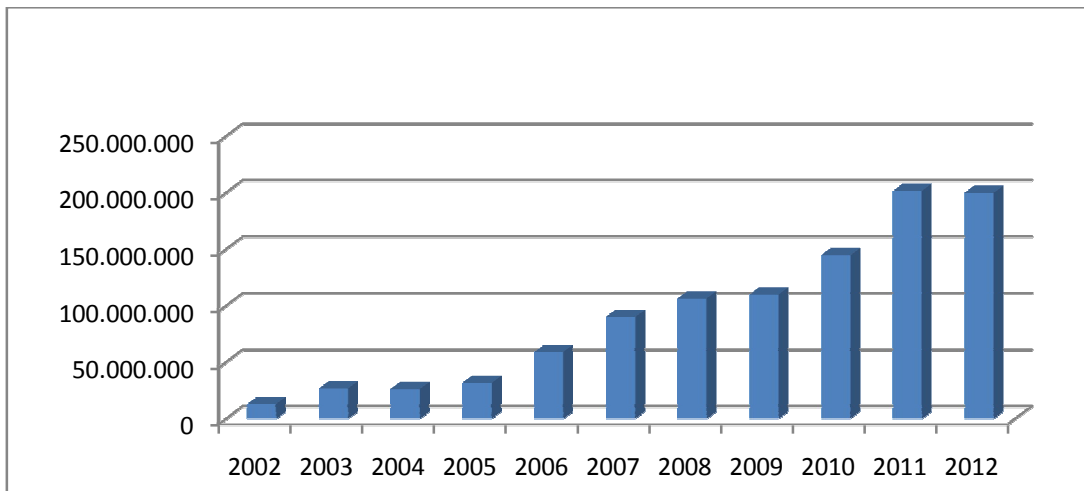
Kırşehir Sanayi ve Ticaret Odası verilerine göre Kırşehir ilinin ihracat Rakamları yıllar itibariyle düzenli olarak bir artış göstermiştir (Tablo-38 ve Şekil-20). Ayrıca ilin ihracat rakamlarındaki artış oranı kimi yıllarda Türkiye ortalamasının üzerine çıkmıştır. Örneğin 2005 yılında ihracat artışı %43,26 oranındayken Türkiye'nin ihracat artışı oranı %16 düzeyinde kalmıştır.

Tablo- 38: Kırşehir İlinin İhracat Tutarları (2002-2012)

YIL	TUTAR (\$)
2002	12.889.875
2003	26.705.906
2004	26.200.918
2005	31.844.787
2006	58.871.239
2007	90.039.736
2008	106.454.512
2009	109.836.023
2010	144.644.408
2011	201.472.102
2012 (TİM'in web sayfasından alınmıştır)	199.812.000

Kaynak: <http://www.kirsehirtso.org.tr>

Tablo-38'deki rakamlar yardımıyla oluşturulan Şekil-20 Kırşehir ilinin ihracat düzeyinin 2002-2012 yılları arasındaki gelişimini göstermektedir. Görüldüğü üzere 2009 yılındaki duraklama hariç, ilin ihracatı sürekli artış göstermiştir. 2012 yılı da ihracat bakımından küçük oranda bir azalışın olduğu bir dönem olmuştur.

Şekil- 20: Kırşehir İlinin 2002-2012 Yıllarına Ait İhracat Tutarları (\$)

Kaynak: <http://www.kirsehirtso.org.tr>

İhracat rakamlarının 2011 ve 2012 yıllarındaki sektörel tutarları Tablo-39'da sunulmuştur. Sektörler 2012 yılının tutarlarına göre sıralanmıştır.

Tablo- 39: İhracatın Sektörler İtibariyle Dağılımı (2011 ve 2012 Yılları, 1000 \$)

SEKTÖR	2011 Yılı Tutarları	2012 Yılı Tutarları
Taşıt Araçlar ve Yan Sanayi	170.475	176.165
Meyve ve Sebze Mamulleri	9.544	9.397
Demir ve Demir Dışı Metaller	5.669	6.533
Hazır Giyim ve Konfeksiyon	7.550	2.913
Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri	2.095	2.125
Su Ürünleri ve Hayvancılık Mamulleri	3.455	543
İklimlendirme Sanayi	594	509
Yaş Meyve ve Sebze	29	475
Makine ve Aksesuarları	370	452
Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	400	177
Elektrik ve Elektronik	113	160
Kuru Meyve ve Mamulleri	125	141
Maden ve Metaller	372	126
Ağaç Mamulleri ve Orman Ürünleri	81	49
Tekstil ve Hammaddeleri	184	15
Fındık ve Mamulleri	16	15
Çelik	320	13
TOPLAM	201.436	199.812

Kaynak:www.tim.org.tr, Erişim Tarihi: 24.05.2013.

Tablo-39 incelendiğinde Taşıt Araçları ve Yan Sanayi'nin toplam ihracatın %85'ine yakınıni teşkil ettiği görülmektedir. Bu durumun sebebi Türkiye'deki ilk 500 sanayi kuruşu arasında yer alan PETLAS AŞ'nin lastik ihracatıdır. Dolayısıyla ilin sanayisine ve ihracatına ilişkin yapılan değerlendirmelerde bu durumun da dikkate alınması sağlıklı bir değerlendirme açısından gereklidir. Bu haliyle Kırşehir TR71 bölgesinin en çok ihracat yapan ili konumundadır. Oysa İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralamasında Kırşehir, Kırıkkale ve Nevşehir'den sonra gelmektedir. Rakamları 2011 yılıyla kıyasladığımızda bazı sektörler gerilerken bazılarının ihracat rakamlarının büyüklüğü görülmektedir. Örneğin Hazır Giyim ve Konfeksiyon bir önceki senede ihracat tutarı bakımından 3. sırada iken 2012 yılında 4.sıraya gerilemiştir. Su Ürünleri ve Hayvancılık Mamulleri de 2011 yılına göre gerilemiştir. Aş meyve ve sebze ihracatının da 2011 yılına nazaran önemli bir

gelişme gösterdiği görülmektedir. Tekstil ve hammaddeleri ile çelik gerileyen sektörlerin diğerleridir. (www.tim.org.tr).

İlin ihracat rakamlarını 1 Ocak- 30 Eylül dönemi itibariyle ülkeler bazında incelendiğinde Avrupa, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin en çok ihracat yapan ülkeler olduğu görülmektedir. Mısır, Almanya, İtalya, ABD, Irak, Suudi Arabistan, Fransa, İspanya ihracat yapan ülkeler arasında başta gelenlerdir. 2011 yılının aynı dönemiyle bir kıyaslama yapıldığında da benzeri bir bileşimin olduğu görülmektedir (www.tim.org.tr).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KOBİ DÜZEYİNDEKİ İMALAT SANAYİNİN SORUNLARI VE 2008 KÜRESEL KRİZİN ETKİLERİNİ BELİRLEMeye YÖNELİK KIRŞEHİR İLİNDE BİR UYGULAMA

Araştırmanın dördüncü bölümünde KOBİ'lerin sorunlarını ve 2008 küresel krizinden etkilenme düzeylerini tespit etmek ve ülke genelindeki KOBİ sorunları ve krizin etkileriyle kıyaslama yapmak için yapılan alan araştırmasının bulgularına ve analizine yer verilmiştir.

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın temel amacı Kırşehir İli imalat sanayi işletmelerinin sorunlarını bazı açılardan irdeleme ve bu temelde çözüm önerileri ortaya koymaktır. Ayrıca, ildeki KOBİ düzeyindeki imalat sanayi işletmelerinin 2008 yılından itibaren Türkiye'yi de tesir altına alan küresel boyutlu krizden ne denli etkilendiğini ve bu etkilenmenin kaynaklarını, boyutunu belirlemek de bir diğer amaç olarak belirlenmiştir. Araştırmada, ülke düzeyindeki araştırmalarda KOBİ'ler bakımından ortaya konulan sorunlarla bir benzerlik olup olmadığı, kriz karşısında etkilenme bakımından ülke geneliyle bir benzerlik veya farklılık olup olmadığı belirlenemeye çalışılmıştır.

Bilindiği gibi, ekonomik krizler işletmeleri sektörel ve ölçeksel açıdan farklı biçim ve boyutta etkilemektedir. Ekonomik krizler karşısında önemli zayıflıklar ve üstünlükleri barındıran ve genel ekonomik gidişat açısından hayati öneme sahip olan KOBİ'lerin sorunlarının ve krizler karşısındaki durumunun belirlenmesi gelecekte yeterli ve tutarlı politikalar belirleme açısından büyük önem arz etmektedir. Üstelik KOBİ'ler herhangi bir krize bağlı olmaksızın bile birçok sorunu bünyesinde barındırmaktadır. Öte yandan, imalat sanayinin ekonominin öncü sektörü oluşu da, KOBİ düzeyindeki imalat sanayi işletmelerinin incelenmesinin önemini daha da arttırmaktadır.

Araştırmanın Kırşehir ili imalat sanayini kapsıyor olmasının bir nedeni de ilin sanayileşme düzeyinin gerek çevre iller ve İç Anadolu Bölgesi geneline ve gerekse Türkiye geneline nazaran oldukça zayıf kalmış olmasıdır. Araştırma bu zayıflığın

nedenini belirleme ve çözümünü anlamında bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Kırşehir ili sanayinin İç Anadolu Bölgesi'nin diğer illerine göre nispeten geri oluşu sonucu ilin ekonomik sorunları ve sanayisinin sorunları çoklukla araştırmacıların ilgisini çekmemiştir. İlin ekonomisinin çeşitli açılardan incelenme konusu yapılması söz konusu sorunların çözümünün ön şartıdır. İle ilişkin olarak kamu kurumlarının resmi programlar çerçevesinde yaptığı araştırmalar dışında çok fazla bir çalışmanın olmayışı da bu çalışmanın önemli nedenlerinden biridir.

Yapılan anket çalışmasıyla işletmelerin genel olarak sorunları tespit edilmeye çalışılmış ve sorunlar ile krizden etkilenme bakımından sektörel, ölçeksel... vb. farklılıkların etkileri sorgulanmıştır. Bu amaçla, yıllar itibariyle çeşitli faktörlerin değişimi mercek altına alınmıştır. Bu faktörlerdeki değişimin sektörler itibariyle nasıl bir seyir gösterdiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Elde edilen bulguların genel olarak Kırşehir ili imalat sanayinin sorunlarını ve ilin genel ekonomik sorunlarını tespiti ışık tutması amaçlanmaktadır. Krizin etkilerinin tespiti ise işletmelere yönelik politikaların, tedbirlerin gelecekte daha isabetli olması açısından önemli bir husustur. Uygulamada yer alan soruların bir kısmında sanayicilerin kriz karşısında uygulanan politikalara ilişkin görüşleri ve 2013 yılı için çeşitli noktalarda tahminleri sorgulanmıştır.

4.2. Araştırma Evreni, Örneklem ve Kısıtlar

Bu çalışmada hedeflenen kesimleri ve içeriği aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

Çalışmada Kırşehir ilinde imalat sanayi alanında faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) sorunları ile 2008 Küresel Krizinden etkilenme düzeyleri bir anket çalışması ile incelenmiş ve çeşitli çözüm önerileri sunulmuştur. İmalat sanayi alanında devamlı olarak faaliyet gösteren KOBİ'ler NACE Rev 2 sınıflama sistemine göre "gıda ürünleri ve içecek imalatı, mobilya imalatı, tekstil ürünleri imalatı, kâğıt hamuru, kâğıt ve kâğıt ürünleri imalatı, ağaç ve ağaç ürünleri imalatı, giyim eşyası imalatı, plastik ve kauçuk ürünleri imalatı, metal ürünleri imalatı(-makine ve teçhizat hariç-), derinin tabaklanması ve işlenmesi-ayakkabı çanta imalatı-, motorlu kara taşıtı ve römork imalatı, kimyasal madde ve ürün imalatı,

makine ve teçhizat imalatı ile diğer" başlıkları altında incelenmiştir. Bazı faaliyet alanlarında istatistik analizler için yeterli sayıda firma bulunmadığından, bu sorunu en aza indirmek ve araştırmaya konu olan KOBİ'ler hakkında genel bir görüş edinmek amacıyla yakın ilişkide olduğu alanlar ile aynı başlık altında toplanmıştır. Bunlardan birincisi; tekstil ürünleri imalatı ile giyim eşyası imalatı, ikincisi; metal ürünleri imalatı, motorlu kara taşıtı ve römork imalatı ile makine ve teçhizat imalatı, üçüncüsü; plastik ve kauçuk ürünleri imalatı ile kimyasal madde ve ürün imalatı olarak belirlenmiştir.

Çalışmada inceleme konusu yapılan kesim Kırşehir'de üretim yapan imalat sanayindeki KOBİ'lerdir. İmalat sanayindeki söz konusu işletmeler faaliyet sahası gözetilmeksizin inceleme konusu yapılmıştır.

4.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada kullanılan anket formu; konu ile ilgili daha önce gerçekleştirilen çalışmaların incelenmesi, ayrıntılı literatür çalışması, ilgili öğretim üyelerinin görüşleri ve ön uygulama niteliği taşımakta olan belirli sayıda tesadüfi olarak seçilmiş işletmeler ile gerçekleştirilen anketin sonuçları değerlendirilerek hazırlanmıştır. Ön uygulama, anketin geçerlik ve güvenilirliğinin gözleme dayalı verilerle sorgulandığı bir aşamadır. Anketin henüz tamamlanmamış taslak formunda oluşabilecek sorunları belirlemede oldukça önemli olan ve araştırmanın yapılacağı hedef kitle ile benzer özelliklere sahip bir grup üzerinde yapılacak ön uygulama, geçerli ve güvenilir sonuçlar elde edebilmek amacıyla gerçekleştirilmektedir (Altunışık vd., 2007:82). Ayrıca hazırlanan anketin güvenilirliği gözleme dayalı verilerin yanı sıra ölçekli sorularda Cronbach'ın alfa katsayısı ile de test edilmiştir.

Anketin ön uygulamasının ilk aşamasında 59 sorudan oluşan 8 sayfalık bir anket formu işletmelere uygulanmış, ancak, soru sayısının fazlalığının veri toplamada ciddi bazı zorluklar doğurması ve bazı sorulara sağlıklı cevap alınabileceğine ilişkin şüphe nedeniyle soru sayısı 46'ya indirilmiştir. Anket sorularının sayıca fazlalığı ve soruların mahiyeti nedeniyle anketin yüz yüze görüşmeyle yapılması geri dönüşü arttırmak amacıyla tercih edilmiştir.

4.3.1. Anket Sorularının Niteliği

Anket formunun giriş sayfasında araştırmaya dâhil olan işletmelere, araştırmanın amacı kapsamında anketin neden yapıldığı ve araştırmanın başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi durumunda ortaya koyulabilecek çözüm önerileri hakkında bilgiler sunulmuştur.

Anket formu temel olarak üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde işletmelerin genel durumları ve yapısı ile ilgili sorular yer almaktadır. Bu bölümde ankete katılan işletmelerin kuruluş yılları; "şahsi işletme, LTD, AŞ, kolektif ve diğer" seçenekler ile hukuki yapıları; faaliyet alanları, "1-9, 10-24, 25-49 ile 50 ve üzeri" seçenekleri ile personel sayıları ve son olarak "genel müdür, finansman müdürü, üretim müdürü, insan kaynakları müdürü, muhasebe müdürü, pazarlama müdürü ile müdür istihdam etmiyoruz" şeklinde yönetim kademelerinde yönetici olarak hangi seçeneklerin (birden fazla şık işaretlemek sureti ile) yer aldığı araştırılmak istenmiştir. Bu bölümde yer alan anket soru tipleri likert tipi ölçek ve çoktan seçmeli olarak hazırlanmıştır.

İkinci bölümde yer alan sorular işletmelerin çeşitli yönlerden yaşadığı sorunları belirleme amacıyla hazırlanmıştır. Bu bölümde yer alan anket soruları işletmelerin karşılaştığı genel sorunlar, finansal sorunlar, finans ihtiyaçları, banka kredileri ile ilgili sorunlar ve nedenleri, finansal sorunların çözümü, teşvikler, üretim sorunları, ihracat durumları ve sorunları, ithalat durumları ve sorunları konu başlıkları altında incelenmiştir. Anket soruları tek ve çoktan seçmeli, "1" en önemli olmak üzere önem derecesine göre sıralama soruları ile likert ölçeği ile derecelendirilen sorulardan oluşmaktadır.

Üçüncü bölümde, işletmelerin 2008 küresel mali krizden etkilenme yönlerini ve bunun düzeyini belirlemeye yönelik ayrıntılı sorular yer almaktadır. Krizin işletmeleri etkileme düzeyi "etkilememiştir, kısmen etkilemiştir, şiddetli etkilemiştir" seçenekleri ile krizden etkilenen işletmelerin karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunların oluşturduğu olumsuz etkilerin düzeyleri ile alınan önlemler önem derecesine göre sıralanarak; krizin işletmelere olumlu yansımaları; kriz döneminde mali yönden karşılaşılan sorunlar -girdi maliyeti, kredi alım zorluğu, kapasite kullanım oranında

yaşanan düşüşler-; küresel kriz ile birlikte ihracat artış ve azalışları, kar marjı değişimi, finansal kuruluşlardan alınan uyarılar çoktan seçmeli sorular ile incelenmiştir. Ayrıca üretim, iç satışlar, dış satışlar, istihdam, yatırımlar ve gelir unsurlarında oluşan artış, azalış veya aynı kalıp kalmama durumu ve bahsi geçen konularda geleceğe yönelik beklentileri ile devletin bu konuda aldığı tedbirlerin yeterli olup olmadığı çoktan seçmeli sorular ile araştırılmıştır.

4.3.2. Verilerin Analiz Yöntemi

Çalışmada yer alan veriler, Kırşehir Ticaret Odası'na kayıtlı imalat sanayi alanında faaliyet gösteren 122 KOBİ'den basit tesadüfi örnekleme yoluyla belirlenen 69 işletme ile yüz yüze görüşme yöntemi kullanılarak yapılan anket neticesinde elde edilmiştir. Yukarıda bahsedildiği üzere, kayıtlı 122 işletmenin özellikle kriz nedeniyle faaliyetini durdurmuş olması, taşınmış olması gibi nedenler yüzünden yaklaşık 90 işletmenin faal olduğu sonucuna varılmış ve anket uygulanması hedeflenmiştir. Ancak, bu işletmelerden bir kısmının anket uygulaması talebini reddetmesi sonucu 69 işletmeye anket uygulanmıştır. Bu 90 işletmeden basit tesadüfi örnekleme yoluyla seçilecek 57 işletmenin ana kütleyle temsil etmesi yeterli olacaktır düşünülmüştür. Bilimsel çalışmalarda seçilecek olan örneklem sayısının ana kütleyle yakınlığı artırıldığında, ana kütleyle temsil etme yeteneği de artmaktadır. Bu düşünceden hareketle belirlenen taban sayısının üzerine çıkılmış ve 69 işletmeye ulaşılmıştır. Örneklem sayısını belirleyen formül,

$$n = \frac{Nz^2 pq}{Nd^2 + z^2 pq}$$

şeklinde dir. Burada N; ana kütledeki birim sayısı, z; %95 güven düzeyine ilişkin standart değer, d; duyarlılık, p; olayın gerçekleşme olasılığı, q; olayın gerçekleşmeme olasılığıdır (Yamane, 2001).

Anket çalışmasında yer alan veriler SPSS 20.0 (Statistical Package for Social Sciences) paket programı ile gerçekleştirilen analiz bulguları ışığında değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmada uygulanan anket sonucunda işletmelere ilişkin genel bilgiler frekans tabloları ve yüzdeler oluşturulmak suretiyle tanımlayıcı

istatistikler kullanılarak özetlenmiştir. Belirlenen sorular arası ilişkiler, oluşturulan çapraz tablolar ve Ki-Kare analizi ile ortaya konmuştur. Bunun yanı sıra krizin etkisi, 2008-2012 yılları arasında belirlenen değişkenler üzerinde istatistikî açıdan önemli bir farklılığa neden olup olmadığını araştırma amacıyla öncelikle verilerin göstermiş olduğu dağılımın normal dağılıma uygunluk gösterip göstermediği Kolmogorov Smirnov testi kullanılarak tespit edilmiştir. Verilerin dağılımlarının normalden uzaklaştığı yani parametrik olmayan bir yapıya sahip olduğu anlaşıldıktan sonra bahsi geçen farklılık Kruskal-Wallis H testi ile yapılan analizler sonucunda belirlenmiştir. Analiz sonuçları tablolar ve grafikler halinde sunulmuştur.

4.3.2.1. Ki-Kare Testi (χ^2)

Sınıflandırılmış veya sıralama düzeyinde elde edilen verilerin istatistiksel analizinde en çok kullanılan yöntemlerden bir tanesi Ki-Kare Testidir. Sınıflandırılmış veya kategorik olarak elde edilmiş iki değişken arasında ilişki olup olmadığı, bir başka ifade ile birbirinden bağımsız olup olmadığı Ki-Kare Testi'nin bağımsızlık kontrolü ile araştırılabilmektedir (Mendeş, 2012).

Ki-Kare testinden yararlanabilmek için kategorik değişkenlerin değerleri saptandıktan sonra öncelikle tablo haline dönüştürmek gerekmektedir. Tablo tek bir kategorik değişken varlığında tek yönlü, iki kategorik değişken varlığında ise iki yönlü çapraz tablo adı verilir. İki yönlü tablolarda satır ve sütun sayıları 2 veya daha fazla olabilmektedir. Değişkenlerin aldıkları değerler satır ve sütunlara yerleştirilir ve çapraz tablo oluşturulmuş olur. Tablonun hücrelerinde yer alan bu değerlere gözlenen frekans denilmektedir (Morgan, 2004; Mendeş,2012).

Ki-Kare Testinin başarılı bir biçimde uygulanabilmesi için birtakım ön şartların sağlanmış olması gerekmektedir. Bu ön şartlar: Gözlemlerin birbirinden bağımsız olması, ilgilenilen ana kütlede seçilen belirli sayıda örneğin tamamen şansa bağlı bir şekilde elde edilmesi ve çapraz tablolar yardımı ile özetlenmesi, çapraz tabloda yer alan her bir hücredeki beklenen frekansların 5'ten düşük olmaması eğer 5'ten düşük frekanslı hücre yer alıyor ise bunun %20'yi geçmemesi ve tablodaki bütün

beklenen frekansların 2'den düşük olmaması gerekliliği şeklindedir (Gamgam ve Altunkaynak ,2008; Mendeş, 2012).

Ki-Kare testinde bağımsızlık kontrolü amacı ile hipotezler (sıfır hipotez ve alternatif hipotez) şu şekilde kurulmaktadır:

H₀: Değişkenler arasında ilişki yoktur, bağımsızdır veya gözlenen ve beklenen frekanslar arasındaki farklar tamamen tesadüflükten ileri gelmektedir.

H₁: Değişkenler arasında ilişki vardır, bağımsız değildir veya gözlenen ve beklenen frekanslar arasındaki ilişki tesadüflükten ileri gelmemektedir.

Ki-Kare testinde gözlenen frekans (G_{ij}) ile beklenen frekanslar (B_{ij}) karşılaştırılarak, H_0 hipotezinin doğru olduğu varsayılarak, bu hipotez test edilmektedir. Satır (c) ve sütunlarda (r) her bir hücrede yer alan gözlenen frekansların beklenen frekansları marjinal olasılıklarından yararlanarak elde edilir. Daha sonra farkların büyüklüklerini belirten test istatistiği hesaplanır. Test istatistiği aşağıdaki eşitlikte yer almaktadır.

$$\chi^2 = \sum_{j=1}^c \sum_{i=1}^r \frac{(G_{ij} - B_{ij})^2}{B_{ij}}$$

Sınanan hipotezin gerçekte doğru olup olmadığına karar verilirken, "gözlenen ve beklenen frekanslar arasındaki farklar büyük olduğunda Ki-Kare değeri büyük olmaktadır ve böylece H_0 hipotezi reddedilmektedir" kuralı geçerli olmaktadır (Özdamar, 2002; Morgan, 2004; Gamgam ve Altunkaynak, 2008).

4.3.2.2. Kruskal- Wallis H Testi

Varyans analizi (ANOVA-Analysis of variance) genel olarak ikiden fazla grupların ortalamalarının karşılaştırılmasında çeşitli alanlarda yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bu yöntemde araştırmadan elde edilen gözlemlerin, genel ortalamadan ayrılış kareleri toplamını, yani toplam varyansı, bu varyansa neden olan unsurlara göre kısımlara ayırmak, analiz etmek esas amaçtır (Yurtsever 1984). Bir başka ifade ile araştırılma yapılan birimler arasındaki gözlenen farklılıkların

tesadüfîlikten ileri gelip gelmediği araştırılır. Varyans analizinin yapılabilmesi bir takım varsayımlara ihtiyaç vardır. Bu varsayımların en önemlisi eşit varyans (homojen varyans) olmaktadır. Hataların normal dağılımlı olması, toplanabilirlik varsayımı ve analiz edilen değerlerin incelenen değişkenin gözlemlenmiş değerleri olması diğer varsayımlar olarak bilinmektedir (Efe vd., 2000). Bu varsayımlar gerçekleşmediğinde tek yönlü varyans analizinin parametrik olmayan karşılığı Kruskal- Wallis H testine başvurmak gerekmektedir. Kruskal-Wallis H testi gerçekleştirilirken amaç ikiden fazla sayıda bağımsız örneğin aynı yığından gelip gelmediğinin araştırılmasıdır. Kruskal- Wallis H testi örneklere ilişkin gözlem değerlerinin sıra numaralarına dayanmaktadır. Burada değerler sıralı hale getirilerek her bir grup için sıralı ortalamalar karşılaştırılmaktadır.

Kruskal- Wallis sınavında oluşturulan yokluk hipotezi ele alınan değişkenlerin ortalamalarının aynı olduğunu söylemektedir. Hipotezler şu şekilde oluşturulur:

H₀:Değişkenlerin ortalamaları arasında bir farklılık bulunmamaktadır.

H₁:Ortalamalardan en az birisi diğerinden farklıdır.

Bu savı test etmek amacıyla aşağıdaki eşitlikten yararlanılır:

$$W = \frac{12}{n(n+1)} \sum_{i=1}^K \frac{R_i^2}{n_i} - 3(n+1)$$

Burada, K tane anakütleden n_1, n_2, \dots, n_K gözlem (örneklem) elde edildiği varsayılmaktadır ($n = n_1 + n_2 + \dots + n_K$). Gözlem değerleri küçükten büyüğe sıralandığında; R_1, R_2, \dots, R_K K tane örneklemin sıra numaraları toplamlarını ifade etmektedir. α anlamlılık düzeyinde sına kararını aşağıdaki kurala göre belirlenmektedir:

$$W > \chi_{K-1, \alpha}^2$$

Yapılan hesaplamalarda yukarıdaki ifade geçerli ise H_0 hipotezi red edilmektedir (Newbold, 2000).

Bu tez çalışmasında Ki-Kare analizi ile sınanacak hipotezler (Hipotez 1- Hipotez 7) şu şekildedir:

Hipotez 1:

H₀: Firmaların karşılaştığı önemli sorunlar ile firmaların faaliyet alanları arasında istatistikî açıdan anlamlı bir ilişki yoktur veya faaliyet alanına bağlı olarak karşılaşılan önemli sorunlar değişmemekte, gözlenen farklar tamamen tesadüflükten ileri gelmektedir.

H₁: Firmaların karşılaştığı önemli sorunlar ile firmaların faaliyet alanları arasında istatistikî açıdan anlamlı bir ilişki vardır veya faaliyet alanına bağlı olarak karşılaşılan önemli sorunlar değişim göstermekte, gözlenen farklar tesadüflükten ileri gelmemektedir.

Hipotez 2:

H₀: Firmaların karşılaştığı finansal sorunlar ile faaliyet alanları arasında istatistikî açıdan anlamlı bir ilişki yoktur veya firmaların karşılaştığı finansal sorunlar faaliyet alanlarına göre değişmemekte, gözlenen farklar tamamen tesadüflükten ileri gelmektedir.

H₁: Firmaların karşılaştığı finansal sorunlar ile faaliyet alanları arasında istatistikî açıdan anlamlı bir ilişki vardır veya firmaların karşılaştığı finansal sorunlar faaliyet alanlarına göre değişim göstermekte, gözlenen farklar tesadüflükten ileri gelmemektedir.

Hipotez 3:

H₀: Firmaların karşılaştığı önemli sorunlar ile personel sayıları arasında istatistikî açıdan anlamlı bir ilişki yoktur veya firmaların karşılaştığı önemli sorunlar personel sayılarına göre değişmemekte, gözlenen farklar tamamen tesadüflükten ileri gelmektedir.

H₁: Firmaların karşılaştığı önemli sorunlar ile personel sayıları arasında istatistikî açıdan anlamlı bir ilişki vardır veya firmaların karşılaştığı önemli sorunlar personel

sayılarına göre değişim göstermekte, gözlenen farklar tesadüflükten ileri gelmemektedir.

Hipotez 4:

H₀:Firmaların faaliyet alanları ile finansman ihtiyacını karşılama yolları arasında anlamlı bir ilişki yoktur, gözlenen farklar tamamen tesadüflükten ileri gelmektedir.

H₁:Firmaların faaliyet alanları ile finansman ihtiyacını karşılama yolları arasında istatistikî açıdan anlamlı bir ilişki vardır, gözlenen farklar tesadüflükten ileri gelmemektedir.

Hipotez 5:

H₀: Firmaların finansman ihtiyacını karşılama yolları ile kriz döneminde karşılaşılan sorunlar arasında istatistikî açıdan anlamlı bir ilişki yoktur, gözlenen farklar tamamen tesadüflükten ileri gelmektedir.

H₁: Firmaların finansman ihtiyacını karşılama yolları ile kriz döneminde karşılaşılan sorunlar arasında istatistikî açıdan anlamlı bir ilişki vardır, gözlenen farklar tesadüflükten ileri gelmemektedir.

Hipotez 6:

H₀: Firmaların kuruluş yılları ile banka kredisi alırken güçlük yaşama durumu arasında istatistikî açıdan anlamlı bir ilişki yoktur, gözlenen farklar tamamen tesadüflükten ileri gelmektedir.

H₁: Firmaların kuruluş yılları ile banka kredisi alırken güçlük yaşama durumu arasında istatistikî açıdan anlamlı bir ilişki vardır, gözlenen farklar tesadüflükten ileri gelmemektedir.

Hipotez 7:

H₀: Firmaların faaliyet alanları ile üretim ile ilgili karşılaşılan sorunlar arasında istatistikî açıdan anlamlı bir ilişki yoktur veya faaliyet alanlarına bağlı olarak üretim ile ilgili karşılaşılan sorunlar değişmemekte, gözlenen farklar tamamen tesadüflükten ileri gelmektedir.

H₁: Firmaların faaliyet alanları ile üretim ile ilgili karşılaşılan sorunlar arasında istatistikî açıdan anlamlı bir ilişki vardır veya faaliyet alanlarına bağlı olarak üretim ile ilgili karşılaşılan sorunlar değişmekte, gözlenen farklar tesadüflükten ileri gelmemektedir.

Bu tez çalışmasında Kruskal-Wallis H testi ile sınanacak hipotezler (Hipotez 8- Hipotez 13) şu şekildedir:

Hipotez 8:

H₀: 2008-2012 yılları arasında üretim miktarı değişim görüşlerine ilişkin grup ortalamaları arasında istatistikî açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

H₁: 2008-2012 yılları arasında üretim miktarı değişim görüşlerine ilişkin grup ortalamaları arasında istatistikî açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. En az bir grup diğerlerinden farklıdır.

Hipotez 9:

H₀: 2008-2012 yılları arasında iç satış miktarı değişim görüşlerine ilişkin grup ortalamaları arasında istatistikî açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

H₁: 2008-2012 yılları arasında iç satış miktarı değişim görüşlerine ilişkin grup ortalamaları arasında istatistikî açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. En az bir grup diğerlerinden farklıdır.

Hipotez 10:

H₀: 2008-2012 yılları arasında dış satış miktarı değişim görüşlerine ilişkin grup ortalamaları arasında istatistikî açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

H₁: 2008-2012 yılları arasında dış satış miktarı değişim görüşlerine ilişkin grup ortalamaları arasında istatistikî açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. En az bir grup diğerlerinden farklıdır.

Hipotez 11:

H₀: 2008-2012 yılları arasında istihdam miktarı değişim görüşlerine ilişkin grup ortalamaları arasında istatistikî açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

H₁: 2008-2012 yılları arasında istihdam miktarı değişim görüşlerine ilişkin grup ortalamaları arasında istatistikî açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. En az bir grup diğerlerinden farklıdır.

Hipotez 12:

H₀: 2008-2012 yılları arasında yatırım miktarı değişim görüşlerine ilişkin grup ortalamaları arasında istatistikî açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

H₁: 2008-2012 yılları arasında yatırım miktarı değişim görüşlerine ilişkin grup ortalamaları arasında istatistikî açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. En az bir grup diğerlerinden farklıdır.

Hipotez 13:

H₀: 2008-2012 yılları arasında gelir miktarı değişim görüşlerine ilişkin grup ortalamaları arasında istatistikî açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

H₁: 2008-2012 yılları arasında gelir miktarı değişim görüşlerine ilişkin grup ortalamaları arasında istatistikî açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. En az bir grup diğerlerinden farklıdır.

4.4. Bulgular ve Analiz

Uygulanan anket sonucu elde edilen bulgular ışığında öncelikle işletmelerin genel durumu ve yapılarına ilişkin tanımlayıcı istatistikî bilgiler verilecektir. Bu bilgileri takiben işletmelerin yaşadığı sorunları çeşitli açılardan irdeleyen istatistikî veriler ortaya konulacaktır. Daha sonra ise işletmelerin 2008 Ekonomi Krizi neticesi yaşadığı sorunlara ilişkin veriler ortaya konulacaktır. Ayrıca, krizden etkilenme, sorunlar ve işletmelerin nitelikleri arasındaki ilişkiler analiz edilmeye çalışılacaktır.

4.4.1. İşletmelerin Genel Durum ve Yapılarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

İşletmelere uygulanan anketin ilk bölümü işletmelerin genel durumu ve yapısına ilişkin tespitleri hedefleyen sorulardan oluşmaktadır. Sorular yardımıyla işletmelerin kuruluş yılları, hukuki yapıları, faaliyet alanları ve personel sayıları gibi hususlarda bilgiler elde edilmiş ve tablolar halinde sunulmuştur.

4.4.1.1. İşletmelerin Kuruluş Yılları

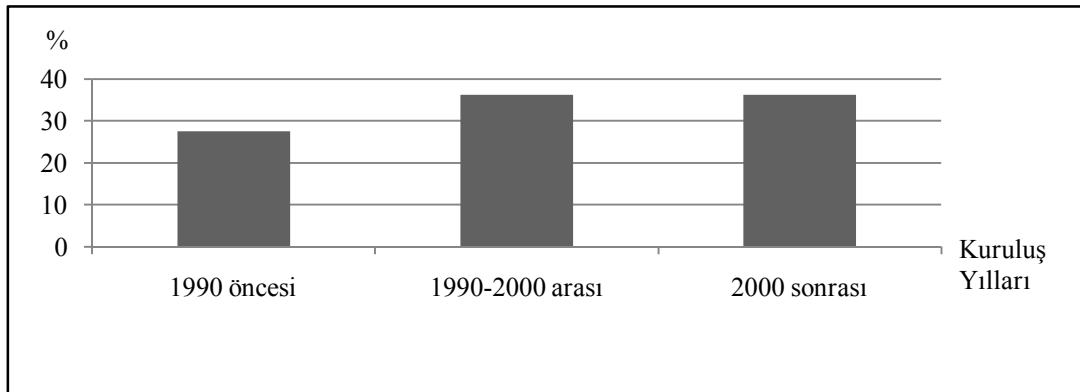
Anket uygulanan işletmelerin kuruluş yılları Tablo-40’de verilmektedir.

Tablo- 40: İşletmelerin Kuruluş Yıllarına Göre Dağılımı

Değişken	Dönem	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
İşletmelerin Kuruluş Yılları	1990 öncesi	19	27,5	27,5	27,5
	1990-2000 arası	25	36,2	36,2	63,8
	2000 sonrası	25	36,2	36,2	100,0
	Toplam	69	100,0	100,0	

Tablo-40’de görüldüğü üzere ankete katılan işletmelerin %27,5’i 1990 öncesinde kurulmuştur. İşletmelerin %36,2’si 1990-2000 yılları arasında, % 36,2’si 2000 yılından sonra kurulmuştur. İşletmelerin kuruluş yılı sahip olunan tecrübe, itibar ve finansal güç anlamında önemli bir belirleyici olarak görüldüğünden tespit edilmeye çalışılmıştır. Şekil-21 ise işletmelerin kuruluş dönemleri itibariyle dağılımının bir diğer sunumudur. Özetle, Kırşehir’deki imalat işletmelerin yaş ortalamasının düşük olduğu söylenebilir.

Şekil- 21: İşletmelerin Kuruluş Yıllarına Göre Dağılımı

4.4.1.2. İşletmelerin Hukuki Yapıları

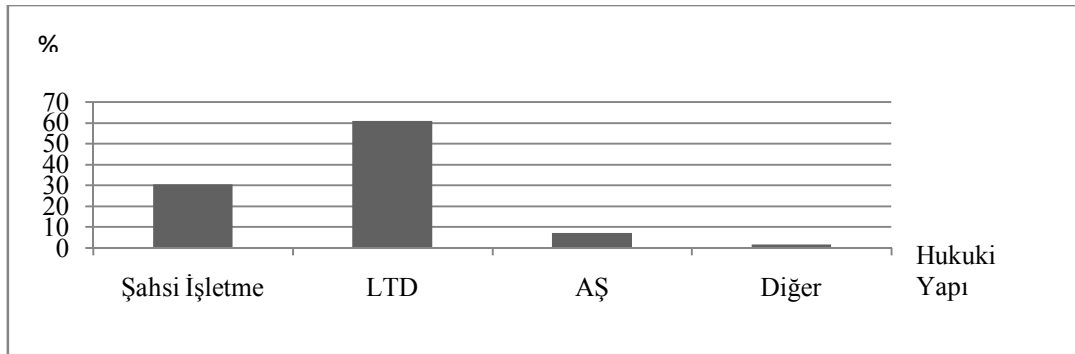
Ankete katılan işletmelerin %21'i şahıs, %42'si LTD ve %5'i AŞ'dir (Tablo-41). Bu haliyle ildeki imalatçı işletmelerin çok az bir kısmının anonim şirket oluşu gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Tablo- 41: İşletmelerin Hukuki Yapılarına İlişkin Frekans Tablosu

Değişken	Huk. Yapı	Frekans	%	Kümülatif %
Firmanın Hukuki Yapısı	Şahsi İşletme	21	30,4	30,4
	LTD	42	60,9	91,3
	AŞ	5	7,2	98,6
	Diğer	1	1,4	100,0
	Toplam	69	100,0	

İşletmelerin çoğunlukla şahıs ve limitet şirket biçiminde oluşu ildeki işletmeciliğin karakteristiğine ilişkin önemli bir göstergedir. Şekil-22'de Tablo-41'de yer alan rakamların görsel olarak sunumu yapılmıştır. Görüldüğü üzere limitet şirketlerin ve şahıs işletmelerin oranı AŞ ve diğerlerine göre oldukça fazladır.

Şekil- 22: İşletmelerin Hukuki Yapılarına Göre Dağılımı

4.4.1.3. İşletmelerin Faaliyet Alanları

Ankete uygulanan işletmelerin faaliyet alanlarına göre dağılımı Tablo-42'deki gibidir. Araştırmanın yöntemine ilişkin izahta da belirtildiği üzere anket formunda yer almakla birlikte, imalat sanayinin bazı alt sektörlerinde faaliyet gösteren işletmelerin sayıca az oluşu nedeniyle yakın sayılabilecek üretim alanlarıyla birleştirilerek analize tabi tutulması tercih edilmiştir. Bu zorunluluk bazı istatistiksel

analizlerin yapılabilmesi ve analizlerin sağlıklı sonuçlar verebilmesi açısından doğmuştur. Anket yapılan işletmelerin seçiminde basit tesadüfî örnekleme benimsenmiş olmakla beraber, anket uygulanan işletmeleri faaliyet alanları ildeki imalat sanayinin genel dağılımına uyumludur.

Tablo- 42: İşletmelerin Faaliyet Alanlarına İlişkin Frekans Tablosu

Değişken	Faaliyet Alanı	Frekans	%
İşletmelerin Faaliyet Alanları	Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı	15	21,7
	Mobilya İmalatı	14	20,3
	Tekstil Ürünleri İmalatı ve Giyim Eşyası İmalatı	4	5,8
	Ağaç ve Ağaç Ürünleri İmalatı	4	5,8
	Plastik ve Kauçuk Ürünleri İmalatı ile Kimyasal Madde ve Ürün İmalatı	10	14,5
	Metal Ürünleri İmalatı, Motorlu Kara Taşıtı ve Römork İmalatı ve Makine ve Teçhizat İmalatı	13	18,8
	Diğer	9	13,0
	Toplam	69	100,0

Tablo-42’de görüldüğü üzere ankete katılan işletmelerin %21,7’si gıda ürünleri ve içecek; %20,3’ü mobilya imalatı; %18,8’i metal ürünleri imalatı, motorlu kara taşıtı ve römork imalatı ve makine teçhizat imalatı; %14,5’i plastik ve kauçuk ürünleri imalatı ile kimyasal ürünler imalatı; %5,8 ile tekstil ürünleri imalatı ve giyim eşyası imalatı; %5,8’i ağaç ve ağaç ürünleri imalatı; %13’ü ise diğer başlığı altında topladığımız mermer, hazır beton, cam üretimi gibi üretim alanlarındandır.

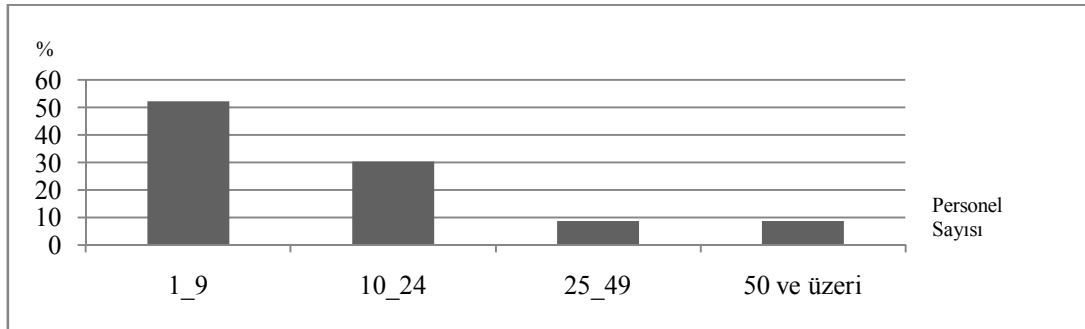
4.4.1.4. İşletmelerin Personel Sayısı

Çalışan sayılarını gösteren Tablo-43’de görüldüğü üzere, işletmelerin %52,2’si 1-9, %39,1’i 10-49 ve %8,7’si elli ve üzeri personel çalıştırmaktadır. Dolayısıyla ankete katılan işletmelerin çalışan sayıları itibariyle çok büyük bir oranda mikro ve küçük işletmelerden müteşekkil olduğu görülmektedir. İşletmelerin personel sayısına ilişkin durumları krizlerden etkilenme, krize karşı alınan tedbirler ve sorunlar bağlamında farklılıklara neden olabilmektedir. Örneğin, çalışan sayısı az olan işletmelerde işveren ile çalışanlar arasındaki bağlılık daha kuvvetli ve akraba, arkadaş biçiminde olabilmektedir. Bu ise alınacak kararları etkileyebilen bir unsurdur.

Tablo- 43: İşletmelerin Personel Sayılarına İlişkin Frekans Tablosu

Değişken	Personel Sayısı	Frekans (n)	%	Kümülatif %
Personel Sayısı	1-9	36	52,2	52,2
	10-24	21	30,4	82,6
	25-49	6	8,7	91,3
	50 ve üzeri	6	8,7	100,0
	Toplam	69	100,0	

Şekil- 23 firmaların personel sayılarının dağılımını Tablo-43'deki verilerden hareketle görsel olarak sunmaktadır. Şekil-23'de de görüldüğü üzere İldeki işletmelerin yaklaşık %80'i mikro ve küçük ölçeklidir.

Şekil- 23: Firmaların Personel Sayıları Dağılımı

4.4.1.5. İşletmelerin Profesyonel Yönetici İstihdam Etme Düzeyi

Tablo-44'de görüldüğü gibi işletmelerin hemen hemen yarıya yakını (%46) bir profesyonel yönetici istihdam etmemektedir. İşletmelerin %54'ü profesyonel yönetici istihdam etmektedir. Ancak anket formuna yer alan yöneticilerin hepsini istihdam eden işletme sayısı sadece 3'tür.

İşletmelerin çeşitli yönetim kademelerinde profesyonel yönetici istihdam edip etmediklerinin iki açıdan önemi vardır. Araştırmanın ilk bölümünde de belirtildiği üzere bu, işletmelerin kurumsallaşma düzeyi açısından önemli bir göstergedir. Ayrıca

profesyonel yöneticilerin varlığı çeşitli sorunların halli ve ekonomik krizlerine karşı önlem alma bakımından bir avantaj olabilmektedir.

Tablo- 44İşletmelerin Profesyonel Yönetici İstihdamına İlişkin Dağılım

Değişken	Açıklama	Frekans	%	Kümülatif %
Müdür İstihdam Durumu	Genel Müdür	16	16,0	16,0
	Finansman Müdürü	4	4,0	20,0
	Üretim Müdürü	11	11,0	31,0
	İnsan Kaynakları Müdürü	3	3,0	34,0
	Muhasebe Müdürü	11	11,0	45,0
	Pazarlama	9	9,0	54,0
	Müdür İstihdam Edilmiyor	46	46,0	100,0
	Toplam	100	100,0	

4.4.2. İşletmelerin Diğer Yapısal Özellikleri ve Çeşitli Sorunlarının Belirlenmesine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Bu başlık altında işletmelerin önceki başlıklarda belirlenen yapısal özelliklerine ek olarak, yaşadıkları sorunlar ve bu sorunlarla ilintili olduğu düşünülen yapısal özelliklerine değinilmiştir.

4.4.2.1. İşletmelerin Karşılaştığı En Önemli Sorunlar

Ankete katılan işletmelerin en önemli sorunlarını genel olarak tespit amacıyla yöneltilen bu soruda karşı karşıya kalınan sorunların önem sırasına (1 en önemli olmak üzere) konulması istenmiştir. İşletmeler bir kısmı bu soruya cevap verirken sunulan seçeneklerin sadece bazılarını sıraya koymak eğiliminde olmuşlardır. Dolayısıyla, her bir seçeneğin tek tek analizinde görüleceği gibi, bazı sorun maddelerinin işletmeler açısından önemine ilişkin tablolarda işletmelerin söz konusu maddeyi işletme açısından sorunlu görmemesinden dolayı puan vermediği görülmektedir. Tablo-45 incelendiğinde analiz sonuçları işletmelerin 1,7344 önem sırası ortalamasına sahip olan nitelikli eleman sorununu en başa koydukları görülmektedir. Elde edilen cevaplarda "1" en önemli "6" en önemsiz" durumu temsil

ettiğinden ötürü en düşük önem sırası ortalaması değerine sahip sorun türü en fazla öneme sahip sorun türü olarak belirlenmiştir.

Tablo- 45: İşletmelerin Karşılaştığı En Önemli Sorunlar

Önem Sırası	Sorun Türü	Önem Sırası Ortalama	Standart Sapma
1	Nitelikli Eleman Sorunu	1,7344	1,41693
2	Finansal Alandaki Sorunlar	2,6949	1,87777
3	Eğitim Sorunu	2,9667	1,42595
4	Pazarlama Alanındaki Yetersizlikler	3,0682	1,74406
5	Yönetici ve Yönetim Sorunu	3,2895	1,67506
6	Hammadde Tedarik Sorunu	3,4318	1,88504
7	Yenilik ve Teknoloji Takibinde Yetersizlikler	-	-

KOBİ'lere yönelik diğer çalışmalarda genellikle finans sorunu birinci öncelikte ortaya çıkarken Kırşehir ilinde farklı olarak nitelikli eleman sorunu öne çıkmaktadır. Bu sonucun ortaya çıkmasında iki önemli neden ileri sürülebilir; Kırşehir'in nispeten küçük bir il oluşu ve sanayileşme düzeyinin geriliği nedeniyle nitelikli eleman bulma güçlüğü, öte yandan imalat sanayinde yer alan KOBİ'lerin belirli becerilere sahip nitelikli personel gereksiniminin daha fazla olmasıdır.

Yaşanan nitelikli eleman kıtlığı hususunda önemli bir neden olarak ilin göç veren bir il oluşu, çevre illerin (Ankara, Kayseri) sanayileşme düzeyinin ileri oluşu nedeniyle nitelikli işgücünü çekmesi gösterilebilir. Anketimizde işletmelerin nitelikli eleman sorununa ilişkin düşüncelerinin bir başka farklı yanı da en fazla işletmenin varlığını beyan ettiği sorun oluşudur. Bu sorunu müteakiben finans sorunu öne çıkmaktadır. Diğer sorunlarda ise işletmelerin sorun belirtmeme oranı artmaktadır. Nitelikli eleman sorunu ve finansal sorunların diğerlerine göre önemli oluşu nedeniyle aşağıdaki tablolarla içeriği daha detaylı ortaya konulacaktır.

Tablo-46'de işletmelerin nitelikli eleman sorununun önemine ilişkin düşüncelerinin dağılımı sunulmuştur. Görüldüğü üzere ankete katılan 69 işletmeden 64'ü nitelikli eleman sorununun varlığına katılmakta ve bunların %70,3'si (45 firma)

bu sorunu birinci sırada önemli sorun olarak görmektedir. Nitelikli eleman sorunun varlığını kabul eden işletmeleri %29,7'si (19 firma) ise bu sorunu iki ve daha alt düzeyde önem derecesinde görmektedir.

Tablo- 46: Kalifiye Eleman Sorunun Önem Derecelerinin Dağılımı

Değişken	Önem Derecesi	Frekans (n)	%	Geçerli %	Kümülatif %
Nitelikli Eleman Sorun	1	45	65,2	70,3	70,3
	2	7	10,1	10,9	81,3
	3	3	4,3	4,7	85,9
	4	6	8,7	9,4	95,3
	5	1	1,4	1,6	96,9
	6	0	0	0	0
	7	2	2,9	3,1	100,0
	Toplam	64	92,8	100,0	
	Eksik Gözlem	5	7,2		
	Toplam	69	100,0		

Finansal sorunların önem derecesi dağılımı incelendiğinde (Tablo-47) işletmelerin nitelikli eleman yoksunluğundan sonra en fazla birinci öncelikli sorun olarak bu sorunu gördükleri ortaya çıkmaktadır.

Tablo- 47: Finansal Sorunların Önem Derecelerinin Dağılımı

Değişken	Önem Dereces	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Finansal Alandaki Sorunlar	1	21	30,4	35,6	35,6
	2	14	20,3	23,7	59,3
	3	9	13,0	15,3	74,6
	4	4	5,8	6,8	81,4
	5	1	1,4	1,7	83,1
	6	8	11,6	13,6	96,6
	7	2	2,9	3,4	100,0
	Toplam	59	85,5	100,0	
	Eksik Gözlem	10	14,5		
	Toplam	69	100,0		

İşletmelerin 59'u finansal sorun yaşadığını ortaya koyarken 10 işletme finansal sorunların varlığına değinmemiştir. Finansal sorun yaşadığını beyan eden işletmelerin %35,6'sı bu sorunu birinci derecede önemli görürken, %23,7'si ikinci derecede önemli gördüğünü ortaya koymuştur.

Nitelikli eleman ve finansman sorunlarından sonra işletmelerin önemli gördükleri sorunlar ağırlıklı olarak sırasıyla eğitim, pazarlama, yönetim, hammadde tedariki, yenilik ve teknoloji takibindeki sorun ve yetersizlikler olarak ortaya çıkmaktadır. İşletmelerin bu son sorunların varlığına katılım düzeyi de ilk iki soruna nazaran daha düşük seviyede kalmaktadır.

4.4.2.2. İşletmelerin Karşılaştığı Finansal Sorunlar

İşletmelerin yaşadığı finansal sorunların içeriğini önem dereceleri itibariyle tespit etmek için sorulan anket sorusundan alınan cevaplar Tablo-48'da sunulmuştur. İşletmelerin yaşadığı finansal sorunların en başında önem sıralaması itibarıyla alacakların zamanında tahsil edilememesi gelmektedir.

Tablo- 48: İşletmelerin Karşılaştığı Finansal Sorunlar

Önem Sırası	Sorun	Önem Sırası Ortalama	Standart Sapma
1	Alacakların Zamanında Tahsil Edilememesi	1,4915	0,91676
2	İşletme Sermayesi Yetersizliği	1,5000	0,70711
3	Kredi Maliyetinin Yüksekliği	2,2619	1,49893
4	Maliyetlerin Yüksekliği	2,5536	1,48837
5	Teşviklerin Azaltılması	2,6667	2,01747
6	Özkaynakların Yetersizliği	3,5152	1,87285
7	Kredi Bulamamak	3,6667	2,39357
8	Teminata Verilen Çek ve Senetlerin Vadesinden Önce Tahsili	5,3182	2,83492
9	Diğer	1,5000	0,70711

İşletme sermayesi yetersizliği, kredi maliyetlerinin yüksekliği, diğer üretim maliyetlerinin yüksekliği ve teşviklerin azaltılmasının öne çıkan finansal sorunlar olduğu görülmektedir. Alacakların zamanında tahsil edilememesi işletmelerin ekserisinin iştirak ettiği sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer finansal sorunlar hususunda firmaların önemli bir kısmının sıkıntı yaşamadığı görülmektedir.

Tablo- 49: Alacakların Zamanında Tahsil Edilememesi Sorununun Önem Derecelerinin Dağılımı

Değişken	Önem Derecesi	Frekans (n)	%	Geçerli %	Kümülatif %
Alacakların Zamanında Tahsil Edilememesi	1	41	59,4	69,5	69,5
	2	10	14,5	16,9	86,4
	3	7	10,1	11,9	98,3
	6	1	1,4	1,7	100,0
	Toplam	59	85,5	100,0	
	Eksik Gözlem	10	14,5		
	Toplam	69	100,0		

Tablo-49’da işletmelerin %85,5’inin alacakların zamanında tahsilinde sorun yaşadığı ve sadece %14,5’inin bu sorunu yaşamadığı düşünülebilir. Öte yandan, işletmelerin yaklaşık %75’i bu sorunu bir ve ikinci derecede önemlilik sırasına koymaktadır. Diğer sorun kaynaklarından örneğin işletme sermayesi yetersizliği ikinci sırada olmakla beraber, işletmelerin yalnızca %47,8’i bu sorunun varlığını belirtmektedir. İşletmelerin % 52,2’si bu hususta bir sorun yaşamamaktadır. Tablo-50 bu durumu göstermektedir. Ayrıca sorunun varlığını kabul eden işletmelerin bir önceki sorunda olduğu gibi bu sorunu büyük oranda birinci derecede önemli olarak görmediği ortaya çıkmaktadır. Benze durum diğer finans sorunlarında da ortaya çıkmaktadır. İşletme sermayesini yetersizliğini birinci derecede önemli gören işletmelerin %7,2 düzeyinde kaldığı görülmektedir. İşletmelerin %17,4’ü işletme sermayesi yetersizliğini ikinci derecede önemli sorun olarak görmektedir.

Tablo- 50: İşletme Sermayesi Yetersizliği Sorununun Önem Derecelerinin Dağılımı

Değişken	Önem Derecesi	Frekans (n)	%	Geçerli %	Kümülatif %
İşletme Sermayesi Yetersizliği	1	5	7,2	15,2	15,2
	2	12	17,4	36,4	51,5
	3	2	2,9	6,1	57,6
	4	8	11,6	24,2	81,8
	5	1	1,4	3,0	84,8
	6	5	7,2	15,2	100,0
	Toplam	33	47,8	100,0	
	Eksik Gözlem	36	52,2		
	Toplam	69	100,0		

4.4.2.3. İşletmelerin Finansman İhtiyacını Karşılama Yolları

İşletmelerin finansman ihtiyaçlarını karşılama yolları bakımından en önemli kaynağın özkaynaklar olduğu görülmektedir.

Tablo- 51: Finansman İhtiyacını Karşılama Yollarının Önem Sıraları

Önem Sırası	Kaynak	Önem Sırası Ortalama	Standart Sapma
1	Özkaynaklar ile	1,2581	0,72282
2	Kamu bankalarının kredileriyle	1,8824	0,53737
3	Özel sektör bankalarının kredileriyle	2,4390	1,62893
4	Teşvikli krediler	2,5652	1,34252
5	Vadeli çek- senet	3,0500	1,93241
6	Gayri resmi piyasadan borçlanma	3,0714	2,30265
7	Gayrimenkul satışları.	3,4000	2,45855
8	Eximbank kredileriyle	5,3750	2,72226
9	Özel finans kurumları fonları	5,8571	2,91139
10	Diğer	-	-

Kamu bankalarının ve özel sektör bankalarının sağladığı krediler ise sonra gelen iki önemli kaynak olarak ortaya çıkmaktadır. Özkaynaklar ile finansman yolu diğer kaynaklardan farklı olarak işletmelerin büyük bir kısmının (%89,9) başvurduğu ve %75,4'ünün birinci derecede finansman kaynağı olarak gördüğü bir yöntem olarak ortaya çıkmaktadır. Özkaynaklarla finansman yolunu takip eden en yakın yöntem olan kamu bankaları kredilerinden faydalanma yolu incelendiğinde, işletmelerin sadece %49,3'ünün bu yöntemi kullandığı görülmektedir. Diğer finansman yöntemlerinde de benzer bir durumun olduğu ve sıklıkla tercih edilmediği görülmektedir.

Tablo- 52: Kamu Bankalarının Kredilerini Tercih Önem Sıralarının Dağılımı

Değişken	Önem Sırası	Frekans (n)	%	Geçerli %	Kümülatif %
Kamu Bankalarının Kredileri ile	1	7	10,1	20,6	20,6
	2	24	34,8	70,6	91,2
	3	3	4,3	8,8	100,0
	Toplam	34	49,3	100,0	
	Eksik Gözlem	35	50,7		
	Toplam	69	100,0		

İşletmelerin finansman yöntemleri bakımından Türkiye geneli KOBİ'lerin yaklaşımına benzer bir yapı gösterdikleri söylenebilir; kendi yağıyla kavrulmaya çabalayan ve yabancı kaynakları tercihte çekingenlik içinde olan kurumlar.

4.4.2.4. İşletmelerin Banka Kredilerinden Faydalanma Durumu

Tablo-53'de görüldüğü üzere işletmelerin %66,7'si banka kredilerinden faydalanmakta, %33,3'ü ise banka kredilerinden faydalanmamaktadır. Banka kredilerinden faydalanmayan işletmelerin bir kısmı geçmişte kredi kullanmış ancak yakın zamanda çeşitli nedenlerle kullanma eğiliminde olmamış işletmelerdir.

Tablo- 53: Banka Kredilerinden Faydalanan İşletmelerin Dağılımı

Değişken	Açıklama	Frekans (n)	%
Bankaların Sağladığı Kredilerden Faydalanma	Evet	46	66,7
	Hayır	23	33,3
	Toplam	69	100,0

4.4.2.5. Banka Kredi Alırken Güçlük Yaşama Durumu

Banka kredilerinden faydalanan işletmelerin bu süreçte genel anlamda bir zorluk yaşayıp yaşamadığı sorulmuş ve banka kredilerinden faydalanan toplam 46 firmanın %58,7'si herhangi bir sorun yaşamadığını, %41,3'ü ise sorunlarla karşılaştıklarını beyan etmişlerdir. Bir önceki başlık altında belirtildiği üzere ankete tabi işletmelerin % 33,3'ü banka kredilerinden faydalanmadığı için bu soruya muhatap olmamıştır.

Tablo- 54: Banka Kredisi Alımında Güçlük Yaşama Durumu

Değişken	Açıklama	Frekans (n)	%	Geçerli %
Banka Kredisi Alımında Güçlük Yaşama	Evet	27	39,1	58,7
	Hayır	19	27,5	41,3
	Toplam	46	66,7	100,0
	Eksik Gözlem	23	33,3	
	Toplam	69	100,0	

4.4.2.6. Bankalardan Kredi Alırken Karşılaşılan Güçlükler

Bankalardan kredi alırken yaşanan güçlüklerin içeriği sorulmuş ve bu sorunları önem durumuna göre sıralanması istenmiştir. 1 en önemli olmak üzere denkler işletmeleri açısından sorunları sıralamışlardır. Önceki başlıklarda belirtildiği üzere işletmelerin bir kısmı zaten bir güçlük yaşamadığını daha önce beyan etmişti. Dolayısıyla sorunların varlığını kabul eden 46 işletmenin bu soruyu cevaplama

istenmiştir. Ancak, bu 46 işletmenin dışında da bu sorunları sıralayan işletmeler söz konusu olmuştur. Esasen banka kredisi kullanmamakla beraber, kredi kullanma fikrinin karşısında bir engel olarak gördüklerinden dolayı bu sorunlara dair fikir beyan etmişlerdir.

Tablo- 55: Bankalardan Kredi Alınırken Karşılaşılan Güçlüklerin Önem Dereceleri Dağılımı

Önem Sırası	Karşılaşılan Güçlükler	Önem Sırası Ortalama	Standart Sapma
1	Faiz ve diğer kredi masraflarının yüksekliği	1,5000	0,78019
2	Formalitelere oldukça ağırdır.	2,3000	1,08094
3	Teminat gücüyle karşılaşmaktayız.	2,4545	2,01724
4	Verilen kredi miktarının azlığı	3,1333	1,76743
5	Kredi vadelerinin kısalığı	3,2308	2,24179
6	Kredi başvurusu ile kredi alınması arasında zaman kaybımız olmaktadır.	3,3000	1,94651
7	Kredi taleplerimiz bankalarca gerekli şekilde dikkate alınmamaktadır.	3,5000	2,67989
8	Herhangi bir güçlük yaşamıyoruz	8,0000	0,0000

Tablo-55’de görüldüğü üzere işletmeler bu bağlamda en önemli sorun olarak faiz ve diğer kredi masraflarının yüksekliğini birinci derecede önemli sorun olarak ortaya koymaktadırlar. Formalitelerin ağırlığı ve teminat gücüyle karşılaşma takip eden iki önemli sorun olarak belirlenmiştir. Banka kredilerinden faydalanma noktasında yaşanan sıkıntıların niteliği bu haliyle Türkiye genelindeki tabloyla da uyumluluk göstermektedir.

4.4.2.7. Banka Kredilerinden Faydalanmama Nedenleri

Bir önceki anket sorumuza yakın olmakla beraber banka kredilerini kullanmayan firmaların bu tutumlarının nedeninin tespitine yönelik bir sorudur. İşletmelerin birden fazla neden işaretleyebileceği belirtilmiştir. Bu soru neticesinde elde edilen sonuçların, kredi kullanan ve de bu süreçte zorluklar yaşayan işletmelerin durumuna paralel bir içeriğe sahip olduğu görülmektedir. Tablo-56'de görüldüğü üzere banka kredilerinden faydalanmayan işletmelerin %31,6'sı teminat şartları ve formalitelerin ağırlığını, %28,1'i kredi faizlerinin yüksekliğini, %21,1'i özsermayelerinin yeterliliğini gerekçe olarak belirtmektedirler. Diğer sorunlar ise işletmelerin yaklaşık %19'unun katıldığı nispeten daha az belirlenen sorunlardır.

Tablo- 56: Banka Kredilerinden Faydalanmama Nedenlerinin Dağılımı

Değişken	Nedenler	Frekans (n)	%	Kümülatif %
Banka Kredilerinden Faydalanmama Sebepleri	Özsermayemiz yeterli.	12	21,1	21,1
	Kredi faizleri yüksek.	16	28,1	49,1
	Teminat şartları ağır, formaliteler fazladır.	18	31,6	80,7
	Kredilerin vadeleri kısa.	6	10,5	91,2
	Kredi veren kuruluşlar az.	1	1,8	93,0
	Diğer	4	7,0	100,0
	Toplam	57	100,0	

4.4.2.8. Finansal Sorunların Çözümü İçin Faydalanılan Teşvik ve/veya Kurumlar

İldeki imalatçı KOBİ'lerin faydalandığı teşvik ve kurumların hangileri olduğu sorulmuş ve Tablo-57'deki sonuçlar ortaya çıkmıştır. İşletmelerin en fazla faydalandığı kaynak KOSGEB'in teknik destekleri olarak belirlenmiştir. Halk Bankası kredileri ve yatırım teşvikleri de takip eden kaynaklar olarak öne çıkmaktadır. Üretim, vergi ve ihracat teşvikleri yukarıdaki araçlardan sonra tercih edilen yollar olarak öne çıkmaktadır. AB destekleri, Eximbank kredileri ve Kredi Garanti Fonu en az başvuru alan araçlar olarak ortaya çıkmaktadır. İşletmelerin 14'ü hiçbir teşvikten faydalanmadığını belirtmektedir.

Tablo- 57: Faydalanılan Teşvik ve/veya Kurumlar

Değişken	Teşvik ve Kurumlar	Frekans (n)	%
Finansal Sorunların Çözümü İçin Faydalanılan Kurumlar	Yatırım Teşvikleri	14	12,2
	İhracat Teşvikleri	5	4,3
	Vergi Teşvikleri	7	6,1
	AB Destekleri	3	2,6
	Üretim Teşviki	8	7,0
	Diğer:	1	,9
	KOSGEB'in Teknik Destekleri	41	35,7
	Halk Bankası Kredileri	18	15,7
	Eximbank Kredileri	2	1,7
	Kredi Garanti Fonu	2	1,7
	Hiçbiri	14	12,2
	Toplam	115	100,0

4.4.2.9. Yatırım Kararlarının Alınmasında Teşviklerin Rolü

İşletmelerin gerek kuruluş aşamasında gerekse sonraki yatırımlarında teşviklerin etkisi sorulmuş ve Tablo-58 görüldüğü üzere işletmelerin %34,8'i etkisi olduğunu, %65,2'si ise etkisi olmadığını belirtmiştir.

Tablo- 58: Yatırım Kararlarının Alınmasında Teşviklerin Rolü

Değişken	Açıklama	Frekans (n)	%
Yatırım Kararı Alınmasında Teşviklerin Rolü Var mı?	Evet	24	34,8
	Hayır	45	65,2
	Toplam	69	100,0

4.4.2.10. Teşvik ve Desteklerin Yeterli Görülme Durumu

İldeki iş çevrelerinde önemli bir tartışma konusu olan teşvik ve desteklerin içeriği hususunda imalat işletmelerinin fikri sorulmuş ve bu işletmelerin yalnızca %15,9'u teşvik ve destekleri yeterli bulmuştur. Yine Tablo-59'de görüldüğü üzere işletmelerin %84,1'i teşvik ve desteklerin yeterli olmadığını beyan etmişlerdir. Yatırım Teşvik Sisteminde dördüncü bölgeden yer alan ilin beş veya altıncı bölgede yer alması gerektiği kanaati işletme yöneticileriyle yapılan ikili görüşmelerde tespit edilmiştir. İlin sosyo-ekonomik gelişmişliği ve ihracatta önemli bir yere sahip olan bir lastik fabrikasının varlığı nedeniyle dördüncü bölgede yer aldığı, ancak sanayinin genel itibarıyla bu sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinin gerisinde olduğu düşüncesi oldukça yaygındır.

Tablo- 59: Teşvik ve Destekleri Yeterli Görme Durumu

Değişken	Açıklama	Frekans (n)	%
Teşvik ve Desteklerin Yeterliliği	Evet	11	15,9
	Hayır	58	84,1
	Toplam	69	100,0

Teşvik ve desteklerin yeterli bulunmamasının nedenlerine bakıldığında, sırasıyla yatırım indirimlerinin yetersizliği, teşvik şartlarının ağırlığı, teşviklerin zamanında sağlanamaması, sağlanan kredilerin maliyetinin yüksekliği en önemli nedenler olarak ileri sürülmektedir.

Tablo- 60: Teşvik ve Destekleri Yeterli Bulmama Nedenleri Önem Sırası

Önem Sırası	Yeterli Bulmama Nedenleri	Önem Sırası Ortalama	Standart Sapma
1	Yatırım indirimleri yetersiz kalmaktadır.	1,7568	1,23391
2	Teşvik şartları ağır olmaktadır.	1,8857	1,02244
3	Teşvikler zamanında sağlanamamaktadır.	1,8947	1,18069
4	Teşvikle sağlanan kredinin maliyeti yüksektir.	2,1071	1,31485
5	Teşvikler zamanla önemini kaybetmiştir.	2,1500	0,92126

4.4.2.11. Üretimle İlgili Olarak Yaşanan Zorlukların Sıklığı

Anketimizin 17. sorusuyla imalat işletmelerinin üretim sürecinde yaşadığı zorlukların sıklık derecesi tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede “çok sorun yaşıyoruz” ve “hiç sorun yaşamıyoruz” arasında olmak üzere beşli derecelendirme istenmiştir. “Çok sorun yaşıyoruz” 5 puan olmak üzere, her bir seçenek puanlanmış ve en yüksek ortalama değer alan sorun en sık yaşanan sorun olarak tespit edilmiştir.

Tablo- 61: Üretimle İlgili Sorunların Sıklık Sıralaması

Üretim ile ilgili sorunlar	Frekans (n)	Ortalama	Standart Sapma
Yerli ve ithal hammadde yetersizlikleri.	69	2,5942	1,39662
Hammadde tedarik süresinin uzun olması.	69	2,4203	1,34389
Hammadde maliyetlerinin yüksek olması.	69	3,9855	1,15673
Üretim teknolojisinin eski olması.	69	2,3623	1,31698
Kalifiye eleman yetersizliği	69	4,3913	1,08760
Üründe istenen kalite standardını karşılayamama	69	2,0145	1,15673
Stoklardaki artışlar.	69	1,8551	1,17917
Teslimatta gecikmeler.	69	2,5507	1,47066
Kapasite kullanımı ile ilgili sorunlar.	69	2,3623	1,31698

Tablo-61’da görüldüğü üzere işletmelerin genel sorunlarını tespiti yönelik anket sorusu sonuçlarıyla da paralel olarak kalifiye eleman yetersizliği en önemli üretim sorunu olarak (4,3913 ortalamayla) ortaya çıkmaktadır. Hammadde maliyetlerinin yüksekliği, yerli ve ithal hammadde yetersizlikleri, teslimatta gecikmeler ve hammadde tedarik süresinin uzunluğu diğer önemli sorunlar olarak öne çıkmaktadır.

Tablo-62’deki her bir sorunun ayrı ayrı incelemesi yapıldığında da açıkça görüldüğü üzere, işletmelerin önemli bir bölümü (%66,7) kalifiye eleman bulma noktasında çok sorun yaşadığını ortaya koymuştur. Ayrıca “sorun yaşadığını” ortaya koyanlarla birlikte işletmelerin % 87 gibi büyük bir kısmının bu sorunu yaşadığı ortaya çıkmıştır.

Tablo- 62: Kalifiye Eleman Sorunu Sıklığı

Değişken	Sorun Yaşama Sıklığı	Frekans (n)	%	Geçerli %	Kümülatif %
Kalifiye Eleman Yetersizliği	1(Hiç Sorun Yaşamıyoruz)	3	4,3	4,3	4,3
	2(Pek Sorun Yaşamıyoruz)	4	5,8	5,8	10,1
	3(Kararsızım)	2	2,9	2,9	13,0
	4(Yaşıyoruz)	14	20,3	20,3	33,3
	5(Çok Sorun Yaşıyoruz)	46	66,7	66,7	100,0
	Toplam	69	100,0	100,0	
	Eksik Gözlem	3	4,3	4,3	4,3
	Toplam	4	5,8	5,8	10,1

İşletmelerin sıklıkla yaşadıkları hammadde maliyetlerinin yüksekliği sorunu da Tablo-63’de sunulmuştur. Buna göre işletmelerin yaklaşık %79’u hammadde maliyetleri yüksekliğini önemli bir sorun olarak yaşamaktadır.

Tablo- 63: Hammadde Maliyetlerinin Yüksekliği Sorunu Sıklığı

Değişken	Sıklık	Frekans (n)	%	Geçerli %	Kümülatif %
Hammadde Maliyetlerinin Yüksek Olması	1(Hiç Sorun Yaşamıyoruz)	5	7,2	7,5	7,5
	2(Pek Sorun Yaşamıyoruz)	4	5,8	6,0	13,4
	3(Kararsızım)	4	5,8	6,0	19,4
	4(Yaşıyoruz)	28	40,6	41,8	61,2
	5(Çok Sorun yaşıyoruz)	26	37,7	38,8	100,0
	Toplam	67	97,1	100,0	
	Eksik Gözlem	2	2,9		
	Toplam	69	100,0		

Hammadde maliyetlerinin yüksekliği sorununu birinci ve ikinci derecede önemli gören işletmelerin oranı sırayla %7,5 ve %6 olarak oldukça küçük çıkmaktadır. İşletmelerin %6'lık kısmı ise bu sorunu yaşama durumu konusunda kararsız kalmıştır.

4.4.2.12.Fizibilite Raporu Hazırlama Durumu

Ankete katılan işletmelerin %33,3'ü işletmesinin kuruluşunda ve daha sonraki yatırımlarında fizibilite raporu hazırladığını, %66,7'si ise fizibilite raporu hazırlamadığını ifade etmiştir.

Tablo- 64: Fizibilite Raporu Hazırlama Düzeyi

Değişken	Açıklama	Frekans (n)	%
Fizibilite Raporu Hazırlama	Evet	23	33,3
	Hayır	46	66,7
	Toplam	67	100,0

4.4.2.13. Üretim Tesisinin Teknolojik Düzeyinin Yeterliliği

Tablo-65’de görüldüğü üzere işletmelerin %50,7’si teknolojik düzeylerini yeterli görmekte, %49,3’ü ise yetersizliğin olduğunu beyan etmektedirler.

Tablo- 65: Üretim Tesisinin Teknolojik Düzeyini Yeterli Bulama Durumu

Değişken	Açıklama	Frekans (n)	%
Üretim Tesisinizin Teknolojik Düzeyini Yeterli mi?	Evet	35	50,7
	Hayır	34	49,3
	Toplam	69	100,0

4.4.2.14. Gelişmiş Teknolojiye Geçmeyi Engelleyen Faktörler

Üretim tesisini teknolojik düzeyini yetersiz gören işletmelere bunun nedeni sorulmuş ve Tablo-66’deki veriler elde edilmiştir. İşletmelere sunulan 5 seçenekten birden fazla seçim yapabilmek yoluyla fikirlerini belirtmişlerdir. Gelişmiş teknolojiye geçiş önünde engel olarak en fazla işaretlenen seçenek teknoloji maliyetinin ve sermayenin yetersizliğidir. İşletmelerin seçimlerinin toplamı içinde %30,2 ile maliyetlerin yüksekliği, %28,1 ile sermaye yetersizliği, %20,8 ile teknolojiyi kullanabilecek yetişmiş eleman eksikliği belli başlı engeller olarak öne çıkmaktadır.

Tablo- 66: Gelişmiş Teknolojiye Geçişteki Engellerin Dağılımı

Değişken	Karşılaşılan Engel	Frekans (n)	%	Kümülatif %
Gelişmiş Teknolojiye Geçmeyi Engelleyen Faktörler	Talebin yeterli olmayışı	15	15,6	15,6
	Sermaye yetersizliği	27	28,1	43,8
	Yetiştirilmiş eleman eksikliği	20	20,8	64,6
	İşyeri fiziki koşullarının uygun olmaması	5	5,2	69,8
	Maliyetinin yüksekliği	29	30,2	100,0
	Toplam	96	100,0	

4.4.2.15.Son On Yılda Zarar Etmiş İşletmelerin Zarara Gösterdikleri Gerekçelerin Dağılımı

Tablo-67’de işletmelerin %25’inin son on yılda zarar etmediğini beyan ettiği görülmektedir. Anketin 21. sorusunda zarara ilişkin olarak birden fazla nedenin işaretlenebileceği belirtilmiştir. Bu çerçevede işletmeler zarar nedeni olarak toplam 96 seçim yapmıştır. Bu 96 seçim içinde ilk üç sırada talep yetersizliği (%18), hammadde fiyatlarının yüksekliği ve hammadde temininde güçlükler (16,4), personel kaynaklı sorunlar (%14,1) yer almaktadır. Finansman sorunu (%12,5), teşvik yetersizliği (%7,8) ve yönetimdeki eksiklikler (%6,3) takip eden sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Tablo- 67: Son On Yılda Zarar Ediş Nedenlerinin Dağılımı

Değişken	Zarar Nedenleri	Frekans	%
Son on yılda oluşan zararın temel nedenleri	Hammadde fiyatlarının yüksekliği ve hammadde teminindeki zorluklar	21	16,4
	Yönetimdeki eksiklikler	8	6,3
	Personel sorunu	18	14,1
	Teşvik yetersizliği	10	7,8
	Talep yetersizliği	23	18,0
	Finansman sorunu	16	12,5
	Zarar etmedik	32	25,0
	Toplam	128	100,0

4.4.2.16. İşletmelerin İhracat Yapma Durumu

Ankete katılan işletmelerin %21,7'sine tekabül eden 15'i ihracat yaptığını, %78,3'üne tekabül eden 54'ü ise ihracat yapmadığını beyan etmiştir.

Tablo- 68: İşletmelerin İhracat Yapma Durumu

Değişken	Açıklama	Frekans (n)	%	Kümülatif %
İhracat Durumu	Evet	15	21,7	21,7
	Hayır	54	78,3	100,0
	Toplam	69	100,0	

4.4.2.17. İhracat Faaliyetinde Bulunmama Nedenleri

İhracat yapmayan firmaların bu durumlarının nedenini sorgulamak amacıyla yöneltilen soruda birden fazla seçeneğin işaretlenebilmesi suretiyle görüşleri

istenmiştir. İhracat yapmayan firmalar toplam 121 seçim yapmışlardır. Tablo-69’da görüldüğü üzere en fazla gösterilen neden %32,2 ile dış pazarlamada bilgi eksikliğidir. %21,5 ile iç Pazar koşullarının uygunluğu gösterilmektedir. İç Pazar koşullarının firma açısından tatminkâr bir talep oluşturması ihracata yönelme gereğini ortadan kaldırmaktadır. Üretim yetersizliği (%17,4), rekabet güçlüğü (%15,7), finansman güçlüğü (%10,7) ilk iki nedeni takip eden faktörlerdir.

Tablo- 69: İhracat Faaliyetinde Bulunmama Nedenlerinin Frekans Dağılımı

Değişken	Nedenler	Frekans	%
İhracat Faaliyetinde Bulunmama Nedenleri	İç pazar koşullarının uygun oluşu.	26	21,5
	Üretim yetersizliği	21	17,4
	Finansman güçlülüğü	13	10,7
	Dış pazarlamada bilgi eksikliği	39	32,2
	Rekabet güçlüğü	19	15,7
	Diğer	3	2,5
	Toplam	121	100,0

4.4.2.18.İhracat Yapan İşletmelerin Karşılaştığı Sorunlar.

Anketin 24. sorusuyla ihracat yapan işletmelerin bu süreçte karşılaştıkları sorunları önem sırasına koyması istenmiştir. 1 en önemli olmak üzere sorunlar numaralandırılmıştır. Bu seçim esnasında doğal olarak bazı seçenekler işletme tarafından sıralamaya dâhil edilmemiş. Önem sırası ortalamasını esas aldığımızda işletmelerin ihracat faaliyetleri karşısında en fazla önem verdikleri sorunun mevzuat ve bürokratik engeller olduğu görülmektedir. İhracata yönelmemenin nedenlerinden ikinci önemli husus iç piyasaya üretim yapmanın cazip oluşudur. Yabancı dil bilgisinin ve nitelikli ihracat elemanı eksikliği üçüncü sorun olarak belirtilmektedir. İşletmeler açısından dış pazarlardaki rekabet ve devlet desteğinin yetersizliği dördüncü ve beşinci önemde engeller olarak ortaya çıkmaktadır. Rekabetçi olmayan döviz kuru

altıncı faktör olarak belirlemektedir. İşletmelerin anket sorularıyla belirlenen sorun kalemleri dışında da fikir beyan edebilmeleri için “diğer sorunlar” başlığı altında bir seçenek daha sunulmuş ve fikirlerini yazmaları istenmiştir. İşletmelerin bu satıra yazdıkları sorunlar ise yedinci sırada yer bulmaktadır. İşletmeler bu başlık altında yerel hizmetler, hükümet politikaları, üretim sorunları gibi hususları belirtmişlerdir. İşletmelerin ihracat yaparken karşılaştığı sorunlar kapsamında son olarak hammadde ve girdi fiyatlarının yüksekliği, yabancı pazar bilgilerinin ve yol gösterici kurumların eksikliği ve finansman sorunlarının varlığı ileri sürülmüştür. İhracat yapan firmaların azlığı nedeniyle Tablo-70’de yer alan her bir soruna ilişkin önem sırası dağılımlarına yer verilmemiştir.

Tablo- 70: İhracat Yapan İşletmelerin Karşılaştığı Sorunlar

Önem Sırası	Sorun Türü	Önem Sırası Ortalama	Standart Sapma
1	Mevzuat ve bürokratik işlemlerin fazlalığı	1,3750	0,51755
2	İç pazara yönelim	1,5000	0,70711
3	Yabancı dil bilgisinin yetersiz olması ve nitelikli ihracat elemanı eksikliği	1,5000	0,75593
4	Dış pazardaki yoğun rekabet	1,5000	0,83666
5	Yetersiz teşvikler ve yeterli devlet desteğinin olmaması.	1,7778	0,83333
6	Rekabetçi olmayan döviz kuru	1,8333	1,60208
7	Diğer	2,0000	1,41421
8	Hammadde ve girdi fiyatlarının yüksekliği.	2,2500	1,03510
9	Yabancı Pazar bilgilerinin, yol gösterici kurumların eksikliği.	2,7000	1,94651
10	Finansman sorunları	3,0000	1,26491

4.4.2.19. İşletmelerin İthalat Yapma Durumu ve İthalat Yapma Nedenleri

İşletmelerin %20,3'üne tekabül eden 14'ü ithalat yapmakta, %79,7'sine tekabül eden 55'i ise ithalat faaliyetinde bulunmaktadır.

Tablo- 71: İşletmelerin İthalat Durumu

Değişken	Açıklama	Frekans (n)	%
İthalat Durumu	Evet	14	20,3
	Hayır	55	79,7
	Toplam	69	100,

İşletmelerin ithalat yapma nedenlerinin önem sırasını sorgulayan sorumuzun sonuçları Tablo-72’de sunulmuştur. İşletmeler 1 en önemli olmak üzere sunulan altı maddeyi derecelendirmiştir. Tabloda görüldüğü üzere, ithalatta en önemli neden hammadde teminidir. Diğerleri ise sırayla, yarı mamul temini, makine ve teçhizat alımı, mamul temini ve bilgi ve teknoloji transferidir.

Tablo- 72: İthalat Yapma Nedenlerinin Önem Sıraları

Önem Sırası	İthalat Nedenleri	Önem Sırası Ortalama	Standart Sapma
1	Hammadde temini	1,0909	0,30151
2	Yarı mamul temini	2,0000	1,09545
3	Makine ve teçhizat alımı	2,4000	1,51658
4	Mamul temini	2,8000	1,48324
5	Bilgi transferi ve teknoloji	3,5714	1,90238
6	Diğer	-	-

4.4.2.20.Küresel Krizin İthalat İşlemlerine Etkisi

Küresel krizin ithalat işlemleri üzerinde bir olumsuzluk meydana getirip getirmediği sorulmuş ve ithalat yapan işletmelerin % 78,6’sı bir olumsuzluğun meydana geldiğini, %21,4’ü ise bir olumsuzluk yaşanmadığını ifade etmiştir.

Tablo- 73: Krizin İthalat İşlemlerine Etkisinin Dağılımı

Değişken	Açıklama	Frekans (n)	%	Geçerli %
Kriz İthalat İşlemleriniz İçin Olumsuzluk Meydana Getirdi Mi?	Evet	11	15,9	78,6
	Hayır	3	4,3	21,4
	Toplam	14	20,3	100,0

4.4.2.21.Kırşehir İlinin Ekonomik Gelişimi ve Sanayileşmesinin Önündeki Engeller.

Anket formunun hazırlığı aşamasında ön görüşme yapılan çeşitli işletmeler, mesleki kurumlar ve yöneticilerin talebi ve görüşleri doğrultusunda 28. soru hazırlanmıştır. Gerek ildeki ekonomik gerilik ve sanayileşmenin zayıflığı ve gerekse bu yapının netice itibarıyla imalat sanayinin gelişimini ve işleyişini de olumsuz etkiliyor oluşu nedeniyle sektör temsilcilerinin görüşünün ortaya konulması hedeflenmiştir. Birden fazla seçeneği işaretleyebilmek suretiyle işletme temsilcileri görüşlerini ortaya koymuşlardır.

Tablo-74’de görüldüğü üzere Kırşehir’in ekonomik gelişimi ve sanayileşmesi önünde engel olarak çevre illerin cazibesi nedeniyle yatırımcıları çekmesi ve ilde bir girişimcilik kültürünün ve sanayileşme kültürünün olmaması öne çıkmıştır. Bu engelleri takiben, ilin teşvik sistemi içindeki yeri nedeniyle alabildiği desteğin sınırlı oluşu da ilk iki maddeye yakın bir frekans değeri almıştır. Son olarak eğitilmiş ve genç nüfusun göçü de önemli bir neden olarak ortaya çıkmaktadır.

Tablo- 74: Kırşehir'in Ekonomik Gelişimi ve Sanayileşmesi Önündeki Engeller

Değişken	Engel Türü	Frekans	%	Kümülatif %
Kırşehir'in ekonomik gelişiminin ve sanayileşmesinin önündeki en önemli engeller	Bir girişimcilik kültürünün yerleşmemiş olması (sanayileşme kültürünün olmayışı)	50	23,4	23,4
	Eğitimli ve genç nüfusun göçü	30	14,0	37,4
	Sanayi ve diğer sektörler için nitelsiz iş gücünün dahi az oluşu	28	13,1	50,5
	Çevre illerin cazibesinin potansiyel yatırımcıları çekmesi sonucu sermayenin dışarıya kayması	52	24,3	74,8
	İlin teşvik sistemi içinde bulunduğu bölgenin sağladığı olanakların yetersizliği	45	21,0	95,8
	Diğer	9	4,2	100,0
	Toplam	214	100,0	

4.4.3.2008 Küresel Ekonomi Krizinin İşletmelere Çeşitli Yönlerden Etkisine İlişkin İstatistikî Sonuçlar

Bu başlık altında işletmelerin 2008 Küresel Ekonomi Krizinden etkilenme düzeyi, krizin neden olduğu sorunlar, işletmelerin kriz karşısında aldığı önlemler ve krizin işletmelere olumlu yansımaları inceleme konusu yapılmıştır. Ayrıca krizin girdi maliyetlerine kredi alma koşullarına kapasite kullanım oranlarına etkisine ilişkin analizlere yer verilmiştir. İşletmelerin İhracat, iç satışlar, üretim, istihdam ve yatırım gibi hususlarda 2008 yılı ile 2012 yılları arasında nasıl bir değişim geçirdiği analiz edilmiştir.

4.4.3.1. Küresel Ekonomik Krizin İşletmeleri Etkileme Düzeyi

Yaşanan ekonomik krizin işletmeleri etkileyip etkilemediği ve etkilediyse bunun hangi düzeyde olduğu sorulmuştur. İşletmelerin %5,8 gibi küçük bir kısmı krizden etkilenmediğini ifade etmiştir. %14,5'i ise krizin kendilerini şiddetli bir

biçimde etkilediğini beyan etmiştir. Tablo-75’de görüldüğü üzere Kırşehir’de imalat sanayindeki KOBİ’lerin büyük bir kısmı (%79,7) küresel ekonomi krizinden kısmen etkilendiklerini ifade etmiştir. Ekonomik kriz karşısında bu kısmen etkilenme hali ildeki imalat sanayinin çok büyük oranda iç piyasaya yönelik üretim yapmasından kaynaklanmaktadır. Çalışmanın ilk bölümlerinde de çeşitli başlıklarda değinildiği üzere, krizin etkisi dış piyasalarla ilişki arttıkça büyümektedir.

Kriz karşısında kısmen etkilenme durumu öne çıkmakla beraber alan araştırması sırasında imalat işletmelerinin önemli bir kısmının da kriz dönemi ve sonrasındaki olumsuzluklar nedeniyle faaliyetini durdurduğunu belirtmek gerekir. Dolayısıyla bu işletmelerin ankete dâhil edilememiş olması krizden şiddetli etkilenmeyi nispeten azaltmıştır denilebilir.

Tablo- 75: Küresel Ekonomi Krizinden Etkilenme Düzeylerinin Dağılımı

Değişken	Açıklama	Frekans (n)	%	Kümülatif %
Ekonomik Krizin İşletmeyi Etkileme Düzeyi	Etkilememiştir	4	5,8	5,8
	Kısmen Etkilemiştir	55	79,7	85,5
	Şiddetli Etkilemiştir	10	14,5	100,0
	Toplam	69	100,0	

4.4.3.2. Krizin Neden Olduğu Sorunlar

İşletmelerin genel olarak çeşitli sorunlar yaşamasının ötesinde ekonomik krize bağlı olarak sorunların ortaya çıkma durumu önem derecesi ile sorgulanmıştır. Bu bağlamda işletmelere 7 maddeyle krizin neden olduğu sorunları önem sırasına göre (1 en önemli olmak üzere) belirlemesi istenmiştir. Tablo-76’de gösterildiği üzere krizin işletmelerde sebep olduğu en önemli sorun finansal alanda ortaya çıkmıştır. Bu tablonun ortaya çıkışında bankaların çekimserliği ve alacakların zamanında tahsil edilememesi gibi sorunların etkili olduğu düşünülebilir. Krizin sebep olduğu bir diğer sorun da pazarlama alanında ortaya çıkmaktadır. Gerek iç gerekse dış piyasalarda alım gücünün azalması bunda etkili olmuştur. Ankete katılan işletmelerin

krizin neden olduğu sorunlar kapsamında üretim sorunlarını üçüncü sırada önemli olarak kabul ettikleri görülmektedir. Tablodaki diğer sorunlar nispeten daha az öneme sahip olan kriz kaynaklı sorunlar olarak ortaya konulmuştur.

Tablo- 76: Kriz Döneminde İşletmelerin Etkilendiği Sorunların Önem Dereceleri

Önem Sırası	Sorunlar	Önem Sırası Ortalama	Standart Sapma
1	Yönetim Sorunları	3,4762	2,01542
2	Finansman Sorunları	1,3793	0,76840
3	Üretim Sorunları	2,4340	1,02862
4	Pazarlama Sorunları	1,9821	0,98148
5	Teknoloji Sorunları	3,8421	1,34425
6	İnsan Kaynakları Sorunları	3,5500	1,70062
7	Diğer	3,3333	2,51661

Hemen belirtmek gerekir ki ilk üç önem derecesine sahip sorun kaynağı işletmelerin büyük oranda önem atfettiği sorun kaynağı olurken diğer sorunlar nispeten daha az firmanın sorun olarak gördüğü noktalar olarak ortaya çıkmıştır. Önemi dolayısıyla finansal sorunlara ilişkin önem derecelerinin dağılımı Tablo-77’de verilmiştir.

Tablo- 77: Kriz Döneminde Yaşanan Finansal Sorunların Önem Derecesi Dağılımı

Değişken	Önem Derecesi	Frekans (n)	%	Geçerli %	Kümülatif %
Finansman Sorunları	1	44	64,7	75,9	75,9
	2	8	11,8	13,8	89,7
	3	4	5,9	6,9	96,6
	4	2	2,9	3,4	100,0
	Toplam	58	85,3	100,0	
	Eksik Gözlem	10	14,7		
	Toplam	68	100,0		

Tablo-77’de görüldüğü üzere işletmelerin %64,7’si krizin sebep olduğu finansman sorunlarını birinci derecede öncelikli sorun olarak görmüşlerdir. İşletmelerin %11,8’i ise finansman sorununu ikinci derecede sorun olarak görmüşlerdir. Sadece %14,7’lik bir kesim krizin finansman sorunlarına yol açtığına katılmamıştır.

Kriz döneminde işletmelerin yaşadığı sorunlardan daha az önemli olan sorunlar aynı zamanda daha az sayıda işletmenin sorun olarak gördüğü faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin krizle birlikte işletmelerin yaşadığı insan kaynakları sorunlarının önem dereceleri dağılım tablosunda bunu görmek mümkündür.

Tablo- 78: Kriz Döneminde Yaşanan İnsan Kaynakları Sorunlarının Önem Derecesi Dağılımı

Değişken	Önem Derecesi	Frekans (n)	%	Geçerli %	Kümülatif %
İnsan Kaynakları Sorunları	1	1	1,5	5,3	5,3
	2	6	8,8	31,6	36,8
	3	5	7,4	26,3	63,2
	4	1	1,5	5,3	68,4
	5	1	1,5	5,3	73,7
	6	5	7,4	26,3	100,0
	Toplam	19	27,9	100,0	
	Eksik Gözlem	50	72,1		
	Toplam	68	100,0		

Tablo-78’de görüldüğü üzere işletmelerin %72,1’i krizin insan kaynakları sorunlarına yol açmadığını, %27,9’u ise krize bağlı olarak bu sorunu yaşadığını ifade etmiştir. Bu işletmelerin sadece %1,5’i bu sorunu birinci öncelikli sorun olarak görmüştür.

Krizin neden olduğu sorunları biraz daha netleştirebilmek amacıyla 31. anket sorusunda bir önceki sorun ana başlıkları detaylandırılmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede başta finansman olmak üzere, üretim, insan kaynakları ve yönetim hususunda yaşanan sıkıntılar irdelenmiştir. İşletmeler krizin neden olduğu düşünülen olumsuzlukları önem derecesine göre sıralamışlardır. Tablo-79’de sıralanan sorunlar

incelendiğinde krizle birlikte yaşanan sıkıntılar içinde mali nitelikli sorunlar öncelikli bir yere sahip olmuştur. Talepte azalma, tahsilat ve nakit sıkıntıları çekilmesi önem derecesi itibariyle en başta gelen olumsuzluk olarak ifade edilmiştir. Takip eden sorunlar sırasıyla; toplam borç içinde kısa vadeli borçların artış göstermesi, işletme sermayesi ihtiyacında artış, likidite, nakit akışı ve benzeri finansal sorunlarda artış, özkaynakların giderek azalması ve azalan kârlılık şeklindedir. İşletmelerin yaşadıkları 7. ve sonraki önem sıralı olumsuzlukları üretim, yönetim ve insan kaynaklarına ilişkindir. Dolayısıyla 2008 krizinin işletmeleri yoğunlukla finansal içerikli olarak etkilediğini söylemek mümkündür.

Tablo- 79: Krizin Olumsuz Etkilediği Hususlar

Önem Sırası	Etkilenme Konusu	Önem Sırası Ortalama	Standart Sapma
1	Talepte azalma, tahsilat ve nakit sıkıntıları çekilmesi.	1,4915	1,04011
2	Toplam borç içinde kısa vadeli borçların artış göstermesi.	2,0286	1,68882
3	İşletme sermayesi ihtiyacında artış.	2,0870	1,83187
4	Likidite, nakit akışı ve benzeri finansal sorunlarda artış.	2,1034	1,56627
5	Özkaynakların giderek azalması.	2,3235	1,14734
6	Azalan kârlılık.	2,3559	1,52861
7	Örgüt içi çatışma ve gerilimin artması.	2,48168	3,29574
8	Sabit giderlerin ve atıl kapasitelerin artış göstermesi.	3,2895	1,99875
9	Çalışanların motivasyonlarının düşmesi.	4,1111	11,0000
10	Merkezi yönetim nedeniyle yaratıcılığın azalması.	4,6000	3,33381
11	Diğer	-	-

4.4.3.3. Krize Karşı İşletmelerin Aldığı Önlemler

Kriz karşısında işletmelerin aldığı tedbirlerin niteliğini ve yoğunluğunu belirlemek amacıyla yöneltilen 32 soruda birden fazla seçeneğin önem sırası gözetilmeksizin işaretlenmesi istenmiştir. İşletmeler toplamda 310 işaretleme yapmışlardır. İşletmelerin aldığı tedbirlerin dağılımına Tablo-80 yardımıyla bakıldığında %16,8 ile tasarrufların ön planda tutulması, %16,1 ile vadeli mal satışı yerine peşin iskontolu mal satışı, %14,5 ile yatırımların ve teknolojik yenilemelerin durdurulması alınan tedbirlerin ilk üçünü oluşturmaktadır. İşletmelerin aldığı tedbirlerden özkaynaklara yönelip yüksek faizli banka kredilerinden kaçınılması da %12,6 ile dördüncü tedbir olarak yerini almaktadır.

Tablo- 80: Kriz Karşısında Alınan Tedbirlerin Dağılımı

Değişken	Alınan Tedbir Türü	Frekans (n)	%
Krize Karşı İşletmelerde Alınan Önlemler	Özkaynaklara yönelip yüksek faizli banka kredilerinden kaçınılması.	39	12,6
	Yatırımların ve teknolojik yenilenmenin durdurulması.	27	14,5
	Vadeli mal satışı yerine peşin iskontolu mal satışı.	50	16,1
	İstihdamın azaltılması.	26	8,4
	İşletme sermayelerinin artırılması.	10	3,2
	Krizin fırsata dönüştürülmesi için çaba harcanması, yeni pazarların bulunması.	17	5,5
	Tasarrufun ön planda tutulması.	52	16,8
	Kalite ve rekabet gücü yüksek ürünlerin tercih edilmesi.	11	3,5
	Ticari kredilerin kapatılması, bankalarla yeni kredi ilişkisine ara verilmesi.	14	4,5
	Kısa vadeli borçlardan ve döviz bazında banka kredilerinden kaçınılması.	26	8,4
	Türk Lirasına dayalı uzun vadeli borçlanma imkânlarından yararlanılması	20	6,5
	Toplam	310	100,0

Dikkati çeken bir husus işletmelerin bir tedbir olarak istihdamın azaltılması yöntemine çok fazla yer vermemiş olmalarıdır. Oysa küresel krizin Türkiye ekonomisini tesir altına almasından sonra ciddi boyutlarda istihdamın azaltılması durumunun yaşandığı bilinmektedir. İldeki imalat işletmelerinde bu yönde bir olumsuzluğun az yaşanmasının nedenlerinden birisinin işletmelerin küçük ölçekli

oluşu nedeniyle işçi işveren ilişkilerinin arkadaş akraba içeriğine de sahip oluşudur. Tablo-80'deki diğer tedbirler yukarıdaki sayılan hususlara nazaran daha az sıklıkta işaretlenmiştir.

4.4.3.4. Krizin İşletmelere Olumlu Yansımaları

Krizlerin ve ekonomik krizlerin gerek ülke çapında gerekse işletmeler düzeyinde olumsuz etkileri olduğu gibi, işletmelerin gerekli dersi çıkarabilmeleri halinde olumlu sonuçları da doğabilmektedir. Krizler zayıflıkların farkına varılması ve gerekli tedbirlerin alınması açısından önemli mesajlar verebilmektedir. İldeki imalat işletmelerinin de bu bakımdan durumunu sorgulamak amaçlı olarak anketimizin 33. sorusundaki hususlarda, birden fazla seçeneği önem sırası gözetmeksizin işaretlemesi istenmiştir. İşletmelerin verdiği cevaplar Tablo-81 yardımıyla incelendiğinde %24,4 ile maliyetlerin azaltılması gereği en fazla seçilen husus olmuştur. Krizler karşısında bir güvence olabileceği düşüncesiyle işletmeler özkaynakların öneminin anlaşılmasını %21,2 ile belirlemişlerdir. Kalitenin öneminin anlaşılması, yeni pazar arayışları ve dış pazarlara açılma gerekliliğinin anlaşılması takip eden maddeler olarak ortaya çıkmıştır.

Tablo- 81: Krizin Olumlu Etkilediği Unsurların Dağılımı

Değişken	Olumlu Gelişme	Frekans (n)	%	Kümülatif %
Krizin işletmelere olumlu yansımaları	Yeni pazar arayışları	23	14,7	14,7
	Yeni mal ve hizmet anlayışlar	13	8,3	23,1
	Dış pazarlara açılma gerekliliği	16	10,3	33,3
	Maliyetlerin azaltılması gereği	38	24,4	57,7
	Özkaynakların öneminin anlaşılması	33	21,2	78,8
	Kalitenin önem kazanması	24	15,4	94,2
	Ar-Ge faaliyetlerinin önem kazanması	7	4,5	98,7
	Diğer	2	1,3	100,0
	Toplam		156	100,0

4.4.3.5. Krizin Girdi Maliyetlerine Etkisi

Tablo-82’da görüldüğü üzere kriz nedeniyle işletmelerin %59,4’ü maliyetlerin yükseldiğini, %19’u aynı kaldığını ve %9’u da azaldığını ifade etmiştir.

Tablo- 82: Kriz Döneminde Maliyetlerdeki Değişim

Değişken	Açıklama	Frekans (n)	%
Kriz Sürecide Girdi Maliyet Değişimi	Arttı	41	59,4
	Azaldı	9	13,0
	Aynı Kaldı	19	27,5
	Toplam	69	100,0

4.4.3.6. Krizin Kredi Alımında Zorluğa Neden Olma Durumu

Krizin etkilerinin bir diğer boyutu da işletmelerin finans kaynaklarına ulaşmaları noktasında ortaya çıkmıştır. Araştırmanın önceki başlıklarında firmaların kredi temininde güçlük yaşadığını tespit edilmişti. Tablo-53’de firmaların 46’sının banka kredilerini kullandığı, 23’ünün ise kullanmadığı tespiti sunulmuştu. Söz konusu 46 firmanın 27’si (genel olarak kredi alımı esnasında zorluklar yaşadığını, 19 firmanın ise herhangi bir zorluk yaşamadığını beyan etmişti (Tablo-54).

Kriz dönemi şartlarının banka kredileri alımını güçleştirip güçleştirmedini tespit amacıyla yönlendirdiğimiz 35. soruya firmaların verdiği cevaplar incelendiğinde krizin banka kredileri kullanımında zorluk yaşayan firma sayısının artışına neden olduğu görülmektedir. Buna göre firmaların 37’si (%53,6) kredi kullanımında zorluk yaşadığını ifade etmiştir. Oysa krize bağlı olmaksızın sorun yaşadığını ifade eden firmaların oranı %39,1 olarak Tablo-54’de sunulmuştu. Ayrıca kriz döneminde kredi kullanmayan firma sayısının da kriz öncesine göre oransal olarak arttığı görülmektedir.

Tablo- 83: Kriz Döneminin Kredi Alımında Zorluk Yaşayan İşletmeler

Değişken	Açıklama	Frekans (n)	%	Geçerli %
Kriz Sürecide Kredi Alım Zorluğu	Evet	37	53,6	53,6
	Hayır	2	2,9	2,9
	Kriz Döneminde Kredi Kullanılmadı	30	43,5	43,5
	Toplam	69	100,0	100,0

4.4.3.7. Krizin Kredi Alımında Neden Olduğu Zorluklar

Firmaların banka kredileri kullanımı ve yaşanan zorluklara daha önce değinilmiş olmakla beraber krizin bu zorluklarda bir değişim meydana getirip getirmediği anketimizin 36. sorusuyla tespit edilmeye çalışılmıştır. Krizle birlikte yaşanan zorlukları önem derecesine göre sıralamaları istenmiştir.

Tablo- 84: Kriz Döneminde Banka Kredileri Kullanımında Yaşanan Zorlukların Önem Sırası

Önem Sırası	Yaşanan Zorluk	Önem Sırası Ortalama	Standart Sapma
1	Kredi veren kuruluşların çekingen davranması.	1,5882	1,13131
2	Bankaların kullanılabilir kredi miktarını kısıtlaması.	1,6563	0,78738
3	Kredi faizlerinin ve masraflarının yükselişi.	1,9063	1,22762
4	Teminat göstermedeki zorluklar.	2,0313	1,20441
5	Bankalar tarafından vadesi gelmemiş taksitlerin önceden takip edilmesi.	3,5714	1,69680

İşletmeler kredi veren kuruluşların çekingen davrandıklarını birinci derecede önemli zorluk olarak ortaya koymuşlardır. Kredi miktarının kısıtlanması ise takip den zorluk olarak ortaya çıkmaktadır. Krize bağlı olmaksızın banka kredilerinde

faydalanmada yaşanan zorluğa ilişkin tespitimizde teminat güçlüğü ve kredi maliyetlerinin yüksekliğinin daha önemli görüldüğü düşünülürse krizin bankaların tavrı üzerindeki etkisi açık bir biçimde görülecektir.

4.4.3.8. Krizin Kapasite Kullanım Oranlarına Etkisi

İşletmelerin krizle birlikte ülke genelindeki gelişmelere paralel bir biçimde, kapasite kullanım oranlarında bir düşüş olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Tablo-85’de görüldüğü üzere işletmelerin %88,4’ü kapasite kullanım oranlarının düştüğünü, ancak %11,6’sı bir düşüş yaşamadığını ifade etmiştir.

Tablo- 85: Krizin Kapasite Kullanım Oranlarına Etkisi

Değişken	Açıklama	Frekans (n)	%
Kriz Sürecide Kapasite Kullanım Oranı Düşüşü	Evet	61	88,4
	Hayır	8	11,6
	Toplam	69	100,0

4.4.3.9. Kapasite Kullanım Oranlarındaki Düşüşün Nedenleri

İşletmelerin kapasite kullanım oranlarındaki düşüş nedenlerini birden fazla seçenek işaretleyebilmek suretiyle belirlemeleri istenmiştir.

Tablo- 86: Kapasite Kullanım Oranları Düşüşlerinin Nedenleri

Değişken	Nedenler	Frekans (n)	%
Kapasite Kullanım Oranında Düşüş Nedenleri	Talep Yetersizliği	50	72,5
	Hammadde Sıkıntısı	8	11,6
	Mali Sorunlar	11	15,9
	Diğer	-	-
	Toplam	69	100,0

Elde edilen bulgulara göre en başta gelen neden %72,5 ile talep yetersizliğidir. Mali sorunlar %15,9, hammadde sıkıntısı ise % 11,6'lık bir neden olarak belirlenmiştir (Tablo-86).

4.4.3.10.Krizin İhracat Üzerindeki Etkisi

Ankete katılan firmaların toplam 15'i ihracat yapmaktadır. Tablo-87'de görüldüğü üzere bunların %53'ü krizle birlikte ihracat düzeyinin azaldığını, %40'ı değişmediğini ve %6,7'si azaldığını ifade etmiştir. Küresel krizle birlikte Türkiye genelindeki gelişmeye paralel bir şekilde ihracatın olumsuz etkilendiği görülmektedir.

Tablo- 87: Krizle Birlikte İhracattaki Gelişimin Dağılımı

Değişken	İhracatın Durumu	Frekans (n)	%	Geçerli %
İhracat Faaliyetlerinde Kriz ile Birlikte Nasıl Değişimler Olmuştur?	İhracat Azalmıştır	8	11,6	53,3
	İhracat Artmıştır	1	1,4	6,7
	Sabit Kalmıştır	6	8,7	40,0
	Toplam	15	21,7	100,0
	Eksik Gözlem	54	78,3	
	Toplam	69	100,0	

4.4.3.11.Krizin Kâr Marjları Üzerindeki Etkisi

İşletmelerin %71'i kâr marjlarının azaldığını, % 24,6'sı arttığını ve %4,3'ü ise arttığını ifade etmiştir.

Tablo- 88: Krizin Kâr Marjlarına Etkisi

Değişken	Açıklama	Frekans (n)	%
Kriz Öncesine Göre Kâr Marjı Değişimi	Arttı	3	4,3
	Aynı Kaldı	17	24,6
	Azaldı	49	71,0
	Toplam	69	100,0

Ortaya çıkan durum, anketimizin krizin etkilerine ilişkin diğer sonuçlarıyla uyumluluk göstermektedir. Kar marjlarındaki azalmanın düşen iç ve dış talebin bir yansıması olduğu düşünülebilir.

4.4.3.12. Krize Bağlı Olarak 2008-2012 Yılları Arasında Üretim, İç Satışlar, İhracat, İstihdam, Yatırımlar ve Gelirdeki Değişim

Anketimizin 43. sorusunda işletmelerin üretim, iç satışlar, ihracat, istihdam, yatırımlar ve gelirlerinde nasıl bir değişim yaşandığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda işletmeler 2008-2012 yıllarının her birinde bahse konu olan her bir unsorda nasıl bir değişim yaşadıklarını “arttı-aynı kaldı-azaldı” seçeneklerini işaretlemek suretiyle ortaya koymuşlardır. SPSS analizi ile bu her bir unsurun 2008 yılından 2012 yılına kadarki değişimi her yıl için ayrı ayrı tablolandırılmıştır. Ancak bu tabloların sayıca çok fazla oluşu nedeniyle her bir unsur için beş yıl süresince oluşan değişim tek tabloda gösterilmek suretiyle araştırma metnine eklenmiştir. Ayrıca, tablolarda sadece yüzdelerle değişimlere yer verilmiş ve cevaplara ilişkin firma sayılarına sadelik sağlamak amacıyla yer verilmemiştir.

2008-2012 yıllarında meydana gelen değişimi yukarıda bahse konu olan yöntemle inceledikten sonra 2008, 2009, 2010, 2011 ve 2012 yıllarının değişken olarak kabul edildiği analizde üretim, iç satış, dış satış, istihdam, yatırım ve gelir konularına ilişkin ankete katılan işletmelerin görüşlerinde anlamlı bir farklılığın olup olmadığı parametrik olmayan istatistiksel tekniklerden Kruskal-Wallis H Testi ile araştırılmıştır.

4.4.3.13. Kriz ve Üretim Düzeyinde 2008-2012 Yıllarında Meydana Gelen Değişim

İşletmelerin küresel krizle birlikte üretim düzeylerinde nasıl bir değişimin yaşandığının belirlenmesi amacıyla sorulan soruya işletmelerin verdiği cevaplar Tablo- 89’de sunulmuştur. İşletmelerin ortalama %50’sinin 2008 ve 2009 yıllarında üretim düzeyinde bir düşüş yaşadığı görülmektedir. 2009 yılı ikinci yarısından sonra ülkede başlayan nispi iyileşmeye paralel olarak azalış beyan edenlerin sayısının nispeten azaldığı görülmektedir (%46,4). 2010-2012 yıllarında ise üretimde düşüş

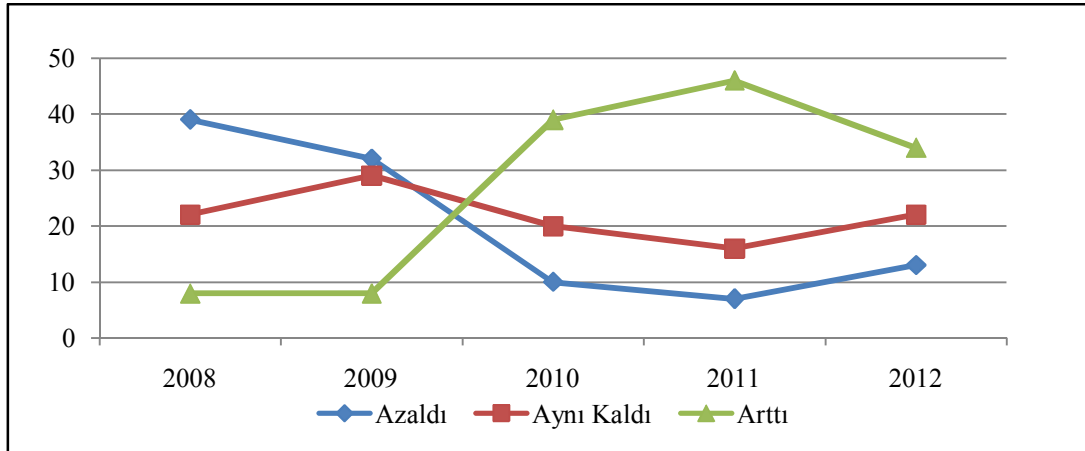
yaşayanların sayısı önemli oranlarda düşüş göstermiştir. Anket esnasında işletmeler 2010 ve 2011 için bahsettikleri iyileşmeye nazaran 2012 yılının biraz zayıf kaldığını ifade etmişlerdir. 2010 ve 2011’de azalış yaşayanların oranı sırayla %14,5 ve %10,1’dir. Nitekim 2012 yılında üretimde azalış yaşayanların oranı %18,8’e çıkmıştır.

Tablo- 89:Krizle Bağlı Olarak 2008-2012 Yıllarında Üretimde Meydana Gelen Değişim

Değişken		2008 %	2009%	2010%	2011%	2012%
2008 Küresel Kriz Neticesinde Üretimde Meydana Gelen Değişim	Azaldı	56,5	46,4	14,5	10,1	18,8
	Aynı Kaldı	31,9	42	29	23,2	31,9
	Arttı	11,6	11,6	56,5	66,7	49,3
	Toplam	100	100	100	100	100

Üretimde artış durumunun incelendiğinde 2008 ve 2009 yıllarında artış beyan edenlerin oranı oldukça düşük düzeyde kalmış ve %11,6 olarak çıkmıştır. 2010- 2012 yıllarında üretimde artış yaşayanların oranı önemli bir artış göstermiştir ve sırasıyla%56,5-%66,7-%49,3 oranları çıkmıştır. Artış satırında da 2012 yılının “azalış” satırındaki benzer bir biçimde nispi bir olumsuzluğa işaret ettiği görülmektedir. Burada dikkate değer bir husus da ankete katılan işletmelerin hatırı sayılır bir oranının da kriz döneminde üretimlerinin aynı kaldığını ifade etmiş olmalarıdır. Bu oran “krizden kısmen etkilenme” tespitimize de uyumludur. Şekil-24 dikey ekseninde işletme sayıları, yatay ekseninde yıllar olmak üzere değişimin seyri gösterilmiştir. Şekil-24 Tablo-89’deki değişimin görsel sunumudur.

Şekil- 24: 2008-2012 Yılları Arasında Üretimde Değişim Görüşleri

2008, 2009, 2010, 2011 ve 2012 yıllarının değişken olarak kabul edildiği Kruskal-Wallis H Testi ile üretim, iç satış, dış satış, istihdam, yatırım ve gelir konularına ilişkin görüşlerinde anlamlı bir farklılığın olup olmadığı araştırılmıştır.

Analiz sonuçları incelendiğinde, anket çalışmasına katılan işletmelerin 2011 yılında üretim miktarındaki değişime ilişkin görüşleri diğer yıllara göre daha olumlu bir şekilde kendini göstermiştir.

Tablo- 90: 2008-2012 Yılları Arasında Üretim Miktarı Değişim Görüşlerine İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Yıllar	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	p
2008	69	110,80	4	88,741	0,000
2009	69	121,45			
2010	69	209,74			
2011	69	226,68			
2012	69	196,33			

Kruskal-Wallis H Testi sonuçlarına göre 2008-2012 yıllarına göre üretim miktarı değişim görüşleri arasında istatistikî açıdan anlamlı bir farklılık mevcuttur

($P < 0,05$). Bu nedenler Hipotez-8'de yer alan H_0 reddedilmiş ve grup ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu düşüncesine dayanan H_1 kabul edilmiştir. Üretim miktarındaki değişime ilişkin görüşler 2008-2012 arasında yıldan yıla farklılık göstermektedir. Analiz sonuçları 2008-2009 yılları ile 2010-2012 yıllarının birbirine daha yakın görüşler ortaya konduğunu göstermektedir.

Krizin Türkiye Ekonomisine etkisine ilişkin bölümde belirtildiği üzer 2010 ve sonrası krizin etkilerinin azaldığı yıllar olmuştur. Oysa 2008 ve 2009 yılları krizin etkilerinin yoğunlukla hissedildiği yıllar olmuştur. Ankete katılan işletmelerin bu anlamda ülke genelindeki tabloya benze bir durum sergiledikleri ortaya çıkmaktadır. Özetle, kriz üretim düzeyini fark edilir bir seviyede etkilemiştir.

4.4.3.13.1. Kriz ve İç Satışlarda 2008-2012 Yıllarında Meydana Gelen Değişim

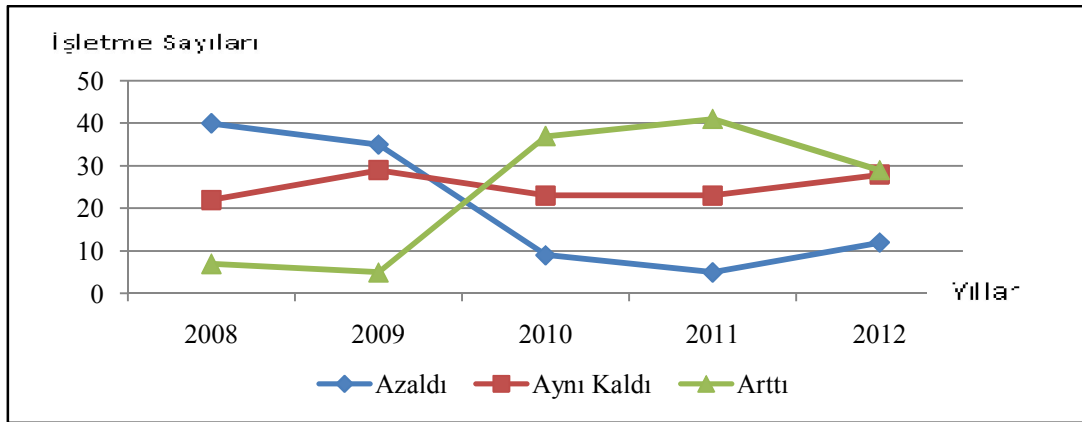
Küresel krizin bariz etkilerinden birisi de geleceğe ilişkin kötümser bakış ve ihtiyatlı olma düşüncesiyle iç ve dış talepte oluşan daralmadır. Kırşehir ilindeki imalat işletmelerinin iç satışlarında da bu tür bir etkinin varlığı ve bunun düzeyini tespit amacıyla anketimizin 43. sorusuna iç satışlar da eklenmiştir. Elde edilen bulgular üretim sürecinde yaşananlarla bir uyumluluk göstermektedir.

Tablo-91'de görüldüğü üzere iç satışların azaldığını ifade eden işletmelerin oranı 2008'de %58 ve 2009'da %50,7 iken, 2010,2011 ve 2012'de bu oranlar azalmış ve sırasıyla %13, %7,2 ve %17,4'e gerilemiştir. Dikkat edilirse burada da 2009 sonlarında başlayan nispi iyileşmenin ve 2012'de ifade edilen gerilemenin etkileri görülmektedir. Arttı diyen işletmelerin de 2008 ve 2009 yıllarındaki oranları epeyce düşükken, 2010-2012'de büyük bir artış göstermiştir.

Tablo- 91: Krize Bağlı Olarak 2008-2012 Yılları Arasında İç Satışlardaki Değişim

Değişken	Durum	2008(%)	2009(%)	2010(%)	2011(%)	2012(%)
2008-2012 Yıllarında Küresel Kriz Neticesinde İç Satışlarda Meydana Gelen Değişmeler	Azaldı	58	50,7	13	7,2	17,4
	Aynı Kaldı	31,9	42,0	33,3	33,3	40,6
	Arttı	10,1	7,2	53,6	59,4	42
	Toplam	100	100	100	100	100

Şekil-25 dikey ekseninde işletme sayıları ve yatay ekseninde yıllar olmak üzere, krizin iç satışlar üzerindeki göstermektedir. Görüldüğü üzere iç satışlarda arış olduğunu ifade eden işletmeler 2008 ve 2009 yıllarında oldukça düşük oranlardayken 2010-2012 yıllarında oldukça büyük bir artış göstermiştir.

Şekil- 25: 2008-2012 Yıllarında İç Satışlarda Değişim Görüşleri

Şekil-25 Tablo-91'deki durumun işletme sayıları itibariyle görünümüdür. Dolayısıyla tablodaki durumun benzeri burada da söz konusudur. Ayrıca iç satışların aynı kaldığını ifade edenlerin oranının yüksekliği burada da görülmektedir.

Analiz sonuçları incelendiğinde, anket çalışmasına katılan işletmelerin 2011 yılında iç satış miktarındaki değişime ilişkin görüşleri diğer yıllara göre daha olumlu bir şekilde kendini göstermiştir.

Tablo- 92: 2008-2012 Yılları Arasında İç Satış Miktarı Değişim Görüşlerine İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Yıllar	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	p
2008	69	110,87	4	97,605	0,000
2009	69	115,52			
2010	69	214,68			
2011	69	228,30			
2012	69	195,62			

Kruskal-Wallis H Testi sonuçlarına göre 2008-2012 yıllarına göre iç satış miktarı değişim görüşleri arasında istatistikî açıdan anlamlı bir farklılık mevcuttur ($P < 0,05$). Hipotez-9'da yer alan H_0 yokluk hipotezinin reddi ve ortalamalar arasında anlamlı bir farklılığın olduğu düşüncesine dayanan H_1 hipotezinin kabulü uygun görülmüştür. İç satış miktarındaki değişime ilişkin görüşler 2008-2012 arasında yıldan yıla önemli bir farklılık göstermektedir. Analiz sonuçları 2008-2009 yılları ile 2010-2011 yıllarının birbirine daha yakın görüşler ortaya konduğunu göstermektedir. 2012 yılı da 2010-2011'e yakın olmakla beraber bir düşüşü de göstermektedir.

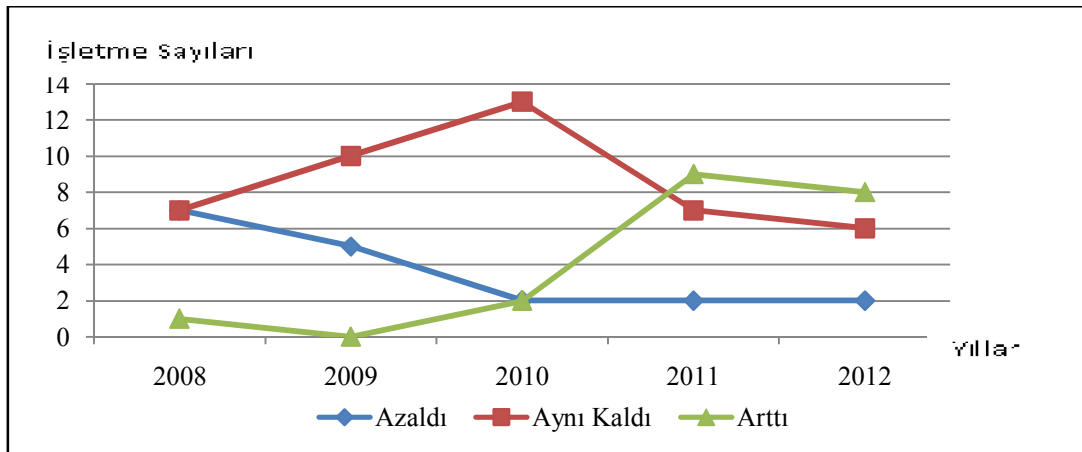
4.4.3.13.2. Kriz ve İhracatta 2008-2012 Yılları Arasında Meydana Gelen Değişim.

Krizle birlikte dünya ticaretinde önemli boyutlarda bir daralmanın olduğunu ve Türkiye'nin de bundan payını aldığını tespit etmiştik. İhracat hacmi fazla olmamakla birlikte, Kırşehir ilinin kriz neticesi ihracatında nasıl bir değişim olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. İhracata ilişkin 2008-2012 yıllarını kapsayan toplulaştırılmış tabloda görüleceği üzere işletmelerin ortalama %75'i bir görüş beyan etmemiştir. Bunun nedeni söz konusu işletmelerin ihracat yapmıyor oluşudur. Ayrıca ihracat yapmamakla beraber çok küçük oranda bir işletmeci bu hususta görüş beyan etmiştir.

Tablo- 93: Küresel Kriz Neticesi İhracatın 2008-2012 Yılları Arasında Değişimi

Değişken	Durum	2008(%)	2009(%)	2010(%)	2011(%)	2012(%)
Küresel Kriz Neticesinde İhracatta 2008-2012 Yıllarında Meydana Gelen Değişmeler	Azaldı	10,1	7,2	2,9	2,9	2,9
	Aynı Kaldı	10,1	14,5	18,8	10,1	8,7
	Arttı	1,4	-	2,9	13	11,6
	Toplam	21,7	21,7	24,6	26,1	23,2
	Eksik Gözlem	78,3	78,3	75,4	73,9	76,8
	Toplam	100	100	100	100	100

Tablo-93’de görüleceği üzere 2008 ve 2009 yılları ihracat açısından da kötü bir dönem olmuştur. 2008-2009’da azalış beyan eden işletmelerin sayısı 2010-2012 arasında büyük bir azalış göstermiştir. Artış beyan edenler ise 2011 itibariyle bir artış göstermiştir. Dikkat edilirse, önceki iki hususta toparlanma 2010 yılında oluşmuştu. Oysa ihracat hususunda aynı tabloyla karşılaşmamaktayız. Bir değişimin olmadığını ve ihracatın aynı kaldığını ifade eden ihracatçı sayısı da oldukça yüksektir. Kırşehir ili bu noktada da kısmen etkilendiğini ortaya koymaktadır.

Şekil- 26: 2008-2012 Yılları Arasında Dış Satış Miktarı Değişim Görüşleri

İşletme sayıları ve yıllar esas alınmak suretiyle çizilen Şekil-26’da Tablo-93’deki durumu yansıtmaktadır. Şekil 26’da görüldüğü üzere ihracatın azaldığını söyleyen işletmelerin sayısı 2008-2010 yılları arasında yüksekken 2010 yılından

itibaren bunu ifade eden işletmelerin sayısı azalmıştır. Ayrıca ildeki ihracatçı işletmelerin önemli bir kısmı da 2008-2012 yılları arasında ihracat miktarlarının aynı kaldığı görüşünü ifade etmiştir.

Tablo- 94: 2008-2012 Yılları Arasında Dış Satış Miktarı Değişim Görüşlerine İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Yıllar	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	p
2008	17	32,82	4	14,312	0,006
2009	15	29,67			
2010	17	40,12			
2011	16	50,13			
2012	16	52,13			

Analiz sonuçları incelendiğinde, anket çalışmasına katılan işletmelerin 2012 yılında dış satış miktarındaki değişime ilişkin görüşleri diğer yıllara göre daha olumlu bir şekilde kendini göstermiştir. Kruskal-Wallis H Testi sonuçlarına göre 2008-2012 yıllarına göre dış satış miktarı değişim görüşleri arasında istatistikî açıdan anlamlı bir farklılık mevcuttur ($P < 0,05$). Hipotez-10'da yer alan H_0 yokluk hipotezinin reddi ve ortalamalar arasında anlamlı bir farklılığın olduğu düşüncesine dayanan H_1 hipotezinin kabulü uygun görülmüştür. Dış satış miktarındaki değişime ilişkin görüşler 2008-2012 arasında yıldan yıla önemli bir farklılık göstermektedir. Analiz sonuçları 2011 ve 2012 yıllarında birbirine daha yakın görüşler ortaya konduğunu göstermektedir. Üretim ve iç satışlardan farklı olarak, 2010 yılında ihracatta iyileşme gerçekleşmekle beraber çok düşük bir artış gerçekleşmiştir.

4.4.3.13.3. Kriz ve 2008-2012 Yıllarında İstihdamda Meydana Gelen Değişim.

Krizin ülke çapında önemli istihdam kayıplarına neden olduğu bilinmektedir. Türkiye Ekonomisine ilişkin verilerin sunulduğu bölümde bu bakımdan istatistikî veriler sunulmuştur. Kırşehir ilindeki imalat işletmeleri bakımından istihdam

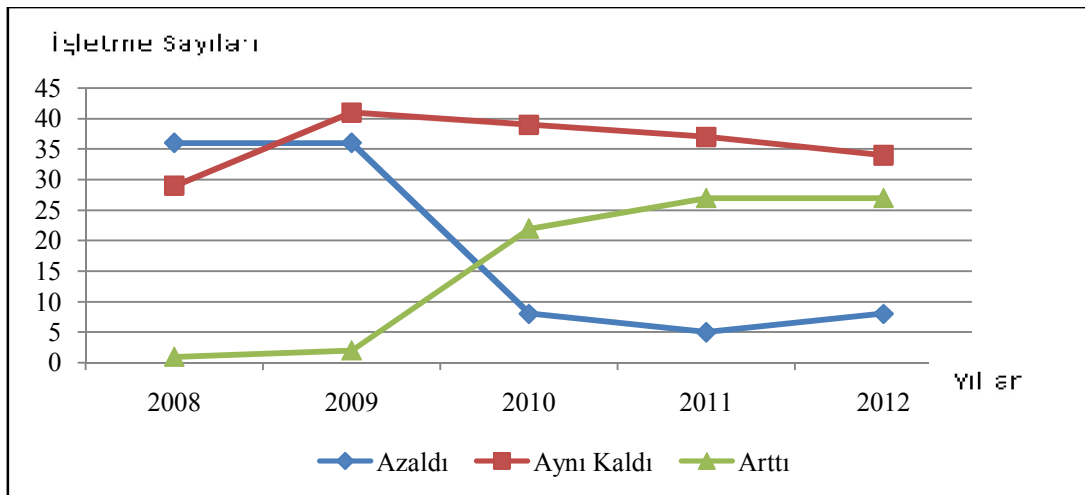
meselesindeki değişimin nasıl bir seyir takip ettiği anketimizin 43. sorusuyla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Tablo- 95: Küresel Krizin 2008-2012 Yıllarında İstihdama Etkisi

Değişken	Durum	2008(%)	2009(%)	2010(%)	2011(%)	2012(%)
Küresel Kriz Neticesinde İstihdamda 2008-2012 Yıllarında Meydana Gelen Değişmeler	Azaldı	52,2	37,7	11,6	5,8	11,6
	Aynı Kaldı	42	59,4	56,5	53,6	49,3
	Arttı	5,8	2,9	31,9	40,6	39,1
	Toplam	100	100	100	100	100

Tablo-95 incelendiğinde istihdam hususunda en dikkat çeken nokta “aynı kaldı” diyenlerin sayısının yıllar itibariyle genel olarak yüksek oranlarda olmasıdır. Kırşehir ilinde istihdam kaybının oldukça düşük kaldığı görüşünü doğrular bir tablo imalat işletmeleri açısından ortaya çıkmıştır. Hemen belirtmek gerekir ki kriz Kırşehir ilinde de istihdamı elbette etkilemiştir. Ancak, bu etkilenme nispeten az olmuş ve istihdam düzeyini koruyan işletmelerin oranı yüksek çıkmıştır.

Şekil- 27: 2008-2012 Yılları Arasında İstihdam Düzeyin Değişim Görüşleri

Şekil-27’de görüldüğü üzere istihdam hususunda düzeyin aynı kaldığını ifade eden işletmeler önceki başlıklarda incelenen üretim ve iç satışlara nazaran daha fazla düzeydedir.

İstihdamla ilgili olarak 2008-2012 yıllarına ilişkin Kruskal-Wallis H testi sonuçları incelendiğinde 2010 yılından sonra istihdam düzeyinde iyileşme durumu açıkça gözükmemektedir.

Tablo- 96: 2008-2012 Yılları Arasında İstihdam Miktarı Değişim Görüşlerine İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Yıllar	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	P
2008	69	112,49	4	79,808	0,000
2009	69	127,75			
2010	69	200,02			
2011	69	215,23			
2012	69	209,51			

Analiz sonuçları incelendiğinde, anket çalışmasına katılan işletmelerin 2011 yılında istihdam miktarındaki değişime ilişkin görüşleri diğer yıllara göre daha olumlu bir şekilde kendini göstermiştir. Kruskal-Wallis H Testi sonuçlarına göre 2008-2012 yıllarına göre istihdam miktarı değişim görüşleri arasında istatistikî açıdan anlamlı bir farklılık mevcuttur ($P < 0,05$). Hipotez-11’de yer alan H_0 yokluk hipotezinin reddi ve ortalamalar arasında anlamlı bir farklılığın olduğu düşüncesine dayanan H_1 hipotezinin kabulü uygun görülmüştür. İstihdam miktarındaki değişime ilişkin görüşler 2008-2012 arasında yıldan yıla önemli bir farklılık göstermektedir. Analiz sonuçları 2008-2009 yılları ile 2011-2012 yıllarının daha yakın görüşler ortaya konduğunu göstermektedir.

4.4.3.13.4. Kriz ve 2008-2012 Yıllarında Yatırımlarda Meydana Gelen Değişim

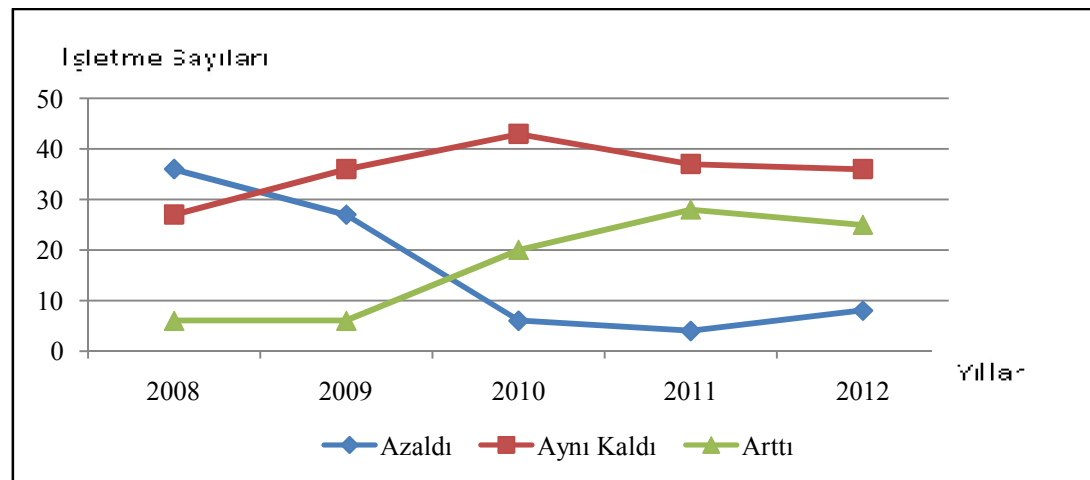
Tablo-97’de görüldüğü üzere yatırımlarda azalış olduğunu belirten işletmeler 2008 ve 2009 yıllarında yüksek bir orandadır. Bu alanda bir artış olduğunu ifade eden işletmelerin oranı 2010 itibariyle artış göstermiştir. Artış olduğunu ifade eden işletmelerin oranı 2011 yılında gerek 2010 ve gerekse 2012 yılına nazaran daha fazladır. Yatırım düzeyinin aynı düzeyde kaldığını ifade eden işletmelerin oranı burada da yüksek düzeydedir.

Tablo- 97: Krize Bağlı Olarak 2008-2012 Yıllarında Yatırımlardaki Değişim

Değişken	Durum	2008(%)	2009(%)	2010(%)	2011(%)	2012(%)
Küresel Kriz Neticesinde Yatırımlarda 2008-2012 Yıllarında Meydana Gelen Değişmeler	Azaldı	52,2	39,1	8,7	5,8	11,6
	Aynı Kaldı	39,1	52,2	62,3	53,6	52,2
	Arttı	8,7	8,7	29	40,6	36,2
	Toplam	100	100	100	100	100

Şekil-28’de ise yatırımların yıllar itibariyle gelişimi işletme sayıları dikey ekseninde belirtilmek suretiyle gösterilmiştir. Görüldüğü üzere artış ve azalış çizgileri uyumlu bir biçimde düzey değiştirmektedir.

Şekil- 28: 2008-2012 Yıllarında Yatırımlarda Değişim Görüşleri

Özetle, yatırımlar krizden etkilenmiş ve düşüşler yaşanmıştır. Ortaya çıkan bu sonuç kriz karşısında alınan tedbirleri araştırdığımız 32. anket sorusuyla elde edilen verilerle de uyumludur.

Yatırımlara ilişkin veriler Kruskal-Wallis H testi ile de incelenmiştir.

Tablo- 98: 2008-2012 Yılları Arasında Yatırım Miktarı Değişim Görüşlerine İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Yıllar	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	p
2008	69	114,65	4	71,868	0,000
2009	69	131,61			
2010	69	197,96			
2011	69	217,03			
2012	69	203,75			

Analiz sonuçları incelendiğinde, anket çalışmasına katılan işletmelerin 2011 yılında yatırım miktarındaki değişime ilişkin görüşleri diğer yıllara göre daha olumlu bir şekilde kendini göstermiştir. Kruskal-Wallis H Testi sonuçlarına göre 2008-2012 yıllarına göre yatırım miktarı değişim görüşleri arasında istatistikî açıdan anlamlı bir farklılık mevcuttur ($P < 0,05$). Hipotez-12'de yer alan H_0 yokluk hipotezinin reddi ve ortalamalar arasında anlamlı bir farklılığın olduğu düşüncesine dayanan H_1 hipotezinin kabulü uygun görülmüştür. Yatırım miktarındaki değişime ilişkin görüşler 2008-2012 arasında yıldan yıla önemli bir farklılık göstermektedir. Analiz sonuçları 2008-2009 yılları ile 2010-2012 yıllarının daha yakın görüşler ortaya konduğunu göstermektedir.

4.4.3.13.5. Kriz ve 2008-2012 Yıllarında Gelirlerde Meydana Gelen Değişim

2008 yılı işletmelerin %71'inin gelirlerinin azaldığını ifade ettikleri bir yıl olmuştur. Görüldüğü üzere diğer değişkenlere nazaran gelirde azalış oransal olarak oldukça fazla düzeydedir. İşletmelerin %50,7'si 2010 yılı itibariyle gelirlerinde bir

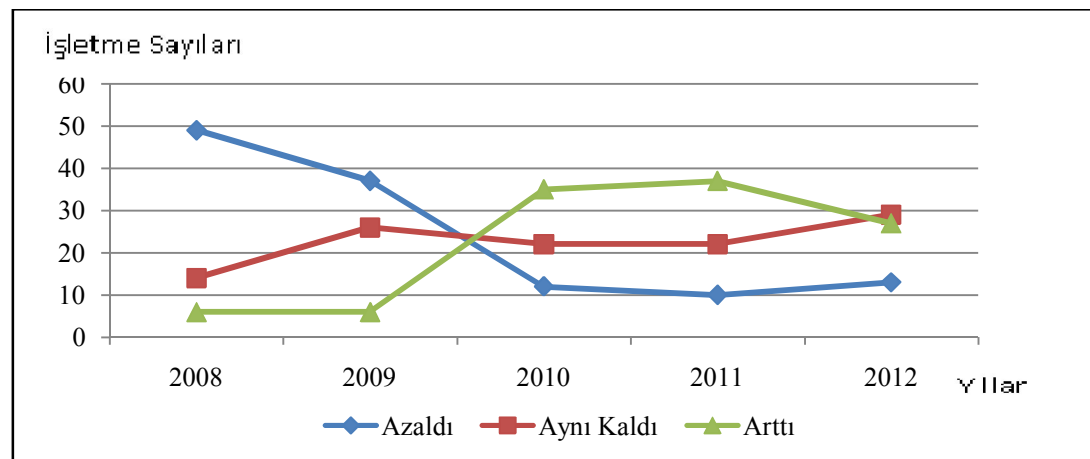
artış olduğunu ifade etmişlerdir. Aynı artış düzeyi 2011 yılında da devam etmiştir. Yine üretim, iç satışlar, yatırımlarda olduğu üzere 2012 yılı nispi bir gerileme gerçekleşmiştir.

Tablo- 99: Krize Bağlı Olarak 2008-2012 Yıllarında Gelirlerde Meydana Gelen Değişim

Değişken	Durum	2008%	2009%	2010 %	2011%	2012%
Küresel Kriz Neticesinde Gelirlerde 2008-2012 Yıllarında Meydana Gelen Değişimler	Azaldı	71	53,6	17,4	14,5	18,8
	Aynı Kaldı	20,3	37,7	31,9	31,9	42,0
	Arttı	8,7	8,7	50,7	53,6	39,1
	Toplam	100	100	100	100	100

Gelire ilişkin değişim Şekil-29'de işletme sayıları esas alınmak suretiyle gösterilmiştir. Şekil-29 incelendiğinde görüleceği üzere işletmelerin önemli bir kısmının 2010 yılına kadar gelir miktarlarının azaldığını beyan ettikleri görülmektedir. İşletmelerin 2009 yılının ortalarından itibaren ise gelir miktarlarında bir artış olduğunu ifade ettikleri görülmektedir.

Şekil- 29: 2008-2012 Yılları Arasında Gelir Miktarı Değişim Görüşleri

2008-2012 yıllarında gelire ilişkin değişim durumu Kruskal-Wallis H testi ile de incelenmiştir. Tablo-100'de sunulan analiz sonuçları incelendiğinde, anket

çalışmasına katılan işletmelerin 2010-2011 yılında gelir miktarındaki değişime ilişkin görüşleri diğer yıllara göre daha olumlu bir şekilde kendini göstermiştir.

Tablo- 100: 2008-2012 Yılları Arasında Gelir Miktarı Değişim Görüşlerine İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Yıllar	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	P
2008	69	104,65	4	91,549	0,000
2009	69	125,00			
2010	69	214,46			
2011	69	221,10			
2012	69	199,78			

Kruskal-Wallis H Testi sonuçlarına göre 2008-2012 yıllarında gelir miktarı değişim görüşleri arasında istatistikî açıdan anlamlı bir farklılık mevcuttur ($P < 0,05$). Hipotez-13'de yer alan H_0 yokluk hipotezinin reddi ve ortalamalar arasında anlamlı bir farklılığın olduğu düşüncesine dayanan H_1 hipotezinin kabulü uygun görülmüştür. Gelir miktarındaki değişime ilişkin görüşler 2008-2012 arasında yıldan yıla önemli bir farklılık göstermektedir. Analiz sonuçları 2008-2009 yılları ile 2010-2012 yıllarının daha yakın görüşler ortaya konduğunu göstermektedir. Gelire ilişkin olarak 2008-2009 yılları ile 2010-2012 arasındaki ilişki incelendiğinde 2008 ve 2009 yıllarının krizin bariz bir etkisi altında olduğu ortaya çıkmaktadır. Oysa 2010-2012 yılları bu bakımdan daha genel ekonomideki iyileşmeye paralel bir değişimi yansıtmaktadır.

4.4.3.14. Kriz Karşısında Devletin Aldığı Önlemlerin Yeterliliği

İşletme sahip veya yöneticilerine kriz karşısında devletin aldığı tedbirleri yeterli bulup bulmadıkları sorulmuştur. Tablo-101'de görüldüğü üzere işletmelerin %33,3'ü alınan tedbirlerin yeterli olduğunu belirtmiştir. Tedbirleri yeterli

bulmayanlar ise %53,6 düzeyindedir. İşletmelerin %13'ü ise alınan tedbirlere ilişkin bir fikri olmadığını beyan etmiştir

Tablo- 101: Kriz Karşısında Devletin Aldığı Tedbirlere İlişkin Görüşler

Değişken	Yeterli Bulma	Frekans (n)	%	Geçerli %	Kümülatif %
Devletin Aldığı Tedbirler Yeterli mi?	Evet	23	33,3	33,3	33,3
	Hayır	37	53,6	53,6	87,0
	Fikri Yok	9	13,0	13,0	100,0
	Toplam	69	100,0	100,0	

4.4.3.15. Krizin Doğurduğu Olumsuzlukların Sona Erip Ermediğine İlişkin Görüşler

2008'de başlayan ve 2009 yılında kendini oldukça etkili bir biçimde hissettiren krizin etkilerinin 2010 yılından itibaren azalmaya başladığı görülmüştür. Ancak, krizin tamamen sona erip ermediği hususu kamuoyunda önemli bir tartışma konusu olmaya devam etmiştir. Anketin son iki sorusuyla işletme sahip veya yöneticilerinin bu konudaki düşünceleri ve 2013 yılına ilişkin beklentileri sorulmuştur. Krizin doğurduğu olumsuzlukların sona erip ermediği hususunda görüşler Tablo-102'de sunulmuştur. Görüldüğü üzere, işletmelerin %89,9 gibi büyük bir kısmı krizin etkilerinin tamamen bitmediğini düşünmektedir. Krizin etkilerinin bittiğini ifade eden işletmelerin oranı %10 gibi küçük bir düzeyde kalmıştır.

Tablo- 102:Krizin Etkilerinin Bitip Bitmediğine İlişkin Görüşlerin Dağılımı

Değişken	Açıklama	Frekans (n)	%
Krizin Olumsuzlukları Tamamen Bitmiş midir?	Evet	7	10,1
	Hayır	62	89,9
	Toplam	69	100,0

4.4.4. İşletmelerin Sorunları ve Krizin Etkilerine İlişkin Çapraz Tablolar ve Ki-Kare Testleri

Anket sonucu elde edilen verilerden hareketle, işletmelerin faaliyet alanları, büyüklükleri ve kuruluş yılları gibi değişen niteliklerine göre yaşadıkları sorunların ve krizden etkilenme düzeylerinin değişip değişmediği inceleme konusu yapılmıştır. Oluşturulan çapraz tablolarla işletmelerin çeşitli niteliklerine göre genel sorunlarının, finansman, üretim, kredi temini gibi sorunlarının anlamlı bir değişim gösterip göstermediği inceleme konusu yapılmıştır. Ayrıca çeşitli nitelikleri itibariyle krizden etkilenme hususlarında bir farklılaşma olup olmadığı inceleme konusu yapılmıştır.

4.4.4.1. Firmaların Faaliyet Alanları ile Karşılaştıkları En Önemli Sorunlar Arasındaki İlişki ve Ki-Kare Testi

Ankete katılan firmaların çeşitli başlıklar altında topladığımız sorunları önem sırasına göre puanlamaları istenmişti. Tablo-103’de ise faaliyet alanlarına göre firmaların bu genel sorunlar bakımında bir karşılaştırılması yapılmıştır. Bu amaçla, faaliyet kollarının her birinin çeşitli sorunların önem sırasını belirlerken verdiği değerlerin toplamı içinde her sorunun yüzdelik değeri esas alınmıştır. Böylece faaliyet alanları bakımından sorunların nasıl bir dağılım gösterdiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Tablo-103’de görüldüğü üzere, diğer sorunlar bakımından farklı ağırlıklar söz konusu olmakla beraber, tekstil ürünleri imalatı ve ağaç ve ağaç ürünleri imalatı hariç bütün faaliyet alanlarında nitelikli eleman sorunu en fazla vurgulanan sorun olarak belirmektedir. Ankete katılan firmaların sorunları toplamı içinde nitelikli eleman sorunu %24,1’lük bir paya sahiptir. Nitelikli eleman sorununu %30 ile en fazla vurgulayan faaliyet alanı metal ürünleri imalatı ve makine ve teçhizat imalatıdır. Mobilya imalatı (%29,7), gıda ürünleri ve içecek imalatı (%26,7), plastik ve kauçuk imalatı ve kimyasal madde ve ürün imalatı (%21), “Diğer” başlığı altında toplanan çimento, cam ve mermer gibi alanlar (%18,3) ile nitelikli eleman sorununu belirten diğer faaliyet alanlarıdır.

Tablo- 103: Faaliyet Alanlarına Göre Karşılaşılan En Önemli Sorunların Dağılımı

Firmaların Faaliyet Alanları	Karşılaşılan En Önemli Sorunlar(%)							Toplam
	Yönetici ve yönetim sorunu	Finansal alandaki sorunlar (özkaynak sorunu , kredi temini sorunu. vs)	Pazarlama alanındaki yetersizlikler	Hammadde tedarik sorunu	Eğitim sorunu	Yenilik ve teknoloji takibinde yetersizlikler	Nitelikli eleman sorunu	
Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı	7,0%	15,2%	14,9%	16,6%	9,4%	10,1%	26,7%	100,0%
Mobilya İmalatı	8,4%	25,4%	9,9%	11,5%	4,3%	10,8%	29,7%	100,0%
Tekstil Ürünleri İmalatı ve Giyim Eşyası İmalatı	11,1%	18,3%	19,8%	15,9%	10,3%	8,7%	15,9%	100,0%
Ağaç ve Ağaç Ürünleri İmalatı	9,8%	21,1%	19,5%	8,9%	17,1%	8,9%	14,6%	100,0%
Plastik ve Kauçuk Ürünleri İmalatı ve Kimyasal Madde ve Ürün İmalatı	11,0%	16,0%	15,0%	12,2%	11,3%	13,5%	21,0%	100,0%
Metal Ürünleri İmalatı- Makine ve Teçhizat Hariç, Motorlu Kara Taşıtı ve Römork İmalatı ve Makine ve Teçhizat İmalatı	11,4%	25,8%	8,4%	9,3%	6,9%	8,1%	30,0%	100,0%
Diğer	11,1%	14,2%	14,5%	13,1%	12,1%	16,6%	18,3%	100,0%
Total	9,7%	19,3%	13,5%	12,7%	9,4%	11,3%	24,1%	100,0%
Ki- Kare χ^2			Hesap Değeri		sd	P		
			117,630		36	,000		

Faaliyet alanlarında nitelikli eleman sorununun bu denli öne çıkışı dikkate değer bir husustur. Türkiye’de KOBİ’lerin sorunlarına ilişkin yapılan araştırmalarda genellikle finansman sorununun ilk sıralarda vurgulandığını görülmektedir. İlde imalat işletmelerinin bu soruna daha fazla vurgu yapması birkaç nedene bağlanabilir: Öncelikle, ilin nispeten az gelişmişliği ve sanayileşmenin geriliği bir önemli nedendir. Bu durum hem nitelikli eleman bulunmasını zorlaştırmakta hem de nitelikli eleman göçü sonucunu doğurmaktadır.

Tekstil ürünleri imalatı ve giyim eşyası imalatı faaliyet alanında en fazla vurgulanan sorun %19,8 ile pazarlama alanında yaşanan yetersizliklerdir. Ağaç ve

ağaç ürünleri imalatı ise %21,1 ile finansal sorunları yaşadıkları sorunlar içinde öne çıkarmaktadırlar.

Karşılaşılan sorunların faaliyet kolları bakımından dağılımına bakıldığında, finansal sorunlar yaşayan faaliyet kollarının ilk üçü şu şekilde sıralanmaktadır: Metal ürünleri ve makine teçhizat imalatı (%25,8), mobilya imalatı (%25,4), ağaç ve ağaç ürünleri imalatı (%21,1). Diğer faaliyet alanları %14-%18,3 arasında finansal sorunlara vurgu yapmışlardır. Finansal sorunlar sorunların geneli içinde %19,3 ile nitelikli eleman sorunundan sonra en fazla paya sahip olan sorun türüdür.

Firmaların vurguladıkları sorunlar arasında üçüncü sırada %13,5 ile pazarlama alanında yaşanan yetersizlikler yer almaktadır. Pazarlama sonunu en fazla vurgulayan tekstil ürünleri ve giyim eşyası imalatı firmalarıdır. Ağaç ve ağaç ürünleri imalatı, plastik ve kauçuk ürünleri imalatı ve kimyasal madde imalatı, gıda ürünleri ve içecek imalatı sorunu en fazla vurgulayan diğer faaliyet alanları olarak ortaya çıkmaktadır. Hammadde tedarik sorunu ise firmaların sorunları içinde %12,7 ile en fazla vurgulanan dördüncü sorundur. Hammadde tedarik sorununu en çok yaşayan faaliyet alanları sırayla gıda, tekstil ve mermer, çimento ve cam sektörleri olarak belirmektedir.

Yenilik ve teknoloji takibinde yetersizlikler %11,3 ile beşinci sırada yer almaktadır. Ancak hemen belirtmek gerekir ki işletmelerin teknolojik düzeylerine ilişkin bilgiler sağlamak amacıyla sorduğumuz diğer soruların sonuçlarına bakılınca burada ortaya çıkan sonucun beklediğimiz düzeyin altında olduğunu gördük. Bunun nedeni işletmelerin anket sürecinde rakiplerine karşı teknolojik düzeylerini çok da düşük göstermemek arzusu içinde oluşları olabilir.

İşletmelerin yönetici ve yönetim sorunlarını oldukça düşük düzeyde vurgulamaları da ildeki imalatçı KOBİ'lerin sahiplerinin çoğunlukla aynı zamanda yönetici oluşlarıyla açıklanabilir.

Firmaların faaliyet alanları ile yaşadıkları sorunlar arasındaki ilişki Ki-Kare analizi ile de test edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, Hipotez-1'deki H_0 hipotezi reddedilmiş ve firmaların karşılaştığı sorunlar ile faaliyet alanları arasındaki

ilişkinin istatistiki açıdan anlamlı olduğu görülmüştür ($P<0,05$). Bir başka ifade ile firmaların yaşadığı sorunlar faaliyet alanlarına bağımlı bir şekilde değişmektedir. Bu bağlamda H_1 hipotezi kabul edilmiştir.

4.4.4.2. Firmaların Faaliyet Alanları ile Karşılaştıkları Finansal Sorunlar Arasındaki İlişki ve Ki-Kare Testi

Bir önceki başlıkta belirtildiği üzere, firmaların sorunları içinde ikinci öncelikli sorun finansal alanda ortaya çıkmaktadır. Anketimizin yedinci sorusu işletmelerin finansal sorunlarının alt başlıklarının önem derecesini belirlemeye yöneliktir. Tablo-104’de buradan elde edilen bulgulardan hareketle çeşitli finansal sorunların faaliyet alanları itibariyle nasıl bir dağılım sergiledikleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Tablo-104’de görüleceği üzere, işletmelerin yaşadığı finansal sorunlar içerisinde %22,5 ile alacakların zamanında tahsil edilememesi başı çekmektedir. Bu sorun ağaç ve ağaç ürünleri hariç bütün faaliyet alanlarında en fazla vurgulanan sorun durumundadır. Alacakların zamanında tahsil edilememesi sorununu yaşayan sektörlerin ilk üçü sırayla, metal ürünleri imalatı ve makine ve teçhizat imalatı, tekstil ve cam, çimento ve mermer gibi “diğer” başlığı altında topladığımız faaliyet kollarıdır. Ancak, ortaya çıkan bu sonuç üzerinde yaşanan ekonomik krizin son zamanlarda oluşturduğu etkinin de gözden uzak tutulmaması gerekir. Esasen anketimizde 2008 yılında başlayan krizle birlikte yaşanan finansal sorunların nasıl bir değişim geçirdiği ayrıca sorulmuş olmakla beraber, cevap veren firma yetkilileri anketimizin yedinci sorusuna da bu etkinin tesiri altında cevap vermiş gözükümlerler.

Firmaların üzerinde durdukları ikinci önemli finansal sorun kaynağı da %18,3 ile maliyetlerin yüksekliğidir. Maliyetlerin yüksekliği sorununu en fazla vurgulayan faaliyet alanı ağaç ve ağaç ürünleridir. Gıda ve içecek imalatı, metal ürünleri ve makine teçhizat imalatı ve mobilya imalatı maliyetlerin yüksekliğini en fazla vurgulayan sektörler olarak belirlemektedir.

Tablo- 104: Faaliyet Alanlarına Göre Karşılaşılan Finansal Sorunların Dağılımı

Firmaların Faaliyet Alanları	İşletmelerin Karşılaştığı Finansal Sorunlar								
	Kredi Bulamamak	Kredi Maliyetinin Yüksekliği	Alacakların Zamanında Tahsil Edilememesi	İşletme Sermayesi Yetersizliği	Özkaynakların Yetersizliği	Maliyetlerin Yüksekliği	teminata veyahut Çek ve Senetlerin Vadesinden Önce Tahsili	Tesviklerin Azaltılması	Toplam
Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı	4,4	17,4	22,0	6,5	8,5	20,7	8,0	12,4	100,0
Mobilya İmalatı	11,2	14,2	21,8	15,5	9,2	17,5	2,0	8,5	100,0
Tekstil ürünleri İmalatı ve Giyim Eşyası İmalatı	9,4	7,9	25,2	7,1	7,9	16,5	8,7	17,3	100,0
Kağıt Hamuru, Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı ile Ağaç ve Ağaç Ürünleri İmalatı	4,5	16,4	19,1	8,2	8,2	24,5	3,6	15,5	100,0
Plastik ve Kauçuk Ürünleri İmalatı ve Kimyasal Madde ve Ürün İmalatı	15,8	16,4	19,1	7,9	11,8	16,1	3,0	10,0	100,0
Metal Ürünleri İmalatı- Makine ve Teçhizat Hariç, Motorlu Kara Taşıtı ve Römork İmalatı ve Makine ve Teçhizat İmalatı	5,6	11,6	26,9	10,8	6,2	18,8	2,4	17,7	100,0
Diğer	9,8	13,9	22,5	9,8	12,3	16,4	4,1	11,1	100,0
Toplam	8,9	14,4	22,5	9,9	9,2	18,3	4,2	12,5	100,0
Ki- Kare χ^2			Hesap Değeri		Sd	P			
			132,222		42	,000			

Kredi maliyetlerinin yüksekliği %14,4 ile finansal sorun kaynakları arasında üçüncü sırada yer almaktadır. Gıda ürünleri ve içecek imalatı bu sorunu en fazla vurgulayan faaliyet alanı olmuştur.

Firmaların faaliyet alanları ile yaşadıkları finansal sorunlar arasındaki ilişki Ki-Kare analizi ile de test edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, Hipotez-2'deki H_0 hipotezi reddedilmiş ve firmaların karşılaştığı finansal sorunlar ile faaliyet alanları arasındaki ilişkinin istatistikî açıdan anlamlı olduğu görülmüştür ($P < 0,05$). Bir başka ifade ile firmaların yaşadığı finansal sorunlar faaliyet alanlarına bağımlı bir şekilde değişmektedir. Bu bağlamda H_1 hipotezi kabul edilmiştir.

4.4.4.3. Firmaların Personel Sayılarına Göre Karşılaştıkları Önemli Sorunlar Arasındaki İlişki ve Ki-Kare Testi

Personel sayısı firmaların büyüklüğünün önemli bir göstergesidir. Tablo-105 bu ilişkiyi ortaya koymak amacıyla düzenlenmiştir. Tabloda görüldüğü üzere personel sayısı ne olursa olsun, 25-49 personele sahip işletmeler hariç, işletmelerin en başta gelen sorunu nitelikli eleman bakımından ortaya çıkmaktadır. Nitelikli eleman sorununu en fazla vurgulayanlar 50 ve üzeri personeli olan işletmelerdir. Yine, yönetici ve yönetim sorunlarını da en fazla vurgulayanlar bu işletme grubudur. Bu iki sorunun 50 ve üzeri işletmelerce daha çok vurgulanıyor oluşu işletmeler büyüdükçe ildeki insan kaynaklarının bu bakımdan daha da yetersiz kaldığını göstermektedir. Dikkati çeken bir husus da 1-9 personele sahip işletmelerin pazarlama ve hammadde tedariki hususunda diğerlerine nazaran daha fazla sorun yaşadıklarına vurgu yapmış olmasıdır.

Tablo- 105: Firmaların Personel Sayılarına Göre Karşılaştığı Önemli Sorunların Değişimi

Firmaların Personel Sayısı	Firmaların Karşılaştığı Önemli Sorunlar							Toplam
	Yönetici ve Yönetim Sorunu	Finansal Alandaki Sorunlar (Özkaynak Sorunu , Kredi Temini Sorunu.. vs)	Pazarlama Alanındaki Yetersizlikler	Hammadde Tedarik Sorunu	Eğitim Sorunu	Yenilik ve Teknoloji Takibinde Yetersizlikler	Nitelikli Eleman Sorunu	
1-9	11,4%	18,0%	14,9%	14,1%	9,8%	10,1%	21,7%	100,0%
10-24	6,9%	19,7%	11,2%	11,1%	11,6%	12,3%	27,2%	100,0%
25-49	6,5%	29,0%	13,5%	12,9%	2,6%	11,6%	23,9%	100,0%
50 ve üzeri	12,1%	17,0%	12,7%	9,1%	5,5%	14,5%	29,1%	100,0%
Toplam	9,7%	19,3%	13,5%	12,7%	9,4%	11,3%	24,1%	100,0%
Ki- Kare χ^2			Hesap Değeri		Sd	P		
			51,275		18	,000		

Firmaların personel sayıları ile yaşadıkları önemli sorunlar arasındaki ilişki Ki-Kare analizi ile de test edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, Hipotez-3'deki H_0 hipotezi reddedilmiş ve firmaların karşılaştığı önemli sorunlar ile personel sayıları arasındaki ilişkinin istatistikî açıdan anlamlı olduğu görülmüştür ($P < 0,05$).

Bir başka ifade ile firmaların yaşadığı önemli sorunlar personel sayılarına bağımlı bir şekilde değişmektedir. Gözlenen farklar tesadüfi olmaktan uzaktır. Bu bağlamda H_1 hipotezi kabul edilmiştir. Personel sayısı işletmenin ölçeğine ilişkin bir önemli kıstas olarak kabul edilirse, işletmelerin büyüklüğü değiştikçe yaşanan sorunların yoğunluğu da bir değişime uğramaktadır.

4.4.4.4. Firmaların Faaliyet Alanları İle Finansman İhtiyacını Karşılama Yolları Aralarındaki İlişki

Firmaların faaliyet alanları ile finansman ihtiyaçlarını karşılama yolları arasındaki ilişki Ki-Kare analizi ile test edildiğinde aralarında anlamlı bir ilişkinin olduğu ($P < 0,05$) görülmüştür. Bu nedenle Hipotez-4'da yer alan H_0 yokluk hipotezi reddedilmiş ve bu iki unsur arasında tesadüflükten kaynaklanmayan, anlamlı bir ilişkinin olduğu düşüncesine dayanan H_1 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo- 106: Faaliyet alanlarına Göre Firmaların Finansman Yollarının Değişimi

Firmaların Faaliyet Alanları	Finansman İhtiyacını Karşılama Yolları(%)										Toplam (%)
	Özkaynaklar İle	Eximbank Kredi.	Kamu Bank. Kredi.	Özel Sektör Bank. Kredi.	Özel Finans Kurumları Fonları	Vadeli Çek-Senet	Gayrimenkul. Satışları	Gayri Resmi Piyasadan Borçlanma	Teşvikli Krediler		
Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı	30,4	2,8	20,1	15,4	4,3	6,7	5,3	1,6	13,4	100,0	
Mobilya İmalatı	34,4	3,0	19,8	21,9	0,9	6,3	4,5	4,8	4,5	100,0	
Tekstil Ürünleri İmalatı ve Giyim Eşyası İmalatı	25,4	5,1	15,3	14,4		8,5	8,5	7,6	15,3	100,0	
Ağaç ve Ağaç Ürünleri İmalatı	37,7	13,0	24,7	14,3				10,4		100,0	
Plastik ve Kauçuk Ürünleri İmalatı ve Kimyasal Madde ve Ürün İmalatı	28,5	1,9	17,3	25,8	0,8	3,8	3,1	10,0	8,8	100,0	
Metal Ürünleri İmalatı- Makine ve Teçhizat Hariç, Motorlu Kara Taşıtı ve Römork İmalatı ve Makine ve Teçhizat İmalatı	33,5		8,0	17,5		12,6	2,6	7,7	18,1	100,0	
Diğer	34,9		13,7	18,0	3,9	16,1	3,1	6,7	3,5	100,0	
Toplam	32,0	2,4	16,4	18,6	1,9	8,4	4,0	5,9	10,3	100,0	

Ki- Kare χ^2	Hesap Değeri	sd	P
	276,966	48	,000

Tablo-106’de görüldüğü üzere ildeki imalat işletmelerinin öncelikli finansman kaynağı %32 ile özkaynaklardır. Özel sektör banka kredileri (%18,6), kamu bankalarının kredileri (%16,4) özkaynakları takip eden diğer iki önemli finansman yolu olarak belirmektedir. Kamu bankalarının kredilerinden en fazla faydalanan faaliyet alanları sırasıyla ağaç ve ağaç ürünleri imalatı (%24,7), gıda ürünleri ve içecek imalatı (%20,1), Mobilya imalatı (%19,8) olarak sıralanmaktadır. Özel sektör kredilerinde ise plastik ve kauçuk ürünleri imalatı ve kimyasal madde imalatı (%25,8), mobilya imalatı (%21,9), “diğer” kategorisinde yer alan çimento, mermer ve cam (%18) ile başı çekmemektedir. Teşvik kredilerine finansman kaynağı olarak %10,3’lük bir pay verildiği görülmektedir. Bu haliyle, ildeki teşvik sistemini sorguladığımız sorunun sonuçlarına paralel olarak, teşvik kredilerinin çok zayıf kaldığı söylenebilir. Teşvik kredilerine finansman aracı olarak en fazla yer veren faaliyet alanları sırayla metal ürünleri imalatı ve makine teçhizat imalatı (%18,1), tekstil ürünleri imalatı ve giyim eşyası imalatı (15,3), gıda ürünleri ve içecek imalatıdır (%13,4).

4.4.4.5. Firmaların Finansman İhtiyacını Karşılama Yolları ile Kriz Döneminde Karşılaşılan Sorunlar Arasındaki İlişkiler

Firmaların finansman ihtiyaçlarını karşılama yolları ile kriz döneminde karşılaşılan sorunlar arasındaki ilişki Tablo-107’de sunulmuştur. Ki-Kare analizi ile test edildiğinde aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı ($P > 0,05$) görülmüştür. Bu nedenle Hipotez-5’te yer alan ve ilişkinin tesadüflükten kaynakladığı düşüncesine dayanan H_0 yokluk hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo-107’de görüldüğü üzere finansman ihtiyacı hangi yolla karşılanırsa karşılanırsın, işletmelerin krizle birlikte yaşadığı en önemli sorun finansman sorunlarıdır. Bu sorunu takiben pazarlama ve üretim sorunları krizle birlikte yaşanan diğer önemli sorunlar olarak belirmektedir.

Tablo- 107: Finansman İhtiyacını Karşılama Yoluna Göre Kriz Döneminde Yaşanan Sorunların Dağılımı

Finansman İhtiyacını Karşılama Yolları	Kriz Döneminde Etkilenen Sorunlar (%)						Toplam(%)
	Yönetim Sorunları	Finansman Sorunları	Üretim Sorunları	Pazarlama Sorunları	Teknoloji Sorunları	İnsan Kaynakları Sorunları	
Özkaynaklar ile	7,9	30,8	23,2	26,4	5,6	6,2	100,0
Eximbank kredileriyle	8,6	34,5	18,1	27,6	6,0	5,2	100,0
Kamu bankalarının kredileriyle	7,8	31,3	19,6	26,3	6,7	8,2	100,0
Özel sektör bankalarının kredileriyle	6,8	29,3	20,5	28,4	8,0	6,8	100,0
Özel finans kurumları fonları	14,2	28,3	19,8	20,8	11,3	5,7	100,0
Vadeli çek- senet	6,5	28,9	23,	26,9	6,2	8,4	100,0
Gayrimenkul satışları	8,1	26,1	22,4	26,1	7,5	9,9	100,0
Gayri resmi piyasadan borçlanma	12,1	26,7	19,4	27,6	6,5	7,8	100,0
Teşvikli krediler	6,3	30,3	21,1	27,4	8,4	6,5	100,0
Toplam	7,9	29,9	21,3	26,9	6,9	7,1	100,0
Ki- Kare χ^2			Hesap Değeri		sd	P	
			37,471		40	0,585	

4.4.4.6. İşletmelerin Kuruluş Yılları İtibariyle Bankalardan Kredi Alırken Karşılaştığı Güçlüklerin Değişimi

Anketimizin 12. sorusu ile banka kredisi kullanan işletmelerin karşılaştıkları güçlükleri bir önem sırasına koymaları istenmişti. Bu zorlukların dağılımının işletmelerin kuruluş yıllarına bağlı olarak değişip değişmediği de Hipotez-6 ile sınanmak istenmiştir. Ancak, eksik gözlem nedeniyle bu hususta Ki-Kare analizi ile test gerçekleştirilememiştir. Bununla beraber, eldeki verilerden hareketle Tablo-108’de aradaki ilişki ortaya konulmuştur.

Tablo- 108: Kuruluş Yıllarına Göre Bankalardan Kredi Alırken Karşılaşılan Zorlukların Değişimi

Kredi Alırken Karşılaşılan Zorluklar	Kuruluş Yılları			Toplam
	1990 öncesi	1990-2000	2000 sonrası	
Kredi taleplerimiz bankalarca gerekli şekilde dikkate alınmamaktadır	22,2%	46,3%	31,5%	100,0%
Kredi başvurusu ile kredi alınması arasında zaman kaybımız olmaktadır	14,9%	19,1%	66,0%	100,0%
Teminat gücümüz ile karşılaşmaktayız	23,0%	36,9%	40,2%	100,0%
Formaliteler oldukça ağırdır	31,6%	35,1%	33,3%	100,0%
Verilen kredi miktarının azlığı	24,7%	26,0%	49,3%	100,0%
Kredi vadelerinin kısalığı	19,4%	16,1%	64,5%	100,0%
Faiz ve diğer kredi masraflarının yüksekliği	20,5%	37,8%	41,7%	100,0%
Toplam	23,1%	33,0%	43,9%	100,0%

Tablo-108 incelendiğinde bu soruya cevap veren işletmelerin yaşı küçüldükçe banka kredileri konusunda yaşanan zorlukların hemen hemen hepsine daha büyük oranda vurgu yaptıkları görülmektedir. Bu durum işletmelerin kuruluş yılına bağlı olarak bankaların yaklaşımının da değiştiğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Bankalar piyasada yerini sağlamlaştırmış köklü firmalara daha uygun koşullarda kredi imkânı sağlamaktadır da denilebilir. Elbette ki bu durumun bir başka nedeni de kuruluşu daha eski olan işletmelerin sahip oldukları nitelikleriyle bankaların kredi koşullarını karşılamak bakımından daha avantajlı olmaları olarak da görülebilir. Örneğin işletmelerin yaşı küçüldükçe teminat sorununun oranı ve verilen kredi miktarının azlığı sorunu daha fazla oranda ifade edilmektedir.

4.4.4.7. İşletmelerin Faaliyet Alanlarına Göre Üretimle İlgili Sorunların Değişimi

Anketimizin 17. sorusunda işletmelerin üretimle ilgili olarak çeşitli konularda sıkıntı yaşama durumu “çok sorun yaşıyoruz-hiç sorun yaşamıyoruz” aralığında beşli ölçeğe göre belirlenmeye çalışılmıştı. Bu başlık altında ise işletmelerin faaliyet alanına göre bu sorunların istatistiksel açıdan anlamlı bir değişim gösterip göstermediği Ki-Kare analizi ile test edilmiştir. Tablo-109 işletmelerin faaliyet alanları ile üretim sorunlarının sıklığındaki değişimi yansıtmaktadır.

Tablo- 109: Firmaların Faaliyet Alanlarına Göre Üretim Sorunlarının Sıklığındaki Değişim

Firmaların Faaliyet Alanları	Üretimle İlgili Karşılaşılan Sorunlar (%)									
	Yerli ve İthal Hammadde Yetersizlikleri	Hammadde Tedarik Süresinin Uzun Olması	Hammadde Maliyetlerinin Yüksek Olması	Üretim Teknolojisinin Eski Olması	Kalifiye Eleman Yetersizliği	Üründe İstene Kalite Standartını Karşılamama	Stoklardaki Artışlar	Teslimatta Gecikmeler	Kapasite Kullanımı İle İlgili Sorunlar	Toplam (%)
Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı	12,7	9,5	17,8	10,3	17,5	8,2	6,1	9,0	8,8	100,0
Mobilya İmalatı	9,8	7,1	16,6	12,9	21,4	8,1	6,8	8,8	8,5	100,0
Tekstil Ürünleri İmalatı ve Giyim Eşyası İmalatı	10,8	7,8	15,7	7,8	18,6	8,8	7,8	10,8	11,8	100,0
Ağaç ve Ağaç Ürünleri İmalatı	7,0	8,1	16,3	14,0	16,3	10,5	10,5	7,0	10,5	100,0
Plastik ve Kauçuk Ürünleri İmalatı ve Kimyasal Madde ve Ürün İmalatı	9,8	7,3	16,7	11,1	16,2	8,5	7,7	11,1	11,5	100,0
Metal Ürünleri İmalatı- Makine ve Teçhizat Hariç, Motorlu Kara Taşıtı ve Römork İmalatı ve Makine ve Teçhizat İmalatı	9,1	12,6	14,6	10,4	16,8	6,9	8,2	11,8	9,6	100,0
Diğer	11,4	12,6	14,6	8,3	16,5	8,3	7,9	11,8	8,7	100,0
Toplam	10,5	9,8	16,1	10,6	17,7	8,1	7,5	10,3	9,5	100,0

Ki- Kare χ^2	Hesap Değeri	sd	P
	32,634	48	,956

Buradaki yüzdeler “çok sorun yaşıyoruz” seçeneğini 5 puan ve “hiç sorun yaşamıyoruz seçeneğini” 1 puan ile değerlendirip elde edilen toplam değerden her bir sorunun puan değerinin aldığı payın hesaplanmasıyla bulunmuştur.

İşletmelerin faaliyet alanları ile üretim sorunları arasındaki ilişkiyi test etmek amacıyla kurduğumuz Hipotez-7 Ki-Kare analizi ile test edildiğinde aradaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin olmadığı ($P>0,05$) ve gözlenen farklılıkların tesadüfi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bakımdan H_0 hipotezi kabul edilmiş, H_1 hipotezi ise reddedilmiştir. Ki-Kare analizi arada anlamlı bir ilişkinin olmadığını ortaya koymakla beraber, hemen hemen bütün faaliyet alanlarında kalifiye eleman yetersizliği en önemli sorun olarak belirtilmiştir.

4.4.4.8. İşletmelerin Faaliyet Alanlarına Göre Krizden Etkilenme Düzeylerinin Değişimi

Ankete katılan imalat işletmelerinin krizden hangi düzeyde etkilendiğini tespit amacıyla sorulan 29. sorumuzun sonuçlarına göre işletmelerin kısmen etkilenme durumu ön plandaydı. İşletmelerin küçük bir kısmı etkilenmediğini ve şiddetli etkilendiğini ifade etmişti. Tablo-110’da ise bu etkilenmenin işletmelerin faaliyet kolları itibarıyla değişimi yansıtılmaya çalışılmıştır.

Görüldüğü üzere işletmelerin %79,7’si krizden kısmen etkilendiğini ifade ederken, %14,5’i şiddetli etkilendiğini ve %5,8’i ise etkilenmediğini ifade etmiştir. Krizden şiddetli etkilendiğini en fazla ifade eden işletmeler %33,3 ile “diğer” başlığı altında topladığımız çimento, cam, mermer gibi sektörlerde belirmektedir. Mobilya imalatı %21,4; metal ürünleri ve makine teçhizat imalatı %15,4; plastik ve kauçuk ürünleri ve kimyasal madde üretimi %10’ile şiddetli etkilendiğini en fazla oranda vurgulayan faaliyet alanları olmuştur.

Tablo- 110: Firmaların Faaliyet Alanlarına Göre Krizden Etkilenme Değişimleri

Firmaların Faaliyet Alanları	Krizden Etkilenme Düzeyleri (%)			Toplam (%)
	Etkilememiştir	Kısmen Etkilemiştir	Şiddetli Etkilemiştir	
Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı	-	93,3	6,7	100,0
Mobilya İmalatı	7,1	71,4	21,4	100,0
Tekstil Ürünleri İmalatı ve Giyim Eşyası İmalatı	-	100,0		100,0
Kâğıt Hamuru, Kâğıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı ile Ağaç ve Ağaç Ürünleri İmalatı	-	100,0	-	100,0
Plastik ve Kauçuk Ürünleri İmalatı ve Kimyasal Madde ve Ürün İmalatı	10,0	80,0	10,0	100,0
Metal Ürünleri İmalatı-Makine ve Teçhizat Hariç, Motorlu Kara Taşıtı ve Römork İmalatı ve Makine ve Teçhizat İmalatı	-	84,6	15,4	100,0
Diğer	-	66,7	33,3	100,0
Toplam	5,8	79,7	14,5	100,0

4.4.4.9. Firmaların Faaliyet Alanlarına Göre Teşviklerin Yatırım Kararlarında Rolü

Tablo-58 ve Tablo-59 ve Tablo-60’da özetlendiği üzere işletmelerin önemli bir kısmı teşvikleri yetersiz görmektedir. İşletmelerin büyük bir kısmının yatırım

kararlarında teşviklerin rolünün olmadığı da ortaya çıkan diğer bir husustur. Yatırım kararlarında teşviklerin bir rolün olup olmadığı hususunda faaliyet alanları bakımından ortaya çıkan değişim Tablo-111’de ortaya konulmuştur.

Tablo- 111: Firmaların Faaliyet Alanları ile Yatırım Kararında Teşvik Rolünün İlişkisi

Firmaların Faaliyet Alanları	Yatırımlarda Teşviklerin Rolü		Toplam
	Evet	Hayır	
Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı	73,3	26,7	100,0
Mobilya İmalatı	28,6	71,4	100,0
Tekstil Ürünleri İmalatı ve Giyim Eşyası İmalatı	50,0	50,0	100,0
Ağaç ve Ağaç Ürünleri İmalatı	-	100,0	100,0
Plastik ve Kauçuk Ürünleri İmalatı ve Kimyasal Madde ve Ürün İmalatı	7,7	92,3	100,0
Metal Ürünleri İmalatı-Makine ve Teçhizat Hariç, Motorlu Kara Taşıtı ve Römork İmalatı ve Makine ve Teçhizat İmalatı	40,0	60,0	100,0
Diğer	22,2	77,8	100,0
Toplam	34,8	65,2	100,0

Tablo-111’de işletmelerin %34,8’i yaptıkları yatırımlarda teşviklerin rolü olduğunu belirtirken %65,2’si ise teşviklerin yatırımlar üzerinde bir etkisi olmadığını belirtmiştir. Teşviklerin yatırımlar üzerinde en fazla etkili olduğu faaliyet alanlarının başında %73,3 ile gıda ürünleri ve içecek imalatı, %50 ile tekstil ürünleri ve giyim eşyası imalatı, %40 ile metal ürünleri imalatı ve makine teçhizat imalatı gelmektedir. Ağaç ve ağaç ürünleri imalatı, plastik ve kauçuk ürünleri imalatı, mobilya imalatı ve “diğer” kategorisinde topladığımız can, çimento ve mermer gibi faaliyet alanları ise yatırımlarda teşviklerin en az oranda yer aldığı alanlardır. Hemen belirtmek gerekir ki yatırımlarında teşviklerin etkili olduğunu belirten işletmelerin de büyük bir kısmı söz konusu teşvikleri yeterli görmemektedirler.

4.4.4.10. Personel Sayılarına Göre İşletmelerin Yatırım Kararlarında Teşviklerin Rolü

Ankete katılan işletmelerin büyüklüğüne göre teşviklerden faydalanma durumuna ilişkin olarak yapılan analiz Tablo-112’de sunulmuştur. Görüldüğü üzere

mikro işletmelerin teşvik imkânlarından faydalanma bakımında oldukça geri kaldıkları görülmektedir. Bu tablo ildeki imalat işletmelerinin teşvik imkânlarından faydalanma bakımından yeterince yönlendirilemediğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Tablo- 112: Firmaların Personel Sayıları ile Yatırım Kararında Teşvik Rolünün İlişkisi

Firmaların Personel Sayıları	Yatırım Kararının Alınmasında Teşvik Rolü		Toplam
	Evet	Hayır	
1-9	22,2	77,8	100,0
10-24	47,6	52,4	100,0
25-49	50,0	50,0	100,0
50 ve üzeri	50,0	50,0	100,0
Toplam	34,8	65,2	100,0

Sonuç ve Öneriler

Krizin etkilerine ve ildeki imalatçı KOBİ'lerin sorunlarına ilişkin yapılan analiz sonuçları ile Türkiye genelindeki gelişmeler arasında bir benzerlik olduğu gibi bazı hususlarda a bir farklılaşma ortaya çıkmaktadır. Örneğin krize bağlı olarak Türkiye genelinde önemli oranda işten çıkarmalar yaşanırken Kırşehir ilinde yapılan anket çalışmasına göre böyle büyük oranlı bir istihdam kaybı ortaya çıkmamıştır.

Kırşehir ili imalat sanayindeki KOBİ'lere ilişkin araştırma sonuçlarından özellikle çözüme yönelik önerilere temel teşkil edecek önemi bulgular şöylece sıralanabilir;

- İşletmelerin profesyonel yönetici istihdam etme düzeyi oldukça düşüktür. Bu durum işletmelerin karşı karşıya oldukları sorunları ve muhtemel krizleri aşma noktasında zayıf kalmalarına yol açmaktadır.
- Anket sonuçlarında en önemli sorun olarak nitelikli eleman sorunu öne çıkmaktadır. Dolayısıyla ildeki imalat sanayi açısından üstünden gelinmesi gereken en önemli hususlardan birisi sanayinin yetişmiş iş gücü ihtiyacının karşılanmasıdır. Türkiye'deki genel tabloya uygun olarak finansal sorunlar, diğer önemli bir sorun olarak öne çıkmaktadır. Finansal sorunlar Türkiye KOBİ'lerinin sorunları listesinde en başta yer alan sorunlardır. Ancak Kırşehir ilinde yapılan alan araştırması en önemli sorun olarak nitelikli eleman kıtlığını ilk sıraya koymuştur. Finansal sorunlar ise ikinci sıraya yerleşmiştir. Finansman sorununun önemli bir nedeni sahip ve yönetici sıfatını birlikte taşıyan işletmecilerin finansman kaynakları konusunda yeterince bilgi sahibi olmamasıdır. Bu bakımdan bir finansman kaynağı yetersizliği değil bu kaynaklara ulaşamama sorunundan söz etmek gerekir.
- Finansal sorunlar içinde en başta gelen sorun alacakların zamanında tahsili ve işletme sermayesi yetersizliğidir.
- Ankete katılan işletmelerin %66,7'si banka kredilerinden faydalandığını ifade etmektedir. Ancak, söz konusu işletmelerin %60'a yakını banka kredileri alımı hususunda güçlük yaşadığını ifade etmektedir.

- Özellikle kredi maliyetlerinin yüksekliği, formalitelerin ağırlığı ve teminat gösterme zorluğu, yaşanan en önemli zorluklar olarak ifade edilmektedir.
- Ankete katılan işletmelerin %84,1'i teşvik ve desteklerin yetersiz olduğunu vurgulamaktadır.
- İşletmelerin %50,3'ü teknolojik düzeylerini yeterli görürken %49,7'si teknolojik düzeylerini yeterli görmemektedir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki anket sorularının cevaplayıcılarının çoğunun “sahip-yönetici” oluşu nedeniyle bu soruya cevap verirken rakipler karşısında eksikliğini açığa vermeme kaygısıyla hareket ettikleri kanaati de hâsıl olmuştur. Anketin “iler teknolojiyi neden elde edemedikleri” sorusuna işletmelerin hemen hemen hepsinin bir neden belirtmesi bu düşünceye sebep olmuştur.
- İleri teknolojiyi yakalama hususunda engel olarak görülen en önemli hususlar sırasıyla maliyetlerin yüksekliği, sermaye yetersizliği ve teknolojiyi kullanabilecek nitelikli eleman sorunu en başta gelmektedir.
- Ankete katılan işletmelerin yalnızca %21,7'sinin ihracat yaptığı ve ildeki genel tablonun da böyle bir yapıda olduğu kanaatine sahip olunmuştur. İşletmelerin ihracat yapmama ve ihracat yaparken karşılaştığı sorunlara bakıldığında en fazla vurgulanan hususlar şunlardır:
 - Dış pazarlar hususunda bilgi eksikliği
 - Üretim yetersizliği (miktar, kalite ve standartlar açısından)
 - Rekabet zorluğu
 - Mevzuat ve bürokratik işlemlerin fazlalığı
- İlde krize bağlı olarak istihdam azalışının nispeten düşük kaldığı görülmüştür. Ortaya çıkan bu sonuç işletmelerin genellikle mikro büyüklükte olmasının ve işçi işveren ilişkilerinin kısmen arkadaşlık, akrabalık ilişkilerine dayalı olması olarak düşünülmektedir.
- Krizden Kırşehir ilindeki işletmelerin daha ziyade kısmen etkilendiği (%79,7'si) görülmektedir. Bunun en baştaki nedeni olarak ildeki sanayinin dış piyasalarla ilişkisinin nispeten az oluşu düşünülebilir. Türkiye geneline ilişkin yapılan tespitlerde belirtildiği üzere krizin ihracat ve ithalat ilişkileri olan işletmeleri, sektörleri daha fazla etkilediği görülmüştür. Bu bakımdan,

ihracat ve ithalat düzeyi düşük olan il ekonomisinin ve sanayisinin bu etkiden uzak kaldığı düşünülebilir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki ildeki imalatçı KOBİ'lere anket uygulama amacıyla ilgili mercilerden aldığımız işletme listesinde yer alan işletmelerin önemli bir kısmının faal olmadığı tespit edilmiştir. Bu işletmelerin faaliyetini devam ettirmediği halde çeşitli mali nedenlerle resmi olarak faaliyetlerine son vermediği belirlenmiştir. Bu bakımdan krizin bu işletmeler üzerindeki etkisinin şiddetli oluşu nedeniyle üretimden çekildikleri düşünülmektedir.

- İşletmeler kriz döneminde kredi alımında önemli zorluklar yaşamışlardır. Bu aynı zamanda krizin etkilerini ağırlaştırıcı bir faktör olmuştur.
- Faaliyet alanları itibariyle genel sorunların önceliğine bakıldığında, hemen hemen bütün faaliyet alanlarında nitelikli eleman sorunun öne çıktığı görülmektedir. Özellikle metal ürünleri imalatı ve makine ve teçhizat imalatı ile mobilya imalatında bu sorun daha fazla vurgulanmaktadır.
- Banka kredilerinden faydalanma hususunda işletmelerin yaşı küçüldükçe daha fazla sorun yaşandığı görülmektedir. Bankaların haklı nedenler ile yeni kurulan işletmelere karşı çekingen davranması anlaşılabilir bir durum olmakla beraber bu çekingenlik yeni kurulan işletmelerin yaşadıkları finansal darboğazlar sonucu tefeci ve benzeri tehlikeli yollarla sorunu çözmeye itebilmektedir. Nitekim ilde iş dünyasının çeşitli kesimleriyle çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde zaman zaman bu husus dile getirilmiş ve birçok işletmenin tefecilerden borçlanmak suretiyle çeşitli tarihlerde el değiştirdiği ve kapandığı ifade edilmiştir.
- Krizin en fazla çimento, mermer, cam üretimi gibi alanlar üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Bunu mobilya imalatı ve metal ürünleri imalatı ile makine teçhizat imalatı izlemektedir.
- Yatırım kararlarında teşviklerin etkisi ve kullanımı gibi hususlarda küçük işletmelerin zayıf kaldığı görülmektedir. Anket sonuçları işletme çapı (çalışan sayısı kriterine göre) büyüdükçe teşvik imkânlarından daha fazla faydalandığını ortaya koymaktadır. Bu bakımdan küçük işletmelerin de

gerekli tedbirlerle teşviklerden öncelikli olarak faydalandırılması gerekmektedir.

Yukarıda ifade edilen genel sonuçlardan hareketle genel olarak KOBİ'ler için özel olarak da Kırşehir ili imalat sanayi için şu öneriler sunulabilir;

- KOBİ'lerin ihracattaki payının artırılması için gerekli tedbirlerin alınması gerekir. Anket sonuçlarında da görüldüğü üzere işletmelerin bu hususta harekete geçirilmesi için aşılması gereken bazı engeller mevcuttur. Bu engelleri devlet ve çeşitli mesleki kurumlar yapacakları çalışmalarla ortadan kaldıracaklardır.
- Sağlıklı bir ekonomik gelişme ve KOBİ'ler için uygun politikaların geliştirilmesi için veri kaynaklarının sağlanması büyük öneme sahiptir.
- İşletmelerde kurumsallaşmanın sağlanması ve uzun ömürlü olabilmeleri için gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Türkiye'de ve Kırşehir ilinde işletmelerin çok uzun ömürlü olmadıkları görülmektedir. Bu durum işletmelerin sahip oldukları tecrübeyle hem ulusal hem de uluslararası piyasalarda iyi bir rekabet gücüne sahip olmalarını engellemektedir.
- Yatırımların isabetliliği açısından fizibiliteye gereken önemin verilmesi ve bunun bir formalite olmaktan çıkarılıp ciddi bir biçimde gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır. Türkiye'de bu anlamdaki yetersizlik önemli kaynak israfına neden olmaktadır. Kırşehir ilinde de ankete katılan firmaların önemli bir kısmının fizibilite çalışması yapmadığı görülmektedir.
- Kalifiye işgücü sorunu Kırşehir ili imalat işletmelerinin en önemli sorunu olarak ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan sanayinin kalifiye işgücü sorunu rekabetçi ve kaliteli bir üretim için öncelikli olarak çözülmesi gereken bir sorundur.
- Finansal kaynaklara erişim hususunda KOBİ yöneticilerini aydınlatıcı çalışmalar yapılmalıdır. Çünkü kimi işletmeciler ya bu kaynaklardan habersiz ya da kullanma usulünü bilmemektedir.

- Banka kredilerinden faydalanma hususunda karşılaşılan güçlükler özellikle dikkate alınarak kredi masrafları, uygulanan formaliteler ve teminat güçlüğüne karşı önlemler alınmalıdır.
- Teşvik sisteminin içinde ilin durumunu yeniden değerlendirilmesi ve yatırımlara daha cazip hale getirilmesi gerekmektedir. Kırşehir ilinin teşvik sistemi içindeki yerinin 5. bölge ya da daha üstü olarak belirlenmesi talebi yapılan görüşmelerde yaygın olarak dile getirilen bir husus olmuştur. Teşvik sisteminden özellikle ve öncelikle mikro işletmelerin faydalandırılmasının yolları açılmalıdır. Araştırma mikro işletmelerin teşviklerden yeterince faydalanmadığını ortaya koymaktadır.
- İhracat önündeki engelleri kaldırmaya yönelik olarak işletmelerin dış pazarlar ve ihracat konusunda bilgilendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca dış ticaret önündeki bürokratik engellerin kaldırılması ya da basitleştirilmesi önemli bir gereksinimdir.
- Özellikle krizlerin neden oldukları finansal sorunların azaltılması için gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Kriz döneminde işletmelerin yüz yüze kaldıkları sorunların başında finansal kaynaklı olanlar gelmektedir. İşletme yöneticilerinin bu açıdan gerekli eğitim desteğine kavuşturulması ve finansal danışmanlık hizmetlerinin geliştirilmesi krizlerin doğurduğu finansal sorunları azaltabilir.
- İl sanayisinin geriliği nitelikli eleman kıtlığını besleyen bir faktördür. Bu bakımdan özellikle imalat sanayi için bu sorunun çözümü büyük öneme sahiptir.

Kaynakça

- ABİGEM (Avrupa Birliği Türkiye İş Geliştirme Merkezleri Ağı) (2010). *Türkiye KOBİ Görünümü 2010*. www.abigem.org, Erişim Tarihi: 10.10.2011.
- Ahiler Kalkınma Ajansı (2010). *TR71 Bölge Planı 2010-2013*.
<http://www.ahi-ka.org.tr/upload/word/bolge%20plani.pdf>, Erişim Tarihi: 24.05. 2013.
- Akgemici, Tahir (2001). *KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler*. Ankara: KOSGEB Yayınları.
- Alptürk, Ercan (2008). *Ekonominin Dinamosu Küçük ve Orta Boy İşletmeler: KOBİ Rehberi*. Ankara: Yaklaşım Yayıncılık.
- Altunışık, Remzi; Recai Coşkun; Serkan Bayraktaroğlu ve Engin Yıldırım (2007). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Ay, Ahmet; İsmail Koçak; Savaş Erdoğan ve Ayten Yağmur (2011). Global Krizin Konya İmalat Sanayi Üzerine Etkisi: Bir Anket Uygulaması. *III. Yerel Ekonomiler Kongresi Bildiriler Kitabı*. 26-28 Mayıs 2011. Konya: Selçuk Üniversitesi İİBF. Yayını, 374-387.
- Ayık, Ziya ve Gülümser Keskin (2008). KOBİ'lerin Genel Sorunları ve Düşünülen Çözüm Önerileri Üzerine Erzurum'da Bir Uygulama. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 469-481.
- Ayrıçay, Yücel (2010). Ekonomik Krizin Sanayi Kuruluşları Üzerine Etkisi: İşletme Finansına İlişkin Bir Çalışma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, No:14, 171-193.
- BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2010). *Finansal Piyasalar Raporu-Eylül 2010*. Ankara: BDDK
- BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) (2011). *Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü-Şubat 2011*. Ankara: BDDK
- Bilim, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı (2012). *81 İl durum Raporu*. Ankara: Bilim, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı.
- Burak, Önay (2009). Küresel Kriz ve Türkiye'nin Krizi. *Tes-İş Dergisi-Mart 2009*, 86-93.

- Cansız, Mehmet (2008). *Türkiye’de KOBİ’ler ve KOSGEB*. Ankara: DPT Yayınları.
- Commission Of The European Communities (2008). *Small Business Act for Europe. Burussels*.
<http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>, Erişim tarihi: 12.11.2012.
- Coşar, Nevin ve Melike Bildirici (2010). *Tarihi Siyasi Sosyal Gelişmelerin Işığında Türkiye Ekonomisi*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Çakmak, Nesrin Sungur ve Ercan Sarıdoğan (2010). Küresel İktisadi Krizin Türkiye İmalat Sanayine Etkileri. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 29(2), 23-45.
- Çınar, Barış; Ömer Erdoğan; Tuğrul Güngör ve Tandoğan Polat (2010). Küresel Krizin Etkileşim Kanalları ve Türkiye Ekonomisi. *TCMB Ekonomi Notları*, Sayı: 2010-7, 1-9.
<http://www.tcmb.gov.tr/research/ekonominotlari/2010/tr/EN1007.pdf>, Erişim Tarihi: 24.03.2012.
- Dinçer, Bülent; Metin Özasan ve Taner Kavasoglu (2003). *İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2004)*. Ankara: DPT Yayınları.
- Dinçer, Bülent; Metin Özasan ve Taner Kavasoglu (2003). *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2004)*. Ankara: DPT Yayınları.
- DPT (2006a). *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013): KOBİ Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. http://plan9.dpt.gov.tr/oik14_kobi/kobi.pdf , Erişim Tarihi: 10.9.2011.
- DPT (2006b). *İllerde Öne Çıkan Sanayi Sektörleri*. Ankara: DPT Yayınları.
- DPT (Ocak 2007). *KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı (2007-2009)*.
<http://ekutup.dpt.gov.tr/esnaf/kobi/strateji/2007.pdf> . Erişim Tarihi: 10.10.2011.
- Efe, Ercan; Yüksel Berk; Mustafa Şahin (2000). *SPSS’te Çözümleri ile İstatistik Yöntemleri II*. Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi Yayınları.

- Ekinci, M. Behzat (2003). *Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Kurumsal Gelişimi ve Finansal Sorunları* (ASKON Araştırma Raporları: 5). İstanbul
- Ekşi, İbrahim Halil (2007). *Finansal Krizlerin KOBİ’ler Üzerinde Etkileri ve Başarılı-Başarısız KOBİ’lerin Kriz Dönemi Stratejileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi. Isparta.
- Erdoğan, Zafer ve Kâzım Develioğlu (2011). KOBİ’lerde Diğer İşlevler: (Editör: B. Zafer Erdoğan). *Girişimcilik ve KOBİ’ler: Teori ve Uygulama*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Erdoğan, Zafer ve Kâzım Develioğlu (2011). KOBİ’lerin Güçlü ve Zayıf Yönleri: (Editör: B. Zafer Erdoğan). *Girişimcilik ve KOBİ’ler: Teori ve Uygulama*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Ersöz, Halis Yunus (2012). *Kriz Dönemi İstihdam*. <http://www.istecalisnlar.com/2010/07/kriz-donemi-istihdam/>, Erişim Tarihi: 25.10.2011.
- Ertuna, Özer (2009). Krizden Alınacak Dersler. *Finansal Post*, 1(1), 4-5.
- European Commission (2010). *EUROPE 2020: A Strategy For Smart, Sustainable And Inclusive Growth*. Burussels. <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>, Erişim Tarihi: 12.11.2012.
- European Parliament (2010). *The Lisbon Strategy 2000 – 2010: An Analysis And Evaluation Of The Methods Used and Results Achieved (Final Report)*. Burussels <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201107/20110718ATT24270/20110718ATT24270EN.pdf>, Erişim Tarihi: 12.11.2012.
- Eurostat Statics Database. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statics/search_database
- Eurostat (2012). Statics Database, Population and Social Conditions, Labour Market. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statics/search_database

- Gamgam, Hamza ve Bülent Altunkaynak (2008). *Parametrik Olmayan Yöntemler*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Gençtürk, Mehmet; Hüseyin Dağlar ve Tayfun Yılmaz (2011). Finansal Krizlerin İşletmelerin Finansman Kararlarına Etkileri: İMKB’de İşlem Gören İşletmeler Üzerinde Bir Araştırma. *C.Ü. İİBF Dergisi*, 12(1), 187-206.
- Hiç, Mükerrrem (2009). *Küresel Ekonomik Kriz ve Türkiye*. İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayınları.
- IMF(2011). *World Economic Outlook Update*, January 2011.
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/update/01/pdf/0111.pdf>, Erişim Tarihi: 10.10.2011.
- IMF (2008). *World Economic Outlook, April 2008*.
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2008/01/pdf/text.pdf> Erişim Tarihi:10.10.2011.
- IMF(2010). *World Economic Outlook, October 2010*.
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/02/pdf/text.pdf>, Erişim tarihi: 15.5.2012
- İraz, Rıfat (2005). *Yaratıcılık ve Yenilik Bağlamında Girişimcilik ve KOBİ’ler*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- İSO (İstanbul Sanayi Odası) (2009). *Ekonomik Durum Tespit Anket Sonuçları 2009-1*. İstanbul: İstanbul Sanayi Odası Yayınları.
- İş Bankası (2012). *Türkiye’de İllerin Gelişmişlik Düzeyi Araştırması*.
http://ekonomi.isbank.com.tr/UserFiles/pdf/ar_03_2012.pdf, Erişim Tarihi: 25.05.2013.
- İTO (İstanbul Ticaret Odası) (2008). *Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Yönelik Vergi Teşvik Politikası*. İstanbul: İTO Yayınları
- Kâhyalar, Vedat (2012). *KOBİ’lerimizin Rekabet Gücünü Arttırmak İçin Kümelenme Modeli*. http://www.usimp.org/Files/Documents/usimp-uams2012_veday-kahy-17052012232849.pdf, Erişim Tarihi: 10.10.2012.
- Karakayalı, Hüseyin ve Ferhan Sayın (2011). Türkiye’de 2008 Krizinin Sinyal Yaklaşımı ile Değerlendirilmesi. (Editör: Murat Çetinkaya). *Küresel Ekonomik ve Finansal Kriz*. Ankara: Nobel Yayınları.

- Kaya, Ali (2007). *Bilişim ve İletişim Işığında Girişimcilik ve KOBİ Yönetimi*. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Keskin, Gülümser; A. Kadir Koşan ve Y. Ziya Ayık (2009). Bölgesel Gelişim Aracı Olarak KOBİ'ler ve İhracat Sorunları (Erzurum'da Bir Araştırma). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(2), 279-290.
- KOSGEB (2011). *KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı 2011-2013*. Ankara: KOSGEB.
- Kurul, Defne ve Alper Koray (2010). Küresel Kriz ve Kredi Eğilimleri. *TCMB Ekonomi Notları*, Sayı: 2010-2, 1-6.
<http://www.tcmb.gov.tr/research/ekonominotlari/2010/tr/EN1002.pdf>, Erişim Tarihi: 24.03.2011.
- Kutlay, Mustafa (2009). *Küresel Finansal Krizin Türk Ekonomisine Etkileri*. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu(USAK).
<http://www.usak.org.tr//dosyalar/rapor/c0SNXMFfzpC8UAHpGz6kNTm69bFXzi.pdf>, Erişim Tarihi: 25.9.2011.
- Mendeş, Mehmet (2012). *Uygulamalı Bilimler İçin İstatistik ve Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Müftüoğlu, M. Tamer ve Tülin Durukan (2004). *Girişimcilik ve KOBİ'ler*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Müftüoğlu, Tamer (2010). *Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ'LER)*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Müslümov, Alövsat (2002). *Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmeler: 21. Yüzyılda Türkiye'de KOBİ'ler*. İstanbul: Literatür Yayınları
- Newbold, P. (2000). *İşletme ve İktisat İçin İstatistik*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) (2012). *OECD Database*. <http://www.oecd.org/statistics/>, Erişim Tarihi: 15.10. 2012
- OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) (2012). *“OECD Economic Outlook”, May 2012*. <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/1212011e.pdf?expires=1369868335&id=id&accname=ocid43023560&checksum=64878C37229F1CB35C14B9A647486C6F>

- OECD (2004). *Small and Medium-Sized Enterprises in Turkey: Issues and Policies*. Paris: OECD,
www.oecd.org/industry/smes/31932173.pdf , Erişim Tarihi: 10.10.2011
- OECD (2010). *Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler: Mevcut Durum ve Politikalar*.
www.oecd.org/dataoecd/37/37/33705673.pdf , Erişim Tarihi: 09.11.2011.
- Öndeş, Turan ve Nazan Güngör (2013). KOBİ’lerin Finansmanı: Erzurum Organize Sanayi Bölgesinde Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(1), 1-17.
- Özdamar, Kazım (2002). *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi*. Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Özdemir, Erkan ve Serkan Kılıç (2011). 2008 Küresel Ekonomik Krizi ve Pazarlama: Farklı Sektörlerdeki İşletmelerin Çalışanları Üzerinde Bir Alan Araştırması. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF. Dergisi*, 16(1), 419-444.
- Özdemir, Kerim ve Serap Durusoy (2011). *Türkiye Ekonomisi*. İstanbul: Lisans Yayınevi
- Özdevecioğlu, Mahmut (2002). Krizin İşletmelerin Yönetmel ve Örgütsel Yapısı Üzerine Olumsuz Etkileri ve Kayseri Sanayi İşletmelerinde Yapılan Bir Araştırma. *Erciyes Üniversitesi İİBF. Dergisi*, Sayı:19, 93-114.
- Özgen, Hüseyin ve Selen Doğan (2007). *Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Uluslararası Pazarlara Açılmada Karşılaştığı Temel Yönetim Sorunları*. Ankara: KOSGEB Yayınları.
www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan98/kobi.htm , Erişim Tarihi: 12.10.2012.
- Patır, Sait; Nevzat Tetik ve Bilgehan Aydın (2009). *Küresel Krizin Dünyada ve Türkiye’de Etkileri ve Malatya Sanayi İşletmelerine Yansımaları Üzerine Bir Alan Araştırması*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı (2006). *Kırşehir Yatırım Ortamı ve Yapılabilecek Yatırımlar Araştırması*. Ankara: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Yayınları.
- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı (2010). *Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi (AB Üyeliğine Doğru)*. Ankara: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı.
http://www.sanayi.gov.tr/Files/Documents/sanayi_stratejisi_belgesi_2011_201

4.pdf , Erişim Tarihi: 10.9.2011

- Sarıaslan, Halil (1994). *Orta ve Küçük Ölçekli İşletmelerin Finansman Sorunları: Çözüm İçin Bir Finansal Paket Önerisi*. Ankara: TOBB Yayınları.
- Sarıkahya, Mehmet (2012). Mobilya Endüstrisinde KOBİ'lere Verilen Devlet Desteklerinin Firmalar Üzerindeki Etkileri (Ankara Örneği). *Politeknik Dergisi* 13(4), 177-183.
- Selçuk, Boran (2010). Küresel Krizin Türk Finans Sektörü Üzerindeki Etkileri. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(2), 21-27. http://www.sobiad.org/eJOURNALS/dergi_EBD/arsiv/2010_2/03bora_selcuk1.pdf, Erişim Tarihi: 10.10.2011.
- Selek, Duygu; Fatih Çelik ve Selen Işık Maden (2009). 2008 Küresel Krizinin İhracat Yapan Firmalar Üzerine Etkisi: Isparta Örneği. *International Davraz Congress on Social and Economic Issues Shaping The World's Future: New Global Dialogue*. Süleyman Demirel Üniversitesi, 24-27 Eylül 2009, Isparta.
- Şamiloğlu, Famil (2002). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye'nin Finansal Kaynak Sorunu*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- TCMB (2008). *İktisadi Yönelim Anketi Toplu Sonuçları Aralık 2008*. Ankara: TCMB
- TCMB (2009). *İktisadi Yönelim Anketi Toplu Sonuçları Aralık 2009*. Ankara: TCMB
- TCMB (2011a). *İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranları Toplu Sonuçları (Aralık 2011)*. Ankara: TCMB. <http://www.tcmb.gov.tr/imalat/KKO-Rapor-1112.pdf>, Erişim Tarihi: 15.10.2012.
- TCMB (2011b). *İktisadi Yönelim Anketi Toplu Sonuçları (Aralık 2011)*. Ankara: TCMB. <http://www.tcmb.gov.tr/ikt-yonelim/IYA-Rapor1112.pdf>, Erişim Tarihi:15.10.2012.
- TEPAV (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı) (2008). *2007-2008 Küresel Finans Krizi ve Türkiye: Etkiler ve Öneriler*. http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271312239r2127.2007_08_Kuresel_Finans_Krizi_ve_Turkiye_Etkiler_ve_Oneriler.pdf, Erişim Tarihi: 24.03.2011.

- TEPAV (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı) (2009). *Türkiye Ekonomisi İçin Kriz Önlemleri*.
http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271243166r3775.Turkiye_Ekonomisi_icin_Kriz_Onlemleri.pdf,Erişim tarihi: 24.03.2011.
- TEPAV (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı) (2010). *2008 Krizi: Sektörlerdeki Asimetrik Toparlanma*. TEPAV Politika Notu Nisan 2010.
http://www.tepav.org.tr/upload/files/12790301621.2008_Krizi___Sektorlerde_Asimetrik_Toparlanma.pdf, Erişim Tarihi: 9.9.2011.
- TMMOB (2012). *Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri (KOBİ'LER)*. Ankara: TMMOB.
- Tutar, Hasan ve Orhan Küçük (2003). *Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), 2012, *İşgücü İstatistikleri*.http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=25
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2012). Ulusal Hesaplar.
<http://www.tuik.gov.tr/Start.do>
- TÜİK (2008). *Haber Bülteni: Kurulan ve Kapanan Şirketler. Sayı 179*. Ankara: TÜİK
- TÜİK (2002). *Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı*. Ankara: TÜİK
- TÜİK (2009). *Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri, 2009*. Ankara: TÜİK.
- TÜİK (2010a). *Mevsimsel Etkilerden Arındırılmış Temel İşgücü Göstergeleri, Ocak 2005- Ocak 2010*. Ankara: TÜİK.
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=8401>, Erişim Tarihi: 20.8.2011.
- TÜİK(2010b). Bölgesel Göstergeler TR71, Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir. Ankara: TÜİK.
- TÜİK (2012). Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri, 2011.
www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13146 , Erişim Tarihi: 25.10.2012.
- Türker, Munise Tuba (2009). Rekabetçilik, Ölçüm Metodolojisi ve Türkiye ile AB Ülkeleri Karşılaştırması. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 26(1), 55-78.

- Ünver, Özkan; Hamza Gamgam ve Altunkaynak Bülent (2011). *SPSS Uygulamalı Temel İstatistik Yöntemler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- World Bank (2010a). *Turkey Investment Climate Assessment: From Crisis to Private Sector Led Growth. Report NO: 54123-TR*.
http://siteresources.worldbank.org/TURKEYEXTN/Resources/361711-1291879250519/ICA2010_TOC-en.pdf , Erişim Tarihi: 13.10.2012.
- World Bank (2010b). *Doing Business 2010 Turkey*.
<http://www.turkey-now.org/db/Docs/DoingBusiness2010.pdf> , Erişim Tarihi: 14.10.2012.
- World Bank (2013). *Doing Business 2013 Turkey*.
<http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/turkey/>
- Yalçın, Azmi ve Şahin Gaffuroğlu (2008). Ekonomik Krizlerin Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Üzerindeki Yönetimsel ve İşlevsel Etkilerini Belirlemeye Yönelik Ampirik Bir Araştırma. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 433-448.
- Yamane, Tare (2001). *Temel Örnekleme Yöntemleri*. İstanbul: Literatür Yayınları
- Yıldırım, Mustafa (2010). *Gelişmekte Olan Ülkelerin Küresel Ekonomik Krize Karşı Geliştirdikleri Ekonomi Politikaları*. İstanbul: İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayınları.
- Yıldırım, Süreyya (2010). 2008 Küresel Ekonomik Krizinin Dünya ve Türkiye Ekonomisine Etkileri. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(8), 47-55.
- Yörük, Nevin ve Ünsal Ban (2003). *KOBİ'lerin Finansman Sorunlarının Kaynaklarının Belirlenmesine Yönelik Uygulama*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Yörük, Nevin (2001). KOBİ'lerin Kredi Yoluyla Finansmanda Karşılaştığı Sorunlar ve Tokat İlinde Bir Uygulama. *I. Orta Anadolu Kongresi: KOBİ'lerin Finansman Sorunları. 18-21 Ekim 2001*. Nevşehir.
- Yurtsever, Necdet (1984). *Deneysel İstatistik Metotları*. Ankara: Tarım Orman Köy İşleri Bakanlığı Yayınları.
- Yüksel, Aycan (2011). *Türkiye'de KOBİ'lerin Banka Kredilerine Erişimi*. Ankara: DPT Yayınları.
<http://www.ika.org.tr>

<http://www.kirklareli.gov.tr>

<http://www.ahi-ka.org.tr>

<http://www.imf.org>

<http://www.tim.org.tr>

<http://www.kirsehirtso.org.tr>

<http://www.bddk.gov.tr>

<http://www.tcmb.gov.tr>

<http://www.tuik.gov.tr>

<http://www.een.kosgeb.gov.tr>

<http://www.sedefed.org/default.aspx?pid=56854&nid=47910>

<http://www.hazine.gov.tr>

<http://www.dpt.gov.tr>

<http://www.wto.org>

http://www.ekoayrinti.com/news_detail.php?id=71151 Erişim tarihi: 23.04.12

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/02/pdf/text.pdf>, Erişim Tarihi:
10.10.2011.

Ekler**EK-1: Anket Talep Formu**

SAYIN YETKİLİ,

“İMALAT SANAYİİNDEKİ KOBİ’LERİN SORUNLARI VE 2008 KÜRESEL KRİZDEN ETKİLENME DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: KIRŞEHİR İLİ ÖRNEĞİ” isimli bir alan araştırması danışmanlığım altında doktora öğrencisi Oktay Aktürk tarafından anket yoluyla yürütülmektedir.

Anketin amacı Kırşehir ilinde yer alan imalat sanayindeki KOBİ’lerin sorunlarını ortaya koymak ve yaşanan 2008 Küresel Mali Krizin bu işletmelere etkisini belirlemektir. Elde edilen bilgiler ışığında bu sorunların halline yönelik politik öneriler ortaya koymak çalışmanın nihai hedefidir. Bu çerçevede ankette yer alan sorulara doğru cevaplar verilmesi sorunların doğru bir biçimde tespiti ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi açısından oldukça büyük önem arz etmektedir.

Yapılmakta olan araştırmada, anket formlarının doldurulduğu işletmelere ait bilgiler kesinlikle gizli tutulacak ve hiçbir şekilde başka bir amaçla kullanılmayacaktır.

Araştırmaya göstereceğiniz ilgiye ve yardımlarınıza şimdiden teşekkür ederiz.

DOÇ.DR. AHMET AY

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

İKTİSADİ İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ

KAMPÜS/ KONYA

EK-2: Anket Formu

Sayın yetkili,

Selçuk Üniversitesinde yaptığımız doktora çalışması kapsamında ilimizin imalat sanayindeki işletmelerinin sorunlarını ve 2008 Küresel Krizden etkilenme düzeyini belirlemeye çalışmaktayız. Elde edilen bilgiler ışığında bu sorunların halline yönelik politik öneriler ortaya koymak çalışmanın nihai hedefidir. Bu çerçevede ankette yer alan sorulara doğru cevaplar verilmesi sorunların doğru bir biçimde tespiti ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi açısından oldukça büyük önem arz etmektedir.

Yapılmakta olan araştırmada, anket formlarının doldurulduğu işletmelere ait bilgiler kesinlikle gizli tutulacak ve hiçbir şekilde başka bir amaçla kullanılmayacaktır.

Araştırmaya göstereceğiniz ilgiye ve yardımlarınıza şimdiden teşekkür ederiz.

Öğr. Gör. Oktay AKTÜRK (Ahi Evran Üniversitesi)

DOÇ.DR. AHMET AY (Selçuk Üniversitesi)

(Tel: 0 505 319 18 30)

İMALAT SANAYİNDEKİ KOBİ'LERİN SORUNLARI VE 2008 KÜRESEL KRİZDEN ETKİLENME DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: KIRŞEHİR İLİ ÖRNEĞİ (ANKET)

Aşağıda verilen ilk yedi soru işletmenin genel durumu ve yapısı hakkında bilgi edinmek amacıyla sorulmuştur.

1) İşletmenizin kuruluş yılı ?.....

2) Firmanızın hukuki yapısı nedir?

1) Şahsi İşletme 2) LTD 3) AŞ 4) Kollektif 5) Diğer.....

3) İşletmenin faaliyette bulunduğu alan aşağıdakilerden hangisidir?

- (1) Gıda ürünleri ve içecek imalatı
- (2) Mobilya imalatı
- (3) Tekstil ürünleri imalatı
- (4) Kâğıt hamuru, kâğıt ve kâğıt ürünleri imalatı
- (5) Ağaç ve ağaç ürünleri imalatı
- (6) Giyim eşyası imalatı
- (7) Plastik ve kauçuk ürünleri imalatı
- (8) Metal ürünleri imalatı-makine ve teçhizat hariç-
- (9) Derinin tabaklanması ve işlenmesi-ayakkabı çanta imalatı-
- (10) Motorlu kara taşıtı ve römork imalatı
- (11) Kimyasal madde ve ürün imalatı
- (12) Makine ve teçhizat imalatı
- (13) Diğer.....

4) İşletmede çalışan toplam personel sayısı ne kadardır?

(1) 1-9 arası (2) 10-24 arası (3) 25-49 arası (4) 50 ve üzeri

5) İşletmenizin yönetim kademelerinde yönetici olarak hangilerinin bulunduğunu işaretleyiniz. (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.)

(1) Genel Müdür (2) Finansman Müdürü (3) Üretim Müdürü (4) İnsan Kaynakları Müdürü
(5) Muhasebe Müdürü (6) Pazarlama Müdürü (7) Müdür istihdam etmiyoruz.

Aşağıdaki sorular işletmenin çeşitli yönlerden yaşadığı **sorunları belirleme** amacına yöneliktir.

6) İşletmenizde karşılaştığınız en önemli sorunlar nelerdir? Önem sırasına göre belirtiniz. -1→en önemli.-

	Önem sırası
8.1)Yönetici ve yönetim sorunu.	
8.2) Finansal alandaki sorunlar (özkaynak sorunu , kredi temini sorunu..vs)	
8.3) Pazarlama alanındaki yetersizlikler	
8.4) Hammadde tedarik sorunu	
8.5) Eğitim sorunu	
8.6) Yenilik ve teknoloji takibinde yetersizlikler	
8.7) Nitelikli eleman sorunu	

7) Aşağıdaki finansal sorunları önem sırasına göre numaralandırınız. -1→en önemli.-

	Önem Sırası
9.1-) Kredi bulamamak	
9.2-) Kredi maliyetinin yüksekliği	
9.3-) Alacakların zamanında tahsil edilememesi	
9.4-) İşletme sermayesi yetersizliği	
9.5-) Özkaynakların yetersizliği	
9.6-) Maliyetlerin yüksekliği	
9.7-) Teminata verilen çek ve senetlerin vadesinden önce tahsili.	
9.8-) Teşviklerin azaltılması	
9.9-) Diğer :.....	

8) Finansman ihtiyacınızı aşağıdaki yollardan hangisiyle karşılıyorsunuz? Tercih sırasına göre numaralandırınız.

1→ en çok tercih edilen...

	Tercih Sırası
10.1-) Özkaynaklar ile	
10.2-) Eximbank kredileriyle	
10.3-) Kamu bankalarının kredileriyle	
10.4-) Özel sektör bankalarının kredileriyle	
10.5-) Özel finans kurumları fonları	
10.6-) Vadeli çek- senet	
10.7-) Gayrimenkul satışları .	
10.8-) Gayri resmi piyasadan borçlanma	
10.9-) Teşvikli krediler	
10.10) Diğer	

9) Bankaların sağladığı kredilerden faydalıyor musunuz? (Cevabınız “Hayır ise 12. Sorudan devam ediniz)

(1) Evet (2) Hayır

10) Bankalardan kredi alırken herhangi bir güçlük yaşıyor musunuz? (Cevabınız “hayır” ise 13. soruya geçiniz)

(1) Evet (2) Hayır

11) Bankalardan kredi alırken karşılaştığımız güçlükleri önem sırasına göre sıralayınız ve sonra 12. sorudan devam ediniz. -1→en önemli.-

	Önem Sırası
12.1-) Kredi taleplerimiz bankalarca gerekli şekilde dikkate alınmamaktadır.	
12.2-) Kredi başvurusu ile kredi alınması arasında zaman kaybımız olmaktadır.	
12.3-) Teminat gücümüz ile karşılaşmaktayız.	
12.4-) Formaliteler oldukça ağırdır.	
12.5-) Verilen kredi miktarının azlığı	
12.6-) Kredi vadelerinin kısıtlılığı	
12.7-) Faiz ve diğer kredi masraflarının yüksekliği	
12.8-) Herhangi bir güçlük yaşamıyoruz	

12) Banka kredilerinden faydalanmama nedeninizi belirtiniz (birden fazla seçenek işaretlenebilir).

- (1) Özsermayemiz yeterli.
 (2) Kredi faizleri yüksek.
 (3) Teminat şartları ağır, formaliteler fazladır.
 (4) Kredilerin vadeleri kısa.
 (5) Kredi veren kuruluşlar az.
 (6) Diğer.....

13) Finansal sorunların çözümünü için hangi teşvik veya kurumlardan faydalanıyorsunuz?

-----Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.-----

- (1) Yatırım Teşvikleri (7) KOSGEB'in Teknik Destekleri
 (2) İhracat Teşvikleri (8) Halk Bankası Kredileri
 (3) Vergi Teşvikleri (9) Eximbank Kredileri
 (4) AB Destekleri (10) Kredi Garanti Fonu
 (5) Üretim Teşviki (11) Hiçbiri
 (6) Diğer:.....

14) Yatırım kararınızın alınmasında teşviklerin rolü oldu mu?

- (1) Evet (2) Hayır

15) Teşvik ve destekleri sorunların aşılması için yeterli buluyor musunuz?

- (1) Evet (2) Hayır

16) 15. soruya cevabınız "HAYIR" ise bunun en önemli nedenlerini önem sırasına göre sıralayınız. -1→en önemli.-

	Önem sırası
17.1) Teşvikle sağlanan kredinin maliyeti yüksektir.	
17.2) Teşvikler zamanla önemini kaybetmiştir.	
17.3) Teşvikler zamanında sağlanamamaktadır.	
17.4) Teşvik şartları ağır olmaktadır.	
17.5) Yatırım indirimleri yetersiz kalmaktadır.	

17) Üretimle ilgili her bir unsorda ne sıklıkta sorun yaşıyorsunuz?

	Çok Sorun Yaşıyoruz	Yaşıyoruz	Kararsızım	Pek yaşamıyoruz	Hiç Sorun Yaşamıyoruz
Yerli ve ithal hammadde yetersizlikleri.	5	4	3	2	1
Hammadde tedarik süresinin uzun olması.	5	4	3	2	1
Hammadde maliyetlerinin yüksek olması.	5	4	3	2	1
Üretim teknolojisinin eski olması.	5	4	3	2	1
Kalifiye eleman yetersizliği	5	4	3	2	1
Üründe istenen kalite standardını karşılayamama	5	4	3	2	1
Stoklardaki artışlar.	5	4	3	2	1
Teslimatta gecikmeler.	5	4	3	2	1
Kapasite kullanımı ile ilgili sorunlar.	5	4	3	2	1

18) Kuruluş aşaması ve sonraki yatırımlarınızla ilgili olarak hiç fizibilite raporu hazırladınız mı?

- (1) Evet (2) Hayır
→ "HAYIR" ise neden?.....

19) Üretim tesisinizin teknolojik düzeyini yeterli buluyor musunuz?

- (1) Evet (2) Hayır (Cevabınız " Evet" ise 21. soruya geçiniz)

20) Gelişmiş teknolojiye geçmenizi engelleyen faktörler nelerdir? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)

- (1) Talebin yeterli olmayışı
(2) Sermaye yetersizliği
(3) Yetişmiş eleman eksikliği
(4) İşyeri fiziki koşullarının uygun olmaması.
(5) Maliyetinin yüksekliği

21) Son on yılda zarar ettiyseniz, bunun temel nedenleri nelerdir? (Birden fazla işaretlenebilir)

- (1) Hammadde fiyatlarının yüksekliği ve hammadde teminindeki zorluklar.
(2) Yönetimdeki eksiklikler.
(3) Personel sorunu.
(4) Teşvik yetersizliği.
(5) Talep yetersizliği
(6) Finansman sorunu.
(7) Zarar etmedik

22) İhracat yapıyor musunuz?

- (1) Evet (2) Hayır (Cevabınız "Evet" ise 24. soruya geçiniz) (Cevabınız "hayır" ise 23.soruyu cevaplayıp 25. soruya geçiniz)

23) İhracat faaliyetinde bulunmama nedeniniz nedir? (Birden fazla işaretlenebilir)

- (1) İç pazar koşullarının uygun oluşu.
 (2) Üretim yetersizliği
 (3) Finansman güçlülüğü
 (4) Dış pazarlamada bilgi eksikliği
 (5) Rekabet güçlüğü
 (6) Diğer:.....

24) İhracat yapıyorsanız karşılaştığınız en önemli sorunlar nelerdir? Önem sırasına göre numaralandırınız.

	Önem Sırası
24.1) Rekabetçi olmayan döviz kuru	
24.2) Yabancı Pazar bilgilerinin, yol gösterici kurumların eksikliği.	
24.3) Yetersiz teşvikler ve yeterli devlet desteğinin olmaması.	
24.4) Mevzuat ve bürokratik işlemlerin fazlalığı	
24.5) Yabancı dil bilgisinin yetersiz olması ve nitelikli ihracat elemanı eksikliği	
24.6) Hammadde ve girdi fiyatlarının yüksekliği.	
24.7) Finansman sorunları	
24.8) Dış pazardaki yoğun rekabet	
24.9) İç pazara yönelim	
24.10) Diğer:.....	

25) İthalat yapıyor musunuz?

- (1) Evet (1) Hayır (Cevabınız “ Hayır” ise 28. soruya geçiniz)

26) İthalat yapma nedeniniz nelerdir? Önem sırasına göre numaralandırınız. (Boş parantezler içine önem sırasına göre numara koyunuz. -1→en önemli.-

- () (1) Hammadde temini () (4) Makine ve teçhizat alımı
 () (2) Yarı mamul temini () (5) Bilgi transferi ve teknoloji
 () (3) Mamul temini () (6) Diğer:.....

27) Kriz ithalat işlemleriniz için olumsuzluk meydana getirdi mi?

- (1) Evet (2) Hayır

S28) Sizce Kırşehir’in ekonomik gelişiminin ve sanayileşmesinin önündeki en önemli engeller nelerdir?

- (1) Bir girişimcilik kültürünün yerleşmemiş olması (sanayileşme kültürünün olmayışı).
 (2) Eğitimli ve genç nüfusun göçü
 (3) Sanayi ve diğer sektörler için nitelsiz iş gücünün dahi az oluşu
 (4) Çevre illerin cazibesinin potansiyel yatırımcıları çekmesi sonucu sermayenin dışarıya kayması
 (5) İlin teşvik sistemi içinde bulunduğu bölgenin sağladığı olanakların yetersizliği
 (6) Diğer:.....

Aşağıdaki sorular işletmenin **2008 Küresel Mali Krizden etkilenme** yönlerini ve bunun düzeyini belirlemeye yöneliktir.

29) 2008 Küresel Ekonomi Kriz işletmenizi ne derece etkiledi? (Cevabınız “Etkilemedi” ise nedenini yazdıktan sonra 32. soruya geçiniz)

- (1) Etkilememiştir (2) Kısmen Etkilemiştir (3) Şiddetli Etkilemiştir

Etkilemediyse neden?.....

30) Kriz döneminde işletmeniz aşağıdaki sorunlardan ne derece etkilendi. Önem sırasına göre numaralandırınız.

	Önem Sırası
36.1-) Yönetim Sorunları	
36.2-) Finansman Sorunları	
36.3-) Üretim Sorunları	
36.4-) Pazarlama Sorunları	
36.5-) Teknoloji Sorunları	
36.6-) İnsan Kaynakları Sorunları	
36.7-) Diğer	

31) Krizin firmanıza aşağıdaki hususların hangilerinde olumsuz etkileri oldu? Eğer olduysa, lütfen önem sırasına göre ‘1’den başlayarak numaralandırınız.

	Önem Sırası
10.1- İşletme sermayesi ihtiyacında artış.	
10.2- Toplam borç içinde kısa vadeli borçların artış göstermesi.	
10.3- Talepte azalma, tahsilat ve nakit sıkıntıları çekilmesi.	
10.4- Özkaynakların giderek azalması.	
10.5- Azalan kârlılık.	
10.6- Merkezi yönetim nedeniyle yaratıcılığın azalması.	
10.7- Likidite, nakit akışı ve benzeri finansal sorunlarda artış.	
10.8- Sabit giderlerin ve atıl kapasitelerin artış göstermesi.	
10.9- Çalışanların motivasyonlarının düşmesi.	
10.10- Örgüt içi çatışma ve gerilimin artması.	
10.11- Diğer	

32) Krize karşı işletmeniz için ne gibi önlemler aldınız? (Birden fazla işaretlenebilir)

- (1) Özkaynaklara yönelip yüksek faizli banka kredilerinden kaçınılması.
- (2) Yatırımların ve teknolojik yenilenmenin durdurulması.
- (3) Vadeli mal satışı yerine peşin iskontolu mal satışı.
- (4) İstihdamın azaltılması.
- (5) Yatırımların ve teknolojik yenilenmenin durdurulması.
- (6) İşletme sermayelerinin artırılması.
- (7) Krizin fırsata dönüştürülmesi için çaba harcanması, yeni pazarların bulunması.
- (8) Tasarrufun ön planda tutulması.
- (9) Kalite ve rekabet gücü yüksek ürünlerin tercih edilmesi.
- (10) Ticari kredilerin kapatılması, bankalarla yeni kredi ilişkisine ara verilmesi.
- (11) Kısa vadeli borçlardan ve döviz bazında banka kredilerinden kaçınılması.
- (12) Türk Lirasına dayalı uzun vadeli borçlanma imkânlarından yararlanılması

33) Aşağıdakilerin hangilerinde krizin şirketinize olumlu yansması oldu? (Birden fazla işaretlenebilir)

- (1) Yeni pazar arayışları.
- (2) Yeni mal ve hizmet anlayışları.
- (3) Dış pazarlara açılma gerekliliği.
- (4) Maliyetlerin azaltılması gereği.
- (5) Özkaynakların öneminin anlaşılması.
- (6) Kalitenin önem kazanması.
- (7) Ar-Ge faaliyetlerinin önem kazanması.

(8) Diğer:.....

34) Kriz sürecinde girdi maliyetleriniz ne yönde değişti?

(1) Arttı (2) Azaldı (3) Aynı kaldı

Azalma veya artma nedenini belirtiniz:.....

35) Kriz döneminde kredi alırken kriz öncesine nazaran zorluklar yaşadınız mı? Veya önceden yaşadığınız zorluklarda bir artış oldu mu?

(1) Evet (2) Hayır (3) Kriz döneminde kredi kullanmadık

36) Kriz dönemlerinde kredi alırken karşılaştığınız zorluklar ve sıkıntılar nedir? Derecelendiriniz.

	Önem Sırası
41.1-) Kredi veren kuruluşların çekingen davranması.	
41.2-) Bankaların kullanılabilecek kredi miktarını kısıtlaması.	
41.3-) Teminat göstermedeki zorluklar.	
41.4-) Kredi faizlerinin ve masraflarının yükselişi.	
41.5-) Bankalar tarafından vadesi gelmemiş taksitlerin önceden takip edilmesi.	

37) Kriz dönemi boyunca genel olarak kapasite kullanım oranlarında düşüşler yaşandı mı?

(1) Evet (2) Hayır

38) Kapasite kullanım oranınız düştüyse bunun nedeni nedir?

(1) Talep yetersizliği (2) Hammadde sıkıntısı (3) Mali sorunlar (4) Diğer:.....

39) İşletmenizin ihracat faaliyetlerinde ekonomik kriz ile birlikte ne gibi değişimler meydana gelmiştir? (22. soruya "Hayır" cevabını verenler cevaplamayacak)

(1) İhracat Azalmıştır. (2) İhracat artmıştır. (3) Sabit kalmıştır.

40) 2008 Küresel Ekonomi Krizi öncesi ve sonrası yılları değerlendirdiğinizde kâr marjınız nasıl bir değişim geçirmiştir?

(1) Arttı (2) Aynı Kaldı (3) Azaldı

41) Kriz nedeniyle çalıştığınız finansal kuruluşlardan kısmen ya da tamamen kredi kapatma yönünde bir uyarı aldınız mı?

(1) Evet (2) Hayır

42) Kriz esnasında çalıştığınız finansal kuruluşlardan kredi teminatınızı yükseltme yönünde bir uyarı aldınız mı?

(1) Evet (2) Hayır

43) 2008 Küresel Kriz neticesinde aşağıdaki konularda yıllar itibariyle şirketinizde hangi yönde değişimler oldu?

	2008			2009			2010			2011			2012		
	Arttı	Aynı Kaldı	Azaldı	Arttı	Aynı kaldı	Azaldı	Arttı	Aynı Kaldı	Azaldı	Arttı	Aynı Kaldı	Azaldı	Arttı	Aynı Kaldı	Azaldı
Üretim	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1
İç satışlar	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1
Dış satışlar (ihracat)	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1
İstihdam	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1
Yatırımlar	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1
Gelir	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1

44) Devletin aldığı tedbirleri yeterli buluyor musunuz?

(1) Evet (2) Hayır (3) Fikrim yok

45) Sizce krizin doğurduğu olumsuzluklar tamamıyla bitmiş midir?

(1) Evet (2) Hayır

46) Aşağıdaki hususlarda 2013 yılı için beklentiniz ne yöndedir?

	Azalı	Aynı kalır	Artar
a) İç Satışlar	(1)	(2)	(3)
b) Dış Satışlar	(1)	(2)	(3)
c) İstihdam	(1)	(2)	(3)
d) Enflasyon Oranı	(1)	(2)	(3)
e) Üretim	(1)	(2)	(3)
f) Yatırımlar	(1)	(2)	(3)

Kıymetli vaktinizi ayırdığınız için teşekkür ederiz...

*Öğr. Gör. Oktay Aktürk
Tel: 0505 3191830*

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı:	Oktay AKTÜRK
Doğum Yeri:	Şenkaya/ERZURUM
Doğum Tarihi:	20.02.1973
Medeni Durumu:	Evli

Öğrenim Durumu

Derece	Okulun Adı	Programı	Yer	Yıl
İlköğretim:	100. Yıl İlköğretim Okulu		KIRŞEHİR	1983
Ortaöğretim:	Kale Ortaokulu		KIRŞEHİR	1986
Lise:	Kırşehir Lisesi		KIRŞEHİR	1989
Lisans:	Selçuk Üniversitesi	İİBF/ Kamu Yönetimi	KONYA	1993
Yüksek Lisans:	Harran Üniversitesi	İktisat ABD	ŞANLIURFA	1997
Beceriler:	-			
İlgi Alanları:	-			
İş Deneyimi:	1995- Halen çeşitli üniversitelerde öğretim elemanlığı			
Aldığı Ödüller:	-			
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:	Prof. Dr. Ahmet AY, Prof. Dr. Serdar ALTINOK			
E-Posta:	akturko@gazi.edu.tr			
Adres:	Bahçelievler Mah. 1686. Sok. No: 17 Merkez/KIRŞEHİR			